

ਗੁਰੂਦੁਸ਼

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਗੁਰੂਕੁਲ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

GURUKUL (Punjabi)

ਲੇਖਕ : ਮੈਥਿਲੀ ਸ਼ਰਨ ਗੁਪਤ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :
ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ,

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ : 1962—1000 ਕਾਪੀਆਂ
ਦੂਜੀ ਵਾਰ : 1973—1500 ਕਾਪੀਆਂ

ਕੀਮਤ :—1 ਰੁਪਿਆ 65 ਪੈਸੇ

ਛਾਪਕ :
ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ,
ਸਾਧੂ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ,
ਖਿੰਗਰਾਂ ਗੇਟ, ਜਲੰਧਰ I.

ਗੁ
ਰੂ
ਕਾ
ਲ

ਪਹਿਲੇ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਤੇ ਉੱਤਮ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਦਾ ਕੰਮ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਦਾ ਇਕ ਚੰਗੇਰਾ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਉਥੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਵਕ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਨੇੜੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਆਸ਼ੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਜੋਂ ਅਸੀਂ 'ਸੂਰ ਰਚਨਾਵਲੀ', ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ 'ਕਾਮਾਯਨੀ' ਆਦਿ ਹਿੰਦੀ ਰਚਨਾਵਾਂ, ਅਤੇ 'ਗ਼ਾਲਿਬ' ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਡਾ: ਇਕਬਾਲ ਦਾ 'ਬਾਂਗਿ ਦਰਾ' ਆਦਿ ਉਰਦੂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਭੇਟ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਾਲ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚੋਂ 'ਮੀਰਾਂ ਪਦਾਵਲੀ' ਤੇ 'ਗੁਰੂਕੁਲ' ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਦੇ 'ਬਾਲ ਜਬਰੀਲ' ਤੇ 'ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਉਰਦੂ' ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣ[illegible]ਆਂ।

ਸ੍ਰੀ ਮੈਥਿਲੀ ਸ਼ਰਨ ਗੁਪਤ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਹਨ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ 'ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਕਵੀ' ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ [illegible]ਗੇ ਮਾਣੇ ਸਤਕਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। 'ਸਾਕੇਤ', 'ਯਸ਼ੋਧਰਾ' ਆਦਿ ਆਪ ਦੇ ਪਰਸਿੱਧ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਹਨ। 'ਗੁਰੂਕੁਲ' ਆਪ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਵੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਘਾਲਣਾ ਨੂੰ ਛੰਦਬੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੇ ਲਿਪੀ-ਅੰਤਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸ੍ਰੀ ਰਜਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭੂਸ਼ਨ ਗੋਇਲ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਠਕ ਇਸ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਨਗੇ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਪਜਾਬੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ (ਡਾ.)
ਡਾਇਰੈਕਟਰ,
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ,
ਪਟਿਆਲਾ

ਲਾਲ ਸਿੰਘ,
ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ,
ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ,
ਪਟਿਆਲਾ

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਵਾਦ ਜਾਂ ਲਿੱਪੀ ਅੰਤਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਇਕ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਤੋਂ ਲਿੱਪੀ-ਅੰਤਰ ਰਾਹੀਂ 'ਪਦਮਾਵਤ', 'ਸੂਰ ਰਚਨਾਵਲੀ', 'ਮੀਰਾਂ ਪਦਾਵਲੀ', 'ਸ਼ਿਵ ਬਾਵਨੀ', 'ਕਾਮਾਯਣੀ', 'ਢੋਲਾ ਮਾਰੂ ਰਾ ਦਹਾ' ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਮੈਥਲੀ ਸ਼ਰਨ ਗੁਪਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਕਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਉਤੇ ਮਹਤਵ-ਪੂਰਣ ਚਾਨਣ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂਕੁਲ, ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਲਿੱਪੀ-ਅੰਤਰ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਵਿ-ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਾਠਕਾਂ ਵਲੋਂ ਇਸ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਉਤੇ ਇਹ ਦੂਜਾ ਐਡੀਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਾਂਗ ਹੀ ਨਿੱਘਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨਗੇ।

ਰਜਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ
ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਪਟਿਆਲਾ

ਵਿਸ਼ਾ-ਸੂਚੀ

ਨਾਂ—ਮੈਥਿਲੀ ਸ਼ਰਨ ਗੁਪਤ

ਜਨਮ—ਸੰਮਤ 1943

ਜਨਮ ਸਥਾਨ—ਚਿਰਗਾਂਵ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਝਾਂਸੀ)

ਰਚਨਾਵਾਂ—ਸਾਕੇਤ, ਯਸ਼ੋਧਰਾ, ਦ੍ਵਾਪਰ, ਜਯਦ੍ਰਥ ਵਧ, ਕਾਬਾ ਔਰ ਕਰਬਲਾ, ਭਾਰਤ। ਭਾਰਤੀ, ਪੰਚਵਟੀ, ਅਨਘ, ਮੰਗਲ ਘਣ, ਝੰਕਾਰ, ਕਿਸਾਨ, ਅਜੀਤ, ਤੇ ਜਯ ਭਾਰਤ

ਜਿਸ ਕੁਲ, ਜਾਤਿ, ਦੇਸ਼ ਕੇ ਬੱਚੇ,
ਦੇ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਯੋਂ ਬਲਿਦਾਨ।
ਉਸ ਕਾ ਵਰਤਮਾਨ ਕੁਛ ਭੀ ਹੋ,
ਪਰ ਭਵਿਸ਼ਯ ਹੈ ਮਹਾ ਮਹਾਨ।

ਭੂਮਿਕਾ

ਲਿਖਣ ਦੀ ਲਗਨ ਆਖੋ ਜਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਲ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਖਿੱਚ, ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਉਮੰਗ ਉਠਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ । ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਭੀ ਭੂ-ਖੰਡ ਤੇ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਮਹਾਰਾਣਾ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਛਤ੍ਰਪਤੀ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤਕ ਹੀ ਲੇਖਕ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ! ਹਜ਼ਰਤ ਹਸਨ--ਹੁਸੈਨ ਨਾਲ ਵੀ ਆਪਣੀ ਹਮਦਰਦੀ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਲੋਚਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਕੁਝ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਾਲੀ ਤਕ ਵੀ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ । ਕੌਣ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਦੀ ਚੜ੍ਹਨਗੀਆਂ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ।

ਕਮਜ਼ੋਰ ਦਿਮਾਗ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਚਿਰ ਵਧੀਕ ਕੰਮ ਲੈਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸਿਹਤ ਐਸੀ ਵਿਗੜ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਸ--ਮੁਨਾਰੇ ਸਰਘੀ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਜਾਂ ਨਿਰਧਨਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੌਲੇ ਹੌਲੇ ਢਹਿੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਨਾਲ ਹੀ ਹਿੰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਝੁਕਾ ਵੀ ਇਤਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪਿਛੇ ਰਹਿੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ! ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਹ ਕਿ ਅਧੂਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸਦੀਆਂ ਕੁਝ ਇੱਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਮੁੜ ਜਨਮ ਨ ਲੈਣਾ ਪਵੇ ਅਤੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਣ--ਅਧਿਕਾਰੀ ਚੇਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੀ 'ਮੁਕਤੀ' ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

ਫ਼ਿਰ ਵੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਲੇਕਿਨ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਹੋਏ ਇਕ ਸਿਖ ਸਜਣ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ, ਆਦਰ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਝ ਮਾਣ ਨਾਲ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਆਖਿਆ —"ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋਗੇ ? ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਹਾਲੀ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ । ਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਇਸ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰ ਸਕਾਂ ?" ਰਾਮ ! ਰਾਮ !! ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹਨ । ਲੇਖਕ ਬੜੀ ਦੁਚਿੱਤੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ । ਆਪਣੀ ਅਸਮਰਥਾ ਜਾਂ ਅਯੋਗਤਾ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਵੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ! ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਕੋਈ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਪਦ--ਰਚਨਾ ਹੀ ਸਹੀ । ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੱਕ ਹੈ ।

ਲਿਖਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਨਾਮਕਰਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਅਚਾਨਕ 'ਰਘੁਵੰਸ਼' ਵੱਲ ਲੇਖਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਗਿਆ । ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਸ ਵਾਂਗ ਹੀ 'ਗੁਰਵੰਸ਼'

ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰੰਤੂ ਕੇਵਲ ਨਾ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ? ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਕਥਾ ਵਸਤੂ ਅਤੇ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਵਰਣਜ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਅਨੁ-ਸ਼ਟਪ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਚਮਤਕਾਰ ਉਥੇ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਝਾਉਲਾ ਵੀ ਇਥੇ ਕਿਤੋਂ ਆਵੇਗਾ ? ਫਿਰ ਉੱਚੀ ਦੁਕਾਨ ਫਿੱਕਾ ਪਕਵਾਨ ਦੇ ਅਖਾਣ ਤੇ ਚਲਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ? ਫਿਰ ਸੋਚਿਆ 'ਗੁਰਸ਼ਿਸ਼' ਨਾਂ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰੰਤੂ ਸਿੱਖ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਿਆ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁਤੰਤਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਇਹ ਨਾਂ ਵੀ ਇਤਨਾ ਸਪੂਤ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਦੀ ਇਸ ਨੂੰ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਸਗੋਂ ਮੂਲ ਨਾਂ ਖ਼ੁਦ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ-ਅਧ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਂ 'ਗੁਰੂਕੁਲ' ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 'ਗੁਰੂਕੁਲ' ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਢੁੱਕਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਰੂਕੁਲ ਵੀ ਤਾਂ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਸ਼ੰਸਥਾ ਹੀ ਹੈ :

ਸਿੱਖ ਇਸੀ ਗੁਰੂਕੁਲ ਮੇਂ ਪੜ੍ਹ ਕਰ,
ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ ਹੈਂ ਵਹ ਤਤ੍ਵ।
ਜੀਵਨ-ਰਣ ਕਸ਼ੇਤ੍ਰ ਮੇਂ ਬੜ੍ਹ ਕਰ,
ਜਿਸ ਸੇ ਮਿਲਾ ਉਨ੍ਹੇ ਅਮਰਤ੍ਵ।

ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ 'ਗੁਰੂਕੁਲ' ਨਾਂ ਇਕ-ਪੱਖੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਦੂਜੇ ਫ਼ਿਰਕਿਆਂ ਵਿਚ ਮਕਬੂਲ ਹੋ ਸਕੇ।

ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਣ ਲਈ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਚੁਣਨਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਸ ਦੀ ਗਲ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਨੇ ਚਾਰਪਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਦੁਪਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਅਵਉੱਨਤੀ। ਲੇਕਿਨ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਠਕ ਵੇਖਣਗੇ ਕਿ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਦੀ ਗੱਲ ਦੋ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਖਿੱਚ ਘਸੀਟ ਕੇ ਚਾਰ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀ ਸੀ। ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ ਮੂਲਕ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕ੍ਰਮ ਹੀ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਜਚਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਹਰ ਇਕ ਪਦ ਦੋ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾਂ ਛਾਪਕੇ ਚਾਰ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਰਣਨ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਪਦ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਅਗਲੇ ਪਦਾਂ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੰਦਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ 'ਯੁਗਮ', 'ਕਲਾਪਕ' ਤੇ 'ਕੁਲਕ' ਛੰਦਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਛੰਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਦੀ ਨਿਮਾਣੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਬੋਲਚਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਣ ਦਾ ਜਮਾਂਦਰੂ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ! ਇਹ ਵੀ

ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸੁਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਥੇ ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦਾ ਘੋਰ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਥੇ ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਖੜੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਬ੍ਰਜਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਭੁਲਾਇਆ ਨਾ ਜਾਵੇ।" ਬੇਸ਼ਕ ਉਹ ਭੁਲਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਵੈਦਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਰਿਚਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਸਾਡੇ ਲਈ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵੈਦਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੰਤਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪਿਤਰੀ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਨ ਹੋਣ ਦਈਏ। ਸੱਚ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸੰਮਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅਣਥਕ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਕਮਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਬੋਲ ਚਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜਮਾਂਦਰੂ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਰ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਛੱਡਕੇ ਅਪਣੇ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਵੀ ਤਾਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਭੰਡਾਰ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਰਥਾਂ ਲਈ ਅਮੀਰ ਸ਼ਬਦ ਭੰਡਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਹਣਾ ਲਗਣਾ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਢੁਕਵੇਂ ਅਰਥ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸੂੋਤ-ਸੁਹਜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੋਲ ਚਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਭੰਡਾਰ ਭਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਉਪਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਜ, ਬੁੰਦੇਲ ਖੰਡੀ ਅਤੇ ਅਵਧੀ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਛੱਡੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਤ ਬੋਲਦੇ ਹੀ ਹਾਂ, ਲੇਖਕ ਦੀ ਰਾਇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹੋਰ ਉਪ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਬਦ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਸੰਕੋਚ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਕੰਮ ਲੇਖਕ ਜੈਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ ਤੇ ਕੰਨ ਸਧੇ ਹੋਣ ਉਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਟਣਕਾਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਸੰਕੇਤ ਹਨ। ਜਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਭਾਵਾਂ ਤੇ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਲਈ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਸ਼ਬਦ ਨਾਂ ਹੋਣ ਉਹ ਕਦੀ ਪੂਰਨ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਸਾਡੀਆਂ ਉਪ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਐਸੇ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ-ਅਰਥਕ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਰਬੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਕੋਚ ਦੇ ਅਪਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਉਪ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਢੁਕਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਅਪਣਾ ਲੈਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

'ਗੁਰ-ਕੁਲ' ਵਿਚ ਇਕ ਲਾਈਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :—

ਕੰਕਣ ਨਹੀਂ, ਮੁਝੇ ਤੋ ਕਰ ਦੋ,
ਜੋ ਵੈਰੀ ਕੋ ਧਰੇ ਸਮੇਟ ।

'ਸਮੇਟ ਧਰਨਾ' ਬੁੰਦੇਲਖੰਡੀ ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ—

ਕੰਕਣ ਨਹੀਂ, ਮੁਝੇ ਤੋ ਕਰ ਦੋ,
ਕਰੇ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਕਾ ਜੋ ਆਖੇਟ ।

ਲੇਕਿਨ 'ਸਮੇਟ ਧਰਨ' ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਅਰਥ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਾਸਿਆ ਤੋਂ ਦਬਾ ਲੈਣ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਖਿਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੀ ਲੇਖਕ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਲੋਭ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗ ਸਕਿਆ । ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਖਿਮਾਂ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹੈ; ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਾਂਤਿਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੈ । ਫਿਰ ਵੀ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ—ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖੜੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਵੰਧਿਆ' ਦਾ 'ਬਾਂਝ' ਰੂਪ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸ਼ਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸੰਧਿਆ' ਦਾ 'ਸਾਂਝ' ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਸ਼ਾਮ ਵਧੀਕ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ । ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚਗੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਿਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ।

ਲੇਖਕ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ 'ਸ਼ਾਮ' ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਸਾਡੇ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਉਸੇ ਅਰਥ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਗੰਵਾਰੂ ਸਮਝਣਾ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ । ਅੱਜ ਕੱਲ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਗੱਲ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਕਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਉਰਦੂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਭਚਿੰਤਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ।

ਸਾਧਾਰਨ ਬੋਲ ਚਾਲ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਫ਼ਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਦ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਪਦ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੁਝ ਫ਼ਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪੱਦਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਅਰਥ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਛੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਡ ਤੇ ਲ, ਬ, ਵ ਅਤੇ ਸ਼ ਤੇ ਸ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਾਲੀਦਾਸ ਜਿਹੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਛੋਟ ਲੈਣੀ ਪਈ ।

ਭੁਜਲਤਾਂ ਜਲਤਾਮ ਬਲਾਜਨਹ੍

ਇਸ ਵਿਚ 'ਜੜਤਾ' ਦੀ ਥਾਂ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ 'ਜਲਤਾ' ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ । ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ ।

'ਘਬੜਾਨਾ' ਤੇ 'ਘਬਰਾਨਾ' ਅਤੇ 'ਪਿੰਜੜਾ' ਤੇ 'ਪਿੰਜਰਾ' ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । 'ਝੜਨਾ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਝਰਨਾ' ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਝਗੜਾ ਦੀ ਥਾਂ 'ਝਗਰਾ' ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹੀਏ ਤਾਂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਜਿਵੇਂ ਡ ਅਤੇ ਲ ਦੀ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਉਪਰ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ-ਨਿਯਮ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਣ ਤੇ **ਨ** ਵੀ ਇਕ ਸਮਝੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਪਦ ਵਿਚ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਰਦੂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਜੇ ਕ਼, ਖ਼, ਗ਼, ਤੇ ਜ਼ ਆਦਿ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਬਿੰਦੀ ਕਢ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਾਂਗ ਹੋ ਕੇ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਹੀ ਬਣ ਜਾਣ । ਪਦ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਹੁਤ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਜ਼ਬਾਨਦਾਨੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਫ਼ਰਕ ਪੈਣ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ? ਬੰਗਲਾ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਖ਼ੂਬ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਹਨ । ਲੇਖਕ ਇਸ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਦੋ ਪ੍ਰਾਤਿਕ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਲਈ ਖਿਮਾਂ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹੈ ।

ਚਲੀ ਨ ਉਨ ਕੀ ਏਕ ਚਾਲ ਭੀ
ਬਿਗੜ ਗਈ ਉਨ ਕੀ ਸਭ ਔਜ ।

ਇਥੇ 'ਔਜ' ਦੇ ਬਦਲੇ 'ਮੌਜ' ਸ਼ਬਦ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਔਜ ਵਿਚ ਹੌਸਲੇ ਅਤੇ ਸੂਝਬੂਝ ਦਾ ਭਾਵ ਵੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਬੌਖਲਾ ਜਾਣ ਦਾ ਹੀ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਹਵਾਈਆਂ ਉੱਡਣ ਦਾ ਵੀ ਚਿਤਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਤੋੜ ਮਰੋੜ ਉਖਾੜ ਪਛਾੜੇ
ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਹੁ ਅੱਝੜ ਝਾੜ ।

'ਅੱਝੜ' ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾਲ, ਭਾਰੀ ਅਤੇ ਘਣੇ ਤਿੰਨ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਮਿਲਗੋਭਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਉਹ 'ਝਾੜ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਵਜੋਂ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਢੁਕਵਾਂ ਲਗਾ ਹੈ ।

ਉਪਰ 'ਸਮੇਟ ਕਰਨ' ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਇਕ ਲਾਈਨ ਹੋਰ ਸੁਣੋਂ—

ਰਪਟ ਪੜੇ ਕੀ ਹਰ ਗੰਗਾ ਮੇਂ
ਮਿਟ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਯਾ ਉਪਹਾਸ ?

'ਰਪਟ ਪੜੇ' ਕੀ ਹਰ ਗੰਗਾ, ਇਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਆਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਇਹ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਛੁਪਾਉਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਤਿਲ੍ਹਕ ਕੇ ਅਚਾਨਕ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹਸ ਨਾ ਪੈਣ ਉਹ 'ਹਰ ਗੰਗਾ-ਹਰ ਗੰਗਾ' ਆਖ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਂਗ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਲੇਕਿਨ ਲੋਕ ਕਦੋਂ ਛਡਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ? ਆਖਣ ਲਗੇ—'ਜੀ ਯਹ ਤੋ ਰਿਪਟ ਪੜੇ ਕੀ ਹਰ ਗੰਗਾ ਹੈ' (ਜੀ ਇਹ ਤਾਂ ਤਿਲ੍ਹਕ ਪਏ ਦੀ ਹਰ ਗੰਗਾ ਹੈ)।

ਭਾਸ਼ਾ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ ਸਰਲ ਰੱਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਕ ਲਾਈਨ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ—

ਕਿੰਤੁ ਸਾਂਪ ਸੀਧਾ ਹੋ ਕਰ ਭੀ
ਨਹੀਂ ਛੋੜਤਾ ਹੈ ਗਤਿ-ਵਕ੍ਰ।

ਬਾਦ ਵਿਚ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲ ਦਿਤੀ ਗਈ—

ਪਰ ਦ੍ਵਿ-ਜਿਹ੍ਵ ਸੀਧਾ ਹੋ ਕਰ ਭੀ
ਨਹੀਂ ਛੋੜਤਾ ਹੈ ਗਤਿ-ਵਕ੍ਰ।

'ਦ੍ਵਿਜਿਹ੍ਵ' ਸ਼ਬਦ ਇਥੇ ਵਧੀਕ ਢੁਕਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਿਹੜੇ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਅਧੀਨਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅੰਦਰੋ ਅੰਦਰੀ ਨਵਾਬ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦ੍ਵਿਜਿਹ੍ਵ ਸ਼ਬਦ ਵਧੀਕ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਜਾਪਿਆ। ਇਹ ਚੁਗ਼ਲਖੋਰ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਫ਼ੈਲੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀਯੁਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀਗ੍ਰਾਸਿਨੀ
ਘਾਸ-ਰਾਸ਼ਿ-ਸੀ ਪਸ਼੍ਵਾਸਕ੍ਤਿ।

ਇਥੇ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਗ੍ਰਾਸਿਨੀ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਨਾਸ਼ਿਨੀ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸੀ।

ਇਕ ਲਾਈਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ—

ਬਲ ਗੌਰਵ ਕੋ ਕਰ ਲਾਘਵ
ਸੂਕਸ਼ਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੇ ਹੁਏ ਪ੍ਰਮਾਣ

ਇਸ ਵਿਚ ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਕਸ਼ਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਥਾਂ 'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਸੌਕਸ਼ਮਜ' ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਵਾਧੂ ਔਖਿਆਈ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਾਈ, ਕਿਧਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ ਤੁਮ
ਅਪਨਾ ਓਕ ਲੋਕ ਸਭ ਛੋੜ।

"ਓਕ ਲੋਕ" ਕੁਝ ਔਖਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਘਰ ਬਾਰ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਨਵਾਂ ਮੁਹਾਵਰਾ ਸਮਝ ਕੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰਬਕ ਲਿਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੀ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਛੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾਨ

ਵਾਂਗ ਕੜੇ, ਕੇਸਾਂ ਅਤੇ ਕੰਘੇ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਖ਼ੁੱਦ ਨਾ ਮਨਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕੰਘੇ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਹੀ "ਕੰਘੀ ਕੇ ਸੰਗੀ" ਆਖ ਕੇ ਸੰਤੋਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਅਲੌਕਿਕ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜੁੜ ਜਾਣਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਹੈਰਾਨਗੀ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਰੁਕੀ। ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਲੇਖਕ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆਖਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਸਿਕੰਦਰ ਲੋਧੀ ਨੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਸਲੀ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਡਰ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਰਾਜ ਧ੍ਰੋਹ ਆਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦਰ ਅਸਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਧਰਮ-ਮਦ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਰੋਣਾ ਰੋਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

"ਸਮਾਂ ਕਰਦ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਕਸਾਈ ਹਨ। ਧਰਮ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉਡ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੂੜ ਦੀ ਮੱਸਿਆ ਰਾਜ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।"

ਚਮਤਕਾਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

ਏਕ ਧੂਰਤ ਵਿਸਮਯ ਕੀ ਬਾਤੇਂ
ਕਰਤਾ ਥਾ ਗੁਰੂ ਬੋਲੇ ਜਾਉ,
ਬੜੇ ਚਮਤਕਾਰੀ ਹੋ ਤੁਮ ਤੋ
ਅੰਨ ਛੋੜ ਕਰ ਪਥਰ ਖਾਉ।"

ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਖਵਾਈ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਦਰਅਸਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਖੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਿਚਕਾਰ ਦੱਸੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਆਧਾਰ ਲੇਖਕ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਲਪਨਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕਿਆ ਸੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ।

ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੰਗ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਖਾਉਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਕਾਗਜ਼ ਆਪਣੇ ਗੱਲ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ

ਲਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਣ ਨਾਲ ਗਲਾ ਨਹੀਂ ਕਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀਸ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਗਜ਼ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। "ਸਿਰ ਦੀਆ ਪਰ ਸਾਰ (ਸਿਰੜ) ਨਾ ਦੀਆ।"

ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੈਰਾਗੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਾਦੂਗਰ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਸੁਣਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ :—

ਨਹੀਂ ਅਲੌਕਿਕ ਕੁਝ ਜਗਤੀ ਮੇਂ,
ਚਮਤ ਕਾਰਿਨੀ ਸਹਸਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ,
ਚੌਂਕੇ ਹੋਂਗੇ ਦੇਖ ਪ੍ਰਥਮ ਹਮ,
ਚਕਮਕ ਕੀ ਚੁੰਬਕ ਕੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ।

ਲੇਖਕ ਨੇ ਬੈਰਾਗੀ ਨੂੰ ਯੋਗ-ਸਿੱਧ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਲੇਖਕ ਅਲੌਕਿਕ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ—

ਏਕ ਮਹ ਤਮਾ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਮੇਂ,
ਸਾਧਾ ਹੈ ਮੈਂ ਨੇ ਕੁਛ ਯੋਗ,
ਅਪਨੀ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਉਂ ਸੇ,
ਵੰਚਿਤ ਹੈ ਬਹੁਧਾ ਹਮ ਲੋਗ।

ਸਾਰੰਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਲੌਕਿਕ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਿਖਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਤਹਾਸਿਕ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣਿਕ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਨੁਯਾਈ ਇਹ ਨ ਸਮਝਣ ਕਿ ਲੇਖਕ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਣ ਕੋਟੀ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੈ ਲੇਖਕ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ —

ਨਿਸ਼ਚਯ ਨਾਨਕ ਮੇਂ ਵਿਸ਼ੇਸ ਥਾ
ਉਸੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਸ਼ ਕਾ ਅੰਸ਼।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ—

ਇਸ ਵਿਭੂਤਿ ਕਾ ਭਾਗੀ ਥਾ
ਪਾਟਲੀਪੁਤ੍ਰ ਅਲੌਕਿਕ ਓਕ।

ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਅਪਨਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਭੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਨੇ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜਾਪਦੀਆਂ ਸਨ।

ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਝੂਠੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜੁੜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਕਸਰ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਭਜਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਕਹੋ ਕਬੀਰ ਸੁਣੋ ਭਾਈ ਸਾਧੋ'।

ਰਾਮਾਇਣ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਰਲਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵੀ ਲੇਖਕ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਵੇਖਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗੰਗਾ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਲ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਲਗਣਾ ਅਤੇ ਇਹ ਆਖਣਾ ਕਿ ਜੇ ਪਾਣੀ ਇਥੋਂ ਦੋ ਸੌ ਮੀਲ ਦੂਰ ਮੇਰੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਲੱਖਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜਾਂ ਮਕੇ ਜਾ ਕੇ ਕਾਬੇ ਵਲ ਪੈਰ ਕਰ ਕੇ ਸੌਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਆਖਕੇ ਮੌਲਵੀਆਂ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਦਾ ਉਤਰ ਦੇਣਾ ਕਿ "ਜੇ ਕਾਬੇ ਵੱਲ ਪੈਰ ਕਰਕੇ ਸੌਣ ਨਾਲ ਪੈਰ ਖ਼ੁਦਾ ਵੱਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਖ਼ੁਦਾ ਨ ਹੋਵੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਉਸ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦਿਉ ।"

ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਲੌਕਿਕ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਐਸੀਆਂ ਉਲਟੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿਆ ਕਰਦੇ । ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਵਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਣ ਤੋਂ ਇਸ ਕਾਰਨ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਮਾਜ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਖਰੀਦ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਸੰਭਵ ਸੀ ।

ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੰਦ--ਕਥਾ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਤੁਰਤ ਉਸ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਵੇਖ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ? ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦਾ ਯੱਗ ਲੋਗ ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਆਖਣਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਾਰੇ ਇਹ ਆਖਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੱਖਾਂ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਰੱਖਕੇ ਇਕ ਐਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਂ ਤੇ ਬੇ--ਗਿਣਤ ਧਨ ਲਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਡਾ: ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਦਾ ਵਿਦਵਤਾ-ਪੂਰਣ ਕਥਨ ਹੈ--"ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੇਵੀ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ ਉੱਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇਕ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਯੱਗ ਰਚਾਇਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਹਵਨ ਆਦਿ ਵੀ ਫ਼ਲਦਾਇਤਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦੇ ਸਨ ।" ਇਤਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਤਾਂ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੈਸ਼ਨਵ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਜਾਪਦੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣੋ—

ਸਾਧੋ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵਉ ।
ਮਾਨਸ ਜਨਮੁ ਅਮੋਲਕ ਪਾਇਓ, ਬਿਰਥਾ ਕਾਹਿ ਗਵਾਵਉ ।
ਪਤਤਿ ਪੁਨੀਤ ਦੀਨ ਬੰਧ ਹਰਿ ਸਰਨਿ ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਆਵਉ ।

ਗਜ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸੁ ਮਿਟਿਓ ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ, ਤੁਮ ਕਾਹੇ ਬਿਸਰਾਵਤੁ ॥ ੧ ॥
ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਫੁਨਿ, ਭਜਨ ਰਾਮ ਚਿਤੁ ਲਾਵਤੁ ।
ਨਾਨਕ ਕਹਤ ਮੁਕਤਿ ਪੰਥ ਇਹੁ, ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਇ ਤੁਮ ਪਾਵਤੁ ॥ ੨ ॥

ਪਟਨੇ ਦੇ ਗੁਰਦੁਵਾਰੇ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਮਹੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਨੰਦਨ ਸਹਾਇ ਜੀ ਨੇ "ਸਿੱਖ ਗੁਰੁਓਂ ਕੀ ਜੀਵਨੀ" ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂ ਹਨ ? ਆਪਨੇ ਆਖਿਆ—ਨਿਰਸੰਦੇਹ । ਖ਼ੁਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ—

"ਜਗੈ ਧਰਮ ਹਿੰਦੂ ਸਬੈ ਭੰਡ ਭਾਜੈ"

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁੱਖ ਵਾਕ ਹੈ—

"ਤਿਲਕ ਜੰਜੂ ਤਾਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਖਾ,
ਕੀਨਹੋ ਬਡੋ ਕਲੂ ਮੇਂ ਸਾਕਾ ।
ਸਾਧੁਨ ਹੇਤੁ ਇਤੀ ਜਨ ਕਰੀ
ਸੀਸ ਦਿਯਾ ਪਰ ਸੀ ਨ ਉੱਚਰੀ । ੮

ਖ਼ੁਦ ਬਾਬਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਗੋਪਾਲ ਮਦਰ ਵਿਚ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ ਗਜਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਇਕ ਛਾਪ ਮੰਦਰ ਦੀ ਦੇਹਲੀ ਤੇ ਰਖਕੇ ਪੂਜਾ ਵਜੋਂ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਇਕ ਨਿਹੰਗ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਬਹੁਤ ਖਟਕੀ । ਆਪ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ—ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਆਪ ਪਰਮ ਗੁਰੂ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਇਸ ਬਚਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ :—

'ਆਪੇ ਦੇਵ ਦੇਹਰਾ ਆਪੇ
ਆਪ ਲਗਾਵੇ ਪੂਜਾ,
ਜਲ ਮੇਂ ਤਰੰਗ ਤਰੰਗ ਤੇ ਜਲ ਹੈ
ਕਹਨ ਸੁਨਨ ਕੋ ਦੂਜਾ ।"

ਲੇਖਕ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਕਬਿਤ ਵੀ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ :—

ਤੇਰੀ ਪਾਯ ਸੱਤਾ ਵਿਧਿ ਪਾਲਤ ਪ੍ਰਗਟ ਬਾਤ,
ਤੇਰੀ ਪਾਯ ਸੱਤਾ ਹੈ ਸੁਰੇਸ ਰਜ ਧਾਨੀ ਮੈਂ ।
ਤੇਰੀ ਪਾਯ ਸੱਤਾ ਸਤਨਾਮ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਤ,
ਭਗਤ ਸ੍ਵਰੂਪਨੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗਯਾਨ ਬਾਨੀ ਮੈਂ ।
ਤੇਰੀ ਪਾਯ ਸੱਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੁਵਿੰਦ ਸਿੰਹ ਜੂ ਕੀ
ਸੇਵਕਾਈ ਪਾਇਏ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਹ ਮਾਨੀ ਮੈਂ ।

ਕਰਤਾ ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ ਜੋਤਿ ਜਾਗਤੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀ ਜਗ—
ਦਬਿੰਕਾ ਭਵਾਨੀ ਸੁਖਦਾਨੀ ਅਨੁਮਾਨੀ ਮੈਂ ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਢਾਈ ਢਾਈ ਸੌ ਮਣ ਘਿਉ ਉਥੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲਈ ਹਰਦੁਵਾਰ ਤੋਂ ਜੰਲ ਮੰਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਿਰਤੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕੋਹਨੂਰ ਹੀਰਾ ਵੀ ਜਗਨਨਾਥ ਜੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਤੋਸ਼ਾ ਖਾਨੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਲੀਰਾਮ ਦੇ ਨਾ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜਮੁਕਟ ਵਿਚ ਜੜਿਆ ਗਿਆ।

ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ-ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਸੱਚ ਨੂੰ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਕੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਾਰੇ ਜੋ ਮਨ ਆਇਆ ਉਹ ਆਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਹਿਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਫ਼ੈਲੀ ਜਾਂ ਫ਼ੈਲਾਈ ਗਈ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ ਜਾਣ ਲਗ ਪਈਆਂ ਹੋਣ। ਪਰੰਤੂ ਲੇਖਕ ਦੀ ਸਨਿੱਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨੀਤੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ! ਧਰਮ ਨੂੰ ਸੰਕੁਚਿਤ ਨਹੀਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫ਼ਰਕ ਵਧਾਉਣ ਤੋਂ ਹਾਨੀ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਲਾਭ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ ਮਤ ਭੇਦ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਪਰਸਪਰ ਏਕਤਾ ਦੀ ਕੁਝ ਵੀ ਬਿਰਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਲੇਖੰਕ ਦੀ ਘਾਲ ਸਕਾਰਥੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਾਲ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਨ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਿਯਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿਤਾ ਵਿਚ ਸੜ ਮਰਨ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਓਥੇ ਉਨ੍ਹਾ ਦੇ ਚਰਿਤਰ ਬਿਆਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨ ਲਿਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਲਿਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੂਬਾ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਜੋ ਗੱਲ ਬਾਤ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਕਿਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਨਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ। ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਲਕਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਸਾਧਾਰਣ ਬਾਲਕਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਅੱਜ ਕਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਲ ਵਧੀਕ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਬਾਰੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਕੇਵਲ ਸਤ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ, ਕਪਤਾਨ ਰੀਡ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ

ਉਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਵੇਣੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ 'ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿਘ' ਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

''ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਬਾਲਕ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ । ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅਜੀਬ ਭਾਵ ਟਪਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਅਦਬ ਕਾਇਦੇ ਅਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਖ਼ਾਸੇ ਭੱਦਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮਨ ਉਸ ਵਲ ਖਿਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਉਮਰ ਦੇ ਯੋਰਪੀਨ ਬਾਲਕਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸ਼ੋਖੀ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ''ਕਿਉਂ ਜੀ, ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਅਸਲੀ ਹੈ ? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਚਲਾਇਆ ਵੀ ਹੈ ?'' ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉੱਛਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਝਟ ਪਟ ਆਪਣੀ ਬੰਦੂਕ ਭਰ ਕੇ ਆਖਣ ਲਗਾ—' ਦਸੋ, ਕਿਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰਾਂ ?'' ਮੈਂ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ''ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੋਈ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਜਿਸ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾਉਣਾ ਖ਼ਤਰੇ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋਵੇ ।'' ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਛਿਆ : 'ਕੀ ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਸੌ ਗਜ਼ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਚੋਟ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ?'' ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਝਿਜਕ ਦੇ ਉਸ ਨੇ ਫ਼ੌਰਨ ਖੜੇ ਕੁਝ ਸਿਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਆਖਿਆ—''ਵੇਖੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੇਖੋ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ।''

ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗ ਸਕਦਾ । ਉਹ ਹਾਲੀ ਬੱਚਾ ਹੀ ਹੈ । ਲਗ ਭਗ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ! ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਠਾਕੁਰ ਸਾਹਿਬ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਚੋਣਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਖਟ ਪਟ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ । ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਠਾਕੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ – ਵੇਖੋ ਕਵਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਸਾਡਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ।'' ਕੰਵਰ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ 'ਪਲਾਸੀ ਦਾ ਯੁੱਧ' ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਝਟ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਕੁਝ ਬਦਲ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ :—

''ਨਿਸ਼ਚਯ ਹੀ ਮੈਂ ਯੁੱਧ ਕਰੂੰਗਾ, ਬਦਲਾ ਲੂੰਗਾ,
ਕੁਛ ਭੀ ਕਰੇਂ ਜਨਾਬ, ਆਪ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਫਲ ਦੂੰਗਾ ।''

ਦੂਜੀ ਸਤਰ ਦਰ ਅਸਲ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :—

ਕੁਛ ਭੀ ਕਰੇ ਨਵਾਬ ਉਸੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਤਿਫਲ ਦੂੰਗਾ ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ।

ਫਿਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਛੱਡਣ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਾਏ ਜਾਣਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਅਖਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਧਰਮ ਗੁਰੂ ਸਨ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਣਗੇ । ਅਨੇਕ ਸਤਰਾਂ ਤਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਮਾਨੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਯਾਦ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਦੁਹਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਣ ।

ਜਿਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਬਾਲਕਾਂ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਚਰਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਚਰਿੱਤਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਟ ਥਾਂ ਹੋਣਾ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਖਟਕਿਆ । ਕਥਾਵਾਂ ਦੀ ਦੇਵੀ, ਪਵਿੱਤਰ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਤੇ ਰਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਾਂ ਕੁਲ-ਦੇਵੀਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਚਰਿੱਤਰ ਦੇ ਵਰਨਣ ਨਾਲ ਲੇਖਣੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਰਤਾਰਥ ਸਮਝਦੀ ਹੈ । ਪਰੰਤੂ ਲੇਖਕ ਮਜਬੂਰ ਸੀ । ਉਹ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਚਿਤਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚਿੱਤਰ-ਪਟ ਵੀ ਤਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਚਮਕੌਰ ਯੁੱਧ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਡਾਕਟਰ ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਗ੍ਰੰਥ (Transformation of Sikhism), ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—"ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਸਾਹਬਜ਼ਾਦੇ-ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ—ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ । ਖ਼ੁਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਨਾਹਰ ਖਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਖ਼ਵਾਜਾ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।"

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬਾਰੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਹੈ । ਪਾਠਕ ਵੇਖਣਗੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਸੱਚ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਖੜੀ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪਤਨੀਆਂ ਸਨ—ਜੀਤੋ ਜੀ, ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰੀ । ਭਾਈ ਪਰਮਾਨੰਦ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਵੀਰ ਵੈਰਾਗੀ' ਵਿਚ ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਗੁਰੂ-ਪਤਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਫ਼ਰਖ਼-ਸੀਅਰ ਨੇ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਸੁੰਦਰੀ ਤੋਂ ਖ਼ਤ ਲਿਖਵਾਇਆ । ਪਰੰਤੂ ਉਥੇ ਵੀ ਦੋ ਪਤਨੀਆਂ ਦਾ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਸੰਭਵ ਹੈ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਸੁੰਦਰੀ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਜੀਤੋ ਜੀ ਹੋਣ । ਬਾਬੂ ਸ਼ਿਵਨੰਦਨ ਸਹਾਇ ਨੇ 'ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਓਂ ਕੀ ਜੀਵਨੀ' ਵਿਚ ਜੀਤੋ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋਣਾ ਦਸਿਆ ਹੈ । ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗੇਤੀ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗ ਗਈ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ, ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਡਾ: ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖਾ ਪੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਲੇਖਕ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ 8 ਜੁਲਾਈ 1928 ਦੇ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

With reference to your letter of enquiry I regret I cannot throw any further light on the subject. I may, however, say that you can safely rely on my book because thorough investigation was made by me at the time I wrote that book.

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਇਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਡਤ ਜਵਾਲਾ ਦੱਤ ਸ਼ਰਮਾ ਕ੍ਰਿਤ 'ਸਿੱਖੋਂ ਕੇ ਦਸ ਗੁਰੁ' ਅਤੇ ਸੁਰਗਵਾਸੀ ਨੰਦ ਕੁਮਾਰ ਦੇਵ ਜੀ ਸ਼ਰਮਾ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂਕੁਲ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਪਾਠਕ ਵੇਖਣਗੇ ਕਿ ਲੇਖਕ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਸਦਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਖ਼ੁਦ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਖਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ :—

ਹਿੰਦੂ ਹੋ ਯਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ,
ਨੀਚ ਰਹੇਗਾ ਫਿਰ ਭੀ ਨੀਚ
ਮਨੁਸ਼ਜਤ੍ਵ ਸਬ ਕੇ ਊਪਰ ਹੈ
ਮਾਨਯ ਮਹੀ ਮੰਡਲ ਕੇ ਬੀਚ।

ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਦਿਨ ਵੀ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਦੀ ਇਹ ਹੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ—

ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਨੋਂ ਅਬ
ਛੋੜੇਂ ਵਹ ਵਿਗ੍ਰਹ ਕੀ ਨੀਤਿ,
ਪ੍ਰਕਟ ਕੀ ਗਈ ਹੈ ਯਹ ਕੇਵਲ
ਆਪਨੇ ਵੀਰੋਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰੀਤ।

ਚਿਰਗਾਂਵ

ਮੱਘਰ, ਸ਼ੁਕਲ 9—1985

———

ਮੰਗਲਾਚਰਣ

ਜਯ ਕਬੀਰ-ਨਾਨਕ-ਦਾਦੂ ਕਾ,
ਬਾਪੂ ਕਾ ਵਾਣੀ-ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ,
ਨਵ ਨਵ-ਰੂਪ[1] ਪੁਰਾਣ ਪੁਰੁਸ਼[2] ਉਨ
ਲੀਲਾਧਾਮ ਰਾਮ ਕਾ ਨਾਮ ।

ਸ਼ੁਚਿ[3] ਮਾਨਸ ਮੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬਿਤ[4]
ਹੋਤਾ ਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਕਾ ਰਸ-ਰੂਪ[5],
ਘਟ[6] ਕੀ ਡੋਰ ਲਗੇ ਜਬ ਹਰਿ[7] ਸੇ
ਪਾਨੀ ਕਜੋਂ ਨ ਭਰੇ ਭਵ-ਕੂਪ[8] ?

—— —

1. ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 2. ਆਦਿ ਪੁਰਖ 3. ਨਿਰਮਲ, ਪਵਿਤ੍ਰ 4. ਝਲਕਦਾ 5. ਰਸ ਤੇ ਰੂਪ 6. ਘੜਾ, ਭਾਵ ਮਨੁਖੀ ਸ਼ਰੀਰ 7. ਪਰਮਾਤਮਾ 8. ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਖੂਹ

ਅਵਤਰਣ[1]

ਚਲਾ ਧਨਜ[2] ਗੁਰੁ-ਵਿਜਯ-ਪੰਥ[3] ਵਹ ਯਹਾਂ ਯਵਨ-ਭਯ[4] ਕੇ ਹੀ ਸੰਗ[5],
ਗ੍ਰਹਣ-ਕਾਲ[6] ਭੀ ਦੇ ਜਾਤਾ ਹੈ ਮੰਤ੍ਰ-ਸਿੱਧਿ[7] ਕਾ ਯੋਗ[8] ਅਭੰਗ[9] ।
ਆਰ੍ਤ-ਅਧੀਨ[10] ਹੁਆ ਥਾ ਭਾਰਤ ਹਤ[11] ਚਿੰਤਾਰਤ[12] ਭਯ ਸੇ ਭ੍ਰਾਂਤ[13],
ਪੁਣਯ[14] ਪੰਚਨਦ[15] ਪ੍ਰਾਂਤ ਕਭੀ ਸੇ ਥਾ ਵਿਜਾਤਿਯੋਂ[16] ਸੇ ਆਕ੍ਰਾਂਤ[17] ।

ਆਰ੍ਯ ਜਾਤਿ ਕੀ ਰਿੱਧਿ ਸਿੱਧਿ[18] ਨੇ ਦੀ ਥੀ ਉਸੇ ਪ੍ਰਥਮ[19] ਜੋ ਸ਼ਾਂਤਿ,
ਉਸ ਸੇ ਅਗਤਿ[20] ਆ ਗਈ ਉਸ ਮੇਂ ਯਦਯਪਿ[21] ਉਸੇ ਮਿਲੀ ਵਿਸ਼੍ਰਾਂਤਿ[22] ।
ਪਾਕਰ ਵਿਪੁਲ[23] ਵਿਭਵ[24] ਪੁਰਖੋਂ[25] ਕਾ ਬਨੇ ਦ੍ਵਿਜਾਤਿ[26] ਵਿਲਾਸੀ ਮਾਤ੍ਰ[27]
ਸ਼੍ਰਮ[28] ਸੇ ਵਿਮੁਖ[29] ਉੱਚ ਕੁਲ ਵਾਲੇ ਹੋਤੇ ਕਯੋਂ ਨ ਪਰਾਜਯ-ਪਾਤ੍ਰ[30] ?

ਯੋਗੀ ਸੇ ਭੋਗੀ ਹੋਕਰ ਹਮ ਅਬਲ[31] ਹੋ ਗਏ ਅਪਨੇ ਆਪ
ਕਾਮ-ਕ੍ਰੋਧ-ਮਦ-ਮੋਹ-ਲੋਭਮਯ ਪ੍ਰਬਲ[32] ਹੋ ਗਏ ਪਾਂਚੋਂ ਪਾਪ ।
ਆਡੰਬਰ[33] ਮੇਂ ਲਗੇ ਛਿਪਾਨੇ ਅਪਨੀ ਧਰ੍ਮ-ਹੀਨਤਾ ਲੋਗ,
ਫੈਲੇ ਰੂੜ੍ਹ[34] ਰੀਤਿਯੋਂ ਵਾਲੇ ਮਿਥਯਾ[35] ਵਿਸ਼੍ਵਾਸੋਂ ਕੇ ਰੋਗ ।

ਕਰ ਕੇ ਘ੍ਰਿਣਾ ਮਾਤ੍ਰ, ਔਰੋਂ ਪਰ ਕਰਤੇ ਥੇ ਦ੍ਵਿਜ[36] ਸ਼ੁਚਿਤਾ[37] ਸਿੱਧ;
ਕਿਏ ਗਏ ਨਿਜ-ਸਮ ਮਨੁਜੋਂ[38] ਕੋ ਘਾਟ-ਬਾਟ[39] ਤਕ ਹਾਯ ! ਨਿਸ਼ਿੱਧ[40] ।
ਏਕ ਗੋਤ੍ਰ ਵਾਲੋਂ ਮੇਂ ਭੀ ਯੋਂ ਉਪਜਾ ਊਂਚ ਨੀਚ ਕਾ ਭੇਦ,
ਖਾਨ-ਪਾਨ ਮਿਟ ਗਯਾ ਪਰਸ੍ਪਰ[41] ਛਿੰਨ-ਭਿੰਨ[42] ਸਭ ਹੁਏ ਸਖੇਦ[43] ।

---

1. ਭੂਮਿਕਾ 2. ਧੰਨ 3. ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਜਿੱਤ ਪਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਥ, ਸਿੱਖ ਪੰਥ 4. ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਡਰ 5. ਨਾਲ 6. ਚੰਦ-ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਲੱਗਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਰਥਾਤ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਮਾਂ 7. ਮੰਤਰ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ, ਭਾਵ ਉਦੇਸ਼ ਪਰਾਪਤੀ 8. ਚੰਗੀ ਘੜੀ 9. ਅਟਟ 10. ਦੁਖੀ ਤੇ ਗੁਲਾਮ 11 ਉਤਸਾਹ-ਹੀਨ 12. ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਡੁਬਿਆ ਹੋਇਆ 13. ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ 14. ਪਵਿਤਰ 15. ਪੰਜਾਬ 16. ਗੈਰ ਜ਼ਾਤੀਆਂ 17. ਦੁਖੀ, ਪਰਾਜਿਤ 18. ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ 19. ਪਹਿਲੀ 20. ਗਤੀ ਹੀਨਤਾ, ਠਹਿਰਾ 21 ਭਾਵੇਂ 22. ਸ਼ਾਂਤੀ, ਆਰਾਮ 23. ਅਧਿਕ, ਬਹੁਤ 24. ਧਨ ਦੌਲਤ 25. ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ 26. ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦਿ 27. ਮਾਤਰ, ਕੇਵਲ 28. ਮਿਹਨਤ 29. ਬੇਮੁਖ, ਰਹਿਤ 30. ਹਾਰ ਦੇ ਪਾਤਰ 31. ਬਲਹੀਨ 32. ਬਲਵਾਨ, ਜ਼ੋਰ ਫੜਣਾ, ਭਾਰੂ ਹੋਣਾ 33. ਢੌਂਗ 34. ਪੁਰਾਣੀਆਂ 35. ਝੂਠ, ਵਿਅਰਥ 36. ਬ੍ਰਾਹਮਣ 37. ਪਵਿਤਰਤਾ 38. ਮਨੁਖ 39. ਖੂਹ ਆਦਿ ਪਾਣੀ ਦੇ ਥਾਂ, ਅਤੇ ਰਸਤੇ 40. ਵਰਜਤ 41. ਆਪਸ ਵਿਚ 42. ਵੱਖ ਵੱਖ 43. ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ।

ਤਬ ਭੀ ਧਨ ਥਾ ਬਿਨਾ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮ[1] ਪਾਕਰ ਦਾਨ ਮਾਨ ਕੀ ਆਯ[2],
ਚਲਨੇ ਲਗਾ ਬਿਨਾ ਪੂੰਜੀ ਕਾ ਧਰ੍ਮ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਵ੍ਯਵਸਾਯ[3] ।
ਮੰਦਿਰ ਔਰ ਮਠੋਂ ਮੇਂ, ਜਿਨਮੇਂ ਹੋਤੀ ਸਫਲ ਮਨੁਜ ਕੁਲ-ਭਕ੍ਤਿ,
ਫੈਲੀ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਿਯੁਤ[4] ਕ੍ਰਿਸ਼ਿਗ੍ਰਾਸਿਨੀ[5] ਘਾਸ-ਰਾਸ਼ਿ[6]-ਸੀ-ਪਸ਼ੁਾਸਕਤਿ[7] ।

ਆਸ਼ਰ੍ਮ ਧਰਮਮਈ[8] ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੁਈਂ ਦਿਸ਼ਾਏਂ ਚਾਰੋਂ ਭ੍ਰਸ਼੍ਟ;
ਮਨਮਾਨੇ ਪਥ ਪਰ ਚਲ ਚਲ ਕਰ ਹੋਤੇ ਥੇ ਨਰ ਨਿਰ੍ਬਲ-ਨਸ਼੍ਟ[9] ।
ਇਸ ਨਿਸ਼੍ਕਾਮ[10] ਕਰ੍ਮ ਕੇ ਊਪਰ ਫੈਲਾ ਵਾਮ[11] ਮਾਰ੍ਗ ਕਾ ਜਾਲ, —
ਨਰ ਬਲਿ ਤਕ ਸਕਾਮ[12] ਸਾਧਨ ਮੇਂ ਥੀ ਕਬ ਕੀ ਚਲ ਚੁਕੀ ਕਰਾਲ[13] !

ਵੇਦ-ਵਿਹੀਨ[14] ਵਿਪ੍ਰ[15] ਔਰੋਂ ਕਾ ਸਹ ਸਕਤੇ ਕੈਸੇ ਸ੍ਵਾਧ੍ਯਾਯ[16] ?
ਬਸ, ਬਹੁਤੋਂ ਕੇ ਲਿਏ ਹੋ ਗਈ ਸ਼੍ਰੁਤਿ-ਸੰਗਿਆ[17] ਭੀ ਮਿਥ੍ਯਾ ਪ੍ਰਾਯ[18] ।
ਵਹਾਂ ਨਾਰਿਯੋਂ ਕੀ ਸ਼ਿਕ੍ਸ਼ਾ ਕ੍ਯਾ ਜਹਾਂ ਅਸ਼ਿਕ੍ਸ਼ਿਤ[19] ਹੋਂ ਨਰ ਆਪ ?
ਚਲੇ ਵ੍ਯਰ੍ਥ ਭਯ-ਵਿਸ੍ਮਯ ਮੂਲਕ[20] ਫਲਕਾਮੀ[21] ਬਹੁ ਕ੍ਰਿਆ-ਕਲਾਪ ।

ਛਾਯਾ ਥਾ ਸਬ ਔਰ ਯਹਾਂ ਪਰ ਉੱਧਤ[22] ਯਵਨੋਂ ਕਾ ਆਤੰਕ[23],
ਦੇਖ ਧਰ੍ਮ ਪਰ ਦਾਰੁਣ[24] ਸੰਕਟ[25] ਰਹਤੇ ਥੇ ਸਭ ਸਭ੍ਯ-ਸਸ਼ੰਕ[26] ।
ਤੋੜ ਮੂਰ੍ਤਿ-ਮੰਦਿਰ ਗੋ-ਵਧ[27] ਕਰ ਕਰਤੇ ਅਰਿ[28] ਅਵਿਚਾਰ ਯਥੇਛੱ[29],
ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਸ਼ਬ੍ਦੋਂ ਕੇ ਅਰ੍ਥ ਹੋ ਗਏ ਕਾਫਿਰ-ਮਲੇੱਛ ।

ਅਬ ਕੇ ਮਿਤ੍ਰ ਸ਼ਤ੍ਰੁ[30] ਥੇ ਤਬ ਕੇ ਬਲੀ, ਵਿਜਾਤਿ, ਵਿਧਰ੍ਮੀ ਲੋਗ,
ਧਰ੍ਮ-ਭ੍ਰਸ਼੍ਟ ਹਮੇਂ ਕਰਤੇ ਥੇ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਧਾ[31] ਬਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ।
ਗ੍ਰੰਥ-ਗ੍ਯਾਨ ਨਿਧਿ[32] ਤਕ ਚਿਰ ਸੰਚਿਤ[33] ਚਾਟ ਰਹੀ ਥੀ ਉਨ ਕੀ ਆਗ;
ਨਿਰੁਤ੍ਸਾਹ[34], ਨੈਰਾਸ਼੍ਯ[35] ਔਰ ਥਾ ਛਾਯ ਵਿਸ਼ਾਦਮਯ[36] ਵਿਸ਼ਮ[37] ਵਿਰਾਗ[38] ।

———

1. ਮਿਹਨਤ 2. ਆਮਦਨ 3. ਕੰਮ ਧੰਦਾ, ਵਪਾਰ 4. ਖੇਤੀ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ 5. ਖੇਤੀ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੀ 6. ਘਾਹ ਫੂਸ 7. ਪਸ਼ੂਆਂ ਜਿਹਾ ਪਿਆਰ, ਕਾਮਬਿਰਤੀ 8. ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਆਦਿ ਚਾਰ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਵਾਲੀ 9. ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣਾ ਤੇ ਮਿਟ ਜਾਣਾ 10. ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ 11. ਇਕ ਮਤ ਜਿਸ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਮੰਨ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ 12. ਕਾਮਨਾ ਸਹਿਤ 13. ਭਿਆਣਕ (ਭੈੜ) 14. ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਜਾਂ ਖ਼ਾਲੀ, 15. ਬ੍ਰਾਹਮਣ 16. ਪੜ੍ਹਣਾ 17. ਸ਼ਰੁਤੀ ਨਾਮੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਨਾਂ 18. ਲਗਭਗ, ਵਿਅਰਥ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ 19. ਅਣਪੜ੍ਹ 20. ਡਰ ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਭਰੇ 21. ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲੇ 22. ਘਮੰਡੀ, ਬਦਤਮੀਜ਼ 23. ਸਹਿਮ, ਡਰ 24. ਭਾਰੀ 25. ਭੀੜ 26. ਡਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮੇ 27. ਗਊ-ਹੱਤਿਆ 28. ਦੁਸ਼ਮਣ 29. ਮਨਮਾਨੀ 30. ਦੁਸ਼ਮਣ 31. ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 32. ਗਰੰਥਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ 33. ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ 34. ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੀਨ 35. ਨਿਰਾਸ਼ਾ 36. ਦੁਖ ਭਰਿਆ 37. ਦੁਖ-ਦਾਇਕ 38. ਅਨੁਰਾਗ ਦੀ ਘਾਟ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ

ਮਿਲ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਿਸੀ ਜਾਤਿ ਕੋ ਆਤ੍ਮਬੋਧ[1] ਸੇ ਹੀ ਚੈਤਨ੍ਯ[2],
ਨਾਨਕ ਸਾ ਉਦ੍ਬੋਧਕ[3] ਪਾਕਰ ਹੁਆ ਪੰਚਨਦ ਪੁਨਰਪਿ[4] ਧਨ੍ਯ ।
ਸਾਧੇ ਸਿਖ ਗੁਰੁਓਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਦੋਨੋਂ ਲੋਕ ਸਹਜ-ਸਗ੍ਯਾਨ[5],
ਵਰ੍ਤਮਾਨ ਕੇ ਸਾਥ ਸੁਧੀ[6] ਸਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਭਾਵੀ[7] ਕਾ ਧ੍ਯਾਨ ।

ਹੁਆ ਉਚਿਤ ਹੀ ਵੇਦੀ ਕੁਲ ਮੇਂ ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਤਿਸ਼੍ਠਿਤ[8] ਗੁਰੁ ਕਾ ਵੰਸ਼;
ਨਿਸ਼੍ਚਯ ਨਾਨਕ ਮੇਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼[9] ਥਾ ਉਸੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰੁਸ਼ ਕਾ ਅੰਸ਼ ।
ਸਾਰ੍ਥਕ ਥਾ 'ਕਲਯਾਣ' ਜਨਕ[10] ਵਹ ਹੁਆ ਤਭੀ ਤੋ ਯਹ ਗੁਰੁ ਲਾਭ;
'ਤ੍ਰਿਪ੍ਤਾ' ਹੁਈ ਵਸਤੁਤਹ੍[11] ਜਨਨੀ[12] ਪਾਕਰ ਐਸਾ ਧਨ ਅਮਿਤਾਭ[13] ।

ਪੰਦ੍ਰਹ ਸੌ ਛਬੀਸ ਵਿਕ੍ਰਮੀ ਸੰਵਤ ਕਾ ਵਹ ਕਾਤਿਕ ਮਾਸ[14],
ਜਨ੍ਮ ਸਮਯ ਹੈ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਕਾ,—ਜੋ ਹੈ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਪਰਿਸ਼੍ਕ੍ਰਿਤੀ ਵਾਸ[15] ।
ਜ਼ਨ ਤਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਿ-ਹੇਤੁ[16] ਧਰਤੀ ਨੇ ਦਿਯਾ ਇਕ੍ਸ਼ੁਰਸ[17] ਯੁਤ ਬਹੁ ਧਾਨ੍ਯ;
ਮਨਸ੍ਤ੍ਰਿਪਤੀ[18]ਕਰ ਸੁਤ ਮਾਤਾ ਨੇ ਪ੍ਰਕਟ ਕਿਯਾ ਯਹ ਵਿਦਿਤ[19]ਵਦਾਨ੍ਯ[20] ।

ਪਾਨੇ ਲਗਾ ਨਿਰੰਤਰ[21] ਵਯ[22] ਕੇ ਸਾਥ ਬੋਧ ਭੀ ਵਹ ਮਤਿਮੰਤ[23],
ਸੰਵੇਦਨ[24] ਆਰੰਭ ਔਰ ਹੈ ਆਤ੍ਮ-ਨਿਵੇਦਨ[24] ਜਿਸ ਕਾ ਅੰਤ ।
ਆਤ੍ਮ ਬੋਧ ਪਾਕਰ ਨਾਨਕ ਕੋ ਰਹਤਾ ਕੈਸੇ ਪਰ[26] ਕਾ ਭਾਨ[27] ?
ਤ੍ਰਿਪ੍ਤਿ ਲਾਭ ਕਰਤੇ ਵੇ ਬਹੁਧਾ[28] ਦੇ ਕਰ ਸੰਤ ਜਨੋਂ ਕੋ ਦਾਨ ।

ਖੇਤ ਚਰੇ ਜਾਤੇ ਥੇ ਉਨ ਕੇ ਗਾਤੇ ਥੇ ਵੇ ਹਰਸ਼[29] ਸਮੇਤ—
"ਭਰ ਭਰ ਪੇਟ ਚੁਗੋ ਰੀ ਚਿੜਿਯੋ ਹਰਿ ਕੀ ਚਿੜਿਯਾਂ ਰਹਿ ਕਾ ਖੇਤ ।"
ਵੇ ਗ੍ਰਿਹਸ੍ਥ[30] ਹੋ ਕਰ ਤ੍ਯਾਗੀ ਥੇ ਨ ਥੇ ਸਮੋਹ[31] ਨ ਥੇ ਨਿਸ੍ਨੇਹ[32],
ਦੋ ਪੁਤ੍ਰੋਂ ਕੇ ਮਿਸ਼ ਪ੍ਰਕਟੇ ਯੇ ਉਨ ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਭਾਵ ਸਦੇਹ[33] ।

---

1. ਆਪੇ ਦਾ ਗਿਆਨ 2. ਚੇਤੰਨਤਾ, ਗਿਆਨ 3. ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 4. ਦੁਬਾਰਾ 5. ਗਿਆਨ ਸਹਿਤ 6. ਸਚੇਤ, ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ ਵਾਲਾ 7. ਭਵਿੱਖ 8. ਸਥਾਪਨਾ 9. ਖ਼ਾਸ 10. ਪਿਤਾ 11. ਅਸਲ ਵਿਚ 12. ਮਾਂ 13. ਤਿਜਸਵੀ, ਨੂਰ ਵਾਲਾ 14. ਮਹੀਨਾ 15. ਸੁਭਾਵਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ (ਪਵਿੱਤਰਤਾ) ਦਾ ਵਾਸਾ 16. ਸ਼ਰੀਰ ਲਈ 17. ਗੁੜ 18. ਮਨ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ 19. ਗਿਆਤ, ਜਾਣਿਆ ਹੋਇਆ 20. ਉਦਾਰ, ਦਾਨੀ 21. ਲਗਾਤਾਰ 22. ਉਮਰ 23 ਸਿਆਣੇ, ਬੁੱਧੀਮਾਨ 24. ਗਿਆਨ, ਅਨੁਭੂਤੀ 25. ਸਵੈ-ਅਰਪਣ 26. ਦੂਜਾ, ਓਪਰਾ 27. ਗਿਆਨ, ਖ਼ਿਆਲ 28. ਅਕਸਰ 29. ਖ਼ੁਸ਼ੀ 30. ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ 31. ਮੋਹ ਸਹਿਤ 32. ਮੋਹ ਰਹਿਤ 33. ਸਾਕਾਰ, ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ 'ਚ

ਤਯਾਗੀ ਥਾ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਦ੍ਰ ਸਹਜ ਹੀ ਔਰ ਸੰਗ੍ਰਹੀ ਲਕ੍ਸ਼ਮੀ ਦਾਸ;
ਯੋਂ ਸੰਸਾਰ-ਸਿੱਧਿ ਯੁਤ ਕ੍ਰਮ ਸੇ ਸਫਲ ਹੁਆ ਉਨਕਾ ਸੰਨਯਾਸ।
ਹੁਆ ਉਦਾਸੀ-ਮਤ-ਪ੍ਰਵਰ੍ਤਕ[1] ਮੂਲ ਪੁਰੁਸ਼ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਦ੍ਰ ਸਟੀਕ;
ਬੜ੍ਹਤੇ ਹੈਂ ਸਪੂਤ ਗੌਰਵ ਸੇ ਆਪ ਬਨਾ ਕਰ ਅਪਨੀ ਲੀਕ।

ਪੈਤ੍ਰਿਕ ਧਨ[2] ਕਾ ਅਵਲੰਬਨ[3] ਤੋ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਕਾਪੁਰੁਸ਼[4] ਕਪੂਤ,
ਭੋਗੀ ਭੁਜਬਲ[5] ਕੀ ਵਿਭੂਤਿਯਾਂ[6] ਥਾ ਵਹ ਲਕ੍ਸ਼ਮੀ ਦਾਸ ਸਪੂਤ।
ਪੁਤ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਕਰ ਭੀ ਗੁਰੁ ਨੇ ਦਿਖਲਾ ਕਰ ਆਦਰ੍ਸ਼ ਉਦਾਰ,
ਕੁਲਗਤ[7] ਨਹੀਂ, ਸ਼ਿਸ਼ਯ-ਗੁਣਗਤ[8] ਦੀ ਰੱਖਾ ਗੱਦੀ ਕਾ ਅਧਿਕਾਰ।

ਇਸੇ ਵਿਰਾਗ ਕਹੇਂ ਹਮ ਉਨਕਾ ਅਥਵਾ ਅਧਿਕਾਧਿਕ[9] ਅਨੁਰਾਗ[10],
ਬੜ੍ਹੇ ਲੋਕ ਕੋ ਅਪਨਾਨੇ ਵੇ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਸ਼ੁਦ੍ਰ[11] ਗੇਹ[12] ਕਾ ਤਯਾਗ।
ਪ੍ਰਵ੍ਰਜਯਾ[13] ਧਾਰਨ ਕੀ ਗੁਰੁ ਨੇ ਛੋੜ ਬੁੱਧ ਸਮ ਅਟਲ ਸਮਾਧਿ;
ਸੰਤ ਸ਼ਾਂਤਿ ਪਾਤੇ ਹੈਂ ਮਨ ਮੇਂ ਹਰ ਕਰ ਔਰੋਂ ਕੀ ਆਧਿ[14]।

ਅਨੁਭਵ ਜਨਯ[15] ਵਿਚਾਰੋਂ ਕੋ ਨਿਜ ਦੇ ਦੇ ਕਰ 'ਵਾਨੀ' ਕਾ ਰੂਪ,
ਉਨ੍ਹੇਂ ਕਰ੍ਮਣਾ[16] ਕਰ ਦਿਖਲਾਤੇ ਭਾਗਯਵਾਨ ਵੇ ਭਾਵੁਕ-ਭੂਪ[17]।
ਏਕ ਧੂਰ੍ਤ[18] ਵਿਸ੍ਮਯ ਕੀ ਬਾਤੇਂ ਕਰਤਾ ਥਾ ਗੁਰੁ ਬੋਲੇ ਜਾਵ;
ਖ਼ੜੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਹੋ ਤੁਮ ਤੋਂ ਅੱਨ ਛੋੜ ਕਰ ਪੱਥਰ ਖਾਵ।

ਵਹੀ ਪੂਰ੍ਵ ਆਦਰ੍ਸ਼ ਹਮਾਰੇ ਵੇਦ ਵਿਹਿਤ[19], ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਸ਼ਿਸ਼੍ਟ[20],
ਦਿਯੇ ਸਰਲ ਭਾਸ਼ਾ ਮੇਂ ਗੁਰੁ ਨੇ ਹਮੇਂ ਔਰ ਥਾ ਹੀ ਕਯਾ ਇਸ਼੍ਟ[21] ?
ਉਸੇ ਪੋੜ੍ਹ[22] ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਨੀਂਵ ਪਰ ਨੂਤਨ[23] ਗ੍ਰਿਹ[24]-ਨਿਰ੍ਮਾਣ ਸਮਾਨ,
ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ੋਂ ਨੇ ਖੀਂਚਾ ਹਾਲ ਹਮਾਰਾ ਧਯਾਨ।

ਦ੍ਰਿਸ਼ਦ੍ਵਤੀ ਤਟ ਪਰ ਰਿਸ਼ਿਯੋਂ ਨੇ ਗਾਏ ਥੇ ਜੋ ਵੈਦਿਕ ਮੰਤ੍ਰ,
ਨਿਜ ਭਾਸ਼ਾ ਮੇਂ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹੀ ਕੇ ਨਾਨਕ ਭਰਨੇ ਲਗੇ ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰ[25]।
ਨਿਰ੍ਭਯ ਹੋ ਕਰ ਕਿਯਾ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਸਾਮਯ[26] ਧਰ੍ਮ ਕਾ ਯਹਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰ,
ਪ੍ਰੀਤਿ ਨੀਤਿ ਕੇ ਸਾਥ ਸਭੀ ਕੋ ਸ਼ੁਭ ਕਰ੍ਮੋਂ ਕਾ ਹੈ ਅਧਿਕਾਰ।

---

1. ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ 2. ਜੱਦੀ ਜਾਇਦਾਦ 3. ਸਹਾਰਾ 4 ਕਾਇਰ ਪੁਰਖ 5. ਤਾਕਤ 6. ਮਹੱਤਾ, ਉਚ ਪਦ, ਮਾਨ 7. ਪੁਸ਼ਤ ਦਰ ਪੁਸ਼ਤ 8. ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹੀ 9. ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ 10. ਪਿਆਰ, ਮੋਹ 11. ਨਾਚੀਜ਼, ਤੁੱਛ 12. ਘਰ 13. ਸੰਨਿਆਸ 14. ਮਾਨਸਕ ਦੁਖ 15. ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ 16. ਕਰਮ ਨਾਲ, ਕਾਰਜਾਂ ਨਾਲ 17. ਭਾਵਕ ਰਾਜੇ 18. ਛਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸ਼ਰਾਰਤੀ 19. ਆਈ ਹੋਈ, ਕੀਤੀ ਹੋਈ 20. ਉੱਤਮ ਪਰਸਿਧ, ਅਸਾਧਾਰਣ 21. ਇੱਛਾ, ਚਾਹ 22. ਮਜ਼ਬੂਤ 23. ਨਵਾਂ 24. ਘਰ 25. ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ 26. ਸਮਾਨਤਾ, ਬਰਾਬਰੀ

ਸਾਰੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ[1] ਨਿਸ਼ਫਲ ਹੈਂ ਨ ਹੋ ਸ਼ੁੱਧ ਮਨ ਕੀ ਯਦਿ ਭਕਤਿ;
ਭਵਯ[2] ਭਾਵਨਾ ਤਭੀ ਫਲੇਗੀ ਜਬ ਹੋਗੀ ਕਰਨੇ ਕੀ ਸ਼ਕਤਿ ।
ਯਦਿ ਸਤਕਰਮ[3] ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ਹੋ ਭਰਤੇ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰ ਪੁਨੀਤ[4],
ਤੋ ਜਪ-ਮਾਲਾ-ਤਿਲਕ ਵਯਰਥ[5] ਹੈ ਉਲਟਾ ਬੰਧਨ ਹੈ ਉਪਵੀਤ[6] ।

ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸਭੀ ਸਮ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਘਿਣਾ ਕੇ ਯੋਗਯ,
ਭ੍ਰਾਤ੍ਰਿਭਾਵ[7] ਪੂਰ੍ਵਕ ਰਹ ਕਰ ਸਬ ਪਾਓ ਸੌਖ੍ਯ[8] ਸ਼ਾਂਤਿ ਆਰੋਗਯ[9] ।
ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਸਮਾਨ ਕਠਿਨ ਹੈ ਸ਼ਾਸਕ[10] ਹੈਂ ਹਤਯਾਰੇ ਘੋਰ,
ਰੋਕ ਨਾ ਸਕਾ ਉਨ੍ਹੇ ਕਹਿਣੇ ਸੇ ਸ਼ਾਹੀ ਕਾਰਾਗਾਰ[11] ਕਠੋਰ ।

ਅਸ੍ਵੀਕ੍ਰਿਤ[12] ਕਰਦੀ ਨਾਨਕ ਨੇ ਯਹ ਕਹ ਕਰ ਬਾਬਰ ਕੀ ਭੇਟ—
"ਔਰੋਂ ਕੀ ਛੀਨਾ ਝਪਟੀ ਕਰ ਭਰਤਾ ਹੈ ਵਹ ਅਪਨਾ ਪੇਟ ।"
ਜੋ ਸੰਤੋਸ਼ੀ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਯੋਂ ਨ ਮਚਾਵੇਂਗੇ ਵੇ ਲੂਟ ?
ਲੂਟੇ ਕਟੇਂਗੇ ਕਯੋਂ ਨ ਭਲਾ ਵੇ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਨ ਮੇਂ ਫੂਟ ?

ਮਿਲੇ ਅਨੇਕ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ੋਂ ਸੇ ਘੂਮੇ ਨਾਨਕ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼;
ਸੁਨੇ ਗਏ ਸਰ੍ਵਤ੍ਰ[13] ਚਾਵ ਸੇ ਭਾਵ ਭਰੇ ਉਨ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ।
ਹੁਏ ਪ੍ਰਥਮ ਉਨ ਕੇ ਅਨੁਯਾਯੀ[14] ਸ਼ੂਦ੍ਰਾਦਿਕ[15] ਹੀ ਸ਼੍ਰੱਧਾਯੁਕਤ[16],
ਗਲਾਨਿ ਛੋੜ ਗੁਰੂ ਕੋ ਗੌਰਵ ਹੀ ਹੁਆ ਉਨ੍ਹੇ ਕਰ ਕੇ ਭਯ-ਮੁਕਤ[17] ।

ਛੋਟੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੀ ਮੇਂ ਪਹਲੇ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਬੜਾ ਪ੍ਰਚਾਰ;
ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਕਿਸੀ ਤੱਤ੍ਵ ਕੋ ਪ੍ਰਥਮ ਅਤਾਰ੍ਕਿਕ[18] ਹੀ ਸ੍ਵੀਕਾਰ ।
ਸਮਝੇ ਜਾਤੇ ਥੇ ਸਮਾਜ ਮੇਂ ਨਿੰਦਿਤ[19] ਘ੍ਰਿਣਿਤ ਔਰ ਜੋ ਨੀਚ,
ਵੇ ਭੀ ਉਸੀ ਏਕ ਆਤਮਾ ਕੋ ਦੇਖ ਉਠੇ ਅਬ ਅਪਨੇ ਬੀਚ ।

ਵਾਕਯ-ਬੀਜ[20] ਬੋਏ[21] ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕ੍ਰਮ[22] ਸੇ ਪਾਨੇ ਲਗੇ ਵਿਕਾਸ,
ਯਥਾ ਸਮਯ ਫਲ ਆਏ ਉਨ ਮੇਂ ਸ਼੍ਰਮਮਯ[23] ਸਿਰਜਨ[24], ਸਹਜ ਹੈ ਨਾਸ਼ ।
ਉਨ੍ਹੇ ਸੀਂਚਤੇ ਰਹੇ ਨਿਰੰਤਰ ਆਗੇ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਸਿਸ਼ਯ ਸੁਧੀਰ[25],
ਬੱਧਮੂਲ[26] ਕਰ ਗਏ ਧਨਯ ਵੇ ਦੇ ਕਰ ਭੀ ਨਿਜ ਸ਼ੋਣਿਤ-ਨੀਰ[27] ।

———

1. ਰਹੁ ਰੀਤਾਂ 2. ਸ਼ਾਨਦਾਰ 3. ਚੰਗੇ ਕਾਰਜ 4. ਪਵਿਤਰ. ਨਿਰਮਲ 5. ਫ਼ਜ਼ੂਲ 6. ਜਨੇਊ 7. ਭਾਈਵਾਲੀ 8. ਸੁਖ 9. ਅਰੋਗਤਾ 10. ਹੁਕਮਰਾਨ 11. ਜੇਲ 12. ਨਾ-ਮੰਜ਼ੂਰ 13. ਸਾਰੇ ਥਾਂ, ਥਾਂ ਥਾਂ 14. ਚੇਲੇ, ਸ਼ਿਸ਼ 15. ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਾਲੇ 16. ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ 17. ਡਰ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ 18. ਤਰਕ ਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 19. ਜਿਸ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ 20. ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਬੀਜ 21. ਬੀਜਿਆ 22. ਇਕ ਇਕ ਕਰ ਕੇ 23. ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ 24. ਸਿਰਜਨ 25. ਧੀਰਜ ਨਾਲ 26. ਜਿਸ ਨੇ ਜੜ੍ਹ ਫੜ ਲਈ ਹੋਵੇ 27. ਰਤ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ

ਗੁਰੁ ਅੰਗਦ

ਨਿਜ ਦਾਯਿਤ੍ਵਪੂਰ੍ਣ[1] ਪਦ ਗੁਰੁ ਨੇ ਦਿਯਾ ਦੇਖ ਅੰਗਦ ਕੋ ਧੀਰ,
ਜੋ ਥਾ ਬਿਨਾ ਵਿਚਾਰੇ ਉਨਕਾ ' ਆਗਯਾ ਪਾਲਨ-ਸਾ ਸਸ਼ਰੀਰ[2] ।
ਸ਼ਿਸ਼੍ਯ, ਸਿੱਖ ਯਾ ਸਿਖ ਕਹਲਾਏ ਗੁਰੁ ਕੇ ਅਨੁਯਾਯੀ ਆਕ੍ਰਿਸ਼੍ਟ[3],
ਨਿਜ ਸਜੀਵਤਾ ਸੇ ਅਭਿੰਨ[4] ਭੀ ਹੁਏ ਅਲਗ ਸੇ ਹਮ ਮੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟ[5] ।

ਵੇ ਨਿਜ ਹਿੰਦੂ ਜਾਤਿ-ਧਰ੍ਮ ਕੇ ਹੁਏ ਸਜਗ ਸੈਨਿਕ ਹੀ ਸਿੱਧ,
ਜੋ ਹਲਧਰ[6] ਥੇ ਆਗੇ ਚਲ ਕਰ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਲਕ੍ਸ਼ਵਰ[7] ਵਿੱਧ[8]
ਲਿਖਨੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਕਾ ਨਵ ਵਿਧਿ[9] ਸੇ ਗੁਰੁ ਅੰਗਦ ਨੇ ਕਿਯਾ ਪ੍ਰਚਾਰ,
ਨਿਜ ਲਿਪਿਬੱਧ[10] ਕਿਯਾ ਨਾਨਕ ਕੇ ਸ਼ੀਲ ਔਰ ਸ਼ਿਕ੍ਸ਼ਾ[11] ਕਾ ਸਾਰ ।

ਲੰਗਰ-ਭੋਜਨ-ਭਵਨ-ਆਪ ਕਾ ਨਿਤ੍ਯ ਖੁਲਾ ਥਾ ਸਬ ਕੇ ਅਰ੍ਥ[12],
ਛੋ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੇਂ, ਪ੍ਰੇਮ ਵ੍ਰਿੱਧਿ[13] ਮੇਂ ਸੰਘ-ਸਿੱਧਿ[14] ਮੇਂ ਹੁਆ ਸਮਰ੍ਥ ।
ਏਕ ਪੰਕ੍ਤਿ[15] ਮੇਂ, ਏਕ ਸੰਗ ਸਬ ਵਹਾਂ ਬੈਠਤੇ ਰਾਜਾ-ਰੰਕ[16],
ਏਕ੍ਯ ਭਾਵ ਸੇ ਯੋਂ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਏਕ ਰਾਸ਼੍ਟ੍ਰ[17] ਬਨ ਗਯਾ ਅਸ਼ੰਕ[18] ।

ਹੋਤੀ ਨਹੀਂ ਵਹਾਂ ਤਨ ਕੀ ਹੀ ਮਨਸ੍ਤ੍ਰਿਪਤੀ[19] ਭੀ ਹੋਤੀ ਸੰਗ[20],
ਗੁਰੁ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ੋਂ[21] ਸੇ ਜਨ ਜਨ ਪਾਤਾ ਨਿਜ ਮੇਂ ਨਈ ਉਮੰਗ ।
ਜਬ ਹਮ ਭੋਜਨਾਰ੍ਥ[22] ਜੀਤੇ ਹੈਂ ਗੁਰੁ ਭੋਜਨ ਥਾ ਜੀਵਨ-ਹੇਤੁ[23],
ਪੀਕ[24] ਨ ਪੈਦਾ ਕਰਤੇ ਥੇ ਵੇ ਨਿਜ ਮੁਖ ਮੇਂ ਨਿਸ਼੍ਠੀਵਨ ਹੇਤੁ[25] ।

ਸ਼ਿਸ਼੍ਯੋਂ ਕੇ ਸੰਘਠਨ ਹੇਤੁ ਹੀ ਵ੍ਯਯ[26] ਹੋਤੀ ਉਨ ਕੀ ਸਬ ਆਯ[27],
ਭੋਗੇ ਏਕ ਅਨੇਕੋਂ ਕਾ ਧਨ ਯਹ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਅਨ੍ਯਾਯ[28] ।
ਸਾਰ੍ਵਜਨਿਕ[29] ਹਿਤ-ਹੇਤੁ ਦਾਨ ਕਾ ਜਾਗ ਉਠਾ ਸਿੱਖੋਂ ਮੇਂ ਭਾਵ,
ਗਦ੍ਗਦ[30] ਥਾ ਗੁਰੁ ਅੰਗਦ ਕਾ ਉਰ [31] ਸਫਲ ਦੇਖ ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਸ੍ਤਾਵ ।

---

1 ਜ਼ੁਮੇਂਵਾਰੀ ਵਾਲਾ 2. ਸਾਕਾਰ 3. ਖਿੱਚੇ ਹੋਏ 4. ਅਟੁੱਟ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨ ਹੋਵੇ 5. ਵਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੇ 6. ਹਲ ਵਾਹਕ 7. ਨਿਸ਼ਾਨਾ 8. ਬਿੰਨ੍ਹਣ 9. ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ 10. ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ 11. ਸਿਖਿਆ 12. ਲਈ 13. ਪਿਆਰ ਵਧਾਉਣ 14. ਜਥੇਬੰਦੀ ਲਈ 15. ਕਤਾਰ 16. ਅਮੀਰ-ਗ਼ਰੀਬ 17. ਕੌਮ 18. ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ 19. ਮਨ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ 20. ਨਾਲ ਨਾਲ 21. ਸਿਖਿਆ 22. ਭੋਜਨ ਲਈ 23. ਜੀਵਨ ਲਈ 24. ਥੁੱਕ (ਪਾਨ ਆਦਿ ਦਾ) 25. ਥੁੱਕਣ ਲਈ 26. ਖ਼ਰਚ 27. ਆਮਦਨੀ 28. ਜ਼ੁਲਮ 92. ਲੋਕਾਂ ਦਾ 30. ਪ੍ਰਸੰਨ 31. ਛਾਤੀ, ਮਨ, ਹਿਰਦਾ ।

ਕਾਹਤੇ ਥੇ ਵੇ ਨਿਜ ਪੁਤ੍ਰੋਂ ਸੇ—"ਸਾਵਧਾਨ, ਪਰਧਨ[1] ਹੈ ਪਾਪ,
ਭਿਕ੍ਸ਼ੁਕ[2] ਨ ਹੋ, ਬਨੋਂ ਵਜਵਸਾਈ[3] ਕਰੋ ਕਮਾਈ ਅਪਨੇ ਆਪ।"
ਔਰੇਂ ਕੀ ਸਹਾਯਤਾ ਕਰਕੇ ਪਾਤੇ ਵੇ ਆਨੰਦ ਅਪਾਰ,
ਯਹੀ ਦੁਖ ਥਾ ਉਨ੍ਹੇਂ, ਕਿਸੀ ਕਾ—ਕਰ ਨਾ ਸਕੇਂ ਯਦਿ ਵੇ ਉਪਕਾਰ[4]।

ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਸੇ ਹਾਰ ਹਮਾਯੂੰ ਆਯਾ ਸੁਨ ਕਰ ਉਨਕਾ ਨਾਮ,
ਦਿਯਾ ਨ ਅਭ੍ਯੁਥਾਨ[5] ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਧਯਾਨ—ਨਿਰਤ[6] ਥੇ ਵੇ ਧ੍ਰਿਤਿ ਧਾਮ[7]।
ਕ੍ਰੁੱਧ[8] ਹੁਆ ਵਹ ਖੜ੍ਗ ਖੀਂਚ ਕਰ ਕੁਛ ਕਹਨੇ ਕੋ ਥਾ ਮੁੰਹ ਖੋਲ,
ਤਬ ਤਕ ਪਲਕ ਖੁਲੇ ਗੁਰੁਵਰ ਕੇ ਔਰ ਸਨ ਪੜੇ ਯੇ ਦੋ ਬੋਲ—

"ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਆਗੇ ਤੇਰੀ ਕਹਾਂ ਗਈ ਥੀ ਯਹ ਤਲਵਾਰ ?
ਰਖ ਛੋੜੀ ਥੀ ਕਿਸੀ ਸਾਧੁ ਪਰ ਧਨਜ ਦੇਖਨੇ ਕੋ ਕਯਾ ਧਾਰ ?
ਲੱਜਿਤ[9] ਹੁਆ ਹਮਾਯੂੰ ਗੁਰੁ ਨੇ ਹੰਸ ਕਰ ਕਹਾ—"ਸਫਲ ਹੋ ਸੂਰ[10]।"
ਜੋ ਵਿਚਾਰ-ਦਰ੍ਸ਼ੀ[11] ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਉਨ੍ਹੇ ਦੀਖ ਪੜਤਾ ਹੈ ਦੂਰ।

ਆਯਾ ਕਭੀ ਨਾ ਗੁਰੁ ਕੇ ਮਨ ਮੇਂ ਕਿਸੀ ਮਨੁਜ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਦੁਰ੍ਭਾਵ[12],
ਵਾਣੀ ਮੇਂ ਕੁਵਚਨ ਨ ਕਰ੍ਮ ਮੇਂ ਕੋਈ ਭੀ ਅਨੁਚਿਤ ਬਰ੍ਤਾਵ।
ਪੁਤਰੋਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੁ—ਭਕ੍ਤਿ ਔਰ ਧਨ ਮਾਂਗ ਲਿਜੇ ਥੇ ਯਥਾ ਵਿਵੇਕ[13],
ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਸੇ ਗੁਰੁ ਸੇਵਾ ਹੀ ਮਾਂਗੀ ਥੀ ਅੰਗਦ ਨੇ ਏਕ।

ਪ੍ਰਭੁ-ਜਨ ਸੇਵਕ ਕੋ ਹੀ ਨਾਨਕ ਬਤਲਾਤੇ ਥੇ ਸੱਚਾ ਭਕ੍ਤ,
ਸੇਵਾ ਹੀ ਵਹ ਭਕ੍ਤਿ-ਮੂਰ੍ਤਿ ਹੈ ਹਮੇਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਜੋ ਵਯਕ੍ਤ[14]।

————

1. ਪਰਾਇਆ ਧਨ 2. ਮੰਗਤਾ 3. ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਵਪਾਰੀ 4. ਭਲਾਈ 5. ਕਿਸੇ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋਣਾ 6. ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਗਨ 7. ਧੀਰਜਵਾਨ 8. ਗੁੱਸੇ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ 9. ਸ਼ਰਮਸਾਰ 10. ਵੀਰ, ਬਹਾਦੁਰ 11. ਵਿਚਾਰਕ, ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਵਾਲੇ 12. ਬੁਰਾ ਭਾਵ 13. ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ 14. ਪਰਗਟ, ਪ੍ਰਤੱਖ

ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ

ਯੋਗਯ ਸ਼ਿਸ਼ਯ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਨਤੇ ਹੈਂ, ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਨੇ ਭੀ ਸਬ ਸੋਚ,
ਆਤ੍ਮਜ[1] ਰਹਤੇ ਅਮਰ ਦਾਸ ਕੋ ਦੀ ਗੁਰੁ-ਗੱਦੀ ਨਿੱਸੰਕੋਚ[2]।
ਦੇਖ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਕੇ ਉਪਰ ਆਕ੍ਰਸ਼ਿਤ[3] ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਧਯਾਨ,
ਦਿਯਾ, ਪਾਰ੍ਥ[4] ਕੋ ਹਰਿ– ਸਮ[5], ਉਨਕੋ ਅਮਰ ਦਾਸ ਨੇ ਗੀਤਾ ਗਯਾਨ।

"ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇ ਪਰਲੋਕ ਬਨਾਯਾ ਰਚਾ ਉਸੀ ਨੇ ਹੈ ਨਰ ਲੋਕ[6]
ਪਾਲਨ ਕਰੇਂ ਧਰ੍ਮ ਹਮ ਅਪਨਾ ਫਿਰ ਹਮਕੋ ਕਯਾ ਭਯ ਕਯਾ ਸ਼ੋਕ ?
ਘਰ ਮੇ ਰਹ ਕਰ ਭੀ ਵਯਸਨੋਂ[7] ਸੇ ਬਚੇ ਰਹੋ ਤਬ ਤੋ ਹੈ ਬਾਤ,
ਦੇਖੋ ਕਹਾਂ ਲਿਪ੍ਤ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਲ[8] ਮੇਂ ਰਹ ਕਰ ਭੀ ਜਲਜਾਤ[9]।

ਕ੍ਲੀਬ[10] ਕਾਪੁਰੁਸ਼[11] ਹੀ ਅਸਮਯ ਮੇਂ ਛੋੜ ਭਾਗਤੇ ਹੈਂ ਸੰਸਾਰ,
ਸੂਰ ਸਜੀਵੋਂ[12] ਕੋ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਯਹਾਂ ਆਪ ਹੀ ਜਗਦਾਧਾਰ[23]।
ਕਹੋ ਤੁਮਾਰੇ ਲਿਏ ਦੂਸਰੇ ਕਰੇਂ ਕਹਾਂ ਤਕ ਅੱਨੋਤ੍ਪੱਨ[14] ?
ਹੋਕਰ ਬਲ ਸੰਪੱਨ[15] ਵਯਰ੍ਥ ਕਯੋਂ ਹੋਤੇ ਹੋ ਤੁਮ ਯੋਂ ਅਵਸੱਨ[16]।

'ਸ਼ਾਂਤਿ ਸ਼ਾਂਤਿ' ਕਹਤੇ ਹੋ ਪਰ ਕਯਾ, ਮਿਲ ਸਕਤੀ ਹੈ ਐਸੇ ਸ਼ਾਂਤਿ,
ਤੰਦ੍ਰਾ[17] ਕੋ ਸਮਾਧਿ ਸਮਝੇ ਹੋ ਜਾਗੋ ਭਾਈ, ਤ ਯਗੋ ਭ੍ਰਾਂਤਿ[18]।
ਹੋ ਕਰ ਭੀ ਪ੍ਰਾਯਹ੍[19] ਸ਼ਤਾਯੁ[20] ਗੁਰੁ ਕਰਤੇ ਥੇ ਸ਼੍ਰਮ[21] ਸੇ ਸਬ ਕਾਮ,
ਬੋਲਾ ਏਕ ਪੀਰ—'ਕਯੋਂ ਅਬ ਭੀ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ਆਰਾਮ ?"

ਗੁਰੁ ਨੇ ਹੰਸ ਕਰ ਕਹਾ—"ਏਕ ਜਨ ਛਾਨਾ ਕਰਤਾ ਥਾ ਬਸ ਧੂਲ,
ਉਸਮੇਂ ਜਬ ਕੁਛ ਮਿਲ ਜਾਤਾ ਤਬ ਖਿਲ ਜਾਤਾ ਵਹ, ਜੈਸੇ ਫੂਲ।
ਕਿਸੀ ਉਦਾਰ[22] ਧਨੀ ਕੋ ਆਈ ਦਯਾ, ਦੇਖ ਉਸਕਾ ਯਹ ਹਾਲ,
ਦਿਯਾ ਏਕ ਹੀਰਾ ਧੀਰੇ ਸੇ ਉਸਨੇ ਵਹੀਂ ਧੂਲ[23] ਮੇਂ ਡਾਲ[24]।

ਉਸਕੋ ਪਾਕਰ ਧਨੀ ਹੁਆ ਵਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਏ ਸਬ ਧਰਣੀ ਧਾਮ[25],
ਕਿੰਤੁ ਨ ਛੋੜਾ ਫਿਰ ਭੀ ਉਸਨੇ ਧੂਲ ਛਾਨਨੇ ਕਾ ਵਹ ਕਾਮ।
ਵਹ ਦਾਨੀ ਬੋਲਾ ਤਬ ਉਸਸੇ—ਅਤ੍ਰ ਯਹ ਹਾਯ ਕਯੋਂ, ਬੋਲ,
ਉਸਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਯਾ ਕਿ 'ਇਸ ਮੇਂ ਮਿਲਤੇ ਹੈਂ ਹੀਰੇ ਅਨਮੋਲ।'

1, ਪੁੱਤਰ 2. ਬਿਨਾ ਸੰਕੋਚ ਤੋਂ 3·ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ 4. ਅਰਜੁਨ 5. ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਜੀ 6. ਮਨੁਖੀ ਦੁਨੀਆ, ਸੰਸਾਰ 7. ਵੈਲਾਂ ਤੋਂ, ਭੈੜੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ 8.ਪਾਣੀ 9.ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ ਅਰਥਾਤ ਕੌਂਵਲ ਦਾ ਫੁੱਲ 10. ਬੁਜ਼ਦਿਲ. ਨਪੁੰਸਕ 11. ਕਾਇਰ, ਡਰਪੋਕ 12. ਦਲੇਰ 13.ਪਰਮਾਤਮਾ 14. ਅੰਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ 15. ਬਲਵਾਨ 16.ਦੁਖੀ 17. ਊਂਘ, ਨੀਂਦ 18.ਭਰਮ 19. ਅਕਸਰ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 20 ਸੌ ਸਾਲਾਂ 21. ਮਿਹਨਤ 22. ਖੁਲ੍ਹ ਦਿਲੇ 23. ਘੱਟੇ ਵਿਚ 24. ਸੁੱਟ 25. ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖ

ਭਾਈ ਤੁਮ੍ਹੀਂ ਬਤਾ ਦੋ ਫਿਰ ਮੈਂ ਛੋੜੂੰ ਕੈਸੇ ਐਸੇ ਯਤ੍ਨ,
ਜਿਨਮੇਂ ਮੁਝੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਜੀਵਨ ਕੇ ਧਨ, ਮਨ ਕੇ ਰਤ੍ਨ ।
ਏਕ ਬਾਰ ਅਕਬਰ ਨੇ ਗੁਰੁ ਕੋ ਦੇਨੇ ਚਾਹੇ ਬਾਰਹ ਗਾਂਵ[1],
ਔਰ ਜਮਾਨਾ[2] ਚਾਹਾ ਉਸਨੇ ਉਨਕੇ ਅਧਿਕਾਰੋਂ ਮੇਂ ਪਾਂਵ[3] ।

ਧਨਜਵਾਦ[4] ਦੇਕਰ ਗੁਰੁ ਬੋਲੇ—"ਹਮ ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰ[5] ਹੀ ਅੱਛੇ ਵੀਰ,
ਦੇ ਰੱਖੀ ਹੈ ਹਮੇਂ ਰਾਮ ਨੇ ਯੋਂ ਹੀ ਮਨਮਾਨੀ ਜਾਗੀਰ ।"
ਮੰਚ[6]-ਸੁਥਾਪਿਤ[7] ਕਿਯੇ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਬਨਾ ਦਿਏ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ[8] ਸ਼ਰ੍ਵਤ੍ਰ[9],
ਸਿਖ ਸੰਘਠਿਤ[10] ਹੁਏ ਔਰ ਭੀ ਪਾਕਰ ਉਨਕਾ ਛਾਯਾ-ਛਤ੍ਰ[11] ।

ਏਕ ਵਾਰ ਸੈਨਾਯੁਤ[12] ਅਕਬਰ ਰਹਾ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਤਕ ਲਾਹੌਰ,
ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਕਰ ਉਠੀ ਪ੍ਰਜਾ ਸਬ ਮਹੰਗੀ ਫੈਲ ਗਈ ਸਬ ਠੌਰ[13] ।
ਆਤੇ ਹੈਂ ਸਮ੍ਰਾਟ[14] ਦ੍ਵਾਰ[15] ਪਰ ਵਹ ਵਿਭੂਤਿ ਰਖਤੇ ਹੈਂ ਸੰਤ,
ਯੋਗਯ ਕਾਰ੍ਯ ਕੁਛ ਲਗਾ ਪੂਛਨੇ ਮਿਲ ਕਰ ਗੁਰੁ ਸੇ ਵਹ ਗੁਣਵੰਤ[16] ।'

ਗੁਰੁ ਨੇ ਪ੍ਰਜਾ ਕਸ਼ਟ ਵਰ੍ਣਨ ਕਰ ਕੁਸ਼ਮਾਂ ਕਰਾਯਾ ਕਰ[17] ਉਸ ਵਰ੍ਸ਼[18],
ਔਰੋਂ ਕੇ ਸੁਖ ਮੇਂ ਹੀ ਮਾਨੋਂ ਰਹਤਾ ਹੈ ਸੁਜਨੋਂ[19] ਕਾ ਹਰ੍ਸ਼[20] ।
ਬੜ੍ਹੀ ਨਿਰੰਤਰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਿਯਤਾ ਸਿਖ ਗੁਰੂਓਂ ਕੀ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ,
ਜਨ ਸਾਧਾਰਣ ਭੀ ਸੁਧਰ੍ਮ[21] ਕਾ ਸਾਰ ਸਮਝਤੇ ਹੈਂ ਉਪਕਾਰ ।

ਗੁਰੁ-ਪਤ੍ਨੀ ਚਿੰਤਿਤ ਰਹਤੀ ਥੀ ਬੇਟੀ ਕਾ ਹੋ ਕਹਾਂ ਵਿਵਾਹ ?
ਗੁਰੁ ਨੇ ਪੂਛਾ— "ਕੈਸੇ ਵਰ[22] ਕੀ ਉਸਕੇ ਲਿਏ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਹੈ ਚਾਹ ?"
"ਰਾਮਦਾਸ ਜੈਸੇ ਸੁਪਾਤ੍ਰ ਕੀ" ਵਹ ਥਾ ਉਨਕਾ ਪ੍ਯਾਰਾ ਸਿਸ਼ਯ[23] ।
"ਤੋ ਫਿਰ ਚਿੰਤਾ ਹੀ ਕਯਾ, ਉਸਕਾ ਹੈ ਅਪਨੇ ਹੀ ਹਾਥ ਭਵਿਸ਼ਯ[24] ।"

ਜੋ ਗੱਦੀ ਕੇ ਯੋਗਯ ਯੁਵਕ[25] ਥਾ ਹੋਤਾ ਕਯੋਂ ਨ ਸੁਤਾ[26] ਕੇ ਯੋਗਯ[27] ।
ਕਯਾ ਜਾਨੇ ਹੋ ਜਾਏ ਪ੍ਰਕਟ ਕਬ ਕਿਸਕੇ ਭੂਰਿ-ਭਾਗਯ[28] ਕਾ ਭੋਗਯ ।
ਭਾਨੁ ਕੁਮਾਰੀ ਭਾਗਯਵਤੀ[29] ਥੀ, ਇਸ ਮੇਂ ਹੋ ਕਿਸਕੋ ਸੰਦੇਹ[30] ?
ਘਰ ਆਕਰ ਹੀ ਜਿਸੇ ਯੋਗਯਵਰ ਮਿਲਾ ਮਨੋਹਰ ਸਬ ਗੁਣ-ਗੇਹ[31] ।

---

1. ਪਿੰਡ 2. ਜਮਾਉਣਾ 3. ਪੈਰ 4. ਧੰਨਵਾਦ 5. ਸੁਤੰਤਰ, ਆਜ਼ਾਦ 6. ਮੰਜੀਆਂ 7. ਸਥਾਪਤ, ਥਾਪ ਦਿਤੇ 8. ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ 9. ਹਰ ਥਾਂ 10. ਜੱਥੇਬੰਦ 11. ਛੱਤਰ-ਛਾਇਆ ਹੇਠ 12. ਫੌਜ-ਸਹਿਤ 13. ਥਾਂ 14. ਮਹਾਰਾਜਾ 15. ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ, ਦੁਆਰੇ ਤੇ 16. ਗੁਣਵਾਨ 17. ਟੈਕਸ 18. ਵਰ੍ਹੇ, ਸਾਲ 19. ਚੰਗੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ 20. ਖੁਸ਼ੀ 21. ਚੰਗੇ ਧਰਮ 22. ਲਾੜਾ 23. ਚੇਲਾ, ਸਿਖ 24. ਭਵਿੱਖ 25. ਨੌਜਵਾਨ 26. ਪੁੱਤਰੀ, ਧੀ 27 ਯੋਗ 28. ਵੱਡ-ਭਾਗ 29. ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ 30. ਸ਼ੱਕ 31. ਗੁਣਵਾਨ ।

ਵਹ ਜੈਸੀ ਸੁਲਕ੍ਸ਼ਿਣੀ[1] ਸੁੰਦਰ ਥੀ ਵੈਸੀ ਹੀ ਚਤੁਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼,
ਸ੍ਵਯੰ[2] ਸਿੱਧਿ ਸੀ ਪ੍ਰਕਟ ਹੁਈ ਥੀ ਧਾਰਣ ਕਿਏ ਸੁਤਾ[3] ਕਾ ਵੇਸ਼[4]।
ਏਕ ਵਾਰ ਚੌਕੀ ਪਰ ਬੈਠੇ ਅਮਰ ਦਾਸ ਕਰਤੇ ਥੇ ਸੁਨਾਨ,
ਦੇਖ ਏਕ ਪਾਯਾ[5] ਭਾਨੀ ਕੋ ਹੁਆ ਟੂਟ ਪੜਨੇ ਕਾ ਭਾਨ[6]।

ਸਤ੍ਵਰ[7] ਸ੍ਵਕਰ[8] ਲਗਾ ਕਰ ਉਸ ਨੇ ਝੇਲ ਲਿਯਾ ਸਬ ਉਸ ਪਰ ਭਾਰ,
ਕਿੰਤੁ ਕੀਲ[9] ਘੁਸ ਗਈ ਹਾਥ ਮੇਂ ਬਹਨੇ ਲਗੀ ਰੁਧਿਰ[10] ਕੀ ਧਾਰ।
ਵ੍ਰਿਧ[11] ਸ਼ਰੀਰ ਨ ਸੰਭਲੇ ਗੁਰੁ ਕਾ ਗਿਰੇ ਔਰ ਆ ਜਾਵੇ ਚੋਟ,
ਯਹੀ ਸੋਚ ਕਰ ਝਟਪਟ ਉਸ ਨੇ ਦੀ ਥੀ ਕੋਮਲ ਕਰ[12] ਕੀ ਓਟ[13]।

ਰਕ੍ਤ[14] ਦੇਖ ਕਰ ਚੌਂਕੇ ਗੁਰੁਵਰ ਗਯਾਤ ਹੁਆ ਉਨਕੋ ਸਬ ਭੇਦ,
ਪੁਲਕਿਤ[25]-ਕੰਪਿਤ[16] ਹੁਏ ਸਹਜ ਹੀ ਏਕ ਸੰਗ ਸਾਨੰਦ—ਸਖੇਦ[17]।
"ਬੇਟੀ, ਤੂ ਕੁਛ ਮਾਂਗ" ਕਿੰਤੁ ਵਹ ਬੋਲੀ—"ਕਯਾ ਹੈ ਮੁਝੇ ਅਭਾਵ[18]।"
ਤਦਪਿ[19] ਪਿਤਾ ਕੇ ਹਠ ਕਰਨੇ ਪਰ ਉਸਨੇ ਕਿਯਾ ਏਕ ਪ੍ਰਸੁਤਾਵ।

"ਅਪਨੀ ਗੱਦੀ ਕਾ ਜੋ ਹਮਨੇ ਦਿਯਾ ਆਪਨੇ ਹੈ ਅਧਿਕਾਰ,
ਰਹੇ ਹਮਾਰੇ ਹੀ ਕੁਲ ਮੇਂ ਵਹ ਮਾਂਗੂ ਮੈਂ ਕਯਾ ਔਰ ਉਦਾਰ[20]
ਕ੍ਸ਼ਣ[21] ਭਰ ਚੁਪ ਰਹ ਕਰ ਗੁਰੁ ਬੋਲੇ—ਜੈਸੀ ਹਰਿ ਕੀ ਇੱਛਾ, ਅਸ੍ਤੁ*
ਹ੍ਰਾਸ ਵ੍ਰਿਧਿ[22] ਦੋਨੋਂ ਪਾਤੀ ਹੈਂ ਪਰਿਵਰ੍ਤਨ[23] ਜੋ ਕੋਈ ਵਸੁਤੁ।

ਕੁਲਗਤ[24] ਹੋਨੇ ਪਰ ਭੀ ਗੁਰਪਦ[25] ਜ੍ਯੇਸ਼੍ਠ[26] ਮਾਤ੍ਰ[27] ਹੋਣੇ ਸੇ ਜ੍ਯੇਸ਼੍ਠ
ਪਾ ਨਾ ਸਕੇਗਾ, ਗੁਰੁ ਗੌਰਵ ਕੇ ਗੁਣ ਨਾ ਹੁਏ ਯਦਿ[28] ਉਸਮੇ ਸ੍ਰੇਸ਼੍ਠ।"
ਨੂਤਨ[29] ਗਾਂਵ ਬਸਾਯਾ ਗੁਰੁ ਨੇ, ਵਿਸ਼੍ਰੁਤ[30] ਵਯਾਸ ਨਦੀ ਕੇ ਤੀਰ[31],
ਉਪਨਿਵੇਸ਼ ਸਾ ਨਯਾ ਬਨਾ ਕਰ ਬਸੇ ਜਹਾਂ ਆਕਰ ਸਿਖ ਵੀਰ।

ਵਾਪੀ[32] ਬਨਵਾਈ ਜਿਸ ਮੇਂ ਥੀ ਚੌਰਾਸੀ ਸੀੜ੍ਹਿਆਂ[33] ਸੁਢਾਰ[34],
ਏਕ ਏਕ ਜੋ ਲਾਖ ਲਾਖ ਕੀ ਯਾਦ ਦਿਲਾਵੇਂ ਵਾਰੰਬਾਰ।

———

1. ਸੁਲੱਖਣੀ 2. ਆਪ 3. ਧੀ 4. ਰੂਪ 5. ਪਾਵਾ 6. ਗਿਆਨ 7. ਸ਼ੀਘਰ, ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ 8. ਆਪਣਾ ਹੱਥ 9. ਕਿੱਲ 10. ਰੱਤ, ਲਹੂ 81. ਬੁੱਢਾ 12. ਹੱਥ 13. ਸਹਾਰਾ 14. ਰੱਤ 15—16. ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਕੰਬਣਾ 17. ਸੁਖ–ਦੁਖ ਨਾਲ 18. ਥੁੜ 19. ਫੇਰ ਵੀ 20. ਖੁਲ੍ਹ-ਦਿਲੇ (ਪਿਤਾ), ਮਿਹਰਬਾਨ 21. ਪਲ* ਹੋਵੇ 22. ਢਹਿੰਦੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ 23. ਪਰੀਵਰਤਨ 24. ਜੱਦੀ 25. ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਦਵੀ 26. ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ 27. ਕੇਵਲ 28. ਜੇ 29. ਨਵਾ 30. ਪ੍ਰਸਿੱਧ 31. ਕੰਢੇ 32. ਤਾਲਾਬ, ਤਲਾ 33. ਪੌੜੀਆਂ 34. ਢਾਲਵੀਆਂ

ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ

ਰਾਮ ਦਾਸ ਗੁਰੁ ਨੇ ਭੀ ਜਾਰੀ[1] ਰਖਾ ਸਾਰਵਜਨਿਕ[2] ਨਿਰ੍ਮਾਣ,
ਅਮਰਤਾਰ੍ਥ ਵਿਖਯਾਤ[3] ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇਤਾ ਹੈ ਅਬ ਭੀ ਨਵ ਪ੍ਰਾਣ[4]।
ਗੌਰਵ[5] ਹੇਤੁ[6] ਨਹੀਂ ਗੁਰੁ ਕੀ ਹੀ ਆਗਯਾ ਸੇ ਗੁਰੁਪਦ ਕਾ ਭਾਰ,
ਧਾਰਣ ਕਿਯਾ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ, ਵੇ ਥੇ ਯੋਂ ਹੀ ਸੁਗੁਣ-ਗੌਰਵਾਗਾਰ[7]।

ਭੁਲਾ ਸਕੀ ਉਨਕੋ ਨ ਕਭੀ ਵਹ ਵਿਭਵਮਯੀ[8] ਇਸ ਭਵ[9] ਕੀ ਭੁਕ੍ਤਿ[10],
ਮਿਲੀ ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਮਿਸ਼ ਮਾਨੋਂ[11] ਉਨ੍ਹੇਂ ਕਿਸੀ ਜੀਵਨ ਮੇਂ ਮੁਕ੍ਤਿ।
ਆਯ[12] ਔਰ ਸਦ ਵਯਯ[13] ਦੋਨੋਂ ਕੀ ਹੁਈ ਔਰ ਭੀ ਉਨ ਸੇ ਵ੍ਰਿਧਿ[14],
ਸਦੁਪਯੋਗ ਕੀ ਹੀ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ[15] ਰਖਤੀ ਹੈ ਬਸ ਰਕ੍ਸ਼ਿਤ ਰਿੱਧਿ[16]।

ਕਿਸੀ ਧਨੀ ਸੱਜਨ ਨੇ ਉਨਕੋ ਮਣਿਮਯ[17] ਹਾਰ ਦਿਯਾ ਉਪਹਾਰ[18]
ਏਕ ਸਾਧੁ ਯਾਚਕ[19]ਕੋ ਗੁਰੁ ਨੇ ਦਿਯਾ ਉਸੀ ਕ੍ਸ਼ੁਨ[20] ਵਹੀਂ ਉਤਾਰ।
ਖਿੱਨ[21] ਹੁਆ ਵਹ ਧਨੀ ਦੇਖ ਯਹ ਗੁਰੁ ਨੇ ਉਸ ਕੋ ਦਿਯਾ ਪ੍ਰਬੋਧ[22]—
ਮੇਰਾ ਤੋਸ਼[23] ਇਸ਼੍ਟ[24] ਥਾ ਤੁਮ ਕੋ ਤੋ ਤੁਮ ਕਯੋਂ ਕਰਤੇ ਹੋ ਕ੍ਰੋਧ ?

ਧਨਯ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ਏਕ ਭੇਂਟ ਯਹ ਹਮ ਦੋ ਦੋ ਜਨ ਹੁਏ ਨਿਹਾਲ,
ਭਾਈ, ਇਸੇ ਨ ਭੂਲੋ ਲਕ੍ਸ਼ਮੀ ਚਲਤੀ ਫਿਰਤੀ ਹੈ ਚਿਰਕਾਲ[25]।
ਧਨ ਕਾ ਲਾਭ ਯਹੀ ਹੈ—ਉਸ ਸੇ ਪਾਵੇਂ ਜਿਤਨੇ ਜਨ ਪਰਿਤੋਸ਼[26],
ਔਰ ਨਹੀਂ ਤੋ ਦੇਖਾ ਕਰਿਏ ਸਾਂਪ ਬਨੇਂ ਬੈਠੇ ਨਿਜ ਕੋਸ਼[27]।

ਦੇਨੀ ਚਾਹੀ ਭੂਮਿ ਇਨ੍ਹੇਂ ਭੀ ਅਕਬਰ ਨੇ ਆਗ੍ਰਹ[28] ਕੇ ਸਾਥ,
ਪਰ ਗੁਰੁ ਨੇ ਰੱਖਾ ਅਪਨੇ ਕੋ ਏਕ ਮਾਤ੍ਰ ਹਰਿ ਕੇ ਹੀ ਹਾਥ।
ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੈਸੇ ਗੁਰੁ ਕੇ ਭੀ ਪ੍ਰਿਥ੍ਵੀ ਚੰਦ-ਸਦ੍ਰਿਸ਼[29] ਸੁਤ[30] ਹਾਯ[31] !
ਵੇ ਕੁਲਦੀਪਕ ਥੇ, ਪਰ ਯਹ ਥਾ ਕੁਲ-ਕਲੰਕ-ਕੱਜਲ ਸਮੁਦਾਯ[32]

---

1. ਚਾਲੂ 2. ਲੋਕਹਿਤ ਲਈ 3. ਪ੍ਰਸਿਧ 4. ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 5. ਮਾਣ, ਇੱਜ਼ਤ 6. ਲਈ 7 ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਮਾਣ ਦੀ ਖਾਣ 8. ਧਨ ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਭਰੀ 9. ਸੰਸਾਰ 10. ਭੋਗ ਭੋਗਣਾ 11. ਬਹਾਨੇ 12. ਆਮਦਨ 13. ਖਰਚ ਦੀ ਸੁਵਰਤੋਂ 14. ਵਾਧਾ 15. ਇੱਛਾ, ਚਾਹ 16. ਧਨ–ਦੌਲਤ 77. ਮਣੀਆਂ ਵਾਲਾ 18. ਭੇਂਟ 19. ਮੰਗਤਾ 20. ਪਲ 21. ਦੁਖੀ 22 ਜਗਾਉਣਾ ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ 28. ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ 24. ਪ੍ਰਿਯ, ਇੱਛਾ 25. ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ 26. ਸੰਤੋਖ 27. ਖਜ਼ਾਨਾ 28. ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿਣਾ 29. ਜਿਹੇ 30 ਪੁੱਤ 31. ਹਾਏ 82. ਕੱਜਲ ਦਾ ਢੇਰ

ਕੁਲਗਤ[1] ਹੋਨੇ ਪਰ ਭੀ ਕਯੋਂ ਕਰ ਦੇਤੇ ਵੇ ਉਸ ਕੋ ਅਧਿਕਾਰ,
ਸ਼ਿਸ਼੍ਯੋਂ[2] ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਲੋਕੋਂ ਕਾ ਥਾ ਜਿਨ ਕੇ ਉਪਰ ਸਬ ਭਾਰ ?
ਮਧ੍ਯਮ[3] ਮਹਾਦੇਵ ਸੁਤ ਉਨ ਕਾ ਰਖਤਾ ਥਾ ਕੁਲ-ਸ਼ੀਲ-ਸੁਵਾਸ[4],
ਪਰ ਪਿਤ੍ਰਿਵਨ-ਵਾਸੀ[5] ਧੂਰ੍ਸਟਿ ਸਾ[6] ਥਾ ਵਿਜਨ ਪ੍ਰਿਯ[7] ਪਰਮ ਉਦਾਸ।

ਲੌਕਿਕ[8] ਔਰ ਪਾਰਲੌਕਿਕ[9] ਗੁਰੁ ਹੋ ਜੋ, ਅਰ੍ਜਨ ਹੀ ਥਾ ਏਕ,
ਛੋਟੇ ਕੋ ਹੀ ਬੜਾ ਬਨਾ ਕਰ ਕਿਯਾ ਚਤੁਰ ਗੁਰੁ ਨੇ ਅਭਿਸ਼ੇਕ[10]।

————

1. ਜੱਦੀ 2. ਚੇਲਿਆਂ ਦਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ 3. ਗੱਭਲਾ, ਵਿਚਕਾਰਲਾ 4. ਕੁਲ ਦੇ ਆਚਾਰ ਅਨੁਕੂਲ ਜੀਵਨ 5. ਮਸਾਨਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ 6. ਸ਼ਿਵ ਭਗਵਾਨ 7. ਇਕਾਂਤ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਇਕਾਂਤਵਾਸੀ 8. ਇਸ ਲੋਕ ਦਾ 9. ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦਾ 10. ਰਾਜ ਤਿਲਕ, ਗੱਦੀ ਬਿਠਾਉਣ ਦੀ ਰਸਮ

ਗੁਰੁ ਅਰ੍ਜੁਨ

ਰਹੇ ਨ ਸਦ੍ਗੁਰੁ ਹੀ ਗੁਰੁ ਅਰ੍ਜੁਨ ਹੁਏ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ਨ੍ਰਿਪ[1] ਆਪ,
ਨਯਾਯ ਔਰ ਸ਼ਾਸਨ ਦੋਨੋਂ ਮੇਂ ਥਾ ਉਨ ਕਾ ਯਸ਼ ਔਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ।
ਸ਼੍ਰੇਯ[2] ਪ੍ਰੇਯ[3] ਦੋਨੋਂ ਦੇਨੇ ਕੀ ਦੇਖ ਏਕ ਸੀ ਉਨਮੇਂ ਸ਼ਕ੍ਤਿ,
ਕਯਾ ਅਚਰਜ ਉਨ ਮੇਂ ਸਿਖੋਂ ਕੀ ਪ੍ਰਕਟ ਹੁਈ ਯਦਿ ਦੁਗੁਨੀ ਭਕ੍ਤਿ ?

ਕ੍ਸ਼ੁਦ੍ਰ[4] ਗਾਂਵ ਥਾ ਪ੍ਰਥਮ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੁਆ ਵਹੀ ਅਬ ਨਗਰਾਕਾਰ[5],
ਬਨਾ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਹ ਗੁਰੁ ਕੀ ਔਰ ਸਿਖੋਂ ਕਾ ਤੀਰ੍ਥ ਉਦਾਰ[6] ।
ਬਨਵਾਯਾ ਹਰਿ-ਮੰਦਰ ਗੁਰੁ ਨੇ ਆਪਨੇ ਲਿਏ ਉਟਜ[7] ਭੀ ਏਕ;
ਮੰਦਿਰ ਸੇ ਲੇਕਰ ਕੁਟੀਰ[8] ਤਕ ਬਤਲਾਯਾ ਵਿਭੁ-ਵਾਸ-[9]ਵਿਵੇਕ ।

ਬਨਾ ਤਰਨਤਾਰਨ ਤੜਾਗ[10] ਵਹ ਭਾਵ-ਪੂਰਣ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾ ਨਾਮ –
ਤਰਨਾ ਹੀ ਤਾਰਕ ਹੈ ਅਪਨਾ ਨਿਜ ਕਰਗਤ[11] ਹੈ ਨਿਜ ਪਰਿਣਾਮ[12] ।
ਕਿਯਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਬ ਮੇਂ ਗੁਰੁ ਨੇ ਸੰਗ੍ਰਹ ਔਰ ਸੰਕਲਨ[13] ਸਾਰ,
ਜਿਸਮੇਂ ਕਾਵਯ[4]-ਰੰਗ ਮੇਂ ਦਰ੍ਸ਼ਨ, ਆਚਾਰੋਂ ਕੇ ਸੰਗ ਵਿਚਾਰ ।

ਹੁਆ ਵਸਤਤਹ੍[15] ਸਿਖ-ਸਮਾਜ ਕਾ ਵਹੀ ਅਲੌਕਿਕ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ,
ਵਿਵਿਧ ਸੰਤ-ਮਾਨਸ-ਧਾਰਾਏਂ ਪਾ ਬੈਠੀ ਪ੍ਰਯਾਗ ਕਾ ਪੰਥ ।
ਕਿਯਾ ਗਯਾ ਨਿਯਮਿਤ-ਨਿਰ੍ਧਾਰਿਤ ਆਯ ਔਰ ਵਯਯ[16] ਕਾ ਪਰਿਣਾਮ.
ਚਲਤਾ ਹੈ ਆਕਾਸ਼ ਵ੍ਰਿਤਿ[17] ਹੇ ਭਲਾ ਕਿਸੀ ਉਪਵਨ[18] ਕਾ ਕਾਮ ?

ਸ਼ਾਹੀ-ਕਰ[19] ਸੇ ਗੁਰੁ-ਕਰ[20] ਸੁਖ-ਕਰ[21], ਮਾਨੇਗਾ ਯਹ ਕੌਨ ਨ ਮੱਤ[22] ?
ਵਹ ਭਯ ਮਯ[23] ਯਹ ਭਕਤਿ ਭਾਵ ਮਯ, ਵਹ ਗ੍ਰਿਹੀਤ, ਸ੍ਵਯੰ ਪ੍ਰਦੱਤ[24] ।
ਪਚਲਿਤ ਕਿਯਾ ਸਿਖੋ ਮੇਂ ਗੁਰੁ ਨੇ ਘੋੜੋਂ ਕਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ[25] ਵਯਵਸਾਯ[26],
ਅਸ਼੍ਵਾਰੋਹੀ[27] ਹੁਏ ਸਹਜ ਵੇ ਔਰ ਹੁਈ ਉਪਰ ਸੇ ਆਯ[28] ।

---

1. ਰਾਜਾ 2. ਧਰਮ, ਮੁਕਤੀ 3. ਸੰਸਾਰਿਕ ਸੁਖਾਂ 4. ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ 5. ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਜਿੱਡਾ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ 6.ਵੱਡਾ 7.ਝੁੱਗੀ 8 . ਝੁੱਗੀ 9.ਸਰਵ ਵਿਆਪੀ,ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਵਾਸਾ 10.ਤਲਾ 11.ਹੱਥ ਵਿਚ 12. ਫਲ ਨਤੀਜਾ 13. ਕਵਿਤਾ–ਆਦਿ ਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ 14. ਸਾਹਿਤਕ ਆਨੰਦ 15. ਅਸਲ ਵਿਚ 16. ਆਮਦਨੀ ਤੇ ਖਰਚ 17. ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵਿਰਤੀ 18. ਬਾਗ 19. ਸਰਕਾਰੀ ਟੈਕਸ 20. ਗੁਰੂਆਂ ਵਲੋਂ ਲਾਇਆ ਟੈਕਸ (ਦਸਵੰਦ) 29 ਸੁਖ ਪਹੁੰਚਾਨ ਵਾਲਾ 22. ਪਾਗਲ, ਮੂਰਖ 23. ਭਿਅੰਕਰ 24. ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ 25. ਵਸੀਹ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ 26 ਕੰਮ ਧੰਦਾ 27. ਘੁੜ–ਸਵਾਰ 28. ਆਮਦਨ

ਯੋਂ ਵਿਦੇਸ-ਯਾਤਾ ਕਾ ਉਨ ਮੇਂ ਆਯਾ ਸਾਹਸਯੁਤ ਉਤ੍ਸਾਹ,
ਨਈ ਨਈ ਬਾਤੋਂ ਕਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁਆ ਉਨ੍ਹੇਂ, ਜਿਸ ਕੀ ਥੀ ਚਾਹ।
ਕਿੰਤੁ ਡਾਹ[1] ਰਖਤਾ ਥਾ ਗੁਰੁ ਸੇ ਪਾਮਰ[2] ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਚੰਦ੍ਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼,
ਬਾਹਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਸੇ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਹੋਤਾ ਹੈ ਘਰ ਕਾ ਵਿਦ੍ਵੇਸ਼[3]।

ਗੁਰੁ-ਸ਼ਿਸ਼ੁ ਕੋ ਵਿਸ਼ ਦੇ ਜੋ ਉਸਨੇ ਏਕ ਪੂਤਨਾ[4] ਕੀ ਤੈਯਾਰ,
ਕਿੰਤੁ ਲਿਪ੍ਤ ਵਿਸ਼ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਡਾਲਾ ਸ੍ਵਯੰ ਉਸੀ ਕੋ ਮਾਰ।
ਏਕ ਬਾਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਭੋਜਨ ਮੇਂ ਉਸਨੇ ਵਿਸ਼ ਕਾ ਕਿਯਾ ਪ੍ਰਯੋਗ,
ਪ੍ਰਕਟ ਹੋ ਗਯਾ ਕਿੰਤੁ ਭੇਦ-ਝਟ, ਲਗਨੇ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਭੋਗ।
ਕੌਨ ਮਾਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਉਸਕੋ ਰੱਖੇ ਜਿਸਕੇ ਜਗਦਾਧਾਰ[5] ?
ਤਯਾਗ ਦਿਯਾ ਉਸ ਕੁਲ-ਕਲੰਕ ਕੋ ਦੇ ਦੇ ਕਰ ਸਬ ਨੇ ਧਿੱਕਾਰ।
ਤਬ ਉਸਨੇ ਅਭਿਯੋਗ[6] ਚਲਾਯਾ ਕਿੱਤੁ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਾ ਕੁਛ ਸਾਰ,
ਜਿਸੇ ਯੋਗਯ ਸਮਝੇਂ ਗੱਦੀ ਦੇਂ ਗੁਰੁਓਂ ਕੋ ਥਾ ਯਹ ਅਧਿਕਾਰ।

ਹੋਕਰ ਭੀ ਲਾਖੋਂ ਸਿਖੋਂ ਕੇ ਵੇ ਸਮ੍ਰਾਟ ਵਿਰਾਟ-ਵਿਧਾਨ[7],
ਅਪਨੇ ਕੋ ਸਭ ਕਾ ਸੇਵਕ ਹੀ ਕਹਤੇ ਥੇ ਨਯ-ਵਿਨਯ[8] ਨਿਧਾਨ।
ਥਾ ਸੁਡੌਲ ਉਦਯਾਦ੍ਰਿ ਸ਼ਿਖਰ ਸਾ ਜੈਸਾ ਸੁੰਦਰ ਉਨ ਕਾ ਡੀਲ[9]
ਵੈਸਾ ਹੀ ਉਜ੍ਵਲ[10] ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਸਮ ਥਾ ਉੱਨਤਿ ਮਯ ਸ਼ੋਭਨ ਸ਼ੀਲ[11]।
ਪੂਛ ਉਠੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ੍ਰ ਏਕ ਦਿਨ—ਯਹ ਲੰਬੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕਿਸ ਹੇਤੁ।"
ਬੋਲੇ ਗੁਰੁ ਕਿ "ਆਪ ਸੰਤੋਂ ਕੀ ਪਦ—ਰਜ[12] ਪੋਂਛ ਸਕੇ ਇਸ ਹੇਤੁ।"
ਸਿਖੋਂ ਕਾ ਵਿਸ੍ਤਾਰ ਬਰਾਬਰ ਬੜ੍ਹਤਾ ਜਾਤਾ ਥਾ ਸਭ ਔਰ[13],
ਏਕ ਰਾਸ਼੍ਟ੍ਰ[14] ਕਾ ਰੰਗ ਢੰਗ ਸੇ ਚੜ੍ਹਤਾ ਜਾਤਾ ਥਾ ਸਬ ਔਰ।
ਕਿੰਤੁ ਵਿਰੋਧ-ਬਿਨਾਂ ਵੀਰੋਂ ਮੇਂ ਕਹਾਂ ਜਾਗਤਾ ਵਹ ਕ੍ਰੋਧ,
ਜਿਸ ਸੇ ਸ੍ਵਬਲ[15] ਬੋਧ [16] ਉਨ ਕੋ ਔਰ ਲੇ ਸਕੇਂ ਵੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ੋਧ[17]।
ਲਵਪੁਰ[18] ਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਥਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਜਾਤੀਯ [19] ਜਨ ਚੰਦੂ ਸਾਹ,
ਕਰਨਾ ਚਾਹਾ ਨਿਜ ਕਨਯਾ ਕਾ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੁ-ਸੁਤ-ਸੰਗ[20] ਵਿਆਹ।

---

1. ਈਰਖਾ 2 ਨੀਚ, ਦੁਸ਼ਟ 3. ਵੈਰ, ਘ੍ਰਿਣਾ 4. ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਭੇਜੀ ਗਈ ਇਕ ਰਾਕਸ਼ਨੀ ਦਾ ਨਾਂ 5. ਭਗਵਾਨ 6, ਮੁਕੱਦਮਾ 7. ਵੱਡੇ ਪਸਾਰੇ ਦੇ ਸਵਾਮੀ 8. ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਸ਼ੀਲਤਾ ਵਾਲ 9. ਡੀਲ ਡੌਲ, ਸਰੀਰ 10. ਨਿਖਰਿਆ 11. ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ 12. ਧੂੜ 13 ਤਰਫ਼ 14. ਕੌਮ 15. ਨਿੱਜੀ ਬਲ 16. ਗਿਆਨ 17. ਬਦਲਾ 18. ਲਾਹੌਰ 19. ਆਪਣੀ ਹੀ ਜਾਤੀ ਦਾ। 20. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਨਾਲ

ਕਿੰਤੁ ਘਮੰਡੀ ਪਾਕਰ ਉਸਕੋ ਗੁਰੁ ਨੇ ਕਿਯਾ ਨ ਸਮ ਸਬੰਧ,
ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਪਦ ਕੇ ਮਦ[1] ਸੇ ਥਾ ਅਬ ਵਹ ਹੁਆ ਕਰੋਧ ਸੇ ਅੰਧ[2]।
ਗੁਰੁ-ਵਿਰੁੱਧ ਭਰ ਦਿਯੇ ਸ਼ੀਘ੍ਰ[3] ਹੀ ਉਸਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕੇ ਕਾਨ[4]
ਬਹੁਧਾ[5] ਔਰੋਂ ਕੀ ਆਂਖੋਂ ਸੇ ਦੇਖਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ[6]।

ਗੁਰੁ-ਵਾਣੀ ਸਹ ਹੰਗ੍ਰਹਿਤ ਥੇ ਜਿਸਮੇਂ ਕੁਖ ਸੰਤੋਂ ਕੇ ਗੀਤ,
ਗਯਾ 'ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਬ' ਬਤਲਾਯਾ ਇਸਲਾਮੀ ਮਤ[7] ਕੇ ਵੀਪਰੀਤ[8]।
ਪੰਥ ਪੰਥ ਹੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਬੋਲੇ—"ਏਕ ਠੌਰ[9] ਸਬਕਾ ਗੰਤਵ੍ਯ[10],
ਗਤਿ ਹੈ ਅਪਨੀ ਮਤਿ[11] ਕੇ ਊਪਰ, ਯਹੀ ਏਕ ਸੌ ਕਾ ਮੰਤਵ੍ਯ[12]।"

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਹਾ—"ਠੀਕ ਹੈ ਮੇਰਾ ਮਜ਼ਹਬ ਹੈ ਇਸ੍ਲਾਮ,
ਲਿਖੇਂ ਹਮਾਰੇ ਹਜਤਰ[13] ਕਾ ਭੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਬ ਮੇਂ ਨਾਮ।"
"ਲਿਖ ਸਕਤਾ ਹੂੰ ਯਦਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੁ ਮੁਝੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰੇ ਪੁਨੀਤ[14]
ਲਿਖ ਨਾ ਸਕੂੰਗਾ ਕਿੰਤੁ ਕਿਸੀ ਕੇ ਤੋਸ਼-ਹੇਤੁ [15] ਯਾਂ ਭਯ ਸੇ ਭੀਤ।"

ਰਾਜ ਦ੍ਰੋਹੀ ਕਹੇ ਗਏ ਗੁਰੁ ਭਰ ਕਰ ਝੂਠੀ-ਸੱਚੀ ਸਾਖ,
ਸੁਨੀ ਗਈ ਉਨ ਕੀ ਨ ਏਕ ਭੀ ਦੰਡ ਹੁਆ ਉਨ ਪਰ ਦੋ ਲਾਖ।
ਸਮਝਾ ਗੁਰੁ ਨੇ ਅਵਿਚਾਰੀ[16] ਕੋ ਦੋ ਕੌੜੀ ਭੀ ਦੇਨਾ ਪਾਪ,
ਸਹਾ ਉਸੇ ਧੀਰਜ ਸੇ ਜੋ ਕੁਛ ਦਿਯਾ ਗਯਾ ਉਨ ਕੋ ਸੰਤਾਪ[17]।

ਚਾਹਾ ਚੰਦੂਸ਼ਾਹ ਕੁਟਿਲ[18] ਨੇ ਕਰ ਲੇਂ ਅਬ ਭੀ ਵੇ ਸੰਬੰਧ[19],
ਪਿਸ ਕਰ ਕਿੰਤੁ ਪਟੀਰ[20] ਔਰ ਭੀ ਪ੍ਰਕਟਿਤ ਕਰਤਾ ਹੈ ਨਿਜ ਗੰਧ।
ਸਹ ਨ ਸਕੇ ਸਿਖ ਸੂਰਵੀਰ ਯਹ ਯਵਨੋਂ ਕੀ ਸੱਤਾ[21] ਕਾ ਦੰਭ[22],
ਗੁਰੁ ਅਰਜੁਨ ਕੀ ਬਲਿ ਸੇ ਉਨਕਾ ਹੁਆ ਅਪੂਰਵ [23] ਯਗ੍ਯ ਆਰੰਭ।

ਦੇਤੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਪ੍ਰਾਣਾਹੁਤੀ[24] ਅਬ ਭੀ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਕੇ ਬੜਭਾਗ,
ਸੀਂਚ ਰਹੇ ਹੈਂ ਨਿਜ ਸ਼ੋਣਿਤ[25] ਸੇ ਵੀਰ ਬਰਾਬਰ ਗੁਰੁ ਕਾ ਬਾਗ।
ਸਚਮੁਚ ਸ੍ਵਰਣ[26] ਧਾਤੁ ਸੇ ਗੁਰੁ ਨੇ ਗੜ੍ਹੇ ਆਪ ਯੇ ਅਪਨੇ ਪਾਤ੍ਰ[27],
ਤਪ ਤਪ ਕਰ ਹੋਤੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਜੋ ਅਧਿਕਾਧਿਕ ਉਜ੍ਵਲ ਗਾਤ੍ਰ[28]।

1. ਘਮੰਡ 2. ਅੰਨ੍ਹਾ 3. ਸ਼ੀਘਰ. ਛੇਤੀ 5. ਕੰਨ 5. ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰ ਕੇ 6. ਵੱਡੇ ਪੁਰਖ 7. ਧਰਮ 8. ਉਲਟ 9. ਥਾਂ 10. ਟੀਚਾ 11. ਬੁੱਧੀ 12. ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਗੱਲ 13. ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਬ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰ 14. ਪਵਿਤ੍ਰ 15. ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲਈ 16. ਵਿਚਾਰਹੀਨ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ 17. ਦੁਖ ਤਸੀਹੇ 18. ਛਲੀ, ਚਾਲਬਾਜ਼, 19. ਰਿਸ਼ਤਾ 20. ਚੰਦਨ 21. ਰਾਜ-ਅਧਿਕਾਰ 22. ਪਾਖੰਡ 23. ਅਦੁਤੀ 24 ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਆਹੂਤੀ, ਜਾਨਾ ਵਾਰ ਦੇਣਾ 25. ਲਹੂ 26. ਸੋਨਾ 27. ਪਾਤਰ, ਬਰਤਨ 28 ਸਰੀਰ

ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਜਿਕ ਬਾਤੋਂ ਮੇਂ ਪ੍ਰਾਪ੍ਤ ਕਰ ਚੁਕੀ ਥੀ ਵਿਖ੍ਯਾਤਿ[1]।
ਰਾਜਨੀਤਿ ਕੇ ਰਣਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ[2] ਮੇਂ ਉਤਰੀ ਅਬ ਸਿੱਖੋਂ ਕੀ ਜਾਤਿ।
ਅਸ੍ਥਿਸਾਰ[3] ਦੇਕਰ ਸੂਰੋਂ ਨੇ ਉਸਕੋ ਉਰ੍ਵਰ[4] ਕਿਯਾ ਅਨਨ੍ਯ[5],
ਸੁਫਲ[6] ਸਿੱਖ ਸਾਮ੍ਰਾਜ੍ਯ[7] ਸਰੀਖਾ[8] ਪਾਯਾ ਰਣਜੀਤੋਂ ਨੇ ਧਨ੍ਯ।

ਗੁਰੁ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਨਿਜ ਬਲਿ ਦੇ ਕਰ ਮਾਨੋਂ ਕਿਯਾ ਸ਼ਿਲਾ-ਵਿਨ੍ਯਾਸ[9].
ਚੁਨਾ[10] ਸਿਖੋਂ ਨੇ ਉਸ ਪਰ ਅਪਨਾ ਅੰਬਰ ਚੂੰਬੀ[11] ਕੀਰ੍ਤਿ ਨਿਵਾਸ[12]।

—— —

1. ਮਸ਼ਹੂਰੀ 2. ਰਣ-ਖੇਤਰ 3. ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਖਾਦ 4. ਉਪਜਾਊ 5. ਅਭਿੰਨ, ਅਦੁਤੀ 6. ਸੁੰਦਰ, ਸਫਲ 7. ਸਾਮਰਾਜ 8. ਜਿਹਾ 9. ਨਿਉ ਰੱਖਣਾ 10. ਉਸਾਰਿਆ 11. ਅੰਬਰਾਂ ਤੀਕ, ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ 12. ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦਾ ਘਰ ਭਾਵ ਵਡਿਆਈ ਤੋਂ ਹੈ

ਗੁਰੂ ਹਰ ਗੋਵਿੰਦ

ਯੋਗਯ[1] ਪਿਤਾ ਕੇ ਯੋਗਯ ਪੁਤ੍ਰ ਥੇ ਹਰਗੋਵਿੰਦ ਛਠੇਂ ਗੁਰੁਵਰ੍ਯ[2].
ਪਰਸ਼ੁ ਰਾਮ ਸਮ ਯੁਗ[3] ਧਰ੍ਮੋਂ ਕਾ ਜਿਨ ਮੇਂ ਸਾਹਚਰ੍ਯ-ਸੌਕਰ੍ਯ[4] ।
ਏਕ ਪਿਤਾ ਕਾ ਬਦਲਾ ਲੇਗੀ ਏਕ ਹਰੇਗੀ ਯਵਨਾਤੰਕ[5],
ਬਾਂਧਾ ਕਰਤੇ ਥੇ ਯਹ ਕਹ ਕਰ ਵੇ ਦੋ ਦੋ ਅਸਿਯਾਂ[6] ਨਿੱਸ਼ੰਕ[7] ।

ਨ ਥਾ ਵਯਕਤਿਗਤ ਥਾ ਸਮਸ੍ਟਿਗਤ[8] ਯਵਨੋਂ ਸੇ ਗੁਰੁਵੰਸ ਵਿਰੋਧ:
ਥੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਨ ਜੋ ਉਨਸੇ ਪਾਤੇ ਥੇ ਬੋਧ ।
ਸ਼ਾਂਤ ਵੀਰ ਵਿਕ੍ਰਾਂਤ ਸਿੱਖੋਂ ਮੇ ਆਨੇ ਲਗੀ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਭਰਪੂਰ;
ਪਰ ਵਿਦ੍ਰੋਹ-ਕੇਤੁ[10] ਲੇਨੇ ਕਾ ਅਵਸਰ ਥਾ ਅਬ ਭੀ ਕੁਛ ਦੂਰ ।

ਪਾਨੇ ਲਗੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ਿਕ੍ਸ਼ਾ ਵੇ ਕਰ ਕੇ ਜਬ ਤਬ ਸ਼ੇਰ-ਸ਼ਿਕਾਰ;
ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੋ ਗੁਣ ਹੀ ਹੈ ਸਬ ਕਾ ਰਹੇ ਕ੍ਰੂਰਤਾ[11] ਕਯੋਂ ਨ ਵਿਕਾਰ ।
ਤਨੁ[12] ਤਰੁ[13] ਹੈ, ਆਰੋਗ੍ਯ[14] ਮੂਲ ਹੈ ਫਲ ? ਧਰ੍ਮਾਰਥ-ਕਾਮ-ਕੈਵਲਯ[15],
ਮੱਲ ਕਲਾ† ਪ੍ਰਿਯ ਗੁਰੁ ਰਖਤੇ ਥੇ ਬਹੁ ਵਿਨੋਦ ਵੀਰੋਚਿਤ[16] ਬਲ੍ਯ[17] ।

ਕਯਾ ਜੀਤੇਂਗੇ ਅੰਤ ਰੰਗ ਅਰਿ[18] ਜੋ ਨ ਜੀਤ ਪਾਏ ਬਹਿਰੰਗ ?
ਰਹੇਂ ਸਬਲ ਤਨ-ਮਨ ਦੋਨੋਂ ਸਮ ਯਹੀ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਕਾ ਢੰਗ ।
ਲੋਹਾਗੜ੍ਹ ਬਨਵਾਯਾ ਗੁਰੁ ਨੇ ਕਿਏ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਉਸ ਮੇਂ ਏਕਤ੍ਰ[19],
ਹੁਏ ਕੰਟਕਿਤ ਵਹੀ ਗੁਲ੍ਮ[20] ਅਬ ਰਖਤੇ ਥੇ ਜੋ ਕੇਵਲ ਪਤ੍ਰ ।

ਬੜੇ ਬੜੇ ਮੁਨਿ ਤਕ ਚੁਕੇ ਹੈਂ ਕਬ ਚੂਕੇ ਹੈਂ ਪਿਸ਼ੁਨ[21] ਪਰੰਤੁ !
ਅੰਗੀ[22] ਹੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਬਹੁਧਾ ਲੀਖ ਜੂਏਂ-ਸੇ ਥੇ ਜੜ ਜੰਤੁ ।
"ਗੁਰੁ ਸੇਨਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਬਨਤੇ ਹੈਂ ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰ[23] ਸਮ੍ਰਾਟ,
ਐਸਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਜਿਸ ਸੇ ਹੋ ਸ਼ਾਹੀ ਸ਼ਾਸਨ ਬਾਰਹਬਾਟ[24] ।"

---

1. ਯੋਗ 2. ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ 3. ਦੋਨਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ, ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਖਤਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਪਰਸਰਾਮ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਕਸ਼ਤਰਾਣੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਵੱਤਾ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ, ਦੋਨੋਂ ਗੁਣ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਸਨ 4. ਸਹਿਚਾਰਤਾ ਤੇ ਨਿਪੁੰਨਤਾ 5. ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਡਰ 6 ਕਿਰਪਾਣਾਂ 7. ਨਿਡਰ 8. ਸਮੂਹਕ, ਪੂਰਣ 9. ਜੋਸ਼ ਵਾਲੇ, ਜੁਸ਼ੀਲੇ 10. ਬਗਾਵਤ ਦਾ ਝੰਡਾ 11. ਭਿਆਣਕਤਾ, ਸੰਗਦਿਲੀ 12. ਤਨ, ਸਰੀਰ 13. ਰੁਖ 14. ਅਰੋਗਤਾ 15. ਧਰਮ, ਧਨ, ਇਛਾ ਪੂਰਤੀ ਤੇ ਮੁਕਤੀ †ਘੋਲ ਵਿਦਿਆ 16. ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਯੋਗ 17. ਕਵੀ ਨੇ ਤੁਕਾਂਤ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ 'ਬਲ' ਦੀ ਥਾਂ ਬਲ੍ਯ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ 18. ਦੁਸ਼ਮਨ, ਵੈਰੀ 19. ਇਕੱਠੇ 20. ਬੂਟੇ, ਝਾੜੀਆਂ 21. ਮੂਰਖ, ਨੀਚ 22. ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ 23. ਸੁਤੰਤਰ 24. ਬਰਬਾਦ

ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਦੇਤੇ ਹੈਂ—'ਬਾਂਧੋ ਅੱਸਤ-ਸ਼ਸ੍ਤ੍ਰ ਸਬ ਲੋਗ,
ਕਰੋ ਵਿਦੇਸ਼ੀ-ਵਿਧਰਮਿਓਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਯਥੇਸ਼ਟ ਉਨ ਕਾ ਉਪਯੋਗ[1] ।'
ਡਾਕੂ, ਚੋਰ, ਲੁਟੇਰੋਂ ਕੋ ਭੀ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਵੇ ਆਸ਼੍ਰਯ[2] ਔਰ !
ਛੋੜ ਸ੍ਵਜਾਤਿ[3] ਪ੍ਰਜਾ ਲੁੰਠਨ[4] ਵੇ ਕਰੇਂ ਵਿਜਾਤਿ-ਰਾਜ-ਵਿਦ੍ਰੋਹ ।

ਗੁਰੂ ਹੈਂ, ਇਸ ਸੇਂ ਸੇਂਤ[5] ਮੇਂਤ[6] ਕੇ ਸੈਨਿਕ ਹੈਂ ਉਨ ਕੇ ਸਬ ਸਿਖ,
ਜੋ ਥੇ ਬੈਲ ਹਾਂਕਨੇ ਵਾਲੇ ਅਸ਼੍ਵਾਰੋਹੀ[7] ਹੈਂ ਅਬ ਸਿਖ ।''
''ਰਾਜ-ਵੈਰ ਕੀ ਆਗ ਭਰੇ ਹੈਂ ਏਂ, ਯਹ ਸਾਧੁਪਨੇ ਕੀ ਰਾਖ ?
ਅੱਛਾ ਲਿਏ ਜਾਏਂ ਪਹਲੇ ਤੋ ਪੂਰ੍ਵ ਦੰਡ ਵਾਲੇ ਦੋ ਲਾਖ ।''

ਪੂਜਯ ਪਿਤਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣੋਂ ਸੇ ਭੀ ਹੁਈ ਨਹੀਂ ਕਯਾ ਉਨ ਕੀ ਪੂਰ੍ਤਿ ?
ਹਾਯ ! ਅਗਣਯ[8] ਹੁਏ ਹਮ ਐਸੇ ! ਅਤਿ ਗੰਭੀਰ ਹੁਈ ਗੁਰੁ-ਮੂਰ੍ਤਿ ।
ਫਿਰ ਭੀ ਰੋਸ਼[9] ਰੋਕ ਕਰ ਵੇ ਯੋਂ ਬੋਲੇ ਵਚਨ ਸਹਜ ਹੀ ਸ੍ਰਵਯ[10]—
''ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ ਜਿਸੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੈਂ ਕੈਸੇ ਦੂੰਗਾ ਵਹ ਦ੍ਰਵਯ[11] ।''

''ਕਹਾ ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਆਗਯਾ ਹੋ ਤੋ ਚਾਰ ਲਾਖ ਕਰ ਦੇਂ ਏਕਤ੍ਰ ?''
ਗੁਰੁ ਨੇ ਕਹਾ—ਕਿਸੇ ਦੇਨੇ ਕੋ ? ਜੋ ਹੈ ਧਰ੍ਮ-ਸ਼ਤ੍ਰ ਸਰ੍ਵਤ੍ਰ[12] !
ਯਹ ਧਨ ਕਭੀ ਨਹੀਂ ਦੂੰਗਾ ਮੈਂ ਸ੍ਵਯੰ[13] ਕਾਲ ਆਵੇ ਤੋ ਆਵ,
ਏਕ ਬਾਲ ਭੀ ਪਾ ਨ ਸਕੇਂਗੇ ਯਵਨ, ਭਾਲ[14] ਜਾਵੇ ਤੋ ਜਾਵ !''

ਦੰਡ ਸੁਨਾਯਾ ਗਯਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਤਬ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ, ਕਾਰਾਗਾਰ[15],
ਬਿਨਾ ਵਿਰੋਧ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਜਿਸ ਕੋ ਕਿਯਾ ਪਿਤਾ ਕੇ ਸਮ[16] ਸ੍ਵੀਕਾਰ[17] ।
ਕਿੰਤੁ ਆਗ ਲਗ ਗਈ ਸਿਖੋਂ ਕੋ ਸਹ ਨਾ ਸਕੇ ਅਬ ਵੇ ਅਪਮਾਨ;
''ਹੋਗਾ ਯਹ ਨਾ ਹਮਾਰੇ ਰਹਤੇ'' ਗਰਜ ਉਠੇ ਸਬ ਸਿੰਹ-ਸਮਾਨ[18] ।

''ਆਗਯਾ ਦੋ ਗੁਰੁਦੇਵ ਦਯਾ ਕਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਬਸ ਸਾਕਾ ਏਕ,
ਜੁੜੇ[19] ਸਭੀ ਹਮ ਜਿਸ ਕੇ ਨੀਚੇ ਉੜੇ ਪੁਨੀਤ ਪਤਾਕਾ[20] ਏਕ ।
ਆਪ ਮੁਕ੍ਤਿ ਦੇਨੇ ਆਏ ਹੈਂ ਨਹੀਂ ਬੱਧ[1] ਹੋਨੇ ਇਸ ਭਾਂਤਿ[22],
ਮਾਰੇਂਗੇ, ਮਰ ਜਾਵੇਂਗੇ ਹਮ, ਲੜੇਂ ਸ਼ਤ੍ਰੂ[23] ਚਾਹੇਂ ਜਿਸ ਭਾਂਤਿ ।

1. ਵਰਤੋਂ 2. ਢੋਹੀ, ਆਸਰਾ 3. ਆਪਣੀ ਜਾਤੀ 4. ਲੁਟ, ਚੋਰੀ ਆਦਿ 5. 6. ਮੁਫਤ ਦੇ 8. ਘੁੜ ਸਵਾਰ 8. ਤੁੱਛ 9. ਕ੍ਰੋਧ 10. ਸੁਣੇ, ਜਾਣ ਵਾਲੇ 11. ਧਨ 12. ਸਭ ਥਾਂ 13. ਆਪ 14. ਸੀਸ 15. ਜੇਲ 16. ਤਰ੍ਹਾਂ 17. ਸਵੀਕਾਰ 18. ਸ਼ੇਰਾਂਵਾਂਗ 19. ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਈਏ, ਜੜਣਾ 20. ਝੰਡਾ 21. ਬੰਨ੍ਹੇ 22. ਤਰ੍ਹਾਂ 23. ਦੁਸ਼ਮਣ, ਵੈਰੀ

ਹਮ ਥੋੜੇ ਵੇ ਬਹੁਤ ਰਹੇਂ ਸੋ ਕਿੰਤੁ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਹਮ ਕੁਛ ਛਾਰ[1]
ਉੜ ਜਾਵੇਂਗੇ ਪਾਵਕਕਣ[2] ਸੇ ਘਾਸ-ਫੂਸ ਸਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਪਜਾਰ[4] ।"
ਗੁਰੁ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤ ਕਿਯਾ ਸਿਸ਼ਯੋਂ ਕੋ ਕਹਾ—"ਅਧੀਰ ਨ ਹੋ ਯੋਂ ਵੀਰ !
ਬੰਧਨ ਭੀ ਆਪਨਾ ਸਾਧਨ ਹੋ—ਯਥਾ ਜੀਵ[4] ਕੇ ਲਿਏ ਸ਼ਰੀਰ

ਸ੍ਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਮੁਝ ਕੋ ਯਹ ਬੰਧਨ ਛੂਟੇ ਉਸ ਅਨੀਤਿ[5] ਕੀ ਭੀਤਿ[6];
ਕਾਂਟੇ ਸੇ ਕਾਂਟਾ ਕੜ੍ਹਤਾ ਹੈ ਯਹ ਹੈ ਸਹਜ ਸਨਾਤਨ ਰੀਤਿ ।
ਕਾਰਾਗਾਰ[7] ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ ਹੂੰ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਅਨਯਾਯ[8];
ਉਲਟਾ ਉਸ ਕੇ ਹੀ ਵਿਰੋਧ ਕਾ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਯਹ ਏਕ ਉਪਾਯ ।

ਯਹ ਨਿਸ਼ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਯੁੱਧ ਹੈ ਅਪਨਾ ਕ੍ਰੋਧ-ਜਯੀ[9] ਨਿਸ਼ਕ੍ਰਿਯ ਪ੍ਰਤਿਰੋਧ[10];
ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਹਜ ਹੈ ਕਰ ਲੂੰ ਪ੍ਰਥਮ ਮਨੋਬਲ-ਬੋਧ[11] ।
ਸਮਝੋ ਤੁਮ ਹਰਿ ਕੇ ਮੰਦਿਰ ਮੇਂ ਜਾਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਸ੍ਵਯੰ ਸਤ੍ਰਿਸ਼ਣ[12];
ਕੰਸੋ ਕੇ ਕਾਰਾਗ੍ਰਿਹ[10] ਮੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਕਟਿਤ ਹੋਤੇ, ਹੈਂ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ !

ਸਾਰੀ ਜਾਤਿ-ਮੁਕ੍ਤ ਹੋ ਜਿਸ ਮੇਂ ਇਸੀ ਹੇਤੁ ਹੋਤਾ ਹੂੰ ਬੱਧ[14],
ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਕਸ਼ਾ ਕੁਛ ਦਿਨ ਤਕ ਤੁਮ ਹੋਕਰ ਸਾਧਨਾਰ੍ਥ[15] ਸੱਨੱਧ[16] ।'
ਕੁਛ ਸ਼ਿਸ਼ਯੋਂ ਕੇ ਸੰਗ, ਰੰਗ ਰਖ ਗੜ੍ਹ ਗ੍ਵਾਲਿਯਰ ਮੇਂ ਹੋ ਬੰਦ,
ਭਰਦੀ ਸਬ ਸਿੱਖੋਂ ਮੇਂ ਗੁਰੁ ਨੇ ਸਹਜ ਮੁਕ੍ਤਿ ਚਿੰਤਾ ਸ੍ਵਛੰਦ[17] ।

ਕਿਯਾ ਕ੍ਸ਼ੋਭ[18] ਨੇ ਨਿਰ੍ਭਯ ਉਨ ਕੋ ਦਿਯਾ ਭਕ੍ਤਿ ਨੇ ਭਾਵਾਵੇਸ਼[19],
ਫਿਰ ਭੀ ਰਕ੍ਤ-ਪਾਤ[20] ਕਰਨੇ ਕਾ ਮਿਲਾ ਨ ਥਾ ਗੁਰੁ ਕਾ ਆਦੇਸ਼ ।
ਗੜ੍ਹ ਕੇ ਆਗੇ ਜੁੜ ਜੁੜ ਕਰ ਵੇ ਕਰਤੇ ਬਹੁਧਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਪ੍ਰਣਾਮ,
"ਜਯ ਗੁਰੁ ਦੇਵ ।" ਗਿਰਾ[21] ਸੇ ਜਬ ਤਬ ਗੂੰਜਾ ਕਰਤਾ ਵਹ ਗੁਰੁਧਾਮ ।

ਮਿਆਂ ਮੀਰ ਥਾ ਏਕ ਪੀਰ ਜੋ ਗੁਰੁ ਗੌਰਵ ਪਰ ਥਾ ਅਨੁਰਕ੍ਤ[22],
ਸਮਝਾਯਾ ਉਸ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕੋ ਅਪਨਾ ਭਕ੍ਤ ।
ਸ਼ਤ੍ਰੁ[23] ਬਨਾਨੇ ਯੋਗ੍ਯ ਨਹੀਂ ਗੁਰੁ ਵੇ ਹੈਂ ਮਿਤ੍ਰ ਬਨਾਨੇ ਯੋਗ੍ਯ,
ਛੋਟੇ ਹੋ ਯਾ ਬੜੇ, ਕਿੰਤੁ ਹੈਂ ਮਾਨੀ ਸਦਾ ਮਨਾਨੇ ਯੋਗ੍ਯ ।

ਰਾਖ਼ 2. ਅਗ ਦੇ ਕਿਣਕੇ 3. ਜਲਾ ਕੇ, ਬਾਲ ਕੇ 4. ਆਤਮਾ 5. ਅਨੁਚਿਤ ਵਿਚਕਾਰ 6. ਡਰ 7. ਜੇਲ 8. ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ, ਇਨਸਾਫ ਦੇ ਉਲਟ 9. ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ 10. ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ, ਸ਼ਾਂਤ ਬਦਲਾ 11. ਮਾਨਸਕ ਤਾਕਤ ਦਾ ਗਿਆਨ 12. ਤ੍ਰਿਸ਼ਣਾ ਸਹਿਤ 13. ਜੇਲ 14. ਕੈਦ 15. ਕਾਰਜ-ਸਿੱਧੀ ਲਈ 16. ਬਿਲਕੁਲ ਤਿਆਰ 17- ਸਵਤੰਤਰ 18. ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਰੋਸ਼ 19. ਜੋਸ਼ (ਜਜ਼ਬਾਤੀ) 20. ਖ਼ੂਨ ਖ਼ਰਾਬਾ 21- ਜੀਭ, ਵਾਣੀ 22. ਪ੍ਰੇਮ, ਭਗਤੀ 23. ਦੁਸ਼ਮਣ, ਵੈਰੀ

ਜ੍ਵਾਲਾ ਮੁਖੀ ਸਮਾਨ[1] ਸਮਝਿਏ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਜਾ ਕੇ ਜੀ ਕੀ ਚੋਟ,
ਭੀਤਰ ਹੀ ਭੀਤਰ ਪਕ ਕਰ ਵਹ ਦਿਖਲਾਤੀ ਹੈ ਦ੍ਰੋਹ-ਸਫੋਟ[2]।
ਜਨ-ਸਨੇਹ ਤਕ ਹੀ ਜਗਤੇ ਹੈਂ ਜਗ ਮੇਂ ਰਾਜ ਕੁਲੋਂ ਕੇ ਦੀਪ,
ਤਾਤ[3] ਆਪ ਕੇ ਪਕਸ਼ਪਾਤ ਕੋ ਆਨੇ ਦੇਤੇ ਥੇ ਨ ਸਮੀਪ[4]।

ਵਿਜਾਤੀਯ ਸ਼ਾਸਨ ਰਖਤਾ ਹੈ ਜਬ ਤਕ ਸਬ ਧਰਮੋਂ ਕਾ ਧ੍ਯਾਨ,
ਖਲਤਾ[5] ਨਹੀਂ ਤਭੀ ਤਕ ਉਤਨਾ,—ਊਸ਼ਰ[6] ਪਰ ਜਲ ਉਪਲ ਸਮਾਨ[7]।
ਐਸਾ ਦੋਸ਼ ਨ ਥਾ ਅਰ੍ਜੁਨ ਕਾ ਮਿਲਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਹੈ ਜੈਸਾ ਦੰਡ;
ਭੂਲਾ ਰਹਾ ਹੈ ਆਹ! ਆਪ ਕੋ ਅਬ ਭੀ ਚੰਡੂ ਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਚੰਡ।

ਸਾਧ ਰਹਾ ਹੈ ਵੈਰ ਵ੍ਯਕ੍ਤਿਗਤ ਕਰ ਕੇ ਐਸੇ ਅਨੁਚਿਤ ਯਤਨ,
ਬਨਾ ਰਹਾ ਥਾ ਜਾਮਾਤਾ[8] ਵਹ ਜਨਾ[9] ਰਹਾ ਹੈ ਜਿਸੇ ਸਪਤਨ[10]।
ਲੋਗ ਭੂਲ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਉਪਕ੍ਰਿਤ[11] ਹੋਕਰ ਪਹਿਲੇ ਕੇ ਅਪਕਾਰ[12];
ਯੋਂ ਗੁਰੁ-ਮਕ੍ਤਿ ਨਿਦੇਸ਼[13] ਦੀਜਿਏ ਜਯੋਂ ਤਪ[14] ਕੇ ਊਪਰ ਆਸਾਰ[15]।

ਕਭੀ ਵਿਰੋਧ ਕਰੇਂਗੇ ਯਦਿ ਵੇ ਤੋ ਅਸਮਰ੍ਥ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਆਪ;
ਔਰ ਆਪ ਕੋ ਦੇ ਨਾ ਸਕੇਗਾ ਤਬ ਕੋਈ ਅਬ ਸਾ ਅਭਿਸ਼ਾਪ।
ਯੋਂ ਨਿਸ਼੍ਕ੍ਰਿਤਿ-ਨਿਦੇਸ਼[16] ਪਾਕਰ ਭੀ ਰਹੇ ਸ੍ਵਯੰ ਗੁਰੁ ਗੜ੍ਹ ਮੇਂ ਬੰਦ,
ਔਰ ਬਹੁਤ ਬੰਦੀ ਥੇ ਉਸ ਮੇਂ ਕੈਸੇ ਹੋਂਗੇ ਵੇ ਸ੍ਵਛੰਦ[17]?

ਜਾ ਨ ਸਕੇ ਥੇ ਯਥਾ ਨਰਕ ਸੇ ਧਰ੍ਮਰਾਜ ਅਪਨੋਂ ਕੋ ਛੋੜ,
ਸਦਯ[18] ਹ੍ਰਿਦਯ ਗੁਰੁ ਜਾ ਨ ਸਕੇ ਤਯੋਂ ਉਨ ਬੇਚਾਰੋਂ ਸੇ ਮੂੰਹ ਮੋੜ।
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋ ਗਯਾ ਔਰ ਭੀ ਆਕਰ੍ਸ਼ਿਤ ਅਬ ਉਨਕੀ ਓਰ,
ਬੋਲਾ ਛੋੜ ਦਿਏ ਜਾਵੇਂ ਸਭ ਛੋੜੇਂ ਜੋ ਨ ਗੁਰੁ ਕਾ ਛੋਰ[19]।"

ਗੂੰਜੀ ਉਜਵਲ ਨੀਲ ਗਗਨ ਮੇਂ ਸਘਨ ਗਿਰਾ[20] "ਜਯ ਜਯ ਗੁਰੁ ਦੇਵ।',
ਬੰਧ[21] ਕਾਟਨੇ ਕੇ ਔਰੋਂ ਕੇ ਬੰਧੇ ਆਪ ਨਿਰ੍ਭਯ ਗੁਰਦੇਵ।"
ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਛੁੜਾਯਾ ਥਾ ਗੁਰੁਵਰ ਨੇ ਸ਼ਿਸ਼੍ਯ ਹੁਏ ਵੇ ਸਬ ਸ਼੍ਰੀਮੰਤ,
ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਨੁਗਤਤਾ[25] ਮੇਂ ਹੀ ਆਕਰ ਕ੍ਰਿਤਗ੍ਯਤਾ[23] ਕਾ ਅੰਤ।

---

1. ਬਰਾਬਰ, ਤੁੱਲ 2. ਵਿਰੋਹ ਦਾ ਧਮਾਕਾ, ਬਗਾਵਤ ਭੀ ਭਾਵਨਾ ਫੁਟ ਪੈਂਦੀ ਹੈ 3. ਪਿਤਾ 4. ਨੇੜੇ 5. ਰੜਕਦਾ 5. ਬੰਜਰ 7. ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪਥਰ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ 8. ਜਵਾਈ 9. ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ 10 ਵੈਰੀ 11. ਅਹਿਸਾਨ ਮੰਦ, ਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ 12. ਵੈਰ, ਬੁਰਾਈਆਂ 13. ਆਗਿਆ 14. ਗਰਮੀ 15. ਬਰਖਾ 16. ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਹੁਕਮ 17. ਆਜ਼ਾਦ, ਰਿਹਾ 18. ਰਹਿਮ ਦਿਲ, ਦਿਆਲੂ 19. ਪੱਲਾ 20, ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ 21. ਬੰਨ੍ਹਣ 22. ਸੇਵਕ ਹੋਣ ਵਿਚ ਹੀ, ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਵਿਚ ਹੀ 23. ਅਹਿਸਾਨ ਮੰਨਣਾ

ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਨ ਬਾਨ ਯੋਂ ਅਪਨੀ ਰਖੀ ਸ੍ਵਾਭਿਮਾਨ[1] ਕੇ ਸਾਥ,
ਵੈਰ ਲਿਯਾ ਚੰਦੂ ਸੇ ਉਸਕੀ ਕੁਗਤਿ[2] ਕਰਾ ਕਤ ਹਾਥੋਂ ਹਾਥ।
ਏਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਤਿ ਕੇ ਘੋੜੇ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ ਸੇ ਕੋਈ ਭਕ੍ਤ
ਲਾਯਾ ਗੁਰੁ-ਰਵਿ ਹੇਤੁ ਸਿੰਧੁ ਸਾ ਮਥ ਕਰ ਉੱਚੈਹ੍ਸ੍ਵਾ[4] ਸਸ਼ਕ੍ਤ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੇ ਯੋਗਯ ਸਮਝ ਕਰ ਵੇ ਤਰੰਗਾ[4] ਤੀਨੋ ਕੇ ਤੀਨ,
ਲਿਏ ਬੀਚ ਮੇਂ ਹੀ ਉਸ ਜਨ ਸੇ ਲਾਹੌਰੀ ਨਾਜਿਮ ਨੇ ਛੀਨ।
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹਰਸ਼ਿਤ[5] ਹੋ ਕਰ ਕਿਯਾ ਏਕ ਕਾਜ਼ੀ ਕੋ ਭੇਂਟ,
ਕਿੰਤੁ ਯਗਯ-ਹਯ[6] ਮਾਨੋਂ ਗੁਰੁ ਕੇ ਹਰੇ ਗਏ ਥੇ ਮੋਤ੍ਰੀ ਮੇਂਟ[7]।
ਲਿਯਾ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਸਹੰਜ ਯੁੰਕ੍ਤਿ[8] ਸੇ ਕਾਜੀ ਸੇ ਸ੍ਵਾਜਿਵਰ[9] ਛੀਨ।
ਕਿੰਤੁ ਹੁਈ ਉਸਕੀ ਪ੍ਰਿਯਬਾਲਾ ਆਕਰ ਅਪਨੇ ਆਪ ਅਧੀਨ।
ਅੰਗੀਕਾਰ[10] ਕਿਯਾ ਗੁਰੂਵਰ ਨੇਂ ਗੁਣ ਗ੍ਰਾਹਿਣੀ[11] ਉਸ ਕੋ ਜਾਨ,
ਯੇ ਦੋ ਰਹੇਂ ਨਯੂਨ[12] ਭੀ ਤੋ ਕਯਾ ਰਮਣੀ ਕਾ ਕੁਲ, ਮਣਿ ਕੀ ਖਾਨ।

ਜਯ ਲਕ੍ਸ਼ਮੀ ਸੀ ਪਾਂਈ ਗੁਰੁ ਨੇ ਰੱਖਾ ਉਸਕਾ ਕਮਲਾ ਨਾਮ,
ਬਨਵਾ ਦਿਯਾ ਕਮਲਸਰ ਨਾਮਕ ਚਿਰ ਕਾਲੀਨ ਚਿਨ੍ਹ ਅਭਿਰਾਮ[13]।
ਹੁਆ ਪ੍ਰਥਮ ਸ਼ੰਘਰ੍ਸ਼ ਇਸੀ ਮਿਸ[14] ਸਿੱਖੋ ਕਾ ਯਵਨੇਂ ਕੇ ਸੰਗ,
ਉਨ ਆਧੋਂ ਸੇ ਭੀ ਕਮ ਮੇਂ ਥੀ ਦੂਨੀ ਸੇ ਭੀ ਅਧਿਕ ਉਮੰਗ।

ਪ੍ਰਥਮ ਪਰੀਕ੍ਸ਼ਾ[15] ਮੇਂ ਹੀ ਗੁਰੁ ਕੇ ਸ਼ਿਸ਼ਯ ਹੁਏ ਪੂਰੇ ਉੱਤੀਰ੍ਣ[16]।
ਝੰਝਾ[17] ਕੇ ਝੋਂਕੋ ਸੇ ਘਨ-ਸਮ ਹੁਆ ਯਵਨ-ਦਲ ਵਿਕਲ[18] ਵਿਦੀਰ੍ਣ[19]।
ਸਤ੍ਰਹਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬ੍ਦਿ ਕੇ ਅਬ ਭੀ ਸ਼ੇਸ਼ ਰਹੇ ਥੇ ਪਦ੍ਰਹ ਵਰ੍ਸ਼,
ਸੱਤਰ ਸੋ ਯਵਨੋਂ ਪਰ ਵਿਜਯੀ ਹੁਏ ਤੀਸ ਸੌ ਸਿੱਖ ਸਹਰ੍ਸ਼।

ਬਲ ਕੀ ਜਾਂਚ ਹੋ ਚੁਕੀ ਥੀ ਯਹ ਅਬ ਭੀ ਥੀ ਕੌਸ਼ਲ ਕੀ ਸ਼ੇਸ਼,
ਦਿਯਾ ਦ੍ਵਿਤੀਯ[20] ਯੁੱਧ ਮੇਂ ਗੁਰੁ ਨੇ ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਉਨ੍ਹੇਂ ਆਦੇਸ਼[21]।
ਪੰਦ੍ਰਹ ਦਿਨ ਪੀਛੇ ਫਿਰ ਵੈਰੀ ਚੜ੍ਹ ਆਏ ਹੋਕਰ ਆਰੂੜ੍ਹ[22]।
ਹਟ ਹਟ ਕਰ ਇਸ ਵਾਰ ਸਿਖੋਂ ਨੇ ਕਿਯਾ ਉਨ੍ਹੇ ਕਰ੍ਤਵਯ-ਵਿਮੂੜ੍ਹ[32]

1. ਸਵੈ-ਅਭਿਮਾਨ 2. ਭੈੜੀ ਹਾਲਤ 3. ਇੰਦਰ ਦਾ ਘੋੜਾ 4. ਘੋੜਾ 5. ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ 6. ਯੱਗ ਦੇ ਘੋੜੇ 7. ਮਿਟਾ ਕੇ ਮੇਟ ਕੇ 8. ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ 9. ਆਪਣਾ ਉੱਤਮ ਘੋੜਾ 10. ਸਵੀਕਾਰ 11. ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ 12. ਘਟ,ਕਮ 13. ਸੁੰਦਰ, ਮੋਹਕ 24. ਬਹਾਨੇ, ਪੱਜ 15. ਪਰੀਖਿਆ 16. ਸਫਲ ਹੋਣਾ, ਪੂਰੇ ਉਤਰਨਾ 17. ਝੱਖੜ 18. ਵਿਆਕੁਲ, ਬੇਚੈਨ 19. ਫਟ ਗਿਆ, ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ 20. ਦੂਜੇ 21. ਹੁਕਮ 22. ਸਵਾਰ 23 ਸ਼ਸ਼ੋਪੰਜ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ

ਦਾਂਤ ਪੀਸ ਵੇ ਰਹੇ ਰੁਆਂਧੇ[1] ਹੰਸ ਕਰ ਸਿਖ ਹੁਏ ਆਸ਼ਵਸ੍ਤ[2],
ਮਰਾ ਤ੍ਰਿਤੀਯ[3] ਯੁੱਧ ਮੇਂ ਨਾਜਿਮ ਔਰ ਹੁਈ ਬਹੁ ਸੇਨਾ ਧ੍ਵਸ੍ਤ[4] ।
ਅਸ਼੍ਵ[5] ਉੜਾ ਲਾਯਾ ਵੇ ਦੋ ਭੀ ਜਨ ਵਿਧਿਚੰਦ੍ਰ ਪੂਰ੍ਵ ਕਾ ਚੋਰ,
ਏਕ ਚੁਰਾ ਕਰ ਔਰ ਦੂਸਰਾ ਚੋਰ ਪਕੜਨੇ ਕੇ ਮਿਸ ਛੋਰ ।

ਆਤੇ ਆਤੇ ਕਟ ਆਯਾ ਵਹ ਕਰਕੇ ਯਵਨੋਂ ਕਾ ਉਪਹਾਸ[6]—
"ਗੁਰ ਕੇ—ਸੱਚੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੇ—ਘੋੜੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹੀ ਕੇ ਪਾਸ ।"
ਚੜ੍ਹੇ ਚੂਮ[7] ਲੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਖਾਂ ਅਬਦੁੱਲਾ, ਸਲੀਮ, ਬਹਲੋਲ,
ਪਰ ਘਮੰਡ ਉਤਰਾ ਉਨ ਸਬ ਕਾ ਖੇਲਾ ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਰਣ-ਖੇਲ ।

ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਾਰ੍ਯ ਅਬ ਗਰਵਰ ਰਹ ਕਰ ਕੁਛ ਦਿਨ ਸ਼ਾਂਤ,
ਵਿਧਰਮਿਓਂ ਪਰ ਵਿਜਯੀ ਹੋ ਕਰ ਵੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਿਯ ਹੁਏ ਨਿਤਾਂਤ[8]
ਅਪਨੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਿਯਤਾ ਕਾ ਯੋਂ ਕਿਤਨੇ ਜਨ ਦੇ ਸਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣ,
ਜਿਨਕੇ ਸਾਥ ਚਿਤਾ ਮੇਂ ਜਲਕਰ ਲੋਗ ਦੇ ਸਕੇ ਹੋਂ ਨਿਜ ਪ੍ਰਾਣ ?

ਯਵਨ ਪਯੰਦਾ ਪ੍ਰਿਯ ਸੈਨਿਕ ਥਾ ਗੁਰ ਨੇ ਦਿਆ ਉਸੇ ਸੱਮਾਨ[9],
ਪਰ ਵਹ ਕਰਨੇ ਲਗਾ ਉਪੇਕਸ਼ਾ[10] ਅਪਨੇ ਕੋ ਹੀ ਸਬ ਕਛ ਜਾਨ ।
ਵੇ ਕਿਤ੍ਘਣ[11] ਜੋ ਕਿਯਾ ਨ ਮਾਨੇਂ ਪਰ ਜੋ ਉਲਟਾ ਕਰੇਂ ਵਿਘਾਤ[12] ?
ਮਿਲਾ ਵੈਰਿਓਂ ਸੇ ਜਾਕਰ ਵਹ, ਕਲ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਗਯਾ ਕਲ ਜਾਤ ।

ਵੈਰੀ ਸ੍ਵਯੰ ਬੰਧੁ[13] ਭੀ ਗੁਰੁ ਕਾ ਥਾ ਪ੍ਰਿਥ੍ਵੀ ਕਾ ਪੁਤ੍ਰ ਵਿਰੁੱਧ,
ਔਰ ਉਧਰ ਚੰਦੂ ਕਾ ਬੇਟਾ ਪਹਲੇ ਹੀ ਥਾ ਉਨ ਪਰ ਕ੍ਰੁਧ ।
ਪ੍ਰੇਰਕ-ਕਾਲ ਬਨਾ ਦਿੱਲੀਸ਼੍ਵਰ ਕੁਪਿਤ[14] ਹੁਏ ਯੇ ਤੀਨੋਂ ਦੋਸ਼,
'ਮੈਂ ਭੀ ਕੁਛ ਔਸ਼ਧ[15] ਰਖਤਾ ਹੂੰ'—ਗੁਰੁ ਨੇ ਭੀ ਯੋਂ ਕਹਾ ਸਰੋਸ਼[16] ।

ਗਰਜੀ ਫਿਰ ਸਗਰ੍ਵ ਰਣਚੰਡੀ ਮਚਾ ਘੋਰ ਘਨ-ਸਾ ਘਮਸਾਨ,
ਅਰਣ[17] ਤੀਰ੍ਥ—ਸ਼ੋਣਿਤ—ਧਾਰਾ ਮੇਂ ਕਿਯਾ ਧਰਾ[18] ਨੇ ਪਾਨ-ਸ੍ਨਾਨ ।
ਭਟ[19] ਬੜ੍ਹਤੇ ਥੇ, ਕਟ ਗਿਰਤੇ ਥੇ, ਚੜ੍ਹਤੇ ਥੇ ਝਟਪਟ ਫਿਰ ਔਰ,
ਮਾਨੋਂ ਪ੍ਰਮਥ[20] ਪਰ੍ਵ ਪਾਨੇ ਕਾ ਆਗ੍ਰਹ[21] ਥਾ ਉਨ ਕੋ ਉਸ ਠੌਰ[22] ।

1. ਰੋਣ ਹਾਕੇ 2. ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬੱਝ ਗਿਆ 3. ਤੀਜਾ 4. ਨਸ਼ਟ 5. ਘੋੜੇ 6. ਮਖ਼ੌਲ ਉਡਾਉਣ 7. ਫੌਜ 8. ਬਹੁਤ 9. ਮਾਨ, ਇੱਜ਼ਤ 10. ਲਾਪਰਵਾਹੀ, ਉਦਾਸੀਨਤਾ 11. ਅਹਸਾਨ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਣ ਵਾਲਾ 12. ਚੋਟ, ਸੱਟ 13. ਭਰਾ 14. ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ, ਵਿਗੜ ਗਏ 15. ਦਵਾ ਦਾਰੂ 16. ਰੋਸ ਸਹਿਤ 17. ਲਾਲ ਰੰਗ, ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਰੰਗ 18. ਜ਼ਮੀਨ 19. ਲੜਾਕੇ, ਸਿਪਾਹੀ 20. ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਗਣਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨ 21. ਜ਼ਿੱਦ 22. ਥਾਂ

ਲੜਤੇ ਰਹੇ ਭਟੋਂ ਸੇ ਭਟ ਪਰ ਰਹਾ ਪਯੰਦਾ ਪਰ ਗੁਰੁ-ਲਕ੍ਸ਼,
ਪਾਕਰ ਉਸਕੋ ਬੋਲੇ ਵੇ ਯੋਂ –"ਦਿਖਲਾ ਅਬ ਵਹ ਦਰ੍ਪ[1] ਸਮਕ੍ਸ਼[2] ।"
ਉਸਨੇ ਵਾਰ ਕਿਯਾ ਪਰ ਨਿਸ੍ਫਲ ਗੁਰੁ ਨੇ ਕਹਾ ਗੜ੍ਹਾ ਕਰ-ਸ਼ਲਯ[3],
"ਦੇਖ ਪਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮਾਰ ਭੀ ਸਕਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਤੁਝੇ ਮੁਸਲਯ[4] ।"

ਮਾਰਾ ਚੰਦੂ ਕੇ ਸੁਤ ਕੋ ਭੀ ਦਲਾ ਉਨ੍ਹੋਨੇ ਉਸਕਾ ਦਾਪ[5]—
"ਕਯਾ ਕਰ ਸਕਤਾ ਥਾ ਤੂੰ ਮੇਰਾ, ਕਰ ਨ ਸਕਾ ਕੁਛ ਤੇਰਾ ਬਾਪ ।"
ਕਿਯਾ ਏਕ ਵੈਰੀ ਨੇ ਉਨਪਰ ਬੜੇ ਵੇਗ ਸੇ ਵਿਕਟ ਪ੍ਰਹਾਰ[6],
ਗੁਰੁ ਬਚ ਬੋਲੇ- 'ਅੰਧਾ ਹੋਕਰ ਕਿਯਾ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ ਹੈ ਵਾਰ ।

"ਦੇਖ, ਦਿਖਾਊਂ—ਅਬ ਮੈਂ ਕੈਸੇ ਤੋਲੀ ਜਾਤੀ ਹੈ ਤਲਵਾਰ,
ਮਰ ਕਰ ਵਹੀਂ ਸੋ ਗਯਾ ਵੈਰੀ ਖਰਤਰ[7] ਖੜ੍ਗ ਹੋ ਗਯਾ ਪਾਰ ।
ਫਿਰ ਇਸ ਬਾਰ ਹੁਈ ਵਿਜਯ ਸ਼੍ਰੀ[8] ਗੁਰੁ ਕੀ ਹੀ, ਜੋ ਥੇ ਵਰ-ਪਾਤ੍ਰ,
ਵਾਰੀ ਤੋ ਵਹ ਗਈ ਕਭੀ ਥੀ, ਯਹ ਤੋ ਥੀ ਫਿਰ ਸ੍ਵੀਕਿਤਿਮਾਤ੍ਰ ।

ਅਬ ਸਮਰਥ ਹੋ ਉਠੇ ਸਿੱਖ ਯੋਂ ਸਾਧਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਨਿਜ ਕਾਰਯ,
ਔਰ ਸਮਯ ਭੀ ਆਲਮਗੀਰੀ ਆਤਾ ਜਾਤਾ ਥਾ ਅਨਿਵਾਰਯ[9] ।
ਨ ਥੇ ਵੈਤਨਿਕ[10] ਹੀ ਗੁਰੁ—ਸੈਨਿਕ, ਸ਼ਿਸ਼ਯ ਸ੍ਵਯੰ ਸੇਵਕ ਥੇ ਸਰ੍ਵ[11],
ਜਗਾ ਦਿਯਾ ਥਾ ਉਨਮੇਂ ਗੁਰੁ ਨੇ ਜਾਤਿ-ਧਰ੍ਮ-ਗੌਰਵ ਕਾ ਗਰ੍ਵ ।

———

1. ਅੰਹੰਕਾਰ 2. ਸਾਹਮਣੇ 3. ਸੇਲਾ, ਨੇਜ਼ਾ 4. ਮੁਸਲਮਾਨ 5. ਘਮੰਡ, ਅਹੰਕਾਰ 6. ਹੱਲਾ, ਵਾਰ 7. ਅਤਿ ਤੀਖਣ, ਤੇਜ਼ 8. ਜਿੱਤ ਦੀ ਦੇਵੀ 9. ਲਾਜ਼ਮੀ 10. ਤਨਖਾਹਦਾਰ 11. ਸਾਰੇ

ਗੁਰੂ ਹਰ ਰਾਯ

ਯਹ ਪਹਲਾ ਪ੍ਰਯਾਸ[1] ਥਾ, ਇਸ ਸੇ ਆਵਸ਼੍ਯਕ[2] ਥੀ ਕੁਛ ਵਿਸ਼੍ਰਾਂਤਿ[3],
ਗੁਰ ਹਰ ਰਾਯ-ਸਮਯ ਮੇਂ ਮਾਨੋਂ ਰਹੀ ਇਸੀ ਕਾਰਣ ਸੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ।
ਯੇ ਗੁਰ ਹਰਗੋਵਿਦ-ਪੌਤ੍ਰ ਥੇ ਪਿਤ੍ਰ-ਵਿਹੀਨ, ਮਮਤਾ ਕੇ ਯੋਗਯ;
ਕਿਤੁ ਸਾਥ ਹੀ ਅਪਨੇ ਕੁਲ ਕੀ ਗੱਦੀ ਕੀ ਕ੍ਸ਼ਮਤਾ[4] ਕੇ ਯੋਗਯ ।

ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਆਦਿਕ ਇਨ ਕੇ ਚਰਿਤਵਾਨ ਚਾਚਾ ਥੇ ਚਾਰ,
ਕਿਤੁ ਬਨਾਏ ਗਏ ਯਹੀ ਗੁਰੁ ਕਰ ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਔਰ ਵਿਚਾਰ ।
ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਕਰ ਭੀ ਸਦਯ-ਹ੍ਰਿਦਯ[5] ਥੇ ਸ਼ੀਲ ਸੰਯਮੀ[6] ਗੁਰੁ ਹਰ ਰਾਯ,
ਟੂਟ ਨਾ ਜਾਏ ਫੂਲ ਭੀ ਕੋਈ—ਅਪਨੇ ਆਪ ਭਲੇ ਝੜ ਜਾਯ ।

ਪ੍ਰਭੁ-ਗੁਣ ਗਾਤੇ ਗਾਤੇ ਬਹੁਧਾ[7] ਹੋ ਜਾਤੇ ਵੇ ਭਾਵ-ਵਿਭੋਰ;
ਉਨ ਕੀ ਬਾਣੀ ਮੇਂ ਵਹ ਬਲ ਥਾ ਖੀਂਚ ਸਕੇ ਜੋ ਅਪਨੀ ਔਰ ।
ਪਟਿਆਲਾ-ਨਾਭਾਦਿ ਨ੍ਰਿਪੋਂ[8] ਕਾ ਆਦਿ ਪੁਰੁਸ਼ ਅਨੁਗਤ[9] ਵਹ ''ਫੂਲ'',
ਸੁਫਲ[10] ਪਾ ਸਕਾ ਥਾ ਸੋ ਇਸ ਕਾ ਥਾ ਗੁਰ ਕਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੀ ਮੂਲ[11] ।

ਆਕਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ, ਮਿਲਾ ਥਾ ਗੁਰੁ ਸੇ ਟਰ੍ਕੀ ਕਾ ਸੁਲਤਾਨ,
ਔਰ ਧਰਮ-ਵਿਸ਼ਯਕ[12] ਬਾਤੇਂ ਕਰ ਤੁਸ਼੍ਟ[13] ਹੁਆ ਥਾ ਵਹ ਮੁਦ[14] ਮਾਨ ।
''ਈਸਾ, ਮੂਸਾ ਔਰ ਮੁਹੰਮਦ ਕਿਸ ਕੋ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਮਾਨਾ ਜਾਯ,
ਮੁਕ੍ਤਿ-ਲਾਭ ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਸਮਧਿਕ[15] ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕੌਨ ਸਹਾਯ ?''

ਜਬ ਉਸ ਨੇ ਆਕਰ ਯਹ ਪੂਛਾ ਗੁਰੁ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਯਾ ਤੁਰੰਤ,—
''ਹਮ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ .ਵਿਸ਼ਮ[16] ਹੈ, ਸਮ ਹੈ ਅਮ੍ਰਿਤ-ਪੁਤ੍ਰ ਸਬ ਸੰਤ ।
ਉਸ ਕੇ ਲਿਏ ਵਹੀ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਹੈ ਜਿਸ ਸੇ ਜਿਸ ਕੀ ਰੁਚਿ ਮਿਲ ਜਾਯ,
ਕਿੰਤੁ ਮੁਕ੍ਤਿ ਪਾਨੇ ਮੇਂ ਹੋਂਗੇ ਕੇਵਲ ਅਪਨੇ ਕਰ੍ਮ ਸਹਾਯ[17] ।

ਪਰਮਾਤ੍ਮਾ ਕੇ ਨਿਯਮ ਅਟਲ ਹੈਂ ਤੋੜ ਸਕੇ ਯਾ ਤੋੜੇ ਕੌਨ ?
ਸੂਰ੍ਯ[18], ਚੰਦ੍ਰ, ਤਾਰੋਂ ਕੀ ਗਤਿ ਕੋ ਮੋੜ ਸਕੇ ਯਾ ਮੋੜੇ ਕੌਨ ?
ਸੰਤ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ ਸਬਕਾ ਸ਼ੁਭ ਫਿਰ ਭੀ ਹੈ ਵਹ ਹਰਿ ਕੇ ਹਾਥ,
ਜੋ ਜੈਸਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਉਸ ਕੋ ਦੇਤਾ ਹੈ ਵੈਸਾ ਵਹ ਨਾਥ ।''

---

1. ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਯਤਨ 2. ਜ਼ਰੂਰੀ 3. ਥਕਾਵਟ 4. ਯੋਗਤਾ 5. ਰਹਿਮ ਦਿਲ, ਦਿਆਲੂ 6. ਸੰਜਮੀ 7. ਅਕਸਰ 8. ਰਾਜਿਆਂ 9. ਅਨੁਗਾਮੀ, ਸੇਵਕ ਅਨੁਕੂਲ 18. ਸ਼ੁਭ ਫਲ 11. ਕਾਰਣ 12 ਸਬੰਧੀ, ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ 13. ਸੰਤੁਸ਼ਟ 14. ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ 15. ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ 16. ਵਖ ਵਖ 17. ਸਹਾਇਕ 18. ਸੂਰਜ

ਜਿਨ ਕੇ ਆਚਾਰੋਂ[1] ਸੇ ਮਿਟਤਾ ਮੋਹਿਤ ਜਨ ਕੇ ਮਨ ਕਾ ਰੋਗ;
ਕਯੋਂ ਨ ਮੇਂਟਤੇ ਉਪਚਾਰੋਂ ਸੇ ਵੇ ਦਾਰਾ ਕੇ ਤਨੁ ਕਾ ਰੋਗ ?
ਪਰ ਔਰੰਗਜੇਬ ਦਾਰਾ ਪਰ ਸਹਤਾ ਕੈਸੇ ਗੁਰੁ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ?
ਸ਼ਾਹੀ ਸੇਨਾ ਰੋਕ ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਜਾਨੇ ਦਿਯਾ ਉਸੇ ਸਕੁਸ਼ੇਮ[2] ।

ਪਿਤਾ ਔਰ ਭ੍ਰਾਤਾਓਂ[3] ਸੇ ਨਿਜ ਜਬ ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ ਹੁਆ ਵਹ ਦੁਸ਼ਟ,
ਤਬ ਗੁਰੁ ਕੋ ਬੁਲਵਾਯਾ ਉਸ ਨੇ ਹੋਕਰ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਅਤਿ ਰੁਸ਼ਟ[4] ।
ਆਤੁਮਜ[5] ਰਾਮ ਰਾਯ ਕੋ ਗੁਰੁ ਨੇ ਭੇਜਾ ਆਪਨਾ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿ ਰੂਪ,
ਪਰ ਨਿਕਲਾ ਬਸ ਢੂਹ ਮਾਤ੍ਰ ਵਹ ਜੰਚਤਾ ਥਾ ਜੋ ਉੱਚਸ੍ਤੂਪ ।

"ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ਮਿੱਟੀ ਲੇਕਰ, ਘਟ ਕੁਮ੍ਹਾਰ ਨੇ ਕਿਏ ਤਯਾਰ,
ਹਾਹਾਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਉਠੇ ਵੇ ਆਪ ਅਬੇ[6] ਮੇਂ ਪਕਤੀ ਵਾਰ ।"
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੋਲਾ ਕਿ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤੁਮ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਐਸੀ ਬਾਤ,
ਭ੍ਰਿਕੁਟਿ ਕੁਟਿਲ[7] ਹੋ ਗਈ ਉਸਕੀ ਸਮਝਾ ਰਾਮ ਰਾਯ ਨੇ ਘਾਤ[8] ।

ਕਹਾ ਕਿ 'ਬੇਈਮਾਨ' ਪਾਠ ਹੈ, "ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ ਲਿਪਿ ਕਾ ਦੋਸ਼,
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੰਸ ਗਯਾ ਔਰ ਯੋਂ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਯਾ ਉਸਕਾ ਰੋਸ਼[9] ।
ਗੁਰੁ ਜਲ ਗਏ, ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਬ ਕਾ ਸੁਨ ਯੋਂ ਪਾਠ ਬਦਲਨਾ ਸ਼ੁੱਧ,
ਤਯਾਜਯ ਪੁਤ੍ਰ ਉਸ ਚਾਟੁਕਾਰ[10] ਕੋ ਕਹਾ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਹੋਕਰ ਕ੍ਰੁੱਧ,

"ਨਿਸ਼੍ਚਿਤ ਭਾਵੀ ਮ੍ਰਿਤਯੁ ਭੀਤਿ[11] ਸੇ ਰਹ ਨ ਸਕੇ ਜੋ ਨਿਜਤਾਨਿਸ਼੍ਠ[12],
ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਭਲਾ ਕਭੀ ਵਹ ਗੁਰੁ—ਪਦ ਪਦਵੀ ਪਰ ਕਹੀਂ ਪ੍ਰਤਿਸ਼੍ਠ[13]

— —— —

1. ਚਾਲ ਚਲਨ ਵਿਵਹਾਰ 2. ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ 3. ਭਰਾਵਾਂ 4. ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹ ਕੇ 5. ਪੁਤਰ 6. ਆਵ 7. ਤਿਉੜੀਆਂ ਪੈਣਾ 8. ਮੌਤ 9. ਕ੍ਰੋਧ 10. ਚਾਪਲੂਸੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 11. ਮਿਰਤੂ ਦਾ ਡਰ 12. ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਤੇ ਕਾਇਮ 13. ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ

ਸੁਤ ਕਨਿਸ਼ਠ[1] ਹਰਿ ਕਿਸ਼ਣ ਨਾਮ ਕਾ ਸਾਤ ਵਰ੍ਸ਼ ਸੇ ਭੀ ਥਾ ਅਲਪ[2],
ਦਿਯਾ ਉਸੀ ਕੋ ਸ੍ਵਪਦ[3] ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਕਿਯਾ ਨਾ ਕੁਛ ਸੰਕਲ੍ਪ—ਵਿਕਲ੍ਪ[4] ।
ਰਾਮਰਾਯ ਜੋ ਮਰਨੇ ਪਰ ਭੀ ਹੋਤਾ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਸ਼ਮ੍ਰਾਟ,
ਸ਼ਾਹੀ ਤੁਕੜੋਂ ਪਰ ਜੀਤਾ ਥਾ ਸ੍ਵਾਨ—ਸਮਾਨ[5] ਦੂਰ ਦਿਨ ਕਾਟ ।

ਨੀਚ ਧੀਰਮਲ ਭੀ ਮਲ ਕੇ ਸਮ ਹੁਆ ਧੀਰ ਗੁਰਕੁਲ ਸੇ ਤਯਾਜਯ[6],
ਮਿਲਾ ਸਤ੍ਰੁ[7] ਸੇ ਰਾਮ ਰਾਯ ਸਾ ਵਹ ਭੀ ਪਾਨੇ ਕੋ ਗੁਰੁ ਰਾਜਜ ।
ਲਘੁ[7] ਭੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਸੁਗੁਰੁ[9] ਥੇ, ਨਿਕਲੀ ਠੀਕ ਜਨਕ[10] ਕੀ ਜਾਂਚ,
ਛੋਟਾ ਰਹੇ ਰਤ੍ਨ ਪਰ ਤੋ ਭੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਤਾ ਹੈ ਵਹ ਕਾਂਚ ।

ਰਾਮ ਰਾਯ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੇ ਕਾਨ ਭਰੇ ਸਵਿਨਯ[11] ਸਵਯਾਜ[12],
ਹੁਆ ਹਜ਼ੂਰੀ ਹੋਨੇ ਸੇ ਹੀ—ਮੈਂ ਗੱਦੀ ਸੇ ਵੰਚਿਤ[13] ਆਜ ।
ਬੱਚਾ ਹੈ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ, ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਰੋਕ ਸਕੇ, ਉਸਕੀ ਕਯਾ ਤਾਬ,
ਬਨ ਨ ਜਾਏਂ ਵਿਦ੍ਰੋਹੀ ਵੇ ਸਬ, ਬਹ ਨ ਜਾਏ ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ।

ਢੁਲ[14] ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਲੋਗ ਲਾਭ ਕੇ ਉਪਰ ਜਿਧਰ ਢੁਲਾਏ ਜਾਏਂ,
ਹੁਕ੍ਮ ਦੇ ਦਿਯਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਬੁਲਾਏ ਜਾਏਂ ।
ਦਿੱਲੀ ਮੇਂ ਆਂਵੇਹ—ਨਾਤ ਕੇ ਅਤਿਥਿ ਹੁਏ ਬਾਲਕ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ,
ਨਿਜ ਹਿੰਦੂ ਕੁਲ-ਮਰ੍ਯਾਦਾ ਕੇ ਥੇ ਪੂਰੇ ਪਾਲਕ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ।

ਅੰਤਹ੍ਪੁਰ[15] ਮੇਂ ਉਨ੍ਹੇਂ ਲੇ ਗਏ ਬੜੇ ਪਯਾਰ ਸੇ ਜਯਪੁਰ-ਰਾਜ,
ਜੁੜ ਆਯਾ ਝਟ ਕੁਲ ਸ੍ਤ੍ਰਿਓਂ ਕਾ ਵਹਾਂ ਏਕ ਆਨੰਦ-ਸਮਾਜ ।
''ਆਸਨ ਗੁਰੁ ਕੋ ਲਿਏ'' ਭੂਪ[16] ਨੇ—ਕਹਾਂ, ਦਾਸਿਯਾਂ[17] ਦੌੜੀ ਹਾਲ,
ਤਬ ਤਕ ਲਘੁ ਗੁਰੁ ਸਰਲ-ਭਾਵ ਸੇ ਬੋਲੇ ਯੋਂ ਨਿਜ ਵਚਨ ਰਸਾਲ[18]—

1. ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ 2. ਘਟ, ਕੰਮ 3. ਨਿਜ ਪਦ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ-ਗੱਦੀ 4. ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ 5. ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਂਗ 6. ਛੱਡਣ ਯੋਗ 7 ਵੈਰੀ 8. ਛੋਟਾ 9. ਚੰਗਾ ਗੁਰੂ 10. ਪਿਤਾ 11. ਬਿਨਤੀ ਨਾਲ, ਮਿੰਨਤ ਨਾਲ 12. ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ 13. ਹੀਣਾ, ਰਹਿਤ 14. ਫਿਰ 15. ਹਰਮ, ਰਣਵਾਸ 16. ਰਾਜਾ 17. ਗੋਲੀਆਂ 18. ਮਿੱਠੇ, ਰਸੀਲੇ

"ਬੱਚੋਂ ਕਾ ਸੱਚਾ ਆਸਨ ਹੈ ਅਪਨੀ ਮਾਤਾਓਂ ਕੀ ਗੋਦ,"
ਕਹਤੇ ਕਹਤੇ ਬੜ੍ਹੇ ਅਹੋ ਵੇ ਮਹਿਸ਼ੀ[1] ਕੀ ਹੀ ਔਰ ਉਰ ਸਮੋਦ[2]।
ਵਾਣੀ ਸੁਨ ਸਬ ਮੁਦਿਤ[3] ਸੁਮਿਤ[4] ਥੇ ਵਿਸਮਿਤ ਹੁਏ ਦੇਖ 'ਪਹਿਚਾਨ,
ਉਠਾ ਲਿਯਾ ਗਦਗਦ ਮਹਿਸ਼ੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹੇ ਗੋਦ ਮੇਂ ਗੌਰਵ ਮਾਨ ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਭੀ ਹੁਆ ਚਮਤਕ੍ਰਿਤ[5] ਉਨਕਾ ਅਨੁਪਮ[6] ਔਜ[7] ਨਿਹਾਰ
ਕਰੈ ਗੰਭੀਰ ਨੀਰ ਮੇਂ ਭੀ ਜਯੋਂ ਨਿਰਭਯ ਬਾਲ—ਮਰਾਲ[8] ਵਿਹਾਰ[9]।
ਦੋਨੋਂ ਹਾਥੋਂ ਸੇ ਵਹ ਉਨ ਕੇ ਧਰ ਦੋਨੋਂ ਕੋਮਲ ਕਰ, ਘੋਰ,
"ਬੱਚੇ, ਅਗਰ ਏਕ ਥੱਪੜ ਮੈਂ ਜੜ ਦੂੰ ਤੋ ?" ਬੋਲਾ ਹੰਸ ਹੇਰ[10]।

"ਤਬ ਤੋ ਪਕੜਾ ਹੁਆ ਆਪ ਸੇ ਛੂਟ ਜਾਏਗਾ ਮੇਰਾ ਹਾਥ ।"
ਉੱਤਰ ਦਿਯਾ ਵਹੀਂ 'ਬੱਚੇ ਨੇ' ਹੰਸ ਗ੍ਰੀਵਾ – ਭੰਗੀ[11] ਕੇ ਸਾਥ ।
ਹਰਸ਼ਿਤ[12] ਹੁਏ ਸਭੀ ਯਹ ਸੁਨਕਰ, ਕਹ ਕਰ ਵਿਸਮਯ ਪੂਰਵਕ — "ਵਾਹ",
"ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ ਬੜਾ ਗੁਰੂ ਹੈ।" ਬੋਲਾ ਰਾਮ ਰਾਯ ਸੇ ਸ਼ਾਹ ।

ਰਾਮ ਰਾਯ ਕੀ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੀ, ਸ਼ੰਕਾ ਕਰ ਮਾਨੋਂ ਨਿਰੁਪਾਯ[13],
ਨਿਕਲੀ ਔਰ ਲੇ ਗਈ ਮਾਤਾ ਐਸੇ ਹੋਨਹਾਰ ਕੋ ਹਾਯ।
ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ ਭੀ ਬਾਲਕ ਬੁੱਧ ਦਿਖਾ ਗਯਾ ਨਿਜ ਬੁਧਿ—ਵਿਲਾਸ,
ਭੇਜ ਗਯਾ ਗੁਰੂ ਚਿਨ੍ਹ ਸ੍ਵਯੰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਾਸ ।

————

1. ਪਟਰਾਣੀ 3. ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ 3. ਪ੍ਰਸੰਨ, ਖੁਸ਼ 4. ਮੁਸਕਾਂਦੇ 5. ਅਚੰਭੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ, ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਣੀ। 6. ਅਦੁਤੀ, ਸਰਵ-ਉੱਤਮ 7. ਤੇਜ਼, ਨੂਰ 8. ਬਾਲ ਰੂਪੀ ਹੰਸ 9. ਸੈਰ 10. ਦੇਖ ਕੇ 11. ਗਰਦਨ ਮੋੜ ਕੇ 12. ਪ੍ਰਸੰਨ 13. ਉਪਾ ਹੀਨ

ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ

ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ, ਹਾਂ, ਵੇ ਹੀ ਥੇ ਗੁਰ-ਪਦਵੀ ਕੈ ਪਾਤ੍ਰ, ਸਮਰ੍ਥ;
ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ, ਹਾਂ, ਵੇ ਹੀ ਥੇ ਗੁਰੁ-ਪਦਵੀ ਥੀ ਜਿਨ ਕੇ ਅਰ੍ਥ ।
ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ, ਹਾਂ, ਵੇ ਹੀ ਥੇ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ-ਸਰ[1] ਕੇ ਅਰਵਿੰਦ[2],
ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ, ਹਾਂ, ਵੇ ਹੀ ਥੇ ਜਿਨਸੇ ਜਨ੍ਮੇ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦ ।

ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ, ਹਾਂ, ਵੇ ਹੀ ਥੇ ਭਾਰਤ ਕੀ ਮਾਈ ਕੇ ਲਾਲ;
ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ, ਹਾਂ, ਵੇ ਹੀ ਥੇ ਜਿਨ ਕਾ ਕੁਛ ਕਰ ਸਕਾ ਨ ਕਾਲ ।
ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ, ਹਾਂ, ਵੇ ਹੀ ਥੇ ਮਰ ਕਰ ਜਿਲਾ[3] ਗਏ ਜੋ ਜਾਤਿ;
ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ, ਹਾਂ, ਵੇ ਹੀ ਥੇ ਜਿਨ ਕੇ ਅਮਰ ਨਾਮ ਕੀ ਖ੍ਯਾਤਿ[4] ।

ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ, ਹਾਂ, ਵੇ ਹੀ ਥੇ ਹੂਏ ਧਰ੍ਮ ਪਰ ਜੋ ਬਲਿਦਾਨ[5],
ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ, ਹਾਂ, ਵੇ ਹੀ ਥੇ ਜਿਨ ਪਰ ਹੈ ਹਮਕੋ ਅਭਿਮਾਨ[6] ।
ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ, ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਹੈ ਵਿਭਿੰਨ[7] ਭਾਸ਼ਾ ਕਾ ਨਾਮ,
ਕਿੰਤੁ ਅਹਾ ! ਉਸ ਕੇ ਭੀਤਰ ਹੈ ਬਸ ਅਪਨਾ ਹੀ ਆਤਮ੍ਾ ਰਾਮ ।

ਰਹਤੇ ਥੇ ਵੇ ਅਲਗ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੇ ਨ ਥਾ ਉਨ੍ਹੇ ਗੱਦੀ ਕਾ ਲੋਭ;
ਦੇਤਾ ਹੈ ਸੰਤੋਸ਼ ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਪ੍ਰਭੁ ਉਨ੍ਹੇਂ ਨਹੀਂ ਛੂ ਸਕਤਾ ਕ੍ਸ਼ੋਭ[8] ।
ਹਰਿ ਚਿੰਤਨ, ਹਰਿਜਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਥੇ ਉਨ ਕੇ ਅਤਿਥਿਦੇਵ[9] ਕੇ ਕਾਮ;
ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਪਾਯਾ ਥਾ ਦੇਗਬਹਾਦੁਰ ਭੀ ਨਿਜ ਨਾਮ ।

ਕਿੰਤੁ ਨ ਥੇ ਮਾਲਾਧਾਰੀ ਹੀ ਵੇ ਆਚਾਰ-ਵਿਚਾਰੀ ਸ਼ੁਧ;
ਨਾਮ ਸਤਯਤਾ ਦਿਖਾ ਚੁਕੇ ਥੇ ਤਾਤ-ਸਮਯ[10] ਹੀ ਕਰ ਬਹੁ[11] ਯੁੱਧ ।
ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਪੌਤ੍ਰ ਥੇ ਤਬ ਭੀ ਗੁਰੁ ਕੇ ਪਦ ਪਰ ਥੇ ਆਸੀਨ;
ਉਨ ਕੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰ੍ਣ ਨ ਕਰਤੇ ਫਿਰ ਕੈਸੇ ਵੇ ਇੱਛਾਹੀਨ ?

---

1. ਪੰਜ-ਤਰਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਰਥਾਤ, ਗਾਂ ਦਾ ਦੁਧ, ਦਹੀਂ, ਘਿਉ, ਸ਼ਹਿਦ ਤੇ ਖੰਡ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਤੇ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਤਲਾ 2 ਕੰਵਲ 3. ਜੀਉਂਦੀ ਕਰਨਾ, ਜਾਨ ਪਾ ਦੇਣਾ, 4. ਮਸ਼ਹੂਰੀ 5. ਸ਼ਹੀਦ 6. ਗਰਵ ਜਾਂ ਮਾਨ 7. ਦੂਸਰੀ 8. ਵਿਆਕੁਲਤਾ, ਰੋਸ਼ 9. ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ 10, ਪਿਤਾ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਸਮੇਂ ਵਿਚ 11. ਬਹੁਤ

ਵਰਾ ਸ੍ਵਯੰ ਗੁਰੁਤਾ ਨੇ ਉਨ ਕੋ ਹੁਏ ਤਦਪਿ ਬਾਧਕ ਕੁਛ ਲੋਗ;
ਪਰ ਨਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਧਾਰਿਓਂ[1] ਕਾ ਹੈ ਜਾਤਾ ਕਹਾਂ ਛਤ੍ਰ ਕਾ ਯੋਗ ?
ਦੇਸ਼-ਦਸ਼ਾ ਦੇਖੀ ਗੁਰੁਵਰ ਨੇ ਵਿਚਰੇ ਜਯੋਂ ਵਨ-ਮਧਯ[2] ਮਿਲਿੰਦ[3]
ਪੁਣਯ ਪ੍ਰਯਟਨ-ਫਲ ਪਟਨੇ ਮੇਂ ਪਾਯਾ ਪ੍ਰਕਟ ਪੁਤ੍ਰ ਗੋਵਿੰਦ ।

ਇਸ 'ਵਿਭਤਿ'[4] ਕਾ ਭੀ ਭਾਗੀ ਥਾ ਪਾਟਿਲ ਪੁਤ੍ਰ—ਅਲੌਕਿਕ ਔਕ[5],
ਜਿਮੇ ਦੇ ਚੁਕੇ ਥੇ ਚਿਰ ਗੌਰਵ ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਚਾਣਕਯ, ਅਸ਼ੋਕ ।
ਸ਼ਾਸਨ ਥਾ ਔਰੰਗਜੇਬ ਕਾ ਚਾਰੋਂ ਔਰ ਮਚਾ ਥਾ ਤ੍ਰਾਸ[6];
ਕਿਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਥਾ ਬਲ ਪੂਰ੍ਵਕ ਦਿਨ ਦਿਨ ਹਿੰਦੂਕੁਲ ਕਾ ਹ੍ਰਾਸ[7] ।

ਬੂੜ੍ਹੇ ਬਾਪ, ਬੜੇ ਭਾਈ ਕੋ ਭੂਲ ਗਯਾ ਥਾ ਜਿਸ ਕਾ ਧਰ੍ਮ,
ਅਨਯ ਧਰ੍ਮਿਓਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਉਸ ਨੇ ਕਿਯਾ ਨ ਹੋਗਾ ਕੌਨ ਕੁਕਰ੍ਮ[8] ।
ਬਨੀ ਕਾਵ੍ਯ-ਸੰਗੀਤ[9] ਕਲਾ ਕੀ ਉਸੀ ਸੁਸ਼ਕ[10] ਕੇ ਸਮਯ ਸਮਾਧਿ,
ਉਸ ਨੇ ਕਹਾ—"ਗਾੜਨਾ[11] ਐਸੇ ਉਭਰ ਨ ਪਾਵੇ ਫਿਰ ਵਹ ਵ੍ਯਾਧਿ[12] ।

ਕੋਪ[13] ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਕਰਤਾ ਥਾ ਕੂਟ ਨੀਤਿ ਵਹ ਕੁਟਿਲ[14], ਕਠੋਰ;
ਊਪਰ ਸੇ ਖਿਲਨੇ ਦੇਤਾ ਥਾ ਭੀਤਰ ਸੇ ਉਨ ਮੇਂ ਵਿਸ਼ ਘੋਰ[15] ।
ਨ੍ਯਾਯ[16] ਮਾਂਗਨੇ ਆਤੇ ਉਸ ਸੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਜਨ ਸਹਜ ਵਿਨੀਤ[17],
ਕਿੰਤੁ ਹੂਲ ਕਰ ਹਾਥੀ ਉਨ ਪਰ ਜਾਤਾ ਵਹ ਉੱਧਤ[19] ਅਵਗੀਤ[20] ।

ਰਾਕ੍ਸ਼ਸ ਯਗ੍ਯ ਨਾਸ਼ ਕਰਤੇ ਥੇ ਉਸ ਕੇ ਮੁੱਲਾ ਭੀ ਸ੍ਵਛੰਦ[21],
ਕਰਤੇ ਫਿਰਤੇ ਥੇ ਦਲ-ਬਲ ਸੇ ਆਰ੍ਯੋਂ ਕੇ ਧਰ੍ਮੋਤ੍ਸਵ[22] ਬੰਦ ।
ਦੇਵ ਯਥਾ ਦੈਤਯੋਂ ਕੇ ਭਯ ਸੇ ਆਏ ਥੇ ਦਧੀਚਿ ਕੇ ਦ੍ਵਾਰ[23],
ਕੁਛ ਕਾਸ਼ਮੀਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆ ਕਰ ਗੁਰੁ ਸੇ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਗੁਹਾਰ[24] ।

"ਡੂਬ ਨਾ ਜਾਯ ਹਾਯ ਹੇ ਗੁਰੁਵਰ ਨਿਜ ਨੰਦਨਵਨ[25] ਸਾ[26] ਕਾਸ਼੍ਮੀਰ,
ਬਰਸਾਤੇ ਹੈਂ ਯਵਨ-ਕਾਲ-ਘਨ[27] ਧੇਨੁ-ਰੁਧਿਰ-ਧਾਰਾ[28] ਕਾ ਨੀਰ ।
ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਮੰਦਿਰ ਮਸਜਿਦ ਯਹ ਅਨ੍ਯਾਯ[29];
ਨਿਜ ਸੰਸ੍ਕ੍ਰਿਤਿ-ਸਾਹਿਤ੍ਯ - ਸਭ੍ਯਤਾ ਨਸ੍ਟ ਹੋ ਰਹੀ ਵੈ ਨਿਰੁਪਾਯ[30] ।

---

1 ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਜਿਸ ਦੇ ਨਛੱਤਰ ਚੰਗੇ ਹੋਣ 2. ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ 3. ਭੌਰਾ 4. ਵਡਿਆਈ 5. ਘਰ 6. ਡਰ, ਕਸ਼ਟ 7. ਗਿਰਾਵਟ 8. ਪਾਪ 9. ਕਾਵਿ ਤੇ ਸੰਗੀਤ 10. ਖੁਸ਼ਕ, ਨੀਰਸ, ਇਥੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੱਲ ਹੈ 11. ਦੱਬਣਾ 12. ਰੋਗ, ਬਿਮਾਰੀ (ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਸੰਗੀਤ ਆਦਿ ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ 13. ਕ੍ਰੋਧ 14. ਦੁਸ਼ਟ 25. ਘੋਲ 16. ਇਨਸਾਫ 17. ਨਿਰਮਾਣ 18. ਲਲਕਾਰ ਕੇ, ਅੰਕੁਸ਼ ਮਾਰ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੋਇਆ 19. ਕਠੋਰ 20. ਬਦਨਾਮੀ 21. ਸੁਤੰਤਰ ਨਾਲ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੋਕ ਟੋਕ ਤੋਂ 21. ਧਾਰਮਿਕ ਉਤਸਵ 23. ਦੁਆਰ ਦਰ 24 ਦੁਹਾਈ, ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਪੁਕਾਰ 25. ਸੁਰਗੀ ਬਾਗ 26. ਜਿਹਾ 27.28 ਯਵਨਾਂ ਦ ਰਾਜ ਦੇ ਮੌਸਮ ਉਠੇ ਬਦਲ ਗਊਆਂ ਦੇ ਰਤ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਬਰਸਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ-ਸਮੇਂ ਗਊ ਹਤਿਆ ਜੋਰਾਂ ਤੇ ਸੀ 29 ਬੇਇਨਸਾਫੀ, ਜ਼ੁਲਮ 30. ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਓਪਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

ਸਹਜ ਸੁੰਦਰੀ ਬਹੁ-ਬੇਟਿਯਾਂ ਹਰੀ[1] ਜਾ ਰਹੀ ਹੈਂ ਹਾ ਆਜ਼ !
ਰਖ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਏਕ ਆਪ ਹੀ ਅਪਨੀ ਆਰ੍ਯ ਜਾਤਿ ਕੀ ਲਾਜ ।
ਏਕ ਸੂਤ੍ਰ ਮੇਂ ਬਾਂਧ[3] ਹਮੇਂ ਜੋ ਦੇਂ ਆਯਰ੍ਬਲ[4] ਤੇਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼,
ਸ਼ਿਖਾ-ਸੂਤ੍ਰ[4] ਸਬ ਟੂਟ ਰਹੇ ਹੈਂ--ਛੂਟ ਰਹੇ ਹੈਂ ਭਾਸ਼ਾ-ਵੇਸ਼ ।

ਮਤ ਵਿਭਿੰਨਤਾ[6] ਹੋਨੇ ਪਰ ਭੀ ਆਤੇ ਹੈਂ ਅਪਨੇ ਹੀ ਕਾਮ;
ਹਮ ਦੋਨੋਂ ਕੇ ਲਿਏ ਏਕ ਹੀ ਦੀਖ ਰਹਾ ਹੈ ਦੁਸ਼੍ਪਰਿਣਾਮ[7] ।
ਨਹੀਂ ਜਾਤਿ ਸੇ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਹੈਂ ਆਪ ਧਰ੍ਮ ਸੇ ਭੀ ਹੈ ਆਰ੍ਯ;
ਨਿਜ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰ[8] ਕੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਸੇ ਹੀ ਅਨਿਵਾਰ੍ਯ[9] ।

ਬ੍ਰਾਹ੍ਮ ਕਰ੍ਮ ਕੇ ਸਾਥ ਆਪ ਮੇਂ ਕ੍ਸ਼ਾਤ੍ਰ ਧਰ੍ਮ ਭੀ ਹੈ ਭਰਪੂਰ[10];
ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਔਰ ਕੌਨ ਫਿਰ ਵਿਕਟ ਦਰ੍ਮ-ਸੰਕਟ[11] ਯਹ[12] ਦੂਰ ?
ਮਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ, ਮਰਤੇ ਭੀ ਹੈਂ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਤੇ ਹਮ ਦੀਨ;
ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ[13], ਜੋ ਥੇ ਸ਼ੂਰ[14] ਸਿੰਹ[15], ਅਬ ਹੁਏ ਸ਼੍ਰਿਗਾਲੋਂ[16] ਸੇ ਭੀ ਹਨ ।"

ਗੁਰੁ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਏ, ਬੋਲੇ—"ਸਚ ਕਹਤੇ ਹੋ ਤਮ ਹੇ ਵਿਪ੍ਰ[17] ।
ਅਬ ਅਣਯਾਯ ਅਸਹਯ ਹੁਆ ਹੈ ਛੂਟੇ ਯਹ ਅਕ੍ਸ਼ਮਤਾ[18] ਕ੍ਸ਼ਿਪ੍ਰ[19] ।
ਹੋਤਾ ਨਹੀਂ ਬੜਾ ਪਰਿਵਰ੍ਤਨ ਦਿਏ ਬਿਨਾ ਬਲਿਦਾਨ ਵਿਸ਼ਾਲ;
ਕਰ ਕੇ ਦਗ੍ਧ[20] ਆਪ ਕੋ ਦੀਪਕ ਹਰਤਾ ਹੈ ਤਬ ਤਮ[21] ਕਾ ਜਾਲ ।

ਦਾਨ ਮਹਾਨ ਹਮਾਰਾ ਜਿਤਨਾ ਹੋਗਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਦਾਨ[22] ।
ਬੋਲ ਉਠੇ ਗੋਵਿੰਦ ਅਚਾਨਕ "ਕੌਨ ਆਪ ਸਾ ਔਰ ਮਹਾਨ' ।
ਸਭੀ ਸੱਨ[23] ਥੇ, ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਸੰਨ ਥੇ ਹੰਸ ਕਰ ਬੋਲੇ="ਅੱਛੀ ਬਾਤ'
ਤਾਤ[24], ਤੁਮ੍ਹੀ ਜੈਸੋਂ ਸੇ ਹੋਗਾ ਮੇਰੇ ਐਸੋਂ ਕਾ ਪ੍ਰਤਿਘਾਤ[25] ।

ਜਾਓ ਵਿਪ੍ਰ ਵਰੋ, ਨਿਰ੍ਭਯ ਹੋ ਲਿਖ ਦੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪਤ੍ਰ——
"ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਤੋ ਯਹ ਮਤ ਫੈਲੇ ਸਰ੍ਵਤ੍ਰ[26] ।
ਵਹੀ ਅਗ੍ਰਣੀ[27] ਆਜ ਹਮਾਰਾ ਹਮ ਸਬ ਹਿੰਦੂ ਉਸ ਕੇ ਸੰਗ[28],
ਵਹੀ ਅਗ੍ਰਣੀ ਆਜ ਹਮਾਰਾ ਹਮ ਸਬ ਹਿੰਦੂ ਉਸ ਕੇ ਸੰਗ
ਦੇਖੋਂ, ਕਯਾ ਉੱਤਰ ਦੇਤਾ ਹੈ ਇਸ ਕਾ ਅਨਯਾਯੀ[29] ਔਰੰਗ ।"

---

1. ਚੁੱਕੀਆਂ 2. ਧਾਗਾ 3. ਬੰਨ੍ਹ 4. ਜ਼ਿੰਦਗੀ 5. ਬੋਦੀ ਤੇ ਜਣੇਉ 6. ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਭਿੰਨਤਾ 7. ਭੈੜਾ ਨਤੀਜਾ 8. ਆਜ਼ਾਦ ਸੁਤੰਤਰ 9. ਲਾਜਮੀ 10. ਬਹੁਤ 11. ਧਰਮ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਹੈ 12. ਇਹ 13. ਕਸ਼ਤਰੀ 14. ਵੀਰ ਯੋਧਾ 15. ਸ਼ੇਰ 16. ਗਿੱਦੜਾਂ 17 ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ 18. ਅਸਮਰਥਾ ਬਲ ਹੀਨਤਾ 19. ਤੁਰਤ 20. ਜਲਾ ਕੇ 21. ਸਣੇਰਾ 22. ਬਦਲਾ ਦਿੱਤੇ ਦਾਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਵਜਤੂ 23. ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਸੁੰਨ ਹੋ ਜਾਣਾ 24. ਬੇਟਾ 25. ਨਿਵਾਰਣ 26. ਸਭ ਥਾਂ, ਸਟੱਵਤ 27. ਨੇਤਾ, ਆਗੂ 28. ਨਾਲ ਪਿਛੇ, 29. ਜ਼ੁਲਮੀ

ਉੱਤਰ ਤੋ ਜਾਨਾ ਸਮਝਾ ਥਾ ਆਤੇ ਨਹੀਂ ਵਿਕੋ[1] ਕੋ ਅਸ਼੍ਰੁ[2],
ਖੋਲਾ ਵਹ ਹਾਂ, ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ।'' ਲਗਾ ਝਾੜਨੇ ਗੁੰਫਸ਼੍ਮਸ਼੍ਰੁ[4] ।
ਰਾਮ ਰਾਯ ਪਹਲੇ ਹੀ ਉਸ ਕੋ ਭਰਤਾ ਥਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਵਿਪਰੀਤ[3],
ਹੁਕਮ ਹੁਆ-''ਝਟ ਹਾਜਿਰ ਹੋ ਵਹ ਲੇ ਆਓ ਜੀਤੇ ਜੀ ਜੀਤ[5] ।''

ਪ੍ਰਸ੍ਤੁਤ[6] ਥੇ ਗੁਰੁਵਰ ਪਹਲੇ ਹੀ ਅਬ ਦਿੱਲੀ ਕੋ ਦਰ ਨ ਮਾਨ,
ਵੀਰ ਸੁਤ੍ਰਿਯਾਂ ਬਿਦਾ ਦੇਤੀ ਥੀਂ ਰੋ ਰੋ ਕਰ ਗਾਕਰ ਸ਼ੁਭ ਗਾਨ ।
ਬਰਸੇ ਸਾਸ਼੍ਰੁ-ਸੁਮਨ[7] ਜਯ ਸੇ ਗੂੰਜਾ ਉਨ ਕਾ ਉੱਚ ਅਲਿੰਦ[8],
''ਪਿਤਾ ! ਪਿਤਾ! ਸੱਨਾਟਾ ਛਾਯਾ ਗਦ੍ਗਦ ਹੁਏ ਪੁਤ੍ਰ ਗੋਵਿੰਦ ।

ਕਹਾ ਪਿਤਾ ਨੇ-'ਵਤ੍ਸ਼[9] ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਾਤਰ ਹੋਨੇ ਕਾ ਦਿਨ ਆਜ,
ਵਯਰ੍ਥ ਨ ਹੋਗੀ ਯਹ ਮੇਰੀ ਬਲੀ ਜਾਗ ਉਠੇਗਾ ਸੁਪ੍ਤ[10] ਸਮਾਜ ।
ਕ੍ਸ਼ਾਂਤ੍ਰ-ਭਾਵ ਹੀ ਆਵਸ਼ਯਕ[11] ਹੈ ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਸੰਪ੍ਰਤਿ[12] ਸਵਿਸ਼ੇਸ਼[13],
ਵਹੀ ਧਰ੍ਮ-ਧਨ-ਜਨ-ਜੀਵਨ ਰਖ ਰੱਖੇਗਾ ਨਿਜ ਭਾਸ਼ਾ-ਵੇਸ਼ !

ਜਬ ਹਲ, ਤੁਲਾ[14] ਔਰ ਕੁਸ਼ਧਾਰੀ[25] ਹੋ ਕ੍ਰਿਪਾਣਧਾਰੀ ਭੀ ਸਾਥ,
ਤਭੀ ਹਮਾਰੇ ਧਾਮ-ਧਰਾ-ਧਨ ਜਾਤਿ ਧਰ੍ਮ ਸਬ ਅਪਨੇ ਹਾਥ ।
ਜਨ੍ਮ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ, ਯੇ ਦੋਨੋਂ ਹੈਂ ਨਿਜ-ਉਠਤੇ ਗਿਰਤੇ ਪਲਕ-ਸਮਾਨ[16],
ਬਸ ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰਤਾ[17] ਔਰ ਮੁਕ੍ਤਿ ਹੀ ਯਹਾਂ ਵਹਾਂ ਵਿਭੁ[18] ਕੇ ਦੋ ਦਾਨ ।
ਆਤ੍ਮਜ[19], ਔਰ ਕਹੂੰ ਕਯਾ ਤੁਮ ਸੇ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਉਚਿਤ ਸ਼ਿਕ੍ਸ਼ਾ ਹੈ ਪ੍ਰਾਪਤ,
ਕੇਵਲ ਅਪਨੀ ਮਨੋਵੇਦਨਾ[20] ਕਰ ਦੋ ਤੁਮ ਜਨ ਜਨ ਮੇਂ ਵਯਾਪ੍ਤ[21] ।
ਤੁੱਛ ਨੀਰ[22] ਸੇ ਨਹੀਂ, ਰਕ੍ਤ[23] ਸੇ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਤੁਮ ਕੋ ਅਭਿਸ਼ਕ੍ਤ,[24]
ਗੁਰੂ ਬਨ ਕਰ ਤੁਮ ਮਧੁਰ[25] ਬਨਾ ਦੋ-ਜਨਤਾ ਕਾ ਜੀਵਨ ਹੈ ਤਿਕ੍ਤ[26] ।

ਸ੍ਵਯੰ[27] ਜਨਾਰ੍ਦਨ-ਹੇਤੁ[28] ਆਪ ਕੋ ਔਰ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਜਨਤਾ ਕੇ ਹੇਤੁ,
ਅਰ੍ਪਿਤ[29] ਕਰ ਕੇ ਧਨਯ ਹੁਆ ਮੈਂ ਧਾਰਣ ਕਰੋ ਧਰ੍ਮ ਕਾ ਕੇਤੁ[30] ।
ਕਟ ਜਾਵੇਂਗੇ ਪੁਣਯ[31] ਭੂਮਿ ਕੀ ਪਰਾਧੀਨਤਾ[32] ਕੇ ਸਬ ਪਾਸ਼[33]
ਪਾਂਚਾਲੀ[34] ਕੀ ਲਾਜ ਰਹੇਗੀ ਹੋਗਾ ਦੁਸ੍ਸ਼ਾਸ਼ਨ[35] ਕਾ ਨਾਸ਼ ।''

---

1. ਬਘਿਆੜਾਂ 2. ਹੰਝੂ 3. ਦੁੰਡੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ 4. ਉਲਟ, ਖਿਲਾਫ਼ 5. ਜਿੱਤ 6. ਤਿਆਰ 7. ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਫੁੱਲ 8 ਅਟਾਰੀ 9. ਬੇਟਾ 10. ਸੁੱਤਾ 11. ਜ਼ਰੂਰੀ 12. ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿਚ 13. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ 14. ਤਕੜੀ ਭਾਵ ਵੈਸ਼ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਹੈ 15. ਕੁਸ਼ (ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਘਾਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਰਗ ਤੋਂ ਹੈ 16. ਪਲਕ ਦੇ ਵਾਂਗ 17. ਸੁਤੰਤਰਤਾ 18. ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ 19. ਬੇਟਾ 20. ਮਨ ਦੀ ਪੀੜ 21. ਵਿਆਪਕ ਕਰਨਾ, ਭਰਨਾ 22. ਜਲ 23, ਰੱਤ 24. ਗੱਦੀ ਦੇਣਾ 25. ਮਿੱਠਾ 26. ਕੌੜਾ, (ਨਿੰਮ ਜਿਹਾ) 27. ਆਪ 28. ਪਰ-ਮਾਤਮਾ ਲਈ 29. ਸੌਂਪ ਕੇ 30. ਝੰਡਾ 31. ਪੁੰਨ 32. ਗੁਲਾਮੀ 32. ਬੰਧਣ, ਰੱਸੇ 34. ਪੰਚਾਲ ਅਰਥਾਤ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਣੀ, ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਰੋਪਤੀ ਵੱਲ ਦੀ ਸੰਕੇਤ ਹੈ 35. ਭੈੜੇ ਰਾਜ, ਕੌਰਵਾਂ ਵੱਲ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਹੈ

''ਜਯ ਗੁਰੁ ਦੇਵ'' ਗਿਰਾ[1] ਫਿਰ ਗੂੰਜੀ ਰਹਾ ਨ ਗੌਰਵ ਕਾ ਪਰਿਮਾਣ[2],
ਪਾਂਚ ਸ਼ਿਸ਼ਯ[3] ਹੀ ਲੇ ਕਰ ਗੁਰੁ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਕੋ ਕਰ ਦਿਯਾ ਪ੍ਰਯਾਣ[4]।
ਸਾਥ ਨ ਛੋੜ ਸਕਾ ਗੁਰੁਵਰ ਕਾ ਸਚਿਵ[5] ਵਿਪ੍ਰ[6] ਬੁਧਵਰ[7] ਮਤਿ ਦਾਸ,
ਉਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਥਾ ਉਨ ਪਰ ਪੂਰਾ ਔਰ ਉਨ੍ਹੇਂ ਉਸ ਪਰ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ[8]।

ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਸ੍ਵਾਧੀਨ[9] ਸਾਧੂ ਜਨ ਲਗੀ ਉਨ੍ਹੇਂ ਪਥ[10] ਮੇਂ ਕੁਛ ਦੇਰ,
ਪਰ ਸਹ ਸਕਤਾ ਕੈਸੇ ਇਸ ਕੋ ਆਲਮਗੀਰੀ ਕਾ ਅੰਧੇਰ।
ਏਕ ਅਕਿੰਚਨ[11] ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ ਮਿਲ ਕਰ ਉਨ ਕੋ ਕਿਯਾ ਪ੍ਰਣਾਮ,
ਕਹਾ ''ਆਪ ਕੇ ਲਿਏ ਹਾਲ ਮੇਂ ਏਕ ਲਾਖ ਕਾ ਹੁਆ ਇਨਾਮ।''

ਗੁਰੁ ਹੰਸ ਬੋਲੇ—''ਤੋ ਆਓ, ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਚਲੂੰ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਸਾਥ!''
''ਮੇਰੀ ਐਸੀ ਤਾਬ ਕਹਾਂ ਹੈ''! ਜੋੜੇ ਉਸ ਨੇ ਦੋਨੋਂ ਹਾਥ।
''ਭਾਈ ਮੈਂ ਤੋਂ ਜਾਤਾ ਹੀ ਹੂੰ ਤੁਮ ਕਯੋਂ ਹੋਤੇ ਨਹੀਂ ਨਿਹਾਲ?,
ਅਹੋ ਭਾਗਯ ਹੈ ਯਦਿ ਮੁਝਸੇ ਹੋ ਮਾਲਾਮਾਲ ਏਕ ਕੰਗਾਲ।''

ਰੱਖਾ ਗਯਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਦਿੱਲੀ ਮੇ ਵਿਦ੍ਰੋਹੀ ਬੰਦੀ-ਸਾ[12] ਰੋਕ,
ਜੋ ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰਚੇਤਾ[13] ਹੋਤੇ ਹੈਂ, ਪਾਤੇ ਹੈਂ ਸੂਲੀ[14] ਤਕ, ਸ਼ੋਕ।
ਕੈਸੇ ਗਤਿ ਪਾਵੇਂ ਕਾਰਾਗ੍ਰਹਿ[15] ਜੋ ਅਘ-ਅਰ੍ਣਵ[16] ਕੇ ਉਪਕੂਲ,
ਜੀਵਨਮੁਕ੍ਤੋਂ ਕੇ ਚਰਨੋਂ ਕੀ ਕਭੀ ਨ ਪਾਵੇ ਯਦਿ ਵੇ ਧੂਲ?

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੁਛ ਕਰ[17] ਹੰਸੀ ਹੰਸ ਬੋਲਾ ਗੁਰੁ ਸੇ ਤਾਨਾ ਮਾਰ—
'ਬੜੇ ਧਰ੍ਮ ਗੁਰੁ ਤੁਮ ਹੋ, ਦਿਖਲਾਓ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਇਸ ਵਾਰ।''
ਗੁਰੁ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਯਾ-''ਹੁਈ ਹੈ ਕਰਾਮਾਤ ਕੀ ਐਸੀ ਚਾਹ,
ਤੋ ਗਲਿਯੋਂ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਮਿਲੇਂਗੇ ਬਾਜੀਗਰ ਬੂਲਵਾਲੇਂ ਸ਼ਾਹ।

ਪਲ ਮੇਂ ਪੇੜ[17] ਲਗਾ ਦੇਂਗੇ ਵੇ ਲਗ ਜਾਵੇਂਗੇ ਸਬ ਫਲ-ਫੂਲ,
ਪਰ ਯੇ ਸਬਜ ਬਾਗ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਸਬਕੇ ਸਬ ਬੇਜੜ-ਨਿਰਮੂਲ[19]।
ਮੁਝੇ ਸਤਯ ਕਾ ਹੀ ਆਗ੍ਰਹ[20] ਹੈ ਧਰ੍ਮਾਗ੍ਰਹੀ[21] ਸ਼ਾਹ ਭੀ ਏਂਨ,
ਰਖਤੇ ਹੋਂਗੇ ਸ੍ਵਯੰ[22] ਬੜੀ ਕੁਛ ਕਰਾਮਾਤ ਤਤ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਨ।''

---

1. ਵਾਣੀ 2. ਪਾਰਾਵਾਰ, ਹਿਸਾਬ 3. ਸ਼ਿੱਸ਼ 4. ਚਲ ਦਿਤੇ 5. ਮੰਤਰੀ 6. ਬ੍ਰਾਹਮਣ 7. ਬੁਧੀਮਾਨ ਵਿਦਵਾਨ 8. ਵਿਸ਼ਵਾਸ 9. ਆਜ਼ਾਦ 10. ਰਾਹ 11. ਗਰੀਬ 12. ਬਾਗੀ-ਕੈਦੀ ਵਾਂਗ 13. ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਵੰਗਾਰਣ ਵਾਲਾ 14. ਸੂਲੀ 15. ਜੇਲ੍ਹ 16. ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ 12. ਨਿਰਦਈ, ਜ਼ੁਲਮੀ 18. ਰੁਖ 19. ਨਿਰ-ਆਧਾਰ, ਆਧਾਰ ਰਹਿਤ 20. ਪਕੜ, ਨਿਸ਼ਚਾ 21. ਧਰਮ ਦੇ ਪੱਕੇ 22. ਆਪ

ਕਹਾ ਯਵਨ[1] ਨੇ ਅਸਿ[2] ਚਮਕਾ ਕਰ, "ਮੇਰੀ ਕਰਾਮਾਤ ਯਹ ਸਾਫ ।
ਬੰਧੇ ਪੜੇ ਹੈਂ ਤੁਮ ਜੈਸੇ ਗੁਰੂ, ਮਾਰੂੰ ਕਾਹੇ ਕਰ ਦੂੰ ਮਾਫ ।"
"ਸ਼ਾਹ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਭ੍ਰਮ[3] ਮੇਂ ਹੈਂ ਬੱਧ ਦੇਹ ਹੈ ਬੰਧਨ ਆਪ,
ਕਿੰਤੁ ਮੁਕਤ ਹੈ ਮੇਰਾ ਆਤਮਾ, ਵਹ ਨਿਰਲੇਪ ਔਰ ਨਿਸ਼ਪਾਪ[4] ।

ਔਰ ਯਹੀ[5] ਅਸਿ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਪਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋ ਗਰਵ[7],
ਤੋ ਮੁਝ ਮੇ ਭੀ ਚਮਤਕਾਰ ਯਹ ਸਮਝੂੰ ਉਸਕੋ ਤ੍ਰਿਣ-ਸਮ ਖਰਵ[6] ।"
"ਡਰਤੇ ਨਹੀਂ ਕਹੋ ਕਯਾ ਤੁਮ ਕੁਛ ? ਯਾ ਕਿ ਹੁਏ ਹੋ ਨਾ ਉੱਮੇਦ ?"
ਗੁਰੂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਯਾ ਕਿ 'ਯਹ ਭੀ ਆਪ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇ, ਹਾ ਖੇਦ[8] !

ਨਹੀਂ ਡਰਾਤੇ ਸ੍ਵਯੰ ਕਿਸੀ ਕੋ ਡਰੇਂ ਕਿਸੀ ਸੇ ਫਿਰ ਕਯੋਂ ਵੀਰ ?
ਵੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਂ ਜੋ ਹੋਂ ਪਾਪੀ, ਪਾਮਰ[9] ਪਰਪੀੜਕ[10] ਬੇਖੀਰ ।
ਆਸ਼ਾ ਕਯਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਮੇਂ ਹੈਂ ਔਰ ਯਹੀ ਹੈ ਉਸਕਾ ਮਰਮ[11]——
ਛੋੜ ਦਿਯਾ ਫਲ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰ ਹਮ ਨੇ ਕਰਮ ਕਿਯਾ ਹੈ ਸਮਝ ਸ੍ਵਧਰਮ ।

ਹਮ ਕਯੋਂ ਡਰੇਂ, ਡਰੇ ਵਹ ਜਿਸਕੋ ਦੀਖ ਰਹਾ ਹੋ ਦੁਸ਼ਪਰਿਣਾਮ[12],
ਜਿਸਨੇ ਕੋਈ ਪਾਪ ਕਿਯਾ ਹੋ ਲੇਕਰ ਕਿਸੀ ਪੁਣਯ[13] ਕਾ ਨਾਮ ।"
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੋਲਾ——"ਰਹਨੇ ਦੋ ਅਬ ਫਿਜ਼ੂਲ ਹੈ ਜਯਾਦਾ ਤੂਲ[14],
ਜੀਨਾ ਹੋ ਤੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਸ਼ਾਹੀ ਮਜ਼ਹਬ ਕਰੋ ਕਬੂਲ ।"

"ਸ਼ਾਹੀ ਮਜਹਬ ਕੇ ਭੀ ਊਪਰ ਮਾਨਵ-ਧਰਮ[15] ਨ ਭੂਲੇਂ[16] ਸ਼ਾਹ,
ਮਿਲਤੇ ਨਹੀਂ ਗਵਧਿ[17] ਮੇਂ ਜਾਕਰ ਏਕ ਪੰਥ ਸੇ ਸਭੀ ਪ੍ਰਵਾਹ[18] ।
ਸਤਤ[19] ਮਤ-ਸ੍ਵਾਂਤੰਤ੍ਰਯ[20] ਸਭੀ ਕੋ ਦੇਤਾ ਹੈ ਸ੍ਵਰਾਜਯ[21] ਮੇਂ ਰਾਮ,
ਮਰਯਾਦਾ ਰਖ ਕਰ ਨਾਸਤਿਕ ਤਕ ਪਾਤੇਂ ਹੈਂ ਉਸਮੇਂ ਧਨ ਧਾਮ ।

ਪ੍ਰਿਯ ਹੋਤੇ ਨ ਏਕ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋ ਭਿੱਨ ਭਿੱਨ ਇਸ ਭਵ[22] ਕੇ ਭਾਵ,
ਤੋ ਕਿਸ ਭਾਂਤਿ[23] ਅਨੇਕ ਮਤੋ[24] ਕੇ ਹਮ ਕਰਨੇ ਪਾਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ?
'ਜੀਨਾ ਹੋ ਤੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ, ਸ਼ਾਹੀ ਮਜਹਬ ਕਰੋ ਕਬੂਲ,
ਕਿੰਤੁ ਮਰੇਂਗੇ ਸ੍ਵਯੰ[25] ਏਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਜਾਏਂ ਨ ਭੂਲ ।

1. ਮਸਲਮਾਨ 2. ਤਲਵਾਰ 3. ਸ਼ੰਕਾ, ਭਰਮ 4. ਪਾਪ ਤੋਂ ਮੁਕਤ 5. ਇਹ 6. ਘਮੰਡ 7. ਤਿਣਕੇ ਜਿਹਾ, ਛੋਟਾ 8. ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ 9. ਨੀਚ 10. ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ 11. ਭੇਦ 12. ਭੈੜਾ ਨਤੀਜਾ 13. ਪੁੰਨ 14. ਵਿਸਥਾਰ 15. ਇਨਸਾਨਿਅਤ ਦਾ ਧਰਮ 16. ਭੁੱਲੇ 17. ਸਮੁੰਦਰ 18. ਵਹਿਣ ਅਰਥਾਤ ਦਰਿਆ 19. ਸਦਾ, ਹਮੇਸ਼ਾ 20. ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ 21. ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ 22. ਸੰਸਾਰ 23. ਤਰ੍ਹਾਂ 24 ਧਰਮਾਂ 25. ਆਪ

ਆਪ ਮਰੇਂ, ਮੈਂ ਮਾਰਾ ਜਾਊਂ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਯਹੀ ਪ੍ਰਭੇਦ[1],
ਦੇਗੀ ਕਿੰਤੁ ਮੁਝੇ ਗੌਰਵ ਹੀ ਮੇਰੀ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੂ, ਨ ਦੇਗੀ ਖੇਦ[2]।''
ਕਹਾ ਕੁਪਿਤ[3] ਔਰੰਗਜੇਬ ਨੇ ''ਠੀਕ ਨ ਹੋਗੇ ਯੋਂ ਤੁਮ ਢੀਠ,
ਠਹਰੋ !'' ਗੁਰੁ—ਸ਼ਿਸ਼ ਜੋਂ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਡਾਲੀ ਤਬ ਡਰਾਵਨੀ ਡੀਠ[4]।

''ਬਸ ਜਵਾਬ ਦੋ ਏਕ ਬਾਤ ਮੇਂ ਤਮ ਸਬ ਕੋ ਹੈ ਕਯਾ ਮੰਜ਼ੂਰ ?''
''ਗੁਰੁ ਕੀ ਵਿਜਯ[5],-ਵਿਜਯ ਨਿਜ ਗੁਰੁ ਕੀ'' ਗਰਜ ਉਠੇ ਵੇ ਪਾਂਚੋਂ ਸ਼ੂਰ[6]।
ਗੁੰਜਾਰਿਤ ਹੋ ਉਠਾ ਵਹਾਂ ਪਰ ''ਜਯ ਗੁਰਦੇਵ ।'' ਨਾਮ ਕਾ ਨਾਦ[7],
ਦਾਂਤ ਪੀਸ[8] ਕਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹਾਂਕ ਲਗਾਈ—''ਹਾਂ ਜੱਲਾਦ ।''

ਗਿਰੇ ਹਾਲ, ਪਾਂਚੋ ਸਿਰ ਕਟ ਕਰ ਹੁਆ ਧਰ੍ਮਬਲਿ ਕਾ ਮੂੰਹ ਲਾਲ,
ਕਹਾ ਗਰ੍ਵ—ਗੌਰਵ ਸੇ ਗੁਰੁ ਨੇ ਪਾਂਚੋ[9] ਵਾਰ—''ਅਕਾਲ ! ਅਕਾਲ !''
''ਦੈਵ—ਦਾਨ[10] ਕਾ ਦੁਰੁਪਯੋਗ[11] ਯਹ ਬੋਲਾ ਅਤਿ ਨਿਰ੍ਭਯ[12] ਮਤਿ ਦਾਸ,
''ਕਿੰਤੁ ਅਮਰ ਹੈਂ ਮਰੇ ਨਹੀਂ ਯੇ ਇਸਕਾ ਸਾਕ੍ਸ਼ੀ[83] ਹੋ ਇਤਿਹਾਸ ।

ਅਨ੍ਯਾਯੀ[14] ਕੋ ਯਾਦ ਰਹੇ ਯਹ ਯਦਿ ਉਸਕੇ ਕਰ ਮੇਂ ਕਰਵਾਲ[15],
ਤੋ ਉਸਕੇ ਊਪਰ ਭੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਾ ਘੂਮ ਰਹਾ ਹੈ ਚਕ੍ਰ ਕਰਾਲ[16] ।''
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਗਰਜਾ ''ਓ ਕਾਫਿਰ, ਸੋਚ ਸਮਝ ਕਰ ਤੂ ਮੂੰਹ ਖੋਲ,
ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਜਾ, ਯਾ ਅਬ ਕਯਾ ਤੁਝ ਕੋ ਭੀ ਮਰਨਾ ਹੈ ਬੋਲ ?''

''ਕਰੋ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਉਨਕੀ ਜੋ ਬੇਚਾਰੇ ਬੱਚੇ ਅਨਜਾਨ,
ਚਾਹੋ ਮੇਰਾ ਗਲਾ ਕਾਟ ਲੋ ਮੈਂ ਸਦੈਵ[17] ਹਿੰਦੂ—ਸੰਤਾਨ[18] ।''
''ਗਲਾ ਨਹੀਂ, ਸਿਰ ਪਰ ਆਰਾ ਰਖ ਡਾਲੋ ਇਸੇ ਇਸੀ ਦਮ ਚੀਰ'',
ਦਾਂਤ ਪਸੀਨੇ ਲਗਾ ਕ੍ਰੋਧ ਸੇ ਆਗਜ਼ਾ ਦੇਕਰ ਆਲਮ ਗੀਰ ।

ਚਿਰਤਾ ਰਹਾ ਠੂੰਠ-ਸਾ[19] ਦ੍ਵਿਜਵਰ[20] ਪ੍ਰਣਵ ਨਾਦ[21] ਕਾ ਨਿਸ਼੍ਚਲ[22] ਠਾਠ,
ਉਸੇ ਸੁਨਾਤੇ ਰਹੇ ਅੰਤ ਤਕ ਗਦ੍ਗਦ੍ ਗੁਰੁ 'ਜਪੁ ਜੀ' ਕਾ ਪਾਠ ।
ਬੋਲਾ ਫਿਰ ਕਰ[23] ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਫਿਰ -''ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ, ਅਬ ਭੀ ਆਵ,
ਨਹੀਂ ਆਪ ਤਮ ਬੁਤਪ੍ਰਸ੍ਤ ਹੋ ਪੂਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਜਾਵ[24] ।''

---

1. ਫ਼ਰਕ 2. ਦੁਖ 3. ਗੁੱਸੇ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ 4. ਨਜ਼ਰ 5. ਜਿੱਤ 6. ਵੀਰ, ਬਲ਼ੀ 7. ਨਾਅਰਾ 8. ਕਚੀਚੀ ਵੱਟ ਕੇ 9. ਪੰਜੇ ਵਾਰੀ 10. ਰੱਬੀ ਦਾਤ ਭਾਵ ਰਾਜ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਹੈ 11. ਕੁਵਰਤੋਂ 12. ਨਿਡਰ 13. ਗਵਾਹ 14 ਜ਼ੁਲਮੀ 15. ਤਲਵਾਰ 16 ਭਿਆਣਕ 17 ਹਮੇਸ਼ 18. ਹਿੰਦੁਆਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਅਰਥਾਤ ਹਿੰਦੂ 19. ਖੁੰਡ ਵਾਂਗ 20. ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਵਾਲੇ ਸੰਕੇਤ ਮਤਿਦਾਸ ਵਲ ਹੈ 21. ੧ਓਂਕਾਰ ਦੀ ਆਵਾਜ 22. ਅਚਲ, ਅਟੁਟ 23. ਮੁੜ ਕੇ 24. ਜਾਓ

ਨਹੀਂ ਮੂਰ੍ਤਿ ਪੂਜਕ ਮੈਂ, ਫਿਰ ਭੀ ਵੇ ਮੇਰੇ ਭਾਈਬੰਦ,
ਪ੍ਰਤਿਮਾ[1] ਕੇ ਮਿਸ[2] ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਸ੍ਵਛੰਦ[3] ।
ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਦ੍ਰੂਪ[4] ਕਲ੍ਪਨਾ ਜਪਤੇ ਹੈਂ ਵੇ ਜਿਸ਼ਕਾ ਨਾਮ,
ਭੂਖਾ ਹੈ ਭਗਵਾਨ ਭਾਵ ਕਾ ਸਬ ਮੇਂ ਰਮਾ ਹੁਆ ਹੈ ਰਾਮ ।

'ਆਪ ਦੇਵ ਹੈ, ਆਪ ਦੇਹਰਾ[5] ਆਪ ਲਗਾਤਾ ਹੈ ਪੂਜਾ,
ਜਲ ਸੇ ਲਹਰ, ਲਹਰ ਸੇ ਜਲ ਹੈ ਕਹਨੇ ਸੁਨਨੇ ਕੋ ਦੂਜਾ ।'
ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰਤਿਮਾ-ਪੂਜਨ[6] ਕੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਤੇ ਅੰਤਿਮ[7] ਲਕ੍ਸ਼[8],
ਹਰਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚਿੰਤਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਰਖ ਕਰ ਪਹਲੇ ਚਿਤ੍ਰ ਸਮਕ੍ਸ਼[9] ।

ਰਖਤੇ ਹੈਂ ਦੋ ਬੰਧੁ[10] ਪਰਸ੍ਪਰ[11] ਬਹੁਧਾ[12] ਨਿਜ ਵਿਚਾਰ ਬਹੁ ਭਿੱਨ[13],
ਕਿੰਤੁ[14] ਰੁਧਿਰ-ਸੰਬੰਧ[15] ਕਭੀ ਕ੍ਯਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਉਨ ਕਾ ਵਿਛਿੱਨ[16] ।
ਤਿਥਿ ਤ੍ਯੋਹਾਰ[17], ਪਰ੍ਵ ਉਤ੍ਸਵ ਯੁਤ ਏਕ ਹਮਾਰੇ ਹੈਂ ਵ੍ਯਵਹਾਰ[18],
ਏਕ ਹਮਾਰੇ ਪ੍ਯਾਰੇ[19] ਪੂਰ੍ਵਜ[20] ਏਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ[21] ਸੰਸ੍ਕ੍ਰਿਤਿ, ਸੰਸ੍ਕਾਰ ।

ਫਿਰ ਭੀ ਯਦਿ ਕੁਛ ਮੁਸਲਮਾਨਪਨ ਮਾਨੇਂ ਹਮ ਮੇਂ ਤੋ ਫਿਰ ਵਾਹ !
ਅਬ਼ ਗੋ ਮਾਂਸ ਖਿਲਾਨੇ ਕਾ ਹੀ ਹਠ[22] ਕ੍ਯੋਂ ਠਾਨ ਰਹੇ ਹੈਂ ਸ਼ਾਹ !
ਦਗ੍ਧਪੋਸ਼੍ਯ[23] ਬੱਚੋਂ ਕੋ ਖਾਲੇਂ ਨਾਗ ਜਾਤਿ ਕੀ ਹੈ ਯਹ ਖ੍ਯਾਤਿ[24]
ਦੂਧ ਪਿਲਾਨੇ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਛੋੜਤੀ ਮਾਨਵ ਜਾਤਿ ।''

''ਏਕ ਵਾਰ, ਬਸ ਏਕ ਵਾਰ ਅਬ ਮੌਕਾ ਦੇਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਔਰ,
ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਕਰ ਤੁਮ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਹੋ, ਛੋੜੋ ਯਹ ਤੌਰ[25] ।''
''ਭਾਈ ! ਅਰੇ ਦੁਹਾਈ, ਰਹਿਏ ਕਹਿਏ—ਦਾਰਾ ਯਾ ਕਿ ਮੁਰਾਦ ?
ਭਾਈ ਸੇ ਅਰਿ[26] ਹੀ ਅੱਛਾ ਮੈਂ ਆਈ ਅਬ਼ ਕ੍ਯੋਂ ਉਨ ਕੀ ਯਾਦ ?

ਹੋਤਾ ਨਹੀਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੋਂ ਕਾ ਕੋਈ ਭਾਈਬੰਦ[21] ਨ ਬਾਪ !
ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਛ ਭੀ ਹੂੰ ਸੋ ਮੈਂ ਹੂੰ ਔਰ ਆਪ ਜੋ ਹੈਂ ਸੋ ਆਪ ।''
ਪੈਰ ਪਟਕ ਕਰ ਕਹਾ ਯਵਨ[28] ਨੇ—''ਓ ਕਾਫ਼ਿਰ ! ਓ ਨਾਮਾਕੂਲ[29],
ਮਰ ਕਰ ਛੁੱਟੀ ਪਾ ਜਾਓਗਾ ਸਮਝ ਰਹਾ ਹੈ ਤੂ, ਯਹ ਭੂਲ ।''

---

1. ਮੂਰਤੀ 2. ਬਹਾਨੇ 3. ਸੁਤੰਤਰ, ਆਜ਼ਾਦ 4. ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ 5. ਮੰਦਰ 6. ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ 7. ਅਖੀਰੀ, ਅੰਤਲਾ 8. ਨਿਸ਼ਾਨਾ 9. ਸਾਹਮਣੇ 10. ਭਰਾ 11. ਆਪਸ ਵਿਚ 12. ਅਕਸਰ 13. ਅੱਡ, ਵਖਰੇ 14. ਪਰ 15. ਲਹੂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ 16. ਟੁੱਟ ਜਾਣਾ, ਅਲਗ ਅਲਗ 17. ਤਿਉਹਾਰ 18 ਵਿਵਹਾਰ 19. ਪਿਆਰੇ 20. ਬਜ਼ੁਰਗ 21. ਸੁਭਾ 22. ਜ਼ਿੱਦ 23. ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਪਾਲੇ ਹੋਏ 24. ਮਸ਼ਹੂਰੀ, ਭਾਵ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ 25. ਢੰਗ, ਰਵੱਯਾ, ਤਰੀਕਾ 26. ਦੁਸ਼ਮਣ 27. ਸਬੰਧੀ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ 28. ਮੁਸਲਮਾਨ 29. ਮੂਰਖ

ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਉਸ ਅਨਯਾਯੀ[1] ਨੇ ਗੁਰੁ ਕੋ ਬੰਦੀਗ੍ਰਿਹ[2] ਮੇਂ ਡਾਲ[3],
ਉਨ੍ਹੇਂ ਅਨੇਕ ਕਸ਼ਟ[4] ਦਿਲਵਾਏ ਮਰਨੇ ਸੇ ਭੀ ਕਠਿਨ ਕਰਾਲ[5]।
ਜਿਲਾ ਜਿਲਾ ਕਰ ਮਾਰਾ ਉਸ ਨੇ ਮੌਤ ਮਿਟਾ ਦੇਤੀ ਹੈ ਕਸ਼ਟ;
ਮਿਟਤੀ ਨਹੀਂ ਵੇਦਨਾ[6] ਤਬ ਤਕ ਜ਼ਬ ਤਕ ਨ ਹੋ ਚੇਤਨਾ[7] ਨਸ਼ਟ।
ਕਿੰਤੁ ਚੇਤਨਾ ਭਾਵੁਕ ਗੁਰੁ ਕੀ ਹੁਈ ਸਚਿੱਦਾ ਨੰਦ-ਨਿਮਗ੍ਨ[8];
ਜੜ ਸ਼ਰੀਰ ਕੋ ਜੋ ਚਾਹੇ ਸੋ ਕਰੇ ਦਗ੍ਧ[9], ਦਾਰਿਤ[10] ਯਾ ਭਗ੍ਨ[11]।
ਕੁਛ ਦਿਨ ਪੀਛੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਫਿਰ ਬੁਲਵਾਯਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਸਮਕਸ਼੍[12];
ਪਰ ਮਾਨੋਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੁਆ ਔਰ ਭੀ ਪੀੜਿਤ[13] ਹੋ ਕਰ ਉਨ ਕਾ ਪਕਸ਼੍[14]।

"ਅਰੇ ! ਵਯਰਥ[15] ਹੀ ਬਲ ਦਿਖਲਾ ਕਰ ਭਰਮ ਗੰਵਾਯਾ[16] ਤੂਨੇ ਵੀਰ,
ਕਯਾ ਯਹ ਆਤ੍ਮਾ ਮਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜੀ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਭੀ ਸ਼ਰੀਰ ?
ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ-ਮੰਤ੍ਰ[17] ਬੰਧਾ ਹੈ ਦੇਖ, ਗਲੇ ਮੇਂ ਤੂ ਯਹ ਯੰਤ੍ਰ[18];
ਤੇਰੀ ਵਹ ਤਲਵਾਰ ਤੁੱਛ ਹੈ ਮੈਂ ਹੂੰ ਅਬ ਭੀ ਸ੍ਵਤਹ[19] ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰ[20]।
'ਮੈਂ ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰ ਹੀ ਕਰ ਦੂੰ ਤੁਝ ਕੋ ਹੋ ਜਾ ਮਰਨੇ ਕੋ ਤੈਯਾਰ;
ਦੇਖੂੰ ਤੇਰੇ ਜੰਤ੍ਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਸਬ ਹਾਂ ਜੱਲਾਦ, ਤੁਲੇ[21] ਤਲਵਾਰ।"
ਧ ਜਾਨ ਮਗ੍ਨ ਗੁਰੁ ਛੋੜ ਚੁਕੇ ਥੇ ਮਾਨੋਂ ਪਹਲੇ ਹੀ ਨਿਜ ਦੇਹ,
ਸਿਰ ਕਟ ਗਯਾ ਔਰ ਊਪਰ ਕੋ ਬਰਸਾ ਉਸ਼੍ਣ[22] ਰੁਧਿਰ[23] ਕਾ ਮੇਹ[24]।

ਪੜ੍ਹਾ ਗਯਾ ਵਹ ਯੰਤ੍ਰ, ਖੋਲ ਕਰ ਸੁਨਤਾ ਥਾ ਸਾਰਾ ਦਰਬਾਰ,
ਬਸ ਇਤਨਾ ਹੀ ਲਿਖਾ ਹੁਆ ਥਾ "ਸਿਰ ਦੇ ਡਾਲਾ[24], ਦਿਯਾ ਨ ਸਾਰ।"
ਮਾਂਗਾ ਗੁਰੁ-ਸ਼ਵ[26] ਕੁਛ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਕਿਯਾ ਯਵਨ ਨੇ ਅਸ੍ਵੀਕਾਰ[27];
ਰਖਵਾ ਦਿਯਾ ਉਸੇ ਪਹਰੇ ਮੇਂ ਜਿਸ ਮੇਂ ਹੋ ਨ ਸੰਸ੍ਕਾਰ।

ਅੰਤਯਜ[28] ਕੁਲ ਕਾ ਵ੍ਰਿਧੁ[29] ਏਕ ਗਨ ਜੋ ਗੁਰੁ ਸੇ ਥਾ ਹੁਆ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ[30],
ਪੁਤ੍ਰ ਸਹਿਤ[31] ਦਿੱਲੀ ਪੰਹੁੰਚ ਥਾ ਇੱਛਾ ਪੂਰ੍ਵਕ ਇਸੀ ਹਿਤਾਰ੍ਥ[32]।
ਅਰ੍ਧ ਰਾਤ੍ਰਿ[23] ਊਂਚੇ[34] ਅੱਟੋ[35] ਕੀ ਔਟ[36] ਹੋ ਗਯਾ ਚੰਦ੍ਰ ਸਮਕਸ਼੍[37],
ਪਰ ਚਕੋਰ-ਸਮ ਪਿਤਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਾ ਅਬ ਭੀ ਸੱਮੁਖ ਥਾ ਨਿਜ ਲਕਸ਼੍[38]।

---

1. ਜ਼ੁਲਮੀ 2. ਜੇਲ੍ਹਖਾਂਨਾਂ 3. ਸੁੱਟ 4. ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ, ਤਸੀਹੇ ਭਿਆਣਕ 6. ਪੀੜ 7. ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ, ਹੋਸ਼ 8. ਲਿਵ ਲਗ ਗਈ, ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ 9. ਜਲਾਵੇ, ਸਾੜੇ 10. ਪਾੜ ਸੁਟਣਾ 11. ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਨਾ 12. ਸਾਹਮਣੇ 13. ਪੀੜ ਨਾਲ, ਦੁਖੀ 14. ਪੱਖ 15. ਫਜ਼ੂਲ 16. ਗੁਆਇਆ 17. ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੰਤਰ 18. ਬੀੜਾ, ਤਾਵੀਜ਼ 19. ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ 20. ਆਜ਼ਾਦ 21. ਤੋਲੀ ਜਾਵੇ, ਮਾਰਨ ਲਈ ਚੁੱਕੀ ਜਾਵੇ। 22. ਗਰਮ 23. ਖੂਨ 24. ਮੀਂਹ 25. ਦਿੱਤਾ 26 ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲੋਥ 27. ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ 28. ਸ਼ੂਦਰ,ਅਛੂਤ 29. ਬੁੱਢਾ 30. ਜਿਸ ਕੰਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੋਈ ਹੋਵੇ 31. ਦੇ ਨਾਲ 32. ਇਸੇ ਮੰਤਵ ਲਈ 33. ਅਧੀ ਰਾਤ 34. ਉੱਚੇ 35.ਅਟਾਰੀਆਂ ਮਹਿਲਾਂ 36. ਪਿੱਛੇ 37. ਸਾਹਮਣੇ 38. ਨਿਸ਼ਾਨਾ

ਸੁਣ ਪੜਤੀ ਥੀ ਕਹੀਂ ਕਹੀਂ ਸੇ ਗੀਤ ਧ੍ਵਨਿ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਕੀ ਥਾਪ,
ਝੂਮ ਝਰੋਖੋਂ ਪਰ ਲਟਪਟ ਸਾ ਵਾਯੁ ਛਟਪਟਾਤਾ ਥਾ ਆਪ ।
ਪ੍ਰਹਰੀ[1] ਨੀਚੇ ਝੀਂਮ[2] ਸ੍ਵਪ੍ਨ[3] ਮੇਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਥੇ ਊਂਚੇ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ[4];
ਕਿੰਤੁ ਪੁਨੀਤ[5] ਪਿਤਾ-ਪੁਤ੍ਰੋਂ ਕੇ ਵੇ ਸਬ ਬਾਤੇਂ ਥੀ ਅਸ੍ਪ੍ਰਿਸ਼੍ਯ[6] ।

ਊਪਰ ਚੜ੍ਹੇ ਚੋਰ-ਸਮ[7] ਦੋਨੋਂ ਕਰਨੇ ਕੋ ਸ਼ੁਭ ਕਾਰਜ ਨਿਤਾਂਤ[8],
ਉਤਰੇ, ਜਹਾਂ ਅਸ੍ਤ ਅਰੁਣੋਪਮ[9] ਪੜੇ ਹੁਏ ਥੇ ਗੁਰੁ ਚਿਰ ਸ਼ਾਂਤ ।
ਜਯ ਗੁਰ ਦੇਵ, ਧਨ੍ਯ ਤੁਮ ਨੇ ਹੀ ਧਰ੍ਮ ਬਚਾਯਾ ਅਪਨੀ ਓਟ;
ਅਬ ਘਰ ਚਲੋ, ਉਠੋ ਹੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ! ਉਬਰੂੰ[10] ਮੈਂ ਇਸ ਰਜ[11] ਮੇਂ ਲੋਟ ।''

ਕਹਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੇ ਉਸ ਨੇ—ਜਿਸ ਮੇਂ ਜਗ[12] ਪ੍ਰਹਰੀ[13] ਨ ਕਰੇਂ ਸੰਦੇਹ[14],
ਗੁਰ ਕੋ ਲੇਜਾ ਔਰ ਛੋੜ ਜਾ ਯਹੀਂ ਕਾਟ ਕਰ ਮੇਰੀ ਦੇਹ ।
ਕਹਾ ਪੁਤ੍ਰ ਨੇ—''ਮੁਝੇ ਛੋੜ ਕਰ ਗੁਰੁ ਕੋ ਲੇ ਜਾਓ ਤੁਮ ਆਪ;
ਬੇਟਾ ਫਿਰ ਭੀ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਬਨੇ ਰਹੋ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ।''

ਪਾਗਲ ! ਮੈਂ ਮਰਨੇ ਕੋ ਹੀ ਹੂੰ ਪਰ ਤੂ ਹੈ ਕੁਛ ਕਰਨੇ ਯੋਗ੍ਯ[15],
ਇਸ ਸੇ ਯਹ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਹੈ ਤੇਰੇ ਆਚਰਨੇ[16] ਯੋਗ੍ਯ ।
ਤ ਭੀ ਮਝਸਾ ਮਰਨਾ ਪਾਵੇ ਅਪਨਾ ਐਸਾ ਬੇਟਾ ਛੋੜ;
ਜਾਗ ਨਾ ਜਾਏਂ ਯਵਨ[17], ਜਲਦੀ ਕਰ ਤੁੱਛ ਮੋਹ ਤਿਨਕੇ ਸਾ ਤੋੜ[18] ।''

ਬਾਪ ਹੰਸ ਰਹਾ ਥਾ ਬੇਟੇ ਕੋ ਮਾਨੋਂ ਮਾਰ ਗਯਾ ਥਾ ਕਾਠ,
ਸ੍ਵਯੰ[19] ਵ੍ਰਿੱਧ[20] ਨੇ ਨਿਜ ਸਿਰ ਕਾਟਾ[21] ਕਰ ਜੀ ਮੇਂ 'ਜਪੁਜੀ ਕਾ ਪਾਠ ।
ਬੇਟਾ ਚੌਂਕ ਪੜਾ, ਝਟ ਉਸਨੇ ਵਹੀਂ ਬਾਪ ਕੋ ਕਿਯਾ ਪ੍ਰਣਾਮ,
ਫਿਰ ਗੁਰੁ-ਸਿਰ ਲੇਕਰ ਬਚ ਆਯਾ ਰਖ ਲਾਯਾ ਗੁਰੁਧਾਮ ।

ਥਾ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਪ੍ਰਾਂਗਣ[22] ਮੇਂ ਹਾਹਾਕਾਰ ਕਿ ਜਯ ਜਯਕਾਰ,
ਰੋਤੇ ਰੋਤੇ ਗਾਤੇ ਥੇ ਸਬ - ''ਸਿਰ ਦੇ ਡਾਲਾ, ਦਿਆ ਨ ਸਾਰ ।''
ਕਾਂਪ ਉਠਾ ਆਕਾਸ਼ ਅਚਾਨਕ ਪ੍ਰਾਂਤ ਪ੍ਰਾਂਤ ਕਰ ਉਠਾ ਪੁਕਾਰ —
ਸੁਨਾ ਸਭੀ ਨੇ ਕਹਾ ਸਭੀ ਨੇ ''ਸਿਰ ਦੇ ਡਾਲਾ, ਦਿਯਾ ਨ ਸਾਰ ।''

ਉਬਲ ਉਠੇ ਉੱਤਪ੍ਤੇ[23] ਪੰਚਨਦ[24] ਰਹਾ ਕ੍ਸ਼ੋਭ[25] ਕਾ ਵਾਰ ਨ ਪਾਰ,
ਹਰ ਹਰ ਕਰਕੇ ਹਹਰਾਏ[26] ਵੇ—''ਸਿਰ ਦੇ ਡਾਲਾ, ਦਿਯਾ ਨ ਸਾਰ ।''

— — — —

1. ਪਹਿਰੇਦਾਰ 2. ਝੂਮਦਾ 3. ਸੁਪਨੇ 4. ਨਜ਼ਾਰੇ 5. ਪਵਿਤ੍ਰ 6. ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਨ ਛੂਹਣ ਯੋਗ 7. ਚੋਰਾਂ ਵਾਂਗ 8. ਅਤਿਅੰਤ, ਭਾਵ ਮਹਾਨ ਤੋਂ ਹੈ 9. ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ 10. ਤਰ ਜਾਣਾ 11. ਧੂੜ 12. ਜਾਗ 13. ਪਹਿਰੇਦਾਰ 14. ਸ਼ੱਕ 15. ਯੋਗ 15- ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ, ਭਾਵ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਯੋਗ ਹੈ 17. ਮੁਸਲਮਾਨ 18. ਤਿਣਕੇ ਵਾਂਗ ਤੋੜ ਕੇ 19. ਆਪ 20. ਬੁੱਢਾ 21 ਕਟਿਆ 22. ਸ਼ਹਿਰ, ਵਿਹੜੇ 23. ਦੁਖੀ, 23. ਕ੍ਰੋਧਿਤ 24. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੰਜੇ ਦਰਿਆ 25. ਵਿਆਕੁਲਤਾ, ਰੋਸ 26. ਘਬਰਾ ਗਏ, ਡਰ ਗਏ

ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਘ

ਸੰਸਕ੍ਰਾਰ

ਕਜ਼ਾ ਚਿੰਤਾ ਯਦਿ[1] ਅਸ੍ਤ[2] ਹੋ ਗਯਾ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਰੂਪੀ ਚੰਦ੍ਰ,
ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦ-ਦਿਵਾਕਰ[3] ਉਦਿਤ[4] ਹੁਆ ਹੈ ਵਹ ਨਿਸ੍ਤੰਦ੍ਰ[5] ।
ਕਿੰਤੁ ਨ ਦੇਖ ਸਕਾ ਤਤ੍ਕ੍ਸ਼ਣ[6] ਹੀ ਉਧਰ ਘੂਮ ਕਰ ਆਲਮਗੀਰ,
ਮਹਾਰਾਸ਼੍ਟਰ ਵੀਰੋਂ ਨੇ ਉਸਕੋ ਕਰ ਡਾਲਾ ਅਤਯੰਤ[7] ਅਧੀਰ[8] ।

ਸਿੱਖ ਸੰਘ ਕੇ ਭਾਗਯ—ਵਿਧਾਤਾ—ਨਿਰ੍ਮਾਤਾ[9] ਥੇ ਗੁਰੂ ਗਵਿੰਦ,
ਜੋ ਦੇ ਗਏ ਵੰਸ ਤਕ ਕੀ ਬਲਿ ਵੇ ਦਾਤਾ ਥੇ ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦ ।
ਕਰਕੇ ਪਿਤ੍ਰਿ-ਸੰਸ੍ਕਾਰ[10] ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਕਹਾ—"ਸ਼ਾਂਤਿ ਪਾਓ ਤੁਮ ਤਾਤ[11],
ਭੂਲੇਗਾ ਗੋਵਿੰਦ ਜਾਤ ਕਯਾ ਕਭੀ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਯਹ ਅਪਘਾਤ[12] ।

ਵੈਰਵ੍ਰਤ ਪਰ ਹੀ ਅਰ੍ਪਿਤ ਹੈ ਮੇਰਾ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਸਰ੍ਵਸ੍ਵ[13],
ਅਰ੍ਯ ਜਾਤਿ ਕੀ ਜਾਗ੍ਰਤਿ ਮੇਂ ਹੀ ਹੈ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਸਰਵਸ੍ਵ ।
ਹੈ ਬਲਿਦਾਨ ਬਪੌਤੀ[14] ਮੇਰੀ, ਕਹਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਆਜ ਸਗਰ੍ਵ[15],
ਪਿਤਾ, ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਪਦ-ਚਿਨ੍ਹੋਂ[16] ਪਰ ਪ੍ਰਸ੍ਤੁਤ[17] ਹੈ ਅਸਿ-ਧਾਰਾ ਪਰ੍ਵ[18] ।

ਜੋ ਪਥ[19] ਦਿਖਲਾਯਾ ਹੈ ਤੁਮਨੇ ਉਸਸੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇਂਗੇ ਪੈਰ,
ਦੇਤੇ ਜਾਵੇਂਗੇ ਹਮ ਨਿਜ ਬਲਿ[20] ਜਬ ਤਕ ਲੇ ਨ ਸਕੇਂਗੇ ਵੈਰ ।
ਧਨ-ਜਨ, ਰਯ-ਗਜ[21], ਸ਼ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਸੈਨਯ[22] ਕੀ ਨਹੀਂ ਮੁਝੇ ਉਤਨੀ ਪਰਵਾਹ,
ਤੁਮ ਨਿਸ਼੍ਚਿੰਤ ਰਹੋ, ਮੁਝ ਮੇਂ ਹੈ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸ਼੍ਚਯ, ਸਾਹਸ, ਉਤ੍ਸਾਹ ।

ਭਾਗੇ ਸਰ੍ਵ[23] ਭੰਡ[24] ਭਯ ਪਾਕਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰ੍ਮ ਬੜ੍ਹੇ ਧਰੁਵਮੇਵ[25],
ਗਾਵੇਂ ਸਿੱਖ ਵੀਰ ਵਿਜਯੀ[26] ਹੋ 'ਜਯ ਗੁਰਦੇਵ, ਜਯਤਿ[27] ਗੁਰਦੇਵ'—"
ਗਰਜੇ ਸਭੀ ਚਿਤਾ ਕੋ ਝੁਕ ਕਰ, "ਜਯ ਗੁਰਦੇਵ, ਜਯਤਿ ਗੁਰਦੇਵ ।"
"ਹਾ । ਹਾ "ਕਹਾ-ਅਗ੍ਨਿ ਨੇ ਰੁਕਕਰ--''ਜਯ ਗੁਰੁਦੇਵ, ਜਯਤਿਗੁਰੁਦੇਵ ।"

ਨਿਰ੍ਵਾਪਿਤ[28] ਹੋ ਗਈ ਭਲੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਪਰ ਵਹ ਚਿਤਾ ਵਿਸ਼ਾਲ,
ਕਿੰਤੁ ਧਰ੍ਮ ਕੀ ਬਲਿ–ਵੇਦੀ ਮੇਂ ਛੋੜ ਰਹੀ ਹੈ ਅਬ ਭੀ ਜ੍ਵਾਲ ।

---

1. ਜੇ 2 ਛਿਪ 3. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ 4. ਚੜ੍ਹਿਆ 5. ਆਲਸ ਰਹਿਤ, ਭਾਵ ਪੂਰੇ ਤੇਜ ਨਾਲ 6. ਉਸੇ ਪਲ 7. ਬਹੁਤ 8. ਬੇਚੈਨ 9. ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ 10. ਪਿਤਾ ਦਾ ਦਾਹ ਸੰਸਕਾਰ 11. ਪਿਤਾ 12. ਸ਼ਹਾਦਤ, ਹੱਤਿਆ 13, ਸਭ ਕੁਝ 14. ਵਿਰਸਾ 15. ਮਾਨ ਸਹਿਤ 16. ਪੂਰਣਿਆਂ ਉਤੇ 17. ਹਾਜਰ 18. ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਭਾਵ ਤਲਵਾਰ ਚੁਕਣ ਦਾ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ 19. ਰਾਹ 20. ਬਲੀ 21. ਘੋੜੇ ਹਾਥੀ 22. ਸੇਨਾ ਫੌਜ 23. ਸਭ 24. ਪਖੰਡੀ 25. ਧਰੁਵ ਤਾਰੇ ਵਾਂਗ ਅਟਲ, ਨਿਸਚੇ ਹੀ 26. ਜੇਤੂ 27. ਜੈ ਹੋ 28. ਬੁਝ ਗਈ

ਸੰਘਟਨ

ਜੋ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਨਹੀਂ ਭੂਲਤੇ ਹੈਂ ਪ੍ਰਣ ਵੀਰ ।'
ਧਾਰਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਭੂਸ਼ਣ-ਸਮ[1] ਰਣ ਮੇਂ ਬੜ੍ਹ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਵ੍ਰਣ[2] ਵੀਰ ।
ਔਰ ਸੁਖੋਂ ਕੀ ਬਾਤ ਛੋੜਿਏ, ਭੂਖ ਔਰ ਭੋਜਨ ਭੀ ਭੂਲ,
ਗੁਰੁਵਰ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਸੰਘਟਨ[3]-ਉੱਧਤ[4] ਯਵਨੋਂ[5] ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ[6] ।

ਕਿਯਾ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਤਪ ਕਛ ਦਿਨ ਤਕ ਅਲਗ ਹਿਮਾਲਯ ਮੇਂ ਏਕਾਂਤ,
ਪ੍ਰਥਮ ਆਪਕੋ ਆਪ ਬਨਾਯਾ ਸ਼੍ਰਮ--ਸਹਿਸ਼ਣੁ[7], ਸਕ੍ਸ਼ਮ[8], ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ-ਦਾਂਤ[9] ।
ਤਬ ਕਵਿ-ਕੋਵਿਦ-ਸੰਗ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਪੜ੍ਹੇ--ਗੁਨੇ, ਸ੍ਰੁਤਿ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਪੁਰਾਣ,
ਔਰ ਸਾਥ ਹੀ ਵਿਰੋਧਿਯੋਂ ਕੇ ਦੇਖੇ ਸੁਨੇ ਹਦੀਸ ਕੁਰਾਨ ।

ਨਵ ਨਵ[10] ਨਾਟਯ[11] ਦਿਖਾਤੇ ਹੈਂ ਨਿਜ ਜਿਸਮੇਂ ਦੋਨੋ ਹ੍ਰਾਸ[12]-ਵਿਕਾਸ[13],
ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੋਂ ਕੇ ਜੀਵਣ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਸਾ ਮਨਨ[14] ਕਿਯਾ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਤਹਾਸ ।
ਪੁਣਯ ਪਰਾਣ-ਪਾਠ ਕਰ ਉਨਕਾ ਫੂਲ ਉਠਾ ਆਸ਼ਾ ਸੇ ਵਕ੍ਸ਼[15],
ਮਿਲੇ ਉਨ੍ਹੇਂ ਰਾਮਾਯਣ-ਭਾਰਤ[16] ਨਵ ਬਲ--ਕੌਸ਼ਲ-ਸੇ ਪ੍ਰਤਯਕ੍ਸ਼[17] ।

ਲੇਕਰ ਵਨਯ ਵਾਨਰੋਂ[18] ਕੋ ਭੀ ਲਿਯਾ ਗਯਾ ਰਾਵਣ ਸੇ ਵੈਰ,
ਰੱਖ ਸਿੱਖ ਸੰਘਟਿਤ ਹੋ ਕਰ ਮ੍ਲੇਛੋਂ ਕੇ ਮਸ੍ਤਕ[19] ਪਰ ਪੈਰ ।
ਯਵਨ ਹਮਾਰੇ ਭਾਈ ਭੀ ਹੋਂ ਪਰ ਅਨਯਾਯੀ[20] ਕੌਰਵ ਤੁਲਯ[21],
ਜਹਾਂ ਧਰਮ, ਜਯ ਵਹੀਂ ਅੰਤ ਮੇਂ ਕਯਾ ਹੈ ਉਨਕਾ ਬਲ-ਬਾਹਲਯ[22], ।''

ਸੀਧੇ ਸਾਧੇ, ਸਰਲ, ਸੌਮਯ ਥੇ ਹੁਏ ਯਹਾਂ ਤਕ ਵਿਨਯ ਵਿਨੀਤ,
ਜਿਸਸੇ ਆਜ ਹੁਏ ਥੇ ਹਿੰਦੂ ਬਾਤ ਬਾਤ ਮੇਂ ਭਾਵੁਕ-ਭੀਤ ।
ਸ਼ਾਂਤਿ ਪ੍ਰਿਯ ਸੰਤੋਸ਼ੀ ਥੇ ਵੇ ਸਦਯ-ਹ੍ਰਿਦਯ[23], ਵਿਗ੍ਰਹ[24] ਸੇ ਦੂਰ,
ਉਨਕੇ ਉਨ ਅਤਿਰਿਕ੍ਤ[25] ਗੁਣੋਂ ਸੇ ਲਾਭ ਉਠਾਤੇ ਥੇ ਅਰਿ-ਕ੍ਰੂਰ[26] ।

---

1. ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਾਂਗ 2. ਸੱਟਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ 3. ਇਕੱਠ 4. ਉਜੱਡ 5. ਮੁਸਲਮਾਨ 6. ਵਿਰੁਧ 7. ਮਿਹਨਤੀ ਤੇ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲ 8. ਸਮਰੱਥ. ਬਲਵਾਨ 9. ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ 10. ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ 11. ਨਾਟਕ, ਖੇਡ 12. ਗਿਰਾਵਟ 13. ਉਨਤੀ 14 ਵਿਚਾਰ 15. ਛਾਤੀ 16. ਰਾਮਾਇਣ ਤੇ ਮਹਾਭਾਰਤ 17. ਪ੍ਰਤੱਖ 18. ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਬਾਂਦਰ 19. ਮੱਥੇ 20. ਜ਼ੁਲਮੀ 21. ਬਰਾਬਰ, ਤੁਲ 22. ਬਲ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ 23 ਕੋਮਲ ਹਿਰਦੇ 24. ਫੁਟ ਤੋਂ ਦੂਰ 25 ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ, ਹੋਰ 26. ਜ਼ੁਲਮੀ, ਵੈਰੀ

ਖੋ ਬੈਠੇ ਕਸ਼ੂਦ੍ਰ[1] ਜਾਤਿ ਪਰ ਵੇ ਨਿਜ ਜਾਤੀਯਤ੍ਵ ਯਥਾਰ੍ਥ,
ਮਿਥ੍ਯਾ[2] ਸਵਾਰ੍ਥ ਲੇਕਰ ਜਯੋਂ ਲੋਲੁਪ[3], ਖੋ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਨਿਜ ਪਰਮਾਰ੍ਥ ।
ਵਿਧਿ ਵਾਦੀ[4], ਸ਼੍ਰਮ-ਵਿਮੁਖ[5], ਨਿਰੁਦਯਮ[6],ਹੁਏ ਆਲਸੀ ਥੇ ਵੇ ਮੰਦ,
ਕਸ਼ਣਭੰਗਰ[7]-ਸਾ ਸੋਚ ਭੁਵਨ[8] ਕੋ, ਸਮਝੇ ਥੇ ਮਾਯਾ ਕਾ ਫੰਦ ।

ਭੂਲ ਗਏ ਥੇ ਵੇ ਕਿ ਭਲੇ ਹੀ ਕਸ਼ਣ[9] ਮੇਂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਭਵ-ਭੰਗ†,
ਕਿੰਤੁ ਹਮਾਰੀ ਕੁਲ--ਪਰੰਪਰਾ ਅਕਸ਼ਯ[10] ਹੈ ਅਪਨੋਂ ਕੇ ਸੰਗ ।
ਅਬ ਭੀ ਧਰ੍ਮ ਸ਼ੇਸ਼[11] ਥਾ ਉਨਮੇਂ ਪਰ ਵੇ ਥੇ ਆਚਾਰਭ੍ਰਸ਼ਟ*,
ਉਪਚਾਰੋਂ[12] ਕੇ ਪਹਲੇ ਗੁਰੁ ਨੇ ਵਾਰੰਵਾਰ ਵਿਚਾਰਾ ਕਸ਼ਟ ।

"ਚਿੜਿਯੋਂ ਸੇ ਮੈਂ ਬਾਜ ਗਿਰਿਉਂ ਤਭੀ ਕਹਾਉਂ ਮੈਂ ਗੋਵਿੰਦ,
ਅਪਨਾ ਕਸ਼ੋਭ[13] ਸ਼ਤ੍ਰੁ-ਸ਼ੋਣਿਤ[14] ਮੇਂ – ਕਯੋਂ ਨ ਬਚਾਊਂ ਮੈਂ ਗੋਵਿੰਦ ।
ਲਾਖ ਲਾਖ ਮਲੇਛੋਂ ਸੇ ਮੇਰਾ ਏਕ ਏਕ ਭਟ[15] ਕਰੇ ਨ ਯੁੱਧ,
ਤੋ ਫਿਰ ਵੈਰੀ-ਵਿਰੁੱਧ ਵ੍ਰਿਥਾ[16] ਹੀ ਕਿਯਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਮੈਨੇ ਉਦਬੁੱਧ[17] ।"

ਸਿੱਖੋਂ ਮੇਂ ਸ਼੍ਰੱਧਾ ਥੀ, ਪਰ ਵੇ ਥੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਵਿਦਯਾ-ਹੀਨ,
ਦ੍ਵਿਜ[18] ਜੋ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਦੇਤੇ ਵੇ ਥੇ ਸ੍ਵਯੰ ਸ੍ਵਾਰ੍ਥ[19] ਮੇਂ ਲੀਨ[20] ।
ਗੁਰ ਨੇ ਕਹਾ—'ਬ੍ਰਾਹ੍ਮਣੇਤਰ[21] ਭੀ – ਪਾਤੇ ਹੈਂ ਜਬ ਪਵਨ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼[22],
ਤਬ ਉਨ ਕੇ ਸੰਸ੍ਕ੍ਰਿਤ ਪੜ੍ਹਨੇ ਸੇ ਹੋਗਾ ਜੜਤਾ[23] ਕਾ ਹੀ ਨਾਸ਼ ।

ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਵੇ ਹੀ ਹੈਂ ਸਮਾਜ ਕੇ ਸੱਚੇ ਅੰਗ,
ਪ੍ਰਥਮ ਪੈਰ ਹੀ ਪੁਜਤੇ ਹੈਂ ਜੋ ਲੇ ਚਲਤੇ ਹੈਂ ਸਬ ਕੁਛ ਸੰਗ ।
ਪਾਪ ਪੁਣਯ ਨਿਜ ਕਰ੍ਮੋਂ ਪਰ ਹੈ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਵਿਪ੍ਰ ਕਾ ਏਕ ਸ਼ਰੀਰ,
ਨਾਲੀ ਮੇਂ ਅਸਪ੍ਰਿਸ਼ਯ[24], ਨਦੀ ਮੇਂ ਪਾਵਨ[25] ਹੋਤਾ ਹੈ ਘਨ[26]-ਨੀਰ ।
ਆਰਯ ਜਾਤਿ ਕੀ ਥਾਤੀ[27] ਰਖ ਕਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਬ੍ਰਾਹ੍ਮਣੋਂ ਨੇ ਬਹੁ ਕਾਰਯ,
ਕਿੰਤੁ ਪਚਾ ਕਰ ਉਸੇ ਸ੍ਵਯੰ ਹੀ ਨ ਹੋਂ ਆਜ ਵੇ ਅਧਮ[28] ਅਨਾਰਯ[29] ।
ਆਪ ਨ ਉਠ, ਅਬ ਔਰੋਂ ਕੋ ਹੀ ਗਿਰਾ ਗਿਰਾ ਕਰ ਦ੍ਵਿਜ, ਤੁਮ ਉੱਚ,
ਮੁਝ ਕੋ ਤੋ ਚੰਦਨ ਅਭਿਸ਼ਟ[30] ਹੈ ਬਨਾ ਰਹੇ ਤਾਲ ਦ੍ਰੁਮ[31] ਉੱਚ ।"

---

1. ਤੁਛ 2. ਝੂਠਾ 3. ਲੋਭੀ, ਲਾਲਚੀ 4. ਰੁੜ੍ਹੀਵਾਦੀ, ਪਰੰਪਰਾ ਵਾਦੀ 5. ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ 6. ਆਲਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਨਹੀਂ 7. ਛਿਨਭੁੰਗਾਰ 8. ਸੰਸਾਰ 9. ਛਿਨ, ਪਲ 10. ਅਮੁੱਕ 11. ਬਾਕੀ †ਸੰਘਾਰ ਦਾ ਨਾਸ਼ 12. ਇਲਾਜ *ਧਰਮ ਦੇ ਆਚਰਣ ਤੋਂ ਗਿਰੇ ਹੋਏ 13. ਦੁਖ ਰੋਸ 14. ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਲਹੂ 15. ਸਿਪਾਹੀ, ਯੋਧਾ 16. ਫਜ਼ੂਲ 17. ਚੇਤੰਨ ਕੀਤਾ, ਜਗਾਇਆ 18 ਬ੍ਰਾਹਮਣ 19. ਸੁਆਰਥ 20. ਰੁਝੇ 21. ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ 22. ਹਵਾ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ 23. ਮੂਰਖਤਾ 24. ਅਛੂਤ 25, ਪਵਿਤ੍ਰ 26. ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ 27 ਧਰਹਰ ਇਮਾਨਤ 28. ਨੀਚ 29. ਜਿਹੜਾ ਆਰਯ ਨਾ ਹੋਵੇ 30. ਇੱਛਤ 31. ਝਾੜ ਦਾ ਰੁਖ

ਹਿੰਦੂ ਵਿਦਯਾ ਪੀਠ[1] ਸਦਾ ਹੇ ਰਹਾ ਧਨ੍ਯ ਵਹ ਕਾਸ਼ੀ ਧਾਮ;
ਗਏ ਵਹਾਂ ਕੁਛ ਸ਼ਿਸ਼੍ਯ ਔਰ ਵੇ ਬਨ ਆਏ ਪੰਡਿਤ ਪ੍ਰਿਯ ਕਾਮ ।
ਭਾਸ਼ਾਂਤਰਿਤ[2] ਕਰਾਏ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪੁਨ੍ਯ ਪੂਰ੍ਵਜੋਂ ਕੇ ਆਖ੍ਯਾਨ[3],
ਹੁਆ ਸਰ੍ਵ ਸਾਧਾਰਣ ਕੋ ਯੋਂ ਅਤੁਲ ਆਤ੍ਮਾ ਗੌਰਵ ਕਾ ਗ੍ਯਾਨ ।

ਅਪਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੇਂ ਅਪਨੋਂ ਕੇ ਗਾਨੇ ਲਗੇ ਲੋਗ ਅਬ ਗੀਤ,
ਜਾਗਾ ਸ੍ਵਾਭਿਮਾਨ ਯੋਂ ਉਨ ਮੇਂ ਔਰ ਹੁਏ ਵੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਪੁਨੀਤ[4] ।
ਬੜੀ ਦੇਵ ਭਾਸ਼ਾ ਸੇ ਭੀ ਹੈ ਜਨਤਾ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜਨਤਾਰ੍ਥ[5],
ਉਸ ਮੇਂ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸਧਤੇ[6] ਹੈਂ ਉਸ ਕੇ ਸ੍ਵਾਰ੍ਥ ਔਰ ਪਰਮਾਰ੍ਥ ।

ਹੁਈ ਧੀਰ ਗਾਥਾਓਂ ਪਰ ਬਹੁ ਸ਼ੂਰ ਸਿਖੋਂ ਕੇ ਮਨ ਮੇਂ ਪ੍ਰੀਤਿ,
ਵੀਰ ਮਰਾਠੋਂ ਮੇਂ ਥੀ ਜੈਸੇ ਕਥਾ ਔਰ ਕੀਰ੍ਤਨ ਕੀ ਰੀਤਿ ।
ਗੁਰੂ ਕਾ ਸੱਚਾ ਗੌਰਵ ਯਹ ਹੈ ਵਹ ਗੜ੍ਹ[7] ਸਕੇ ਸ੍ਵਯੰ ਨਵ ਮੰਤ੍ਰ,
ਵੇ ਕਵਿ ਥੇ, ਰਚਤੇ ਥੇ ਬਹੁਧਾ[8] ਬਲਦਾਇਕ ਬਹੁ ਵ੍ਰਿੱਤ[9] ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰ[10] ।

ਹੰਸ ਕਰ ਬੋਲੇ ਏਕ ਵਾਰ ਵੇ ਪਾਕਰ ਦੋ ਮਣਿ ਕੰਕਣ[11] ਭੇਂਟ,
"ਕੰਕਣ ਨਹੀਂ ਮੁਝੇ ਤੋ ਕਰ[12] ਦੋ ਜੋ ਵੈਰੀ ਕੋ ਧਰੇਂ ਸਮੇਂਟ
ਕਹਤੇ ਕਰਤੇ ਸਘਨ ਗਗਨ-ਸਮ[13] ਸਹਸਾ ਵੇ ਹੋ ਗਏ ਗੰਭੀਰ;
ਨਦ[14] ਕੇ ਬਹਤੇ ਹੁਏ ਨੀਰ ਸਮ[15] ਟਹਲ ਰਹੇ ਥੇ ਉਸ ਕੇ ਤੀਰ[16] ।

ਕੰਕਣ ਏਕ ਉਤਾਰ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਦਿਯਾ ਡੱਬ-ਸੇ ਜਲ ਮੇਂ ਡਾਲ,
ਜੋ ਜ੍ਵਲੰਤ[17] ਅੰਗਾਰ ਸਰੀਖ਼ਾ[18] ਬੁਝਤਾ ਸਾ ਡੂਬਾ ਤਤ੍ਕਾਲ[19] ।
ਤਬ ਵੀ ਜਲ ਪਰ ਏਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਹ ਛੋੜ ਗਯਾ ਕੁੰਡਲ ਸਾ ਗੋਲ,
ਘਟ ਕਰ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੁ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਜੋ ਹੁਆ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਕੀ ਓਟ[20] ਅਤੋਲ[21] ।

ਏਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਦੇਖ ਰਿਕ੍ਤ ਕਰ[22] ਕਹਾ—"ਗਿਰਾ ਕੰਕਣ ਕਿਸ ਠੌਰ[23] ?"
ਫੇਂਕ ਦੂਸਰਾ ਭੀ ਪਾਨੀ ਮੇਂ ਬੋਲੇ ਵੇ ਉਸ ਸੇ—"ਇਸ ਠੌਰ ।
"ਅਲੰਕਾਰ[24] ਤੋ ਆਜ ਭਾਰ ਹੈਂ ਦੋ ਅੱਡੇ ਸੇ ਆਯੁਧ[25] ਭੇਂਟ;
ਕੰਕਣ ਨਹੀਂ, ਮੁਝੇ ਤੋ ਕਰ ਦੋ ਜੋ ਵੈਰੀ ਕੋ ਧਰੇਂ ਸਮੇਂਟ ।"

1. ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇਂਦਰ (ਪੁਰਾਣੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਸਕੂਲ) 2. ਅਨਵਾਦ 3. ਵਰਨ ਵਾਣੀ 4. ਮੁਢੋਂ ਹੀ ਪਵਿਤ੍ਰ 5. ਲੋਕਾਂ ਲਈ 6. ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ 2. ਘੜ 8. ਅਕਸਰ 9. ਕਥਾਵਾ 19. ਸੁਤੰਤਰ 11. ਕੰਗਣ 12. ਰੱਥ 13 ਬੱਦਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਅਸਮਾਨ ਵਾਂਗ 14. ਦਰਿਆ 15. ਪਾਣੀ ਜੋਗ 16. ਕੰਢੇ 17-18 ਜਲਦੇ ਹੋਏ ਅੰਗਾਰੇ ਵਾਂਗ 19. ਤੁਰਤ 20. ਓਲ੍ਹੇ 21. ਅਣ—ਜਾਣੀ ਥਾਂ ਤੇ 22. ਸੱਖਣਾ ਹੱਥ 23. ਥਾਂ 94 ਗਹਿਣੇ 25. ਹਥਿਆਰ

ਧਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਨੋਂ ਨੇ ਉਨ ਪਰ ਦਿਯਾ ਆਪ ਅਪਨੇ ਕੋ ਵਾਰ,
ਔਰ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਉਨ ਕੋ ਲੇ ਕਰ ਮੜ੍ਹਾ ਅਪੇਕ੍ਸ਼ਾ[1] ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ।
ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਪਰਲੋਕ ਯੋਗਯ ਵੇ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਮ੍ਰਿਤਯੁ-ਭਯ ਮੇਟ,
ਜੀਵਨ ਤੋ ਜਾਨੇ ਹੀ ਕੋ ਹੈ ਦੇ ਦੋ ਉਸੇ ਧਰ੍ਮ ਕੀ ਭੇਂਟ।

ਵਿਵਿਧਾਯੁਧ[2] ਆਭਾ[3] ਮੇਂ ਹੀ ਅਬ ਬਹੁਧਾ ਵੇ ਕਰਤੇ ਥੇ ਵਾਸ,
ਪੜਤਾ ਹੈ ਨਿਰ੍ਮਲ ਜਲ ਮੇਂ ਜਸੇਂ ਚੜ੍ਹਤੇ ਰਵਿ[4] ਕਾ ਬਿੰਬ ਵਿਕਾਸ[5]।
ਜਾਕਰ ਕੋਸੋਂ ਦੂਰ ਨਿਮਿਸ਼[6] ਮੇ ਲਕ੍ਸ਼ਯ ਵੇਧ[7] ਕਰ ਉਨ ਕੇ ਬਾਣ,
ਬਲ ਗੌਰਵ ਕੇ ਕਰ-ਲਾਘਵ[8] ਕੇ ਸੂਕ੍ਸ਼ਮ[9] ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਕੇ ਬਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣ।

ਲੇਤੇ ਸ਼ਸ੍ਤ੍ਰ, ਭੇਂਟ ਵੇ ਦੇਤੇ ਸ਼ਸ੍ਤ੍ਰ ਬਾਂਧਨੇ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼,
ਬਸ ਉਨ ਕਾ ਉਦੇਸ਼੍ਯ ਯਹੀ ਥਾ—ਯੋਧੱਾ ਬਨ ਜਾਵੇ ਨਿਜ ਦੇਸ਼।
ਹ੍ਰੇਸ਼ਾ-ਧ੍ਵਨਿ[10] ਕਰਤੇ ਥੇ ਉਨ ਕੇ ਰੰਗ ਰੰਗ ਕੇ ਤਰਲ ਤੁਰੰਗ[11],
ਕੂਦ ਧਰੇਂ ਉੜਤਾ ਵਿਹੰਗ[12] ਜੋ ਕਯਾ ਸੂਕਰ[12], ਕਯਾ ਸਰਲ ਕੁਰੰਗ[24]।

ਜਿਨ ਸੇ ਓਟ ਮਿਲੇ ਅਪਨੋਂ ਕੋ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਜਨੋਂ ਕੋ ਦੂਨੀ ਚੋਟ,
ਊਂਚੇ ਉਪਗਿਰਿ[15] ਤੁਲਯ[16] ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਬਨਵਾਏ ਬਹੁ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ[17] ਗੜ੍ਹ-ਕੋਟ[28]।

ਏਕ ਵਾਰ ਗੁਰੁ ਨੇ ਨਿਜ ਭੋਜਨ ਦਿਯਾ ਕਹੀਂ ਕੁੱਤੋਂ ਕੋ ਡਾਲ;
ਵੇ ਲੜ ਪੜੇ, ਦਿਖਾਯਾ ਗੁਰੁ ਨੇ— ਕੌਵੇ ਮਾਰ ਲੇ ਗਏ ਮਾਲ।

"ਆਪਸ ਮੇਂ ਲੜਨੇ ਵਾਲੋਂ ਕਾ ਯਹੀ ਹਾਲ ਸਮਝੋ ਸਬ ਠੌਰ[29];
ਦੋ ਝਗੜੇਂਗੇ ਔਰ ਤੀਸਰਾ ਲੇ ਜਾਵੇਗਾ ਮੁੰਹ ਕਾ ਕੌਰ[20]।"

ਸਾਤਵਿਕ, ਸਾਰਸ੍ਵਤ, ਸੰਤੋਸ਼ੀ ਕੁਛ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਥੇ ਉਨਕੋ ਇਸ਼੍ਟ,
ਕਿਯਾ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਏਕ ਨਿਮੰਤ੍ਰਣ[21] ਬਨਵਾਏ ਬਹੁ ਭੋਜਨ ਮਿਸ਼੍ਟ[22]।

ਕਿੰਤੁ ਕਹਾ—"ਜੋ ਮਾਂਸ ਖਾਏਗਾ ਵਹੀ ਪਾਏਗਾ ਦਾਨ ਸਮੁਕ੍ਤਿ[23]"
ਅਸ੍ਵੀਕਾਰ ਹੁਆ ਯਹ ਜਿਨਕੋ ਹੁਏ ਵਹੀ ਸ੍ਵੀਕਾਰ ਸਯੁਕ੍ਤਿ[24]।
ਛੁੜਵਾ ਦਿਯਾ ਏਕ ਖਰ[25] ਗੁਰੁ ਨੇ ਉੜ੍ਹਵਾ ਕਰ ਬਾਘੰਬਰ[26] ਸਾਜ,
ਉਸੇ ਦੇਖ ਭਾਗੇ ਜੋ ਪਹਲੇ ਆਈ ਉਨ ਕੋ ਪੀਛੇ ਲਾਜ

ਗੁਰੁ ਬੋਲੇ—ਮੈਨੇ ਤੋ ਤੁਮ ਕੋ ਦਿਯਾ ਸਿੰਹ ਕਾ ਬਾਨਾ—ਵੇਸ਼,
ਅਬ ਤੁਮ ਜਾਨੋਂ, ਯਦਿ ਪੀਛੇ ਸੇ ਨਿਕਲੋ ਕਭੀ ਸ਼੍ਰਿਗਾਲ[27] ਵਿਸ਼ੇਸ਼।

———

1. ਲੋੜ 2. ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ 3. ਚਮਕ 4. ਸੂਰਜ 5. ਪਰਛਾਈਂ ਦਾ ਫੈਲਾਉ 6. ਪਲ ਵਿਚ 7. ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਿੰਨ ਕੇ 8. ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ 9. ਸੂਖਮ 10. ਹਿਨਹਨਾਹਟ 11. ਘੋੜਾ 12. ਪੰਛੀ 13. ਸੂਰ 14 ਮਿਰਗ, ਹਿਰਣ 15. ਛੋਟੀ ਪਹਾੜੀ 16. ਜਿਹੇ,ਬਰਾਬਰ,ਤੁੱਲ 17. ਮਜ਼ਬੂਤ 18. ਕਿਲ੍ਹੇ 19. ਜਗ੍ਹਾ, ਥਾਂ 20. ਬੁਰਕੀ 21. ਸੱਦਾ 22. ਮਿੱਠ 23. ਮੁਕਤੀ ਸਹਿਤ 24. ਯੁਕਤੀ ਸਹਿਤ 25. ਖੋਤਾ 26. ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ੍ਹ 27. ਗਿੱਦੜ

ਯਗਜ

ਸ਼ਕ੍ਤਿ—ਸਮਾਰਾਧਨ[1] ਕਰਨੇ ਕੋ ਕਿਯਾ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ, ਯਗਯਾਰੰਭ,
ਜਿਸਮੇਂ ਦੇਵੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸੇ ਦਲੇ ਦਸਯੁਓਂ[2] ਕਾ ਵੇ ਦੰਭ[3] ।
ਐਸਾ ਨ ਥਾ ਕਿ ਅਪਨੇ ਉਪਰ ਨ ਹੋਂ ਉਨ੍ਹੇ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ,
ਕਿੰਤੁ ਉਚਿਤ ਹੈ ਯਹ ਮਨੁਜੋਂ ਕੋ ਕਰੇ ਦੇਵਤਾਯੋਂ ਕੀ ਆਸ ।

ਉਠਤਾ ਥਾ ਸ੍ਵਾਹਾ ਸ੍ਵਾਹਾ ਕਾ ਨਾਦ[4] ਔਰ ਆਹਾ ਆਮਦ[5],
ਭਰਤਾ ਥਾ ਪਰ੍ਜਨਯ ਪੁਤ੍ਰ[6] ਪਾਵਨ ਧੂਮ ਗਗਨ ਕੀ ਗੋਦ ।
ਏਕ ਵਰਸ਼ ਤਕ ਚਲਾ ਯਹੀ ਕ੍ਰਮ ਅੰਤਿਮ ਦਿਨ ਬੋਲਾ ਆਚਾਰਯ—
"ਕਿਸੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼੍ਟ ਵਯਕ੍ਤਿ[7] ਕੀ ਬਲਿ ਸੇ ਆਜ ਪੂਰ੍ਣ ਹੋ ਮਖ[8] ਕਾ ਕਾਰਯ ।"

ਬੋਲੇ ਉਸ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ[9] ਸੇ ਗੁਰੁਵਰ--ਸੁਤ--ਬਲਿ[10] ਲੇਗੀ ਅੰਬਾ--ਸ਼ਕ੍ਤਿ[11]?
ਤੋ ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜ ਖੋਜੂੰ ਮੈਂ ਕਹਾ ਆਪਸੇ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਵਯਕ੍ਤਿ ?"
ਖਿਸਕ ਗਯਾ ਵਹ ਜਨ ਯਹ ਸਨ ਕਟ ਗੁਰੁ ਕੇ ਨੇਤ੍ਰ ਹੋ ਗਏ ਲਾਲ,
ਲੇਕਰ ਸਬ ਸਾਕਲਯ[12] ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਅੰਤਾਹੁਤਿ[13] ਡਾਲ ।

ਉਠੀ ਅਠਗੁਨੀ ਜ੍ਵਾਲਾ ਤਤ੍ਕ੍ਸ਼ਣ[14] ਫੈਲਾ ਉਜਿਯਾਲਾ ਅਤਯੰਤ[15],
ਖੜ੍ਗ ਖੀਂਚ ਕਰ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਦੇਵੀ ਕੇ ਸਮੁਖ[16] ਵੇ ਸੰਤ ।
ਮਾਂ ਬਲਿਦਾਨ ਚਾਹਤੀ ਹੋ ਤੋ ਆਨੇ ਦੋ ਤੁਮ ਉਸਕਾ ਯੋਗ[17],
ਕ੍ਸ਼ੁਦ੍ਰ ਏਕ ਜਨ ਸੇ ਕਯਾ ਹੋਗਾ ਦੂੰਗਾ ਮੈਂ ਸੌ ਸੌ-ਬਲਿ-ਭੋਗ ।

ਧਸੀ ਸਿਮਿਟ ਮਖ-ਸ਼ਿਖਾ[18] ਵਿੰਬ-ਮਿਸ਼[19] ਜਗਮਗ ਕਰਤੀ ਥੀ ਅਸਿ ਇਸ਼੍ਟ,
ਮਾਨੋਂ ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ ਭਵਾਨੀ ਆਕਰ ਉਸਮੇਂ ਹੁਈ ਪ੍ਰਵਿਸ਼੍ਟ[20] !
ਦੇਵੀ ਕੋ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਕੇ ਗੁਰੁ ਬੋਲੇ ਸ੍ਵਜਨੋਂ[21]—"ਹੇ ਤਾਤ,
ਹੈਂ ਅਪਨੇ ਅਨੁਕੂਲ ਅੰਬਿਕਾ, ਕਿੰਤੁ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਵਹ ਬਾਤ—

---

1. ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ 2. ਡਾਕੂ, ਲੁਟੇਰੇ 3. ਟੰਕਾਰ 4. ਆਵਾਜ਼ 5. ਖੁਸ਼ੀ 6. ਪਵਨ 7. ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਰਖ 8. ਯੱਗ 9. ਤੰਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਜਾਣਕਾਰ 10. ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਬਲਿ 11. ਚੰਡੀ ਮਾਂ 12. ਸਾਮਗ੍ਰੀ 13. ਅੰਤਲੀ ਆਹੁਤੀ 14. ਉਸੇ ਪਲ ਛਿਨ 15. ਬਹੁਤ 16. ਸਾਹਮਣੇ 17. ਸਮਾਂ, ਵੇਲਾ 18. ਯੱਗ ਦੀ ਲਾਟ 19. ਪਰਛਾਈ ਦਾ ਬਹਾਨਾ 20. ਦਾਖਲ, ਪ੍ਰਵੇਸ਼ 21. ਆਪਣੇ ਸੱਜਨਾਂ ਨੂੰ, ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ

ਜੋ ਹੈ ਆਪ ਸਹਾਯਕ ਅਪਨਾ ਹੈਂ ਉਸਕੇ ਹੀ 'ਦੇਵ ਸਹਾਯ,
ਰਹੇ ਆਤ੍ਮ—ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਹ੍ਰਿਦਯ ਮੇਂ ਔਰ ਨ ਛੂਟੇ ਅਧ੍ਯਵਸਾਯ[1] ।
ਦੇਵੀ ਸੇ ਵਰ ਲਿਯਾ ਕਿਸੀ ਨੇ ਲੇਕਰ ਉਨ੍ਕਾ ਹੀ ਅਵਲਬ[2]—
'ਸੰਕਟ ਮੇਂ ਜਬ ਤੁਝੇ ਪੁਕਾਰੂੰ ਮੁਝੇ ਉਬਾਰ ਲੀਜਿਯੋ ਅੰਬ[3] ।''

ਕਾਂਪ ਉਠਾ ਫੰਸ ਏਕ ਵਾਰ ਵਹ ਰਣ ਮੇਂ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੂ ਨ੍ਰਿਤ੍ਯ[4] ਸਾ ਹੇਰ[5],
ਘਿੱਘੀ ਬੰਧੀ, ਤਦਪਿ ਜ੍ਯੋਂ ਕਰ ਉਸਨੇ ਵਹਾਂ ਲਗਾਈ ਟੇਰ[6] ।
ਕਹਾ ਪ੍ਰਕਟ ਹ ਕਰ ਕਾਲੀ ਨੇ—'ਖੜ੍ਗ ਉਠਾ, ਤੇਰੀ ਹੈ ਜੀਤ ।'
'ਉਠਾ ਸਕੂੰਗਾ ਨ ਮੈਂ ਖੜ੍ਗ ਤੋ' ਬੋਲਾ ਉਨਸੇ ਵਹ ਭਯ ਭੀਤ ।

'ਤੋ ਫਿਰ ਭਾਗ, ਨ ਕੋਈ ਤੁਝਕੋ ਪਕੜ ਸਕੇਗਾ, ਜਾ ਉਸ ਔਰ[7];
ਹਾਯ ਭਾਗ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਕੂੰਗਾ, ਜਕੜ ਗਏ ਹੈਂ ਪੈਰ ਕਠੋਰ ।
'ਨ ਤੋ ਖੜ੍ਗ ਲੇਗਾ ਨ ਭਗੇਗਾ'—ਕਹਾ ਭਵਾਨੀ ਨ--ਧਿਕ੍ ਪਾਪਿ,
ਐਸੇ ਕਾਯਰ ਕੀ ਸਹਾਯਤਾ ਮੈਂ ਭੀ ਕਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਦਾਪਿ ।''

———

1. ਹਿੰਮਤ 2. ਸਹਾਰਾ 3. ਮਾਂ 4. ਮੌਤ ਦਾ ਨਾਚ 5. ਵੇਖ 6. ਪੁਕਾਰ 7. ਤਰਫ਼, ਵੱਲ

ਪਰੀਕ੍ਸ਼ਾ

ਦਾਨ ਦਕ੍ਸ਼ਿਣਾ--ਪੂਰਵਕ ਗੁਰੁ ਨੇ ਦਿਯਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਕੋ ਤਬ ਭੋਜ,
ਹੋਕਰ ਤ੍ਰਿਪ੍ਤ ਅਸੀਸਾ[1] ਸਬ ਨੇ--ਬੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇਜ--ਬਲ-ਔਜ[2] ।
ਸਭਾ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਅੰਤ ਮੇਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਸੇ ਆਏ ਸਿੱਖ,
ਸਮਯੋਚਿਤ[3] ਉਪਹਾਰ ਭੇਂਟ ਬਹੁ[4] ਸ਼੍ਰੱਧਾ ਪੂਰ੍ਵਕ ਲਾਏ ਸਿੱਖ ।

ਲਿਏ ਵਹੀ ਅਸ੍ਰਿ[5] ਨਿਕਲੇ ਗੁਰਵਰ, ਕਰ ਭੀਤਰ ਕੁਛ ਨਯਾ ਪ੍ਰਬੰਧ,
ਕਰਿ-ਸਮ[6] ਕਰ ਨੀਚੇ ਹੀ ਥੇ ਪਰ ਕੁੰਭ-ਸਾਦ੍ਰਿਸ਼[7] ਥੇ ਉੱਚ ਸੁਕੰਧ[8] ।
ਖੜੇ ਹੁਏ ਊਂਚੇ ਚਤ੍ਵਰ[9] ਪਰ, ਨੀਚੇ ਥੀ ਸਿੱਖੋਂ ਕੀ ਭੀੜ,
ਸੰਪ੍ਰਤਿ[10] ਸਬ ਕੀ ਹ੍ਰਿੱਤਤੰਤ੍ਰੀ[11] ਮੇਂ ਥੀ ਉਤ੍ਸੁਕ ਭਾਵੋਂ ਕੀ ਮੀੜ[12] ।

ਤਬ ਗੁਰੁ ਨੇ ਗੰਭੀਰ--ਨਾਦ[13] ਸੇ ਕਹਾ--''ਭਾਇਯੋ, ਸੁਨੋ ਸਹਰ੍ਸ਼[14],
ਪੂਰ੍ਣ ਹੁਆ ਵਹ ਯਗ੍ਯ ਹਮਾਰਾ ਯਹ ਆਰੰਭ ਹੁਆ ਨਵ-ਵਰ੍ਸ਼[15] ।
ਲੇਕਰ ਨਈ ਨਈ ਆਸ਼ਾਏਂ ਲੇਕਰ ਨਏ ਨਏ ਉਤ੍ਸਾਹ,
ਬਹਤਾ ਹੈ ਮੇਰੀ ਨਸ ਮੇਂ ਨਏ ਰੁਧਿਰ[16] ਕਾ ਨਯਾ ਪ੍ਰਵਾਹ[27] ।

ਦੇਖੋ 'ਦੁਰ੍ਗਾਦੱਤ[18] ਖੜ੍ਗ ਯਹ, ਉਚਿਤ ਯਹੀ ਅਬ ਇਸਕਾ ਨਾਮ,
ਦੀਖ ਪੜਾ ਮੁਝ ਕੋ ਅੰਬਾ ਕਾ ਇਸਮੇਂ ਅਤੁਲ ਵਿੰਬ[19] ਅਭਿਰਾਮ[20] ।
ਇਸ ਅਪੂਰ੍ਵ ਅਵਸਰ ਪਰ ਹਮ ਸੇ ਮਾਂਗ ਰਹੀ ਹੈਂ ਵੇ ਬਲਿਦਾਨ,
ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰੇ ਸੋ ਸਤ੍ਵਰ[21] ਬੜ੍ਹੇ, ਚੜ੍ਹੇ ਚਤ੍ਵਰ--ਸੋਪਾਨ[22] ।''

ਸੱਨਾਟਾ ਥਾ । ਬੜ੍ਹਾ ਏਕ ਜਨ--ਨ ਥਾ ਵਦਨ[23] ਪਰ ਭਯ ਕਾ ਲੇਸ਼
ਬੋਲਾ--''ਸ੍ਵੀਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਯਹ ਕਿੰਕਰ[24] ਦੇਵ ਕਾਰ੍ਯ, ਗੁਰੁ ਕਾ ਆਦੇਸ਼ !''
ਭਾਈ ਦਯਾ ਰਾਮ ਲਾਹੌਰੀ ਚਾਰੋਂ ਔਰ ਹੋ ਗਈ ਧੂਮ,
ਉਸੇ ਨਯਾ ਗ੍ਰਹ ਸਾ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਦੇਖਾ ਸਮਯ ਸਵਿਸ੍ਮਯ[25] ਧੂਮ[26] !

---

1. ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ 2. ਪ੍ਰਤਾਪ 3. ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ 4. ਬਹੁਤ 5. ਤਲਵਾਰ 6. ਹਾਥੀ ਵਾਂਗ 7. ਹਾਥੀ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਉਭਰਵੇਂ ਪਾਸਿਆਂ ਜਿਹਾ 8. ਮੋਢਾ 9. ਚੌਂਤਰਾ 10. ਹੁਣੇ, ਇਸੇ ਸਮੇਂ 11. ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਤਾਰ 12. ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ 13 ਗੰਭੀਰ ਆਵਾਜ 14. ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਸਹਿਤ 15. ਨਵਾਂ ਸਾਲ 16. ਲਹੂ 17. ਵਹਿਣ 18. ਦੁਰਗਾ ਮਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ 19. ਪਰਛਾਵਾਂ 20. ਸੁੰਦਰ 21. ਤੁਰਤ 22. ਚੌਤਰੇ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ 23. ਮੁਖੜਾ, ਚੇਹਰਾ 24. ਨੌਕਰ, ਸੇਵਕ 25. ਹੈਰਾਨੀ ਸਹਿਤ 26. ਹਲਚਲ

ਧਨਯ ਧਨਯ ਕੀ ਧ੍ਵਨਿ ਮੇਂ ਉਸ ਕੋ ਗੁਰ ਭੀਤਰ ਲੇ ਗਏ ਸਹਰ੍ਸ਼[1],
ਜਬ ਲੌਟੇ, ਸ਼ੋਣਿਤ ਸਿੰਚਿਤ[2] ਥੇ ਰੰਜਿਤ ਖੜਗ ਲਿਏ ਦੁਰ੍ਧੱਰ੍ਸ[3]।
ਮੋਰੀ[4] ਸੇ ਆ ਕਰ ਚਤ੍ਵਰ[5] ਪਰ ਸੱਮੁਖ[6] ਫੈਲ ਰਹਾ ਥਾ ਰਕ੍ਤ[7],
ਕਿਸ ਰਣ ਚੰਡੀ ਕੇ ਸੁਹਾਗ ਕਾ ਓਫਨ[8] ਰਹਾ ਥਾ ਆਜ ਅਲਕ੍ਤ[9]!

ਸਿਹਰ ਉਠਾ ਵਹ ਸੰਘ ਦੇਖ ਯਹ ਫਿਰ ਭੀ ਥੇ ਸਾਰੇ ਜਨ ਮੌਨ[10];
ਸਿੰਹ-ਸਦਿਸ[11] ਗੁਰੂ ਗਰਜ ਉਠੇ ਫਿਰ—"ਅਬ ਕੀ ਵਾਰ ਚਲੇਗਾ ਕੌਨ ?"
ਫਿਰ ਸੱਨਾਟਾ ! ਬੜ੍ਹਾ ਧੀਰ-ਗਤਿ[12] ਧਰ੍ਮ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਕਾ ਜਾਟ,
ਬੋਲਾ ਪ੍ਰਣਤਿ ਯੁਕ੍ਤ[13]—"ਪ੍ਰਸ੍ਤੁਤ[14] ਹੂੰ ਦੀਜੇ ਯਹ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਕਾਟ।"

ਫਿਰ ਭੀ ਵਹੀ ਵਿਪੱਤਿ[15] ! ਬਹੁਤ ਜਨ ਖਿਸਕ ਉਠੇ ਦਿਖਲਾ ਕਰ ਪੀਠ;
"ਹਿੰਮਤ[16], ਧੀਵਰ ਨੇ ਹਿੰਮਤ ਕੀ ਬੋਲਾ—"ਉੱਦਯਤ[17] ਹੈ ਯਹ ਢੀਠ।"
ਚੌਥਾ 'ਮੁਹਕਮ' ਛੀਪਾ[18] ਥਾ ਵਹ ਜਿਸ ਨੇ ਦਿਖਲਾਯਾ ਯਹ ਕ੍ਸ਼ਾਤ੍ਰ[19],
ਔਰ ਪਾਂਚਵਾਂ 'ਸਾਹਬ' ਨਾਈ ਹੁਆ ਸਿੰਹ ਪਦਵੀ ਕਾ ਪਾਤ੍ਰ।

ਧਨਯ ਧਨਯ ਵੇ ਸ਼ਿਸ਼ਯ ਔਰ ਗੁਰ ਆਤੀ ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਂਚ[20] ਕੋ ਆਂਚ[21];
ਤੀਨ ਵਾਰ ਸਬ ਕੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਪਾਂਚ ਵਾਰ ਥੀ ਉਨ ਕੀ ਜਾਂਚ।
ਉਠੀ ਯਵਨਿਕਾ[22] ਦੇਖਾ ਸਬ ਨੇ ਜੀਵਿਤ[23] ਥੇ ਵੇ ਪਾਂਚੋਂ ਵੀਰ—
ਗੁਰੂ ਕੇ ਐਸੇ ਕਪੜੇ ਪਹਨੇ ਪੁਲਕਿਤ[24] ਅੰਗ, ਅਭੰਗ[25] ਸ਼ਰੀਰ।
ਰੁੰਡ[26] ਸਮੇਤ ਸਮੀਪ[27] ਪੜੇ ਥੇ ਪਾਂਚ ਅਜਾ—ਪੁਤ੍ਰੋਂ[28] ਕੇ ਮੁੰਡ,
ਨਿਰਖ ਨਾਟਯ-ਪਟ ਪਰਿਵਰ੍ਤਨ-ਸਾ[29] ਚਕਿਤ ਹੁਏ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਝੁੰਡ।
ਲੱਜਿਤ[30] ਹੁਏ ਸਭੀ—'ਕਯੋਂ ਹਮ ਨੇ ਦਿਯਾ ਨ ਅਪਨੇ ਕੋ ਗੁਰੁ-ਹੇਤੁ!
ਰੱਖ ਛੋੜਾ ਮਾਨੋਂ ਝੂਠੀ ਹੀ ਜਯ ਜਯ ਜਪਨੇ ਕੋ ਗੁਰੁ ਹੇਤੁ।'

———

1. ਖੁਸ਼ੀ ਸਹਿਤ 2. ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ 3. ਪ੍ਰਚੰਡ, ਪ੍ਰਬਲ 4. ਨਾਲੀ 5. ਚੌਤਰਾਂ 6. ਸਾਹਮਣੇ 7. ਲਹੂ 8. ਉੱਬਲ 9. ਲਾਖ 10. ਚੁਪ 11. ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗ 12. ਧੀਰਜ ਚਾਲ 13. ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਹਇਆ, ਡੰਡਵਤ ਕਰਦਿਆਂ 14. ਹਾਜ਼ਰ 15. ਔਖ, ਸੰਕਟ 16. ਸੱਕਾ, ਮਹਿਰਾ 17. ਤਿਆਰ 18. ਕਪੜਿਆਂ ਦੀ ਛਪਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 19. ਕਸ਼ਤਰੀ ਧਰਮ, ਸੂਰਬੀਰਤਾ 20. ਸਚਾਈ 21. ਅਗ, ਡਰ 22. ਪਰਦਾ 23. ਜੀਉਂਦੇ 24. ਪ੍ਰਸੰਨ 25. ਪੂਰਣ 26. ਸਿਰ 27. ਨੇੜੇ 28. ਬੱਕਰੇ 29. ਨਾਟਕ ਦਾ ਪਰਦਾ ਬਦਲਣ ਵਾਂਗ 30. ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ

ਦੀਕ੍ਸ਼ਾ

''ਧਨਯ ਆਜ ਕਾ ਦਿਨ'' ਗੁਰ ਬੋਲੇ—''ਸੀਖੇ ਹੈਂ ਸਿਖ ਮਰਨਾ ਠੀਕ,
ਜੀ ਸਕਤਾ ਹੈ ਵਹੀ ਜਗਤ ਮੇਂ ਮਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰਭੀਕ[1] ।
ਹੁਏ 'ਪਾਂਚ ਪਯਾਰੇ' ਯੋ ਮੇਰੇ ਸਭ ਸੋਢੀ ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ ਹੈਂ ਧਨਯ,
ਇਨ ਮੇਂ ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਜੋ ਸਮਝੇ ਵਹੀ ਸ਼ੂਦ੍ਰ, ਜੜ-ਜੀਵ, ਜਘਨਯ[2] ।

ਯਹੀ ਪਾਂਚ ਪਾਂਡਵ ਹੈਂ ਮੇਰੇ ਮੈਂ ਗੋਵਿੰਦ !'' ਹੰਸੇ ਗੁਰੁ ਰਾਜ,
ਕੌਰਵ-ਕਾਲਯਵਨ[3] ਸੌ ਭੀ ਹੋਂ ਤੋ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੁਝੇ ਭਯ ਆਜ।''
ਕਿੰਤੁ ਮੁਝੇ ਆਸ਼ਾ ਹੈ, ਨਿਸ਼੍ਚਯ ਨਹੀਂ ਯਹੀਂ ਯਹ ਸ਼ੌਰ੍ਯ[4] ਸਮਾਪ੍ਤ,
ਪਾਂਚ ਨਹੀਂ, ਸਿੱਖੋਂ ਮੇਂ ਐਸੇ ਪਾਂਚ ਲਾਖ ਭੀ ਹੋਂਗੇ ਪ੍ਰਾਪ੍ਤ।''

ਚਰਣੋਂ ਮੇਂ ਗਿਰ ਕਰ ਗੁਰੁਵਰ ਕੇ ਚਿੱਲਾ ਉਠੇ ਸਹਸਤ੍ਰੋਂ ਸ਼ਿਸ਼ਯ—
''ਆਗਯਾ ਹੋ, ਮਰ ਮਿਟੇਂ ਕਹਾਂ ਪਰ ਇਸੀ ਸਮਯ ਹਮ ਭੂਲ ਭਵਿਸ਼ਯ।''
ਵੀਰੋ, ਮੁਝੇ ਯਹੀ ਆਸ਼ਾ ਥੀ ਆਓ, ਕਰੇਂ ਅਬ ਅਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ;
ਹਮ ਸਬ ਹੈਂ ਬਲਿਦਾਨ-ਹੇਤੁ[5] ਹੀ ਜਿਏ ਜਯੀ[6] ਭਾਵੀ ਸੰਤਾਨ।''

ਗੁਰੁ ਨੇ ਪਾਂਚੋਂ ਕੋ ਦੀਕ੍ਸ਼ਾ[7] ਦੀ ਲੀ ਭੀ ਉਨ ਸੇ ਗੁਰੁਪਨ ਹੋਮ;
ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਘੋਲਾ ਕਟਾਰ ਸੇ ਚਖਾ-ਚਖਾਇਆ ਵਹ ਨਵ ਸੋਮ[8] ।
ਏਕ ਜਾਤਿ ਹੋ ਸਬ ਸਿੱਖੋਂ ਕੀ ਜਬ ਸਬ ਕਾ ਵੀਰਵ੍ਰਤ ਏਕ;
ਏਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚਿਨ੍ਹ ਹੋਂ ਸਬ ਕੇ ਔਰ ਏਕ ਹੀ ਵ੍ਰਿਨਯ-ਵਿਵੇਕ[9] ।

ਮੈਂ ਭੀ ਸਬ ਕੇ ਹੀ ਸਮਾਨ ਹੂੰ ਸਬ ਕਾ ਗੁਰੁ ਹੈ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ;
ਏਕ ਅਕਾਲ ਉਪਾਸਯ[10] ਹਮਾਰਾ ਖਾਲਿਸ ਯਹੀ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ।''

———

1. ਡਰ ਰਹਿਤ 2. ਨੀਚ 3. ਕੌਰਵ ਤੇ ਕਾਲਯਵਾਨ ਯਵਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਜਗਮੰਦ ਨਾਲ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ 4. ਵੀਰਤਾ, ਸ਼ੂਰਤਾ 5. ਬਲੀਦਾਨ ਲਈ 6. ਵਿਜਯੀ, ਜੇਤੂ 7. ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ. ਅਮ੍ਰਿਤ-ਛਕਾਇਆ 8. ਨਵਾਂ ਸੋਮ ਰਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ 9. ਨੀਤੀ ਤੇ ਗਿਆਨ 10. ਪੂਜਣ ਯੋਗ

ਪੰਚ ਕਕਾਰ

ਪਾਂਚ ਕਕਾਰੋਂ ਕੇ ਧਾਰਣ ਕਾ ਗੁਰ ਨੇ ਸਬ ਕੋ ਦਿਯਾ ਨਿਦੇਸ਼[1] —
"ਕੱਛ, ਕ੍ਰਿਪਾਣ, ਕੜਾ, ਕਚ[2], ਕੰਘਾ ਨਹੀਂ ਨ ਛੂਟੇ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼[3] ।
ਆਰਾਧਨ-ਸਾਧਨ[4] ਯਾ ਜਪ-ਤਪ ਸਬ ਕਾ ਮੂਲ ਸਮਝਿਏ ਕਛ;
ਸੰਯਮ[5] ਹੀ ਵਿਜਯ[6] ਜੀਵਨ ਹੈ ਤਨ ਹੋ ਸਬਲ[7] ਔਰ ਮਨ ਸ੍ਵੱਛ ।

ਦੁਸ਼੍ਟ-ਦਲਨ[9] ਦੁਰ੍ਬਲ ਕੀ ਰਕ੍ਸ਼ਾ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਏਕ ਕ੍ਰਿਪਾਣ,
ਧਰ੍ਮ-ਧਨਾਰਿ[10], ਅਨਾਰ੍ਯ-ਦਸ੍ਯੁ[11] ਭਯ ਹਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਏਕ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ।
ਕੜਾ—ਸੂਤ ਕਾ ਨਹੀਂ, ਸਾਰ[12] ਕਾ ਯਹੀ ਹਮਾਰਾ ਹੋ ਉਪਵੀਤ[13];
ਪੜਾ ਰਹੇ ਕਰ ਮੇਂ ਜਯ-ਕੰਕਣ[14]—ਸ਼ੂਰ ਸਿੱਖੋਂ[15] ਕਾ ਚਿਨ੍ਹ ਪੁਨੀਤ[16] ।

ਕੇਸ਼ ਹਮਾਰੇ ਵੇਸ਼ ਰੂਪ ਹੋਂ ਕੰਘੀ ਕੇ ਸੰਗੀ ਚਿਰਕਾਲ,
ਰਤ[17] ਹਮ ਆਜ ਵੀਰਤਾ ਵ੍ਰਤ ਮੇਂ ਕੈਸੇ ਬਨ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਬਾਲ !
ਹਿੰਦੂ-ਜਾਤਿ-ਧਰ੍ਮ ਕੇ ਪ੍ਰਹਰੀ[18] ਹਮ ਸ੍ਵਦੇਸ਼[19] ਕੇ ਸੁਭਟ[20] ਸਮਸ੍ਤ[21],
ਆਚਾਰੋਂ ਕੇ ਆਡੰਬਰ[22] ਮੇਂ ਬੰਧੇਂ ਨ ਅਧਿਕ ਹਮਾਰੇ ਹਸ੍ਤ[23] ।

ਕਰ ਮੇਂ ਪ੍ਰਖਰ[24] ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਹਮਾਰੇ ਰਹੇ ਹ੍ਰਿਦਯ ਮੇਂ ਹਰਿ-ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ:
ਲੋਕ ਔਰ ਪਰਲੋਕ ਕਹੀਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਮੇਂ ਫਿਰ ਕੋਈ ਤ੍ਰਾਸ[25] ।
ਰਣ ਮੇਂ ਮਰਣ[26] ਭਾਗਯ, ਨਿਜ ਸਮਝੋ ਕਿੰਤੁ ਕਲਹ[27] ਮੇਂ ਕਿਸ ਕਾ ਕ੍ਸ਼ੇਮ[28]?
ਯਾਦਵ[29]-ਗਣ ਕੀ ਯਾਦ ਨ ਭੂਲੋ ਰਹੋ ਪਾਂਡਵੋਂ ਸੇ[30] ਸਪ੍ਰੇਮ !
ਆਜ ਸਿੱਖ ਭੀ 'ਸਿੰਹ' ਹੁਏ ਤੁਮ ਸਬ ਕੇ ਨਾਮੋਂ ਮੇਂ ਹੋ ਸਿੰਹ,
ਔਰ ਨਾਮ-ਸਮ ਸਭੀ ਟੇਕ ਸੇ ਤੁਮ ਸਬ ਕਾਮੋਂ ਮੇਂ ਹੋ ਸਿੰਹ ।"

———

1. ਹੁਕਮ 2. ਕੇਸ 3. ਦੇਸ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ 4. ਪੂਜਾ ਤੇ ਸਾਧਨਾ 5. ਸੰਜਮ 6. ਜੇਤੂ 7. ਬਲਵਾਨ 8. ਸਾਫ 9. ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ 10. ਧਰਮ ਤੇ ਧਨ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ 11. ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦਾ ਡਰ 12. ਲੋਹਾ 13. ਜਣੇਉ ਆਦਿ 14. ਜਿੱਤ ਦਾ ਕੜਾ 15. ਬਹਾਦਰ ਸਿੱਖ 16 ਪਵਿਤ੍ਰ 17. ਜੁੜੇ ਹੋਏ 18. ਪਹਿਰੇਦਾਰ 19. ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ 20. ਜੋਧੇ 21. ਸਾਰੇ 22. ਦਿਖਾਵਾ 23. ਹੱਥ 24. ਤੇਜ਼ 25. ਦੁਖ 26. ਮਰਨ, ਮੌਤ ਨੂੰ 27. ਫੁਟ 28. ਭਲਾਈ 29. ਯਦੂਵੰਸ਼ੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਸਨ 30. ਜਿਹੇ, ਵਾਂਗ

ਉਦ੍ਬੋਧਨ‡

ਯੋਂ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਸਿੰਹ ਬਨਾ ਕਰ ਲਿਯਾ ਸ੍ਵਸ੍ਥ-ਸਮ[1] ਗੁਰੁ ਨੇ ਸ੍ਵਾਸ[2],
ਵੇ ਬਲਿਦਾਨ ਦੇ ਸਕੇਂਗੇ ਅਬ ਹੁਆ ਉਨ੍ਹੇਂ ਮਨ ਮੇਂ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ।
ਫਿਰ ਭੀ ਜਿਸ ਸ੍ਵਦੇਸ਼ ਕੇ ਊਪਰ ਕਰਤੇ ਜਾਤੇ ਥੇ ਵੇ ਯੁੱਧ,
ਹਾਯ ਯਵਨ ਪਰ-ਵਸ਼[3] ਹੋ ਉਲਟਾ ਅੜਾ ਖੜਾ ਥਾ ਵਹੀ ਵਿਰੁੱਧ !

ਅਪਨੇ ਚਾਰੋਂ ਔਰ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਦੇਖਾ, ਮਿਲੇ ਕਹੀਂ ਕੁਛ ਤਤ੍ਵ,
ਤੋ ਕੁਛ ਕ੍ਸ਼ੁਦ੍ਰ[4] ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਦੀਖ ਪੜੇ ਨਿਰਬਲ-ਨਿੱਸਤ੍ਵ[5] ।
ਕਿਯਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਉਦ੍ਬੋਧਿਤ[6] ਗੁਰੁ ਨੇ ਕਿ ਬਨਾ ਕਰ ਨਿਜ ਸਮੁਦਾਯ[7],
ਧਰ੍ਮ ਸ਼ਤ੍ਰੁ--ਸੰਹਾਰ- ਕਾਰ੍ਯ[3] ਮੇਂ ਬਨੇਂ ਆਪ ਅਨਿਵਾਰ੍ਯ[9] ਸਹਾਯ[10] ।

"ਕਬ ਤਕ ਕ੍ਰੀਤ[11] ਦਾਸ ਯਵਨੋਂ ਕੇ ਬਨੇ ਰਹੋਗੇ ਤੁਮ ਹੇ ਵੀਰ,
ਕਬ ਤਕ ਪਦ-ਮਰ੍ਦਿਤ[12] ਰਖੇਂਗੇ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਧਰ੍ਮ--ਵੈਰੀ ਬੇਪੀਰ ?
ਯਾਦ ਕਰੋ ਨਿਜ ਰੂਪ ਤੁਮ੍ਹੀਂ ਹੋ ਸੂਰ੍ਯ -ਚੰਦ੍ਰ--ਕੁਲਜਾਤ ਨ੍ਰਿਪਾਲ[13] !
ਯਦਿ ਅਪਨੇ ਕੋ ਭੂਲ ਜਾਇ ਤੋਂ ਬਾਨੇ ਸਿੰਹ ਭੀ ਸ੍ਵਾਨ--ਸ਼੍ਰਿਗਾਲ[14] ।

ਧਾਰ੍ਮਿਕ, ਸਾਮਾਜਿਕ ਯਾ ਨੈਤਿਕ ਕੌਨ, ਨਿਰਾਦਰ ਹੈ ਵਹ ਘੋਰ,
ਸਹਨਾ ਪੜਤਾ ਣਹੀਂ ਬੰਧੁ, ਜੋ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਨਿਰੰਤਰ ਚਾਰੋਂ ਔਰ[15] ?
ਹਿੰਦੂ ਰਹਨੇ ਕਾ ਭੀ ਹਮ ਕੋ 'ਕਰ[16]' ਦੇਨਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਹਾਯ !
ਔਰ ਹਮਾਰੇ ਹੀ ਬਲ ਸੇ ਵੇ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਹਮ ਪਰ ਅਨਯਾਯ[17] ।

ਦੇ ਦੇ ਕਰ ਸਹਯੋਗ ਹਮੀਂ ਹੈਂ ਚਲਾ ਰਹੇ ਯੇ ਸ਼ਾਸਨ--ਯੰਤ੍ਰ[18],
ਜੋ ਹਮ ਮੁਕ੍ਤਿ--ਲਕ੍ਸ਼੍ਯ[19] ਵਾਲੋਂ ਕੋ ਰਖਤਾ ਹੈ ਪਸ਼ੁ—ਸਮ[20] ਪਰਤੰਤ੍ਰ[21] ।
ਅਪਨੇ ਹੀ ਜਯ ਸਿੰਹ ਧਰਾਧਿਪ[22] ਕਹਲਾ ਕਰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਜਯ ਸ਼ਾਹ,
ਅਪਨੇ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਰਾਜੋਂ ਕੋ ਹੈਂ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਦਿੱਲੀ ਕੀ ਰਾਹ ।

---

‡ਗਿਆਨ ਕਰਾਉਣਾ, ਜਗਾਉਣਾ 1. ਨਰੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਂਗ 2. ਸਾਹ 3. ਪਰਾਏ ਵੱਸ 4. ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ 5. ਕਮਜ਼ੋਰ 6. ਜਗਾਇਆ 7. ਇਕੱਠ ਸਮਾਜ 8. ਧਰਮ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ 9-10. ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਹਾਇਕ 11. ਖਰੀਦੇ ਹੋਏ 12. ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਮਿਧੇ 13.ਰਾਜੇ 14. ਕੁੱਤਾਂ ਤੇ ਗਿੱਦੜ 15. ਚੁਪਾਸੀਂ 16. ਟੈਕਸ, ਭਾਵ ਜਜ਼ਿਆ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਹੈ 17 ਜ਼ੁਲਮ 18. ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ 19. ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਾਲੇ 20. ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ 21. ਗੁਲਾਮ 22. ਰਾਜਾ

ਹੋਤੇ ਰਹੇ ਸਫਲ ਅਰਿ[1],—ਹਮ ਮੇਂ ਪਾਕਰ ਅਤਿ ਅਨੈਕਯ[2] ਯਾ ਫੂਟ,
ਧਰ੍ਮ, ਧਰਾ[3], ਧਨ ਤੀਨੋਂ ਹੀ ਕੀ ਮਚੀ ਇਸੀ ਕਾਰਨ ਯਹ ਲੂਟ।
ਏਕ ਵੇਦ ਹੈਂ, ਏਕ ਸ਼ਾਸ੍ਤ੍ਰ ਹੈਂ ਔਰ ਏਕ ਹੈਂ ਨਿਜ ਕੁਲ-ਗੋਤ੍ਰ,
ਤਦਪਿ[4] ਹਾਯ ! ਹਮ ਏਕ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਗਾਤੇ ਹੈਂ ਅਪਨੇ ਹੀ .ਸ੍ਤੋਤ੍ਰ[5]।

ਹਮ ਜਯ ਚੰਦ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ, ਕਯਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ ਨ ਹੋਂ ਸਮ੍ਰਾਟ,
ਆਵੇ ਕਯੋਂ ਨ ਮੁਹੰਮਦ ਗੌਰੀ ਲੇਂਗੇ ਉਸੇ ਚਰਣ ਤਕ ਚਾਟ।
ਅਪਨੇ ਕੋ ਤੋ ਉੱਚ ਬਤਾ ਕਰ ਕਹ ਅਪਨੋਂ ਕੋ ਨੀਚ ਨਿਕ੍ਰਿਸ਼੍ਟ[6],
ਵਿਜਾਤਿਯੋਂ ਕੇ ਵਿਧਰ੍ਮਿਯੋਂ ਕੇ, ਚਰਣ ਚੂਮਤੇ ਹੈਂ ਹਮ ਧ੍ਰਿਸ਼੍ਟ[7],

ਇਤਿਹਾਸੋਂ ਕੇ ਪ੍ਰਿਸ਼੍ਟੋਂ[8] ਮੇਂ ਯੋਂ ਨ ਹੋ ਔਰ ਅਬ ਤੁਮ ਉਪਹਾਸਯ[9],
ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਯਹ ਆਰ੍ਯ ਜਨੋਂ ਕੋ ਕਰੇਂ ਦਸਯਗਣ[10] ਕਾ ਜੋ ਦਾਸਯ[11]।
ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਕੇ, ਭੀਸ਼੍ਮਾਰ੍ਜੁਨ **ਕੇ**, ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ—ਵਿਕ੍ਰਮ ਕੇ ਵੰਸ,
ਧਾਰਣ ਕਰ ਹਾਯ ! ਤੁਮ ਕੁਛ ਤੋ ਉਨ ਕੇ ਗੁਣ—ਗੌਰਵ ਕੇ ਅੰਸ਼।

ਯਵਨੋਂ, ਸ਼ਕੋਂ ਔਰ ਹੂਣੋਂ ਸੇ ਬਦਲਾ ਲੇਨੇ ਵਾਲੇ ਆਜ,
ਮਲੇਛੋਂ ਸੇ ਨਿਜ ਜਾਤਿ ਧਰ੍ਮ ਤਕ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸਕਤਿ, ਹਾ ਲਾਜ !
ਤੁਮ ਸਾਕੇ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਫਿਰ ਵੀ ਸੰਵਤ ਚਲੇਂ ਨਵੀਨ,
ਆਓ ਮਿਲ ਕਰ ਘੋਸ਼ਤ[12] ਕਰਦੇਂ 'ਹੁਏ ਆਜ ਸੇ ਹਮ ਸ੍ਵਾਧੀਨ[13]।

ਅਪਮਾਨਿਤ ਹੋਕਰ ਜੀਨੇ ਸੇ ਅੱਛਾ ਹੈ ਮਰ ਜਾਨਾ, ਮਾਰ,
ਮਰ ਕਰ ਵੀਰ ਅਮਰ ਹੈਂ, ਜੀਕਰ ਭੀਰੁ[14] ਮਰੇਂ ਹੈਂ ਵਾਰੰਵਾਰ।
ਸਜਾਤੀਯ ਸਮ੍ਰਾਟੋਂ ਕੇ ਭੀ ਪਕੜ ਯਗਯ—ਹਯ[15] ਨਿੱਸੰਕੋਚ[16],
ਲੜ ਪੜਤੇ ਥੇ ਸ੍ਵਾਭਿਮਾਨ - ਵਸ਼[17] ਤੁਮ੍ਹੀਂ ਸ਼ਕ੍ਤਿ ਸਾਮਰ੍ਥਯ ਨ ਸੋਚ।

ਦੇਖੋ ਵੇ ਚਿੱਤੌਰ—ਚਿਤਾਏਂ—ਬੁਝੀ ਨਹੀਂ ਅਬ ਭੀ ਵਹ ਆਗ,
ਰਾਜ ਸਿੰਹ ਮੇਂ ਉਸ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੀ ਜਯੋਤੀ[17] ਉਠੀ ਫਿਰ ਭੀ ਵਹ ਜਾਗ।
ਹੁਏ ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਪਤਿ ਦਾਕ੍ਸ਼ਿਣਾਤਯ[19] ਵੇ ਮਹਾਰਾਸ਼੍ਟ੍ਰ ਮੇਂ ਪਰਿਣਤ[20] ਹਾਲ,
ਕਯਾ ਮਰ ਭੀ ਨ ਸਕੇਂਗੇ ਹਾ ! ਯਦਿ—ਜੀ ਨ ਸਕੇਂਗੇ ਹਮ ਇਸ ਕਾਲ !

---

1. ਦੁਸ਼ਮਣ 2. ਫੁਟ 3. ਜ਼ਮੀਨ 4. ਫੇਰ ਵੀ 5. ਗੁਣਗਾਨ 6. ਕਮੀਨਾ, ਭੈੜਾ 7. ਢੀਠ, ਲੱਜਾ ਹੀਨ 8. ਸਫ਼ੇ 9. ਹਾਸੇ ਦੇ ਪਾਤਰ 10. ਡਾਕੂਆਂ 11. ਦਾਸਤਾ, ਨੌਕਰੀ 12. ਐਲਾਨ 13. ਆਜ਼ਾਦ 14. ਕਾਇਰ, ਡਰਾਕਲ 15 ਯੱਗ ਦਾ ਘੋੜਾ 17 ਸੰਕੋਚ ਰਹਿਤ 17. ਸੈ ਅਭਿਮਾ ` ਕਾਰਣ 18. ਜੋਤ 19. ਦੱਖਣ ਦੇ 20. ਪੱਕੇ, ਮਜ਼ਬੂਤ

ਜਾਤਿ—ਧਰਮ ਕੀ ਔਰ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਲੱਜਾ ਰਖਨੇ ਕੇ ਹੀ ਹੇਤੁ[1],
ਯਵਨੋਂ ਕੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗੁਰੁਕੁਲ ਨੇ ਫਹਰਾਯਾ ਹੈ ਨਿਜ ਰਣ ਕੇਤੁ[2] ।
ਇਸੀ ਲਿਏ ਬਲਿਦਾਨ ਦਿਯਾ ਹੈ ਪੂਜਜ ਪਿਤਾ ਨੇ ਅਪਨੇ ਆਪ,
ਮੈਂ ਭੀ ਪ੍ਰਸ੍ਤੁਤ[3] ਹੂੰ, ਜੈਸੇ ਭੀ ਕਟੇ ਹਮਾਰਾ ਸਬਕਾ ਪਾਪ ।

ਵਹ ਦਿੱਲੀ ਕਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਨੰਦਪੁਰੀ ਯਹ ਸੰਤ,
ਫਿਰ ਭੀ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਜ[4] ਦੀਖੇਗਾ ਸੀਖੇਗਾ ਕੁਛ ਪਾਠ ਦੁਰੰਤ[5] ।
ਏਕ ਦੇਸ਼ ਕਾ, ਏਕ ਜਾਤਿ ਕਾ, ਏਕ ਰਾਮ ਕਾ ਲੇਕਰ ਨਾਮ,
ਆਓ, ਜਾਗੇਂ ਏਕ ਸਾਥ ਹਮ, ਭਾਗੇਂ ਦਸਜ[6] ਬਚੇਂ ਧਨ—ਧਾਮ ।

ਛਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜਿਨਕੇ ਊਪਰ ਏਕ ਵਾਰ ਜਿਸਕਾ ਆਤੰਕ[7],
ਉਠਤੇ ਹੈਂ ਕਜਾ ਤਦਵਿਰੁਧ[8] ਵੇ ਨਜਾਯ ਪ੍ਰਕਸ਼[9] ਪਰ ਭੀ ਨਿਸ੍ਸ਼ੰਕ[10] ।''
ਸਮਝਾ ਰਾਜਾਓਂ ਨੇ ਉਲਟਾ—ਗੁਰੁ ਕੋ ਲੇਨਾ ਹੈ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ੋਧ[11],
ਔਰੋਂ ਕੀ ਉਦਾਰਤਾ ਮੇਂ ਭੀ—ਸ੍ਵਾਰਥ ਦੇਖਤੇ ਹੈਂ ਦੁਰਬੋਧ[12] ।

ਸੰਘਰਸ਼

ਗੁਰੁ ਨੇ ਕਹਾ ਕਿ 'ਕਜਾ ਚਿੰਤਾ ਹੈ' ਰਖੂੰਗਾ ਮੈਂ ਤੋ ਨਿਜ ਮਾਨ,
ਆਜ ਨ ਹੋਂਗੇ ਤੋ ਕਲ ਹੋਂਗੇ—ਸਫਲ ਹਮਾਰੇ ਸਬ ਬਲਿਦਾਨ ।
ਡਰਤੇ ਹੈਂ ਯੇ ਦੁਰਬਲ[13] ਰਾਜਾ—ਮਰੇਂ ਮਿਟੇਂ ਹਮ ਸਬ ਕਜੋਂ ਵਜਰਥ[14] ?
ਅੱਛੀ ਬਾਤ ਬਨਾਊਂਗਾ ਮੈਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕਰ ਇਨ੍ਹੇਂ ਸਮਰਥ[15] ।

ਛੋੜ ਦਿਯਾ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਗੁਰੁ ਨੇ—''ਭੰਗ ਕਰੋ ਇਨ ਕੀ ਜੜ ਸ਼ਾਂਤਿ,
ਜਾਗੇ ਕ੍ਰੋਧ ਮੂਰਤਿ ਰਖ ਕਰ ਹੀਇਨਮੇਂ ਸ੍ਵਾਭਿਮਾਨ ਕੀ ਕਾਂਤਿ[16] ।''
ਅਰਿ[17] ਵਿਰੁੱਧ ਰਾਜਾ ਨ ਮਿਲੇ ਥੇ ਗੁਰੁ ਵਿਰੁੱਧ ਮਿਲ ਗਏ ਸਮਸ੍ਤ[18],
ਭਾਲ[19] ਪੀਟਤੇ ਹੈਂ ਅਪਨਾ ਹੀ ਕ੍ਲੀਬ—ਕਰਮਹੀਨੋਂ[20] ਕੇ ਹਸ੍ਤ[21]

ਸਾਤ ਸਾਤ ਰਾਜਾ ਚੜ੍ਹ ਆਏ ਦਸ ਸਹਸ੍ਰ[22] ਸੇਨਾ ਕੇ ਸੰਗ,
ਦੋ ਸਹਸ੍ਰ ਸੈਨਿਕ ਲੇਕਰ ਹੀ ਦਿਖਲਾਯਾ ਗੁਰੁ ਨੇ ਰਣ - ਰੰਗ ।
ਬਹੁ ਸੰਖਜਕ ਭੀ ਵਿਪਕ੍ਸ਼ਿਓਂ[23] ਕਾ ਸਾਰਾ ਗਰ੍ਵ[24] ਹੋ ਗਯਾ ਚੂਰ੍ਣ[25],
ਲੜੇ ਏਕ ਸੌ ਸੇ, ਸਿੱਖੋਂ ਮੇਂ ਥਾ ਐਸਾ ਸਾਹਸ ਪਰਿਪੂਰ੍ਣ ।

ਹਰਿ ਚੰਦ ਰਾਜਾ ਰਖਤਾ ਥਾ ਅਪਨੇ ਧਨੁਰ੍ਵਾਨ ਕਾ ਦਰ੍ਪ[26],
ਕਿੰਤੁ ਉਸੇ ਡੰਸ ਗਯਾ ਅੰਤ ਮੇਂ ਗੁਰ ਹਰ ਕਾ ਖਰ[27] ਤਰ[28] ਸ਼ਰ – ਸਰ੍ਪ[29] ।
ਵਿਵਸ਼ ਸੰਧਿ[30] ਕੀ ਸਬ ਰਾਜੋਂ ਨੇ ਔਰ ਹੁਏ ਵੇ ਗੁਰੁ ਕੇ ਸਾਥ,
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋ ਕਰ[31] ਦੇਨੇ ਸੇ ਖੀਂਚ ਲਿਯਾ ਉਨ ਸਬ ਨੇ ਹਾਥ ।

---

1. ਲਈ 2 ਰਣ ਦਾ ਝੰਡਾ 3, ਹਾਜ਼ਰ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਨਜ਼ਾਰਾ 5. ਬੁਰੇ ਅੰਤ ਵਾਲਾ 6. ਡਾਕੂ, ਲੁਟੇਰੇ 7. ਰੋਹਬ ਡਰ 8. ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ 9. ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇ ਪੱਖ 10. ਸ਼ੰਕਾ ਰਹਿਤ 11. ਬਦਲਾ 12.ਮੂਰਖ, ਬੁਰੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ 13. ਕਮਜ਼ੋਰ 14. ਫਜ਼ੂਲ 15. ਸਮਰੱਥ 16. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇਜ 17. ਵੈਰੀ 18. ਸਾਰੇ 19. ਮੱਥਾ 20. ਡਰਪੋਕਾਂ ਤੇ ਕਰਮ ਹੀਨ 21. ਹੱਥ 22. ਹਜ਼ਾਰ 23. ਵਿਰੋਧੀ ਪੱਖ ਵਾਲੇ, ਵੈਰੀ 25 ਘਮੰਡ 25 ਟੁਟ ਗਿਆ 26 ਘਮੰਡ 27. ਤੇਜ ਚਾਲ ਵਾਲਾ 28-29. ਤੀਰ ਰੂਪੀ ਸੱਪ 30. ਸੰਧੀ 31 ਟੈਕਸ

ਸਯੱਦ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ

ਸਯੱਦ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮ ਕੇ ਏਕ ਯਵਨ[1] ਥੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਿਤ੍ਰ,
ਅੰਧ ਨ ਕਰਕੇ ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਧਰਮ ਨੇ ਦੀ ਥੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਉਦਾਰ ਪਵਿਤ੍ਰ।
ਉਨਕਾ ਹੀ ਉਪਰੋਧ ਮਾਨ ਕਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸੇ ਨੀਤਿਮਯ[3] ਜਾਨ,
ਸੈਨਿਕ ਬਨਾ ਲਿਏ ਥੇ ਅਪਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਬਾਗੀ ਬਹੁਤ ਪਠਾਨ।

ਕਿਤੁ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਾਓਂ ਸੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਹੋਨਾ ਥਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮ[4],
ਉਸੀ ਰਾਤ ਕੋ ਧੋਖਾ ਦੇਕਰ ਭਾਗ ਗਏ ਵੇ ਨਮਕ ਹਰਾਮ।
ਪਾਕਰ ਯਹ ਸੰਵਾਦ[5] ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਹੀ, ਲੱਜਾ ਔਰ ਵ੍ਯਥਾ ਸੇ ਤ੍ਰਸਤ,
ਆਏ ਸ੍ਵਯੰ ਸਮਰ[6] ਮੇਂ ਸਯੱਦ ਲਾਏ ਵੇ ਨਿਜ ਸੈਨਜ[7] ਸਮਸ੍ਤ[8]।

ਸਚ ਤੋ ਯਹ ਹੈ ਰਹਾ ਇਸੀ ਸੇ ਉਸ ਪ੍ਰਸੰਗ[9] ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪਕ੍ਸ਼[10],
ਕਿੰਤੁ ਸ਼ੋਕ ਸਯੱਦ ਕਾ ਬੇਟਾ ਬਨਾ ਵੈਰੀ—ਵਾਣੋਂ[11] ਕਾ ਲਕ੍ਸ਼[12]।
ਗੁਰੁ ਨੇ ਉਨ ਹ੍ਰਿਤਪੁਤ੍ਰ[13] ਰਤ੍ਨ ਕੋ ਲਿਯਾ ਤਪ੍ਤ[14] ਨਿਜ ਉਰ[15] ਪਰ ਖੀਂਚ
ਦੋ ਬੂੰਦੋਂ ਸੇ ਉਸੇ ਉਸੀ ਕ੍ਸ਼ਣ[16] ਦਿਯਾ ਸ਼ੂਰ[17] ਸਯੱਦ ਨੇ ਸੀਂਚ।

"ਮਿਤ੍ਰ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾਂ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਤ੍ਰੁ[18] ਨੇ ਮੇਰਾ ਰਤ੍ਨ ਹਰਾ ਹੈ ਆਜ,
ਮੇਰੇ ਪੁਤ੍ਰ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਥੀ ਹੋਂ ਉਨਕਾ ਬੰਧੁ ਮਰਾ ਹੈ ਆਜ।
ਔਰ ਕਯਾ ਕਹੂੰ, ਮੁਝੇ ਹ੍ਰਿਦਯ ਮੇਂ ਹੈ ਕੇਵਲ ਇਤਨਾ ਸੰਤੋਸ਼—
ਉਸ ਕੇ ਘਾਤਕ ਰਿਪੁ[19] ਕੇ ਵਧ[20] ਸੇ ਸਫਲ ਹੁਆ ਮੇਰਾ ਰਣ-ਰੋਸ਼[21]।"

"ਔਰ ਤਸੱਲੀ ਹੈ ਮੁਝਕੋ ਭੀ ਚੁਕਾ ਪਠਾਨੋਂ ਵਾਲਾ ਕਰ੍ਜ,
ਜੋ ਕੁਛ ਹੁਆ ਖ਼ੁਦਾ ਕੀ ਮਰਜੀ ਅਦਾ ਕਿਯਾ ਖ਼ੁਦ ਮੈਨੇ ਫ਼ਰ੍ਜ਼।
ਵਹ ਮਰਦੋਂ ਕੀ ਮੌਤ ਮਰਾ ਹੈ ਆਪ ਨ ਕਰਿਏ ਉਨਕਾ ਰੰਜ,
ਹਮ ਸਬ ਸੌਦਾ ਕਰ ਜਾਵੇਂਗੇ ਫਿਰ ਭੀ ਭਰਾ ਰਹੇਗਾ ਗੰਜ[22]।"

ਗੁਰੁ ਨੇ ਕਹਾ—"ਆਜ ਹਮ ਦੋਨੋਂ ਭਾਈ ਹੁਏ ਯਹਾਂ ਏਕਤ੍ਰ,
ਲੋ, ਤੁਮ ਮੇਰੀ ਆਧੀ ਪਗੜੀ ਔਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੂਪ ਯਹ ਪਤ੍ਰ।"
ਬੋਲੇ ਸਯੱਦ ਲੇਕਰ ਸਾਦਰ[23] ਗੁਰੁ ਕਾ ਵਹ ਆਦਰ ਅਨਮੋਲ—
"ਖ਼ੁਦਾ ਕਰੇ ਕਿ ਮਿਲੇਂ ਯੋਂ ਹੀ ਸਭ ਹਿੰਦੂ—ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੀ ਖੋਲ।

---

1. ਮੁਸਲਮਾਨ 2. ਆਗ੍ਰਹ ਹਠ 3. ਨੀਤੀਵਾਨ 4. ਯੁੱਧ 5. ਖਬਰ 6. ਯੁੱਧ 7–8. ਸਾਰੀ ਫੌਜ 9. ਮੌਕੇ ਤੇ (ਜਿਸਦਾ ਜਿਕਰ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਚੁਕਿਆ ਹੈ) 10. ਪੱਖ 11. ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ 12. ਨਿਸ਼ਾਨਾ 13. ਭਾਵ 'ਮੇਰੇ ਪੁਤਰ, ਤੋਂ' ਹੈ 14. ਗਰਮ, ਨਿੱਘੀ 15. ਛਾਤੀ 16. ਛਿਨ, ਪਲ 17. ਬਹਾਦੁਰ 18. ਵੈਰੀ 19. ਕਾਤਲ ਦੁਸ਼ਮਣ 20. ਮਾਰਨ 21. ਰਣ ਵਿਚ ਉਪਜਿਆ ਰੋਸ 22. ਬਾਜ਼ਾਰ 23. ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ

ਰਾਮ—ਰਹੀਮ ਏਕ ਹੈਂ, ਖਾਲੀ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਹੈਂ ਉਸਕੇ ਨਾਮ ।"
ਹੋ ਦੋ ਜਾਨੂੰ[1], ਦੇਖ ਊਪਰ ਕੋ ਕਿਯਾ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਪ੍ਰਣਤ[2] ਪ੍ਰਣਾਮ ।
ਗੁਰੂ ਬੋਲੇ—"ਮੈਂ ਯਤ੍ਨ ਇਸੀ ਕਾ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਪ੍ਰਾਣੋਂ ਪਰ ਖੇਲ,
ਜਬ ਤਕ ਹਿੰਦੂ ਸਬਲ[3] ਨ ਹੋਂਗੇ ਕਭੀ ਨ ਹੋਗਾ ਸੱਚਾ ਮੇਲ ।

ਹਮ ਕੋ ਹੈ ਅਧਿਕਾਰ ਕਰੇਂ ਹਮ ਪੁਨਹ੍[4] ਪ੍ਰਾਪਤ ਗਤ-ਗੌਰਵ-ਮਾਨ[5],
ਔਰ ਬਨੇਂ ਫਿਰ ਭੀ ਵੈਸੇ ਹੀ ਥੇ ਜੈਸੇ ਹਮ ਪ੍ਰਥਮ ਮਹਾਨ ।
ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਵੀ-ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਬਨੇਂ ਤਨਿਕ[6] ਤਰ ਧਰ੍ਮ ਸਹਿਸ਼ਣੂ[7],
ਬਨੇ ਰਹੇਂਗੇ ਸਦਾ ਨ ਯੋਂ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਵਿਜਿਤ[8] ਔਰ ਵੇ ਜਿਸ਼੍ਣੂ[9] ।"

---

1. ਦੋਨੋ ਗੋਡੇ ਝੁਕਾ ਕੇ 2. ਝੁਕਦਿਆਂ, ਝੁਕ ਕੇ 3. ਬਲਵਾਨ 4. ਦੁਬਾਰਾ 5. ਪਿਛਲਾ ਗੌਰਵ ਤੇ ਇੱਜ਼ਤ
6. ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ 7. ਸਹਿਨਸ਼ੀਲ 8. ਹਾਰੇ ਹਏ 9. ਜੇਤੂ

ਯੁੱਧ ਪਰ ਯੁੱਧ

ਵਿਜਯ ਹੁਈ ਪਰ ਸਜਾਤਿਓਂ[1] ਸੇ ਲੜਨਾ ਪੜਾ ਪ੍ਰਥਮ ਹੀ ਵਾਰ,
ਯਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਗੁਰੁ ਕੇ ਮਨ ਮੇਂ ਹੁਆ ਖੇਦ[2] ਕੀ ਹੀ ਸੰਚਾਰ[3] ।
ਫਿਰ ਭੀ ਸ਼ੁਭ ਪਰਿਣਾਮ[4] ਦੇਖ ਕਰ ਹੁਆ ਇਧਰ ਉਨ ਕੋ ਸੰਤੋਸ਼,
ਉਧਰ, ਦੇਖ ਵਿਦ੍ਰੋਹ ਨ੍ਰਿਪੋਂ[5] ਕਾ ਭੜਕ ਉਠਾ ਯਵਨੋਂ ਕਾ ਰੋਸ਼[6] ।

ਤੀਨ ਨਾਯਕੋਂ ਕੇ ਅਧੀਨ ਚੜ੍ਹ ਆਈ ਯਵਨੋਂ ਕੀ ਬਹੁ[7] ਸੈਨਯ[8],
ਔਰ ਪਹਾੜੀ ਭੂਪ[9] ਵਹਾਂ ਭੀ ਦੀਖ ਪੜੇ ਦਿਖਲਾਤੇ ਦੈਨਯ[10] ।
ਉਨ੍ਹੇਂ ਬਚਾਨੇ ਕਾ ਭੀ ਮਾਨੋਂ ਪੜਾ ਸ੍ਵਯੰ ਗੁਰੁ ਪਰ ਹੀ ਭਾਰ,
ਕਿੰਤੁ ਕਿਸੀ ਮਿਸ਼[11] ਭੀ ਰਿਪੁਓਂ[12] ਕਾ ਕਰਨਾ ਥਾ ਉਨ ਕੋ ਸੰਹਾਰ[13] ।

ਧੀਰਜ ਹੀ ਨ ਦਿਯਾ ਗੁਰੁਵਰ ਨੇ ਦੀ ਉਨ ਕੋ ਅਪਨੀ ਕੁਛ ਫੌਜ,
ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ[14] ਸ਼ਤ੍ਰੁ--ਸੱਮੁਖ[15] ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਮਿਲੀ ਆਜ ਮਨਮਾਨੀ ਮੌਜ ।
ਪੜੇ ਬੁਭੁਕ੍ਸ਼ਿਤ[16] ਪੰਚਾਨਨ—ਸਮ[17] ਯਵਨੋਂ ਪਰ ਗੁਰੁ--ਸੈਨਿਕ ਟੂਟ,
ਦੇਖ ਕਾਲ—ਸਾ ਇਨ ਕੋ ਉਨ ਕੇ ਗਏ ਅਚਾਨਕ ਛੱਕੇ ਛੂਟ ।

ਭਾਗੇ ਵੇ, ਪਰ ਨਵ ਬਲ ਪਾਕਰ ਲੌਟੇ, ਜੈਸੇ ਪਲਟੇ ਰੋਗ,
ਕਿੰਤੁ ਭਾਗਨਾਂ ਪੜਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਫਿਰ ਥਾ ਗੁਰੁ ਕਾ ਵਹ ਸਫਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ।
ਪ੍ਰਸੂ--ਪੀੜਿਤਾ[18] ਸਮਰ—ਭੂਮਿ[19] ਅਬ ਯਮਜ[20] ਜਯਾਜਯ[21] ਕੀ ਥੀ ਸੌਰ[22],
ਆਏ ਗੁਰੁ ਆਨੰਦ ਦੁਰਗ ਮੇਂ ਵੈਰੀ ਲੌਟ ਗਏ ਲਾਹੌਰ ।

ਸ਼ਾਹੀ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦਿਲਾਵਰ ਝੁੰਝਲਾਯਾ ਸੁਨ ਕਰ ਅਬ ਹਾਲ,
ਭੇਜੀ ਗੁਰੁ ਕੇ ਊਪਰ ਉਸਨੇ ਸੁਤ[23] ਰੁਸ੍ਤਮ ਯੁਤ ਚਮੂ[24] ਵਿਸ਼ਾਲ ।
ਏਕ ਪਹਾੜੀ ਨਾਲੇ ਪਰ ਫਿਰ ਹੁਆ ਸਿੱਖ ਯਵਨੋਂ ਕਾ ਯੁੱਧ,
ਜਲ ਕੇ ਸਾਥ ਬਹਾ ਸ਼ੋਣਿਤ[25] ਭੀ ਪਰ ਕਯਾ ਵਹ ਸੰਗਮ[26] ਥਾ ਸ਼ੁੱਧ ?

---

1. ਆਪਣੀ ਹੀ ਜਾਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ 2. ਰੰਜ 3. ਫੈਲਿਆ 4. ਨਤੀਜਾ 5. ਰਾਜਿਆਂ 6. ਰੋਸ 7-8 ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ 9. ਰਾਜੇ 10. ਦੀਨਤਾ 11. ਬਹਾਨੇ 12. ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ 13. ਘਾਤ, ਮਾਰਨਾ, ਖਾਤਮਾਂ 14. ਅਸਲੀ, ਵਾਸਤਵਿਕ 15. ਵੈਰੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ 16-17. ਭੁਖੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ 18. ਪ੍ਰਸਵ ਸਮੇਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਵੇਦਨਾ ਤੋਂ ਦੁਖੀ 19. ਰਣ ਖੇਤਰ, ਯੁੱਧ ਦਾ ਮੈਦਾਨ 20. ਜੋੜੇ 21. ਜਿੱਤ ਤੇ ਹਾਰ 22. ਦਾਦਰ 23. ਬੇਟਾ 24. ਫੌਜ 25. ਲਹੂ 26. ਮੇਲ

ਨਹੀਂ ਠਹਰਤਾ ਸਮਯ ਕਿਸੀ ਕੀ ਹਾਰ ਜੀਤ ਹੋਨੇ ਕੇ ਹੇਤੁ[1],
ਥਕਾ ਔਰ ਮਾਂਦਾ ਦਿਨ ਮਾਨੋਂ ਚਲਾ ਗਯਾ ਸੋਨੇ ਕੇ ਹੇਤੁ ।
ਯੁੱਧ ਰੁਕਾ ਜਬ ਰਾਤ ਹੋ ਗਈ ਤਬ ਭੀ ਤਮ[2] ਮੇਂ ਵਾਰੰਬਾਰ,
ਸੁਨ ਪੜਤੀ ਥੀ ਝਿੱਲੀਰਵ-ਮਿਸ[3] ਰਣ-ਸ਼ਸਤ੍ਰੋਂ[4] ਹੀ ਕੀ ਝੰਕਾਰ !
ਯਤ੍ਰ[5] ਤਤ੍ਰ[6] ਬਹੁ ਵਹ੍ਨਿ-ਰਾਸ਼ਿਯਾਂ[7] ਜਲਾ ਰਹੇ ਥੇ ਦੋਨੋਂ ਪਕ੍ਸ਼[8],
ਮਰਘਟ ਮੇਂ ਮ੍ਰਿਤ-ਵੀਰੋਂ ਕੀ ਸੀ ਹੁਈ ਚਿਤਾਏਂ ਵੇ ਪ੍ਰਤੱਯਕ੍ਸ਼[9] !
ਬੀਚ ਬੀਚ ਮੇਂ ਅਸ਼ਿਵ[10] ਸ਼ਿਵਾਏਂ[11] ਕਰ ਉਠਤੀ ਥੀ ਹਾਹਾਕਾਰ,
ਔਰ ਚੌਂਕ ਉਠਤੇ ਥੇ ਸੈਨਿਕ ਮਾਨੋਂ ਕੁਛ ਦੁਸ੍ਸੁਪ੍ਨ[12] ਨਿਹਾਰ[13] !
ਆਂਖੇਂ ਫਾੜ ਫਾੜ ਕਰ ਪ੍ਰਹਰੀ[14] ਦੇਖ ਰਹੇ ਥੇ ਯਥਾ ਉਲੂਕ[15],
ਬਨਾ ਰਹੀ ਥੀ ਪ੍ਰਖਰ[16] ਪਵਨ[17] ਕੋ ਉਠ ਉਨ ਕੇ ਹ੍ਰਿਦਯੋਂ ਕੀ ਹੂਕ !
ਸਹਸਾ ਝੰਝਾ[18] ਕੇ ਝਰਝਰ ਮੇਂ ਆਕਰ ਅੰਬਰ ਕੋ ਝਟ ਝੰਪ[19],
ਗਰਜ ਉਠੇ ਘਨ[20], ਅਰਿ-ਅਭਾਗਯ ਬਨ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਕਾ ਹ੍ਰਿਤਕੰਪ[21] ।

ਅਹਰੇ[23] ਘਨ ਮਾਨੋਂ ਯਵਨੋਂ ਪਰ ਘੁਰ ਘੁਰ ਕਰ ਆ ਪੜੇ ਬਰਾਹ[23],
ਪਾਨੀ ਪੜਨੇ ਲਗਾ ਝੜਾ ਝੜ ਔਰ ਹਤਾਹਤ ਉਠੇ ਕਰਾਹ ।
ਬਿਜਲੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਥੀ ਊਪਰ ਮਾਨੋਂ ਕਾਲ ਫਣੀ ਕੀ ਡਾੜ੍ਹ,
ਸਹਸਾ[24] ਬ੍ਹਹਾ ਲੇ ਗਈ ਆ ਕਰ ਯਵਨੋਂ ਕੋ ਪਾਨੀ ਕੀ ਬਾੜ੍ਹ ।
ਸਿੱਖ ਸੁਰਕ੍ਸ਼ਿਤ[25] ਥੇ ਪਹਲੇ ਹੀ ਉਚੱਸ੍ਥਲ[26] ਮੇ ਡੇਰੇ ਡਾਲ,
ਆ ਕਰ ਮਾਨੋਂ ਉਨ ਕੇ ਕਰ[27] ਮੇਂ ਜਯ ਦੇ ਗਯਾ ਸ੍ਵਯੰ ਹੀ ਕਾਲ ।
ਕਹਤੇ ਹੈਂ 'ਹਿਮਾਇਤੀ ਨਾਲਾ' ਤਬ ਸੇ ਉਸ ਨਾਲੇ ਕੋ ਸਿੱਖ ।
ਨਿਜ ਕ੍ਰਿਤੱਗਯਤਾ ਜਨਾ[28] ਰਹੇ ਹੈਂ ਜਯ ਦੇਨੇ ਵਾਲੇ ਕੋ ਸਿੱਖ ।
ਵਾਰੰਵਾਰ ਪਰਾਜਿਤ[29] ਹੋਕਰ ਯਵਨ ਹੁਏ ਅਤਯੰਤ[30] ਨਿਰਾਸ਼,
ਕ੍ਸ਼ੁਬ੍ਧ[31] ਹੁਆ ਔਰੰਗਜੇਬ ਭੀ ਸੁਨ ਕਰ ਨਿਜ ਗੌਰਵ ਕਾ ਨਾਸ਼ ।
ਭੇਜਾ ਸ੍ਵਯ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਕੋ ਉਸ ਨੇ ਉਸੀ ਸਮਯ ਪੰਜਾਬ,
ਚੜ੍ਹੇ ਮੁਅੱਜਮ ਸੇ ਦਲ-ਬਾਦਲ ਨਭ[32] ਕੋ ਛੋੜ ਧਰਾ[33] ਕੋ ਦਾਬ ।

---

1. ਲਈ 2. ਹਣੇਰੇ 3. ਝੀਂਗਰ ਆਦਿ ਦੀ ਆਵਾਜ ਦੇ ਬਹਾਨੇ 4. ਯਧ ਵਿਚ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਹਥਿਆਰਾਂ 5. 6. ਇਥੇ ਉਥੇ 7. ਅੱਗ ਦੇ ਢੇਰ 8, ਪੱਖ 9. ਪ੍ਰਤੱਖ 10. ਅਮੰਗਲਕਾਰੀ 11. ਗਿਦੜੀਆਂ 12, ਭੈੜਾ ਸੁਫਨਾ 13. ਦੇਖ 14. ਪਹਿਰੇਦਾਰ 15. ਉੱਲੂ ਵਾਂਗ 16. ਤੇਜ 17. ਹਵਾ 18. ਹਣੇਰੀ 19. ਢਕ ਕੇ, ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਲੈਕੇ 20, ਬੱਦਲ 21. ਹਿਰਦਾ ਕੰਬਾ ਦਿੱਤਾ 22. ਭਾੜੇ ਘੋਰ 23. ਸੂਰ 24. ਅਚਾਨਕ 25. ਸੁਰੱਖਿਅਤ 26. ਉੱਚੀ ਥਾਂ 27. ਹੱਥ 28. ਜਤਾ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ 29. ਹਾਰ 30. ਬਹੁਤ 31. ਖਫ਼ਾ ਅਸ਼ਾਂਤ 32. ਅੰਬਰ 33. ਧਰਤੀ

ਐਸੀ ਸੈਨਾਂ ਕੇ ਯੋਧਾ ਭੀ ਕਰ ਨ ਸਕੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕੁਛ ਹਾਨਿ[1],
ਮਾਰੇ ਗਏ ਰਾਤ੍ਰਿ-ਰਣ[2] ਮੇਂ ਬਹੁ[3] ਸ਼ੇਸ਼[4] ਹਾਰ ਭਾਗੇ ਸਗਲਾਨਿ[5] ।
ਚਿੰਤਿਤ ਹੁਆ ਮੁਅੱਜਮ, ਸਬ ਸੁਨ ਚੜ੍ਹਨੇ ਵਾਲਾ ਸ੍ਵਯੰ ਇਸ ਵਾਰ,
ਪਰ ਸਮਝਾਯਾ ਗਯਾ ਸੰਤ ਸੇ ਜਾਏਂ ਕਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਮੰਤ[6] ਨ ਹਾਰ ।
ਵਹਾਂ ਜੀਤ ਕਰ ਭੀ ਅਪਯਸ਼ ਹੈ—ਭਿਕ੍ਸ਼ੁਕ[7] ਪਰ ਇਤਨਾ ਅਭਿਯਾਨ[8] ?
ਰਹੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੇ ਯਦਿ[9] ਵਹ ਆਗੇ ਤੋ ਸਮੁਚਿਤ[10] ਹੈ ਕਸ਼੍ਮਾ-ਪ੍ਰਦਾਨ[11] ।
ਵਾਰ ਵਾਰ ਜੀਤੇ ਯੋਂ ਗੁਰੁਵਰ ਕਿੰਤੁ ਪਹਾੜੀ ਭੂਪ[12] ਕਠੋਰ,
ਜਾਨੇ ਲਗੇ ਫੂਟ ਕਰ ਉਨ ਮੇ ਕ੍ਰਮ ਸੋ ਸ਼ਤ੍ਰੂ[13] ਜਨੋਂ ਕੀ ਔਰ ।
ਕਰ ਲਾ ਲਾਕਰ ਫਿਰ ਯਵਨੋਂ ਕੇ ਵੇ ਸਬ ਹੋਨੇ ਲਗੇ ਅਧੀਨ,
ਏਕ ਏਕ ਕਰ ਦੰਡਿਤ ਹੋਕਰ ਦੁਰ੍ਵਿਧ[14] ਹੁਏ ਵਹਾਂ ਭੀ ਦੀਨ ।
ਗੁਰੁ ਰਾਜ ਪਰ ਚੜਨੇ ਕੇ ਇੱਛੁਕ ਖੜ੍ਗ ਚਲਾਤੀ ਜਿਸ ਕੀ ਸੂੰੜ,
ਘੇਰ ਘੁਮਾਏ ਗਏ ਗਧੋਂ ਪਰ ਡਾੜ੍ਹੀ-ਮੂੱਛ ਔਰ ਸਿਰ ਮੂੰੜ ।
ਪ੍ਰਾਣ ਬਚੇ, ਪਰ ਮਾਨ ਗਯਾ ਸੋ ਗੁਰੁ ਪਰ ਉਤਰਾ ਇਸ ਕਾ ਰੋਸ਼[15],
ਜੋ ਬਾਹਰ ਕੁਛ ਕਰ ਨ ਸਕੇਂਗੇ ਦੇਂਗੇ ਘਰਕੋਂ ਕੋ ਹੀ ਦੋਸ਼ ।
ਵਿਵਸ਼ ਸੰਧਿ[16] ਕਰ ਕੇ ਭੀ ਗੁਰੁ ਸੇ ਮਨ ਮੇਂ ਥੇ ਵੇ ਉਨ ਪਰ ਕ੍ਰੁੱਧ;
ਅਵੱਸਰ ਪਾਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਯਹ[17] ਸਬ ਫਿਰ ਉਨ ਸੇ ਹੋ ਗਏ ਵਿਰੁੱਧ ।
"ਹਮ ਰਾਜਾ, ਗੋਵਿੰਦ ਭਿਖਾਰੀ ਦਿਖਲਾਵੇ ਹਮ ਪਰ ਅਧਿਕਾਰ ?
ਯਵਨੋਂ ਸੇ ਮਿਲ ਮਿਲ ਕਰ ਅਬ ਵੇ ਗੁਰੁ ਪਰ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਪ੍ਰਹਾਰ ।
ਗੁਰੁ ਨੇ ਕਹਾ—"ਅਕਾਲ ਪੁਰੁਸ਼ ਕੀ ਜੈਸੀ ਇੱਛਾ, ਜੋ ਭਵਿਤਵ੍ਯ[18],
ਹਮ ਅਪਨਾ ਕਰਤ੍ਰਯ[19] ਕਰੇਂਗੇ ਵਿਧੀ ਅਪਸਵ੍ਯ[20] ਰਹੇ ਯਾ ਸਵ੍ਯ[21] ।"
ਆਠ ਸਹਸ੍ਰ[22] ਸੈਨਿਕ ਜਨ ਗੁਰੁ ਕੇ ਕਿੰਤੁ ਉਪਰ ਥੇ ਬੀਸ ਸਹਸ੍ਰ,
ਤੋਪ ਤੀਰ, ਤਲਵਾਰੋਂ ਸੇ ਅਬ ਚਲਾ ਅਹਰ੍ਨਿਸ਼ਿ[23] ਯੁੱਧ ਅਜਸ੍ਰ[24] ।
ਚਲਤੀਂ ਇਧਰ ਉਧਰ ਸੇ ਤੋਪੇਂ ਗੜ੍ਹ ਪਰ ਅੜਤੇ ਦਿਨ ਮੇਂ ਸਿੱਖ,
ਔਰ ਰਾਤ ਮੇਂ ਅਸਿਆਂ[25] ਚਲਤੀ-ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਲੜਤੇ ਜਿਨ ਮੇ ਸਿੱਖ ।

1. ਨੁਕਸਾਨ 2. ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ 3. ਬਹੁਤ 4. ਬਾਕੀ 5. ਗਲਾਨੀ ਸਹਿਤ, ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ 6. ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ 7. ਮੰਗਤੇ 8. ਚੜ੍ਹਾਈ, ਹਮਲਾ 9. ਜੇ 10. ਉਚਿਤ 11. ਖਿਮਾਂ ਕਰ ਦੇਣਾ 12. ਰਾਜੇ 13. ਵੈਰੀਆਂ 14. ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 15. ਰੋਸ 16. ਸੁਲਹ 17. ਲਗਭਗ 18. ਭਾਵੀ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ 19. ਕਰਤੱਵ 20. ਅਨੁਕਲ 21. ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ 22. ਹਜ਼ਾਰ 23. ਦਿਨ ਰਾਤ, ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ 24. ਨਿਰੰਤਰ, ਲਗਾਤਾਰ 25. ਤਲਵਾਰਾਂ

ਬੜ੍ਹਤਾ ਥਾ ਉਤ੍ਸਾਹ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਘਟਤੇ ਦੇਖ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਦਿਨ ਰਾਤ,
ਬਨਤੀ ਔਰ ਬਿਗੜਤੀ ਜਾਤੀ ਏਕ ਸਾਥ ਦੋਨੋਂ ਕੀ ਬਾਤ ।
ਛੋੜਾ ਮੱਤ ਨਾਗ[1] ਰਿਪੁਓਂ[2] ਨੇ ਗੜ੍ਹ-ਕਪਾਟ[3] ਡਾਲੇ ਜੋ ਤੋੜ;
ਦਿਯਾ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਹ ਨੇ ਉਲਟਾ ਭਾਲੇ ਸੇ ਉਸ ਕਾ ਸਿਰ ਫੋੜ ।

ਦਲਾ ਦ੍ਵਿਰਦ[4] ਨੇ ਅਪਨਾ ਹੀ ਦਲ ਭਾਗਾ ਜੋ ਪੀਛੇ ਚਿੰਘਾੜ;
ਸਿੰਹ ਸਮਾਨ[5] ਦਹਾੜ ਸਿੱਖ ਭੀ ਟੂਟ ਪੜੇ ਪੰਜੇ ਸੇ ਝਾੜ ।
ਜਬ ਤਕ ਅਰਿ[6] ਸੰਭਲੇ, ਬਹੁਤੋਂ ਕੋ ਮਾਰ ਗਏ ਗੜ੍ਹ ਮੇਂ ਵੇ ਭਾਗ,
ਬਿਲ ਸੇ ਨਿਕਲ ਕਾਟ ਵੈਰੀ ਕੋ ਘੁਸੇ ਯਥਾ ਫਿਰ ਬਿਲ ਮੇਂ ਨਾਗ !

———

ਮਾਤ੍ਰ-ਭਕ੍ਤਿ

ਸਿੰਹ ਰੂਪ ਭੀ ਗੋ ਰਕ੍ਸ਼ਕ ਥੇ ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਹ ਬੇਜੋੜ;
ਵੈਰੀ ਨੇ ਗੋ-ਸ਼ਪਥ[7] ਦਿਲਾਈ ਲੜੇ ਨ ਯਦਿ[8] ਅਬ ਵੇ ਗੜ੍ਹ ਛੋੜ ।
ਭੋਲੀ-ਭਾਲੀ ਗੁਰੁ-ਜਨਨੀ[9] ਕੋ ਇਸ ਸੀ ਹੁਆ ਬੜਾ ਸੰਕੋਚ,
ਯਹ ਗੋ-ਸ਼ਪਥ ਨਿਭੇਗੀ ਕੈਸੇ ਹੋਨੇ ਲਗਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਅਤਿ ਸ਼ੋਚ ।

ਗਾਯ ਬਨਾਈ ਥੀ ਆਟੇ ਕੀ ਔਰ ਗਲੇ ਮੇਂ ਥਾ ਵਹ ਲੇਖ;
ਹੰਸੇ ਘ੍ਰਿਣਾ ਸੇ ਵੈਰੀ ਜਨੋਂ ਕੀ ਗੁਰੂ ਯਹ ਸਾਰੀ ਲੀਲਾ ਦੇਖ ।
"ਫੰਸੇ ਵੈਰਿਓਂ ਕੀ ਬਾਤੋਂ ਮੇਂ ਯਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਐਸੇ ਮੂੜ੍ਹ[10],
ਯਹ ਤੋ ਭੋਂਡੀ[11] ਰਹੀ, ਦੂਸਰੀ ਯੁਕ੍ਤਿ[12] ਨਿਕਾਲੇਂ ਵੇ ਕੁਛ ਗੂੜ੍ਹ ।

ਸ੍ਵਕ੍ਰਿਤ[13] ਸ਼ਪਥ ਪਾਲਨੀਯ[14] ਹੈ ਯੋਂ ਉਨ ਕੀ ਭੀ ਹੈ ਸੌਗੰਧ[15]—
'ਜੋ ਵੇ ਭਾਰਤ ਛੋੜ ਨ ਜਾਵੇਂ ਤੋੜ ਨਾ ਜਾਵੇਂ ਸਬ ਸੰਬੰਧ ।'
ਗੋ-ਬ੍ਰਾਹਣ ਕੇ ਰਕ੍ਸ਼ਣਾਰ੍ਥ[16] ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਯਹਾਂ ਆਯਾਸ[17],
ਪਰ ਅਪਨੇ ਕੁਤ੍ਸਿਤ[18] ਕਰ੍ਮੋਂ[19] ਕਾ ਕਯਾ ਉੱਤਰ ਹੈ ਉਨ ਕੇ ਪਾਸ ?

ਏਕ ਵਾਰ ਗਾਏਂ ਆਂਗੇ ਕਰ ਯਵਨ ਹੋ ਗਏ ਥੇ ਕ੍ਰਿਤ-ਕਾਰ੍ਯ[20],
ਵਾਰ ਨ ਕਰ ਕੇ; ਬਸ ਪ੍ਰਹਾਰ[21] ਹੀ ਸਹ ਕਰ ਹਾਰ ਗਏ ਥੇ ਆਰ੍ਯ ।

---

1. ਮਸਤ ਹਾਥੀ 2. ਵੈਰੀਆਂ 3. ਕਿਲੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 4. ਹਾਥੀ 5. ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗ 6. ਦੁਸ਼ਮਣ 7. ਗਊ ਦੀ ਸੌਂਹ 8. ਜੇ 9. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ 10. ਮੂਰਖ 11. ਭੱਦੀ, 12. ਜੁਗਤ, ਤਰਕੀਬ 13. ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੀਤੀ ਹੋਈ 14. ਨਿਭਾਉਣ ਯੋਗ 15. ਸੌਂ 16. ਰੱਖਿਆ ਲਈ 17. ਕੋਸ਼ਿਸ਼. ਯਤਨ 18. ਬੁਰੇ 19. ਕਾਰਜਾਂ 20. ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸਫ਼ਲ 21. ਵਾਰ, ਹੱਲਾ

ਨ ਤੋ ਭਕ੍ਸ਼ਕੋਂ[1] ਸੇ ਗਾਏਂ ਹੀ ਬਚੀਂ, ਨ ਉਨ ਕੇ ਰਕ੍ਸ਼ਕ[2] ਆਪ,
ਕ੍ਸੁਦ੍ਰ[3] ਪੁਨਯ[4] ਕੇ ਭ੍ਰਮ ਮੇਂ ਯੋਂ ਹੀ ਕਿਏ ਹਾਯ ! ਹਮ ਨੇ ਬਹੁ-ਪਾਪ ।''
ਮਾਂ ਨੇ ਕਹਾ—''ਠੀਕ ਹੈ ਬੇਟਾ ਵਹੀ ਕਰੋ ਜੋ ਸਮਝੋ ਠੀਕ;
ਤੁਮ ਸਪੂਤ[5] ਹੋ, ਜੈਸੀ ਚਾਹੋ ਸ੍ਵਯੰ ਚਲਾਓ ਅਪਨੀ ਲੀਕ ।
ਫਿਰ ਭੀ ਹਮ ਅਬਲਾਏਂ ਠਹਰੀਂ ਹੋਤਾ ਹੈ ਇਸ ਸੇ ਕਛ ਖੇਦ[6];
ਦੁਰ੍ਬਲ[7] ਹ੍ਰਿਦਯ ਕਾਂਪ ਉਠਤਾ ਜਾਨ ਸਮਝ ਕਰ ਭੀ ਸਬ ਭੇਦ ।''
ਮਾਂ ਕੀ ਆਖੋਂ ਮੇਂ ਆਂਸੂ ਥੇ, ਹਾਯ ਗਾਯ ਕੀ ਸ਼ਪਥ ਕਠੋਰ !
ਗੁਰੁ ਭੀ ਗਦ੍ਗਦ੍ ਹੁਏ ਦੇਖ ਕਰ ਭਕ੍ਤਿ—ਭਾਵ ਸੋ ਉਨ ਕੀ ਔਰ ।

''ਮਾਂ, ਬਾਹਰ ਮੈਂ ਲੜ ਨ ਸਕੂੰਗਾ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਸਮਝਤੇ ਹੈਂ ਯੇ ਬਾਤ,
ਅੱਛਾ, ਚੌੜੇ ਹੀ ਮੇਂ ਮੁਝ ਪਰ ਕਰ ਦੇਖੇਂ ਅਬ ਵੇ ਆਘਾਤ[8] ।
ਤੁਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਤੋ ਮੈਂ ਵਹ ਭੀ ਕਰ ਡਾਲੂੰ ਜੋ ਹੋ ਵੀਭਤ੍ਸ[9]''
ਮਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹੇਂ ਲਗਾ ਕਰ ਉਰ[10] ਸੇ ਕਹਾ—''ਜਿਯੋ,ਵਿਜਯੀ[11] ਹੋ ਵਤ੍ਸ[11]!''

ਗਿਰੀ[13] ਸੇ ਸਿੰਹ—ਸਦ੍ਰਿਸ਼[14] ਗੁਰੁ ਗੜ੍ਹ ਸੇ ਨਿਕਲੇ ਪਰਿਕਰ—ਵ੍ਰਿੰਦ ਸਮੇਤ[15];
ਮਿਟਾ ਦ੍ਵਿਰਦ-ਮਦ[16] ਵਿਪਕਸ਼ਿਓਂ[17] ਕਾ ਫਿਰ ਭੀ ਛੋੜ ਭਗੇ ਵੇ ਖੇਤ[19] ।
ਚਲੀ ਨ ਉਨ ਕੀ ਚਾਲ ਏਕ ਭੀ ਬਿਗੜ ਗਈ ਉਨ ਕੀ ਸਬ ਔਜ[19],
ਦੀ ਤਬ ਸਰਹਿੰਦੀ ਸੂਬਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹੇਂ ਬਹੁਤ-ਸੀ ਸ਼ਾਹੀ ਫ਼ੌਜ !

ਲੜਤੇ ਰਹੇ ਨਿਰੰਤਰ ਗੁਰੁਵਰ ਅੜੇ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਭੀ ਘੇਰਾ ਡਾਲ,
ਚੁਕੀ ਖਾਦਯ-ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਗੜ੍ਹ ਕੀ ਦੀਖ ਪੜਾ ਅਬ ਵਹਾਂ ਦੁਕਾਲ[20] ।
ਗੜ੍ਹ ਕੋ ਛੋੜ ਅੰਤ ਮੇਂ ਗੁਰੁਵਰ ਨਿਕਲੇ ਸੁਦ੍ਰਿੜ੍ਹ[21] ਬਨਾ ਕਰ ਵਯੂਹ[22],
ਫਟਾ ਪ੍ਰਭੰਜਨ[23] ਸੇ ਘਨ ਘਨਸਾ[24] ਕਟਾ, ਹਤਾ ਫਿਰ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਸਮੂਹ ।

ਹਾਰੇ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਜੀਤ ਕਰ ਭੀ ਯੋਂ ਮਿਲਾ ਮਰਾ-ਸਾ ਜੀਤਾ ਦਰ੍ਗ;
ਜੀਤ ਸਕੇ ਗੁਰੁ ਕੋ ਨ ਸਾਮਨੇ ਪਾਯਾ ਪੀਛੇ ਰੀਤਾ[25] ਦੁਰ੍ਗ;
ਹੁਏ ਸੋਹਲੀ ਕੇ ਰਾਜਾ ਕੇ ਅਤਿਥਿ, ਗਏ ਫਿਰ ਗੁਰੁ ਜੰਬੂਰ,
ਲਿਯਾ ਵਹਾਂ ਕੇ ਭੂਪਤਿ[26] ਨੇ ਭੀ, ਦਿਯਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਆਦਰ ਭਰਪੂਰ ।

---

1. ਖਾਣ ਵਾਲੇ, ਭਾਵ ਜੱਲਾਦ 2. ਰਖਿਅਕ 3. ਤੁੱਛ 4. ਪੁੰਨ 6. ਸਪੁੱਤਰ 6. ਦੁਖ 7. ਕਮਜ਼ੋਰ 8. ਸੱਟ, ਪ੍ਰਹਾਰ 9. ਭਿਆਨਕ 10. ਛਾਤੀ 11. ਜੇਤੂ 12. ਬੇਟਾ, ਪੁਤਰ 13. ਪਹਾੜ 14. ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗ 15. ਸਾਥੀਆਂ ਸਹਿਤ 16. ਹਾਥੀ ਦੀ ਮਸਤੀ 17. ਵੈਰੀ 18. ਯੁੱਧ ਦਾ ਮੈਦਾਨ 19. ਤੇਜ, ਰੁਹਬ 20. ਅਕਾਲ 21. ਪੱਕਾ. ਮਜ਼ਬੂਤ 22. ਚੱਕਰ, ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੇ ਇਕ ਖਾਸ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋਣ ਨੂੰ 'ਵਯੂਹ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 23. ਪ੍ਰਚੰਡ ਹਵਾ 24. ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ 25. ਖਾਲੀ 26. ਰਾਜਾ

ਕਿਯਾ ਖਜ਼ਾਤਸਰ ਮੇਂ ਜਾਕਰ ਫਿਹ ਗੁਰੁ ਨੇ ਏਕ ਬੜਾ ਦਰਬਾਰ;
ਆਏ ਦੂਰ ਦੂਰ ਸੇ ਜਿਸ ਮੇਂ ਉਨ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੂਰ[1] ਸਰਦਾਰ।
ਏਕ ਨਈ ਬੰਦੂਕ ਉਠਾ ਕਰ ਗੁਰੁ ਨੇ ਚਾਹਾ ਜੀਵਿਤ[2] ਲਕ੍ਸ਼[3]।
ਤਤ੍ਕ੍ਸ਼ਣ[4] ਬੜ੍ਹ ਆਏ ਦੋ ਦੋ ਜਨ ਕਰ ਕੇ ਅਪਨਾ ਵਕ੍ਸ਼[5] ਸਮਕ੍ਸ਼[6]।

ਗੁਰੁ ਨੇ ਕਹਾ—"ਧਨਯ ਤੁਮ ਦੋਨੋਂ ਧਨਯ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ਮਾਂਏਂ ਧਨਯ;
ਜਬ ਤਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁ[7] ਸ਼ੇਸ਼[8] ਹੈਂ ਅਪਨੇ ਤਬ ਤਕ ਕੌਨ ਲਕ੍ਸ਼ ਹੈ ਅਨਯ[9] ?"
ਸੂਚਿਤ ਕਿਯਾ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਸਬ ਕੋ— ਉਦਯਤ[10] ਹੋਂ ਆਗਾਮਿ—ਰਣਾਰ੍ਥ[11]
ਪ੍ਰਸ੍ਤੁਤ[12] ਥੇ ਗੁਰੁ ਕੀ ਆਗਯਾ[13] ਸੇ ਔਰ ਅਧਿਕ ਕਯਾ ਵੇ ਮਰਣਾਰ੍ਥ[14]।

ਆਏ ਫਿਰ ਆਨੰਦ ਧਾਮ ਮੇਂ ਵੇ ਕੁਛ ਦਿਨ ਯੋਂ ਬਾਹਰ ਘੂਮ;
ਪੁਨਰ੍-ਜਨਮ-ਸਾ ਹੁਆ ਦੁਰ੍ਗ ਕਾ ਹੋਨੇ ਲਗੀ ਵਹਾਂ ਪਰ ਧੂਮ।
ਭੇਂਟ ਲਿਯੇ ਆਤੇ ਥੇ ਕੁਛ ਜਨ ਕਲਮੋਂਠੇ ਕਾ ਨ੍ਰਿਪ[15] ਅਵਿਨੀਤ[16],
ਬਨਾ ਲੁਟੇਰਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਲੂਟ ਕਰ ਕੁਪਿਤ[17] ਹੁਏ ਗੁਰੁ-ਪੁਤ੍ਰ[18] ਅਜੀਤ।

ਬਾਲਕ ਥੇ, ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਤਦਪਿ[18] ਵੇ ਜੈਸੇ ਹੋ ਚੜ੍ਹਤਾ ਮਾਰਤੰਡ[20],
ਉਸੇ ਸਹਾਯਕ ਸਹਿਤ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਦਿਯਾ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਨਯਾਯੋਚਿਤ[21] ਦੰਡ।
ਡਰਨੇ ਲਗੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਾ ਗੁਰੁ ਕੋ ਪੁਨਹ[22] ਪ੍ਰਤਿਸ਼੍ਠਿਤ[23] ਦੇਖ,
ਜਾ ਯਵਨੋਂ ਕੇ ਦ੍ਵਾਰ ਪੁਕਾਰੇ ਹਾਯ ! ਅਹਿਤ ਮੇਂ ਹੀ ਹਿਤ ਲੇਖ।

ਗਾਏ ਵਹਾਂ ਚਾਟਕਾਰੋਂ[24] ਨੇ ਅਪਨੀ ਰਾਜ ਭਕ੍ਤਿ ਕੇ ਗੀਤ,
ਧਾਰ੍ਮਿਕਤਾ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਬਹੁਧਾ[25] ਆਤ੍ਮ ਭੀਰੁਤਾ[26] ਕੋ ਭਯਭੀਤ[27]।
ਗੁਰੁ ਕੀ ਵਾਰ ਵਾਰ ਜਯ ਸੁਨ ਕਰ ਲਾਲ ਹੋ ਗਯਾ ਆਲਮਗੀਰ;
ਹੁਕਮ ਹੁਆ—"ਪਕੜੋ ਬਾਗੀ ਕੋ ਦੇਖੂੰਗਾ ਮੈਂ ਉਸ ਕੇ ਤੀਰ।"

ਕਿੰਤੁ ਪਕੜਨਾ ਖੇਲ ਨਹੀਂ ਥਾ ਜ੍ਵਾਲ ਸ਼ਿਖੀ[28] ਥੇ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦ,
ਤਦਪਿ ਪਹਾੜੀ ਹਿੰਸਕ[29] ਲੇ ਕਰ ਚੜ੍ਹ ਆਯਾ ਸਾਰਾ ਸਰਹਿੰਦ।

ਫਾਗੁਨ, ਸਤ੍ਰਹ ਸੌ ਉਨਸਠ ਜਲੀ ਹੁਈ ਹੋਲੀ ਕੀ ਆਗ,
ਬੜ੍ਹ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਖੇਲੀ ਵੀਰੋਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰੋਂ ਹੇ ਸ਼ੋਣਿਤ ਕੀ ਫ਼ਾਗ[30]।

---

1. ਬਹਾਦੁਰ 2. ਜੀਉਂਦਾ 3. ਨਿਸ਼ਾਨਾ 4. ਉਸੇ ਵੇਲੇ 5. ਛਾਤੀ 6. ਸਾਹਮਣੇ 7-8 ਵੈਰੀ ਬਾਕੀ ਹਨ 9. ਹੋਰ ਦੂਜਾ 10. ਤਿਆਰ 11. ਅਗਲੇ ਯੁੱਧ ਲਈ 12. ਹਾਜ਼ਰ, ਤਿਆਰ 13 ਆਗਿਆ, ਹੁਕਮ 14 ਮਰਨ ਲਈ 15. ਰਾਜਾ 16. ਗੁਸਤਾਖ਼, ਘਮੰਡੀ 17. ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ 18. ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ 19. ਫ਼ਿਰ ਵੀ 20. ਸੂਰਜ 21. ਠੀਕ ਠੀਕ 22. ਦੁਬਾਰਾ [23. ਇੱਜ਼ਤਦਾਰ, ਪ੍ਰਸਿਧ 24. ਚਾਪਲੂਸਾਂ 25. ਅਕਸਰ 26. ਆਪਣੀ ਕਾਇਰਤਾ 27. ਡਰੇ ਹੋਏ 28. ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ 29. ਦਰਿੰਦੇ 30. ਲਹੂ ਦੀ ਹੋਲੀ

ਚਿਰ ਰਣ - ਸ਼ਿਕਸ਼ਿਤ[1] ਯਵਨ ਉਧਰ ਥੇ ਕਿੰਤੂ ਇਧਰ ਥੇ ਦੀਕਸ਼ਿਤ[2] ਸਿੱਖ
ਹੂਏ ਪੂਰਵ[3] ਕੀ ਭਾਂਤਿ[4] ਆਜ ਭੀ ਸਮਰੋਤੀਰਣ[5] ਪਰੀਕਸ਼ਿਤ[6] ਸਿੱਖ ।
ਤੋਪੋਂ ਕੇ ਉਸ ਧੂਵਾਂਧਾਰ ਮੇਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਮਕਤੇ ਥੇ ਇਸ ਭਾਂਤਿ,
ਵਿਦਯੁਦਾਮ[7] ਚਮਕ ਉਠਤੇ ਹੈਂ ਘਿਰਤੇ ਮੇਘੋਂ[8] ਮੇਂ ਜਿਸ ਭਾਂਤਿ ।
ਲੋਹੇ ਕੇ ਪਾਨੀ ਕੀ ਵਰਸ਼ਾ ਕਿੰਤੁ ਰੁਧਿਰ[9] ਕੀ ਹੀ ਥੀ ਕੀਚ[10]
ਧਰ-—ਧਰ, ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੀ ਧੂਨਿ ਹੀ ਸੁਨ ਪੜਤੀ ਥੀ ਰਣ ਕੇ ਬੀਚ ।
ਐਸੇ ਮੇਂ ਭੀ ਦੇਖ ਏਕ ਹੀ ਰੂਪ ਧਨਯ ਵਹ ਸਿੱਖ ਸੁਧੀਰ[11],
ਸ਼ਤ੍ਰੂ— ਮਤ੍ਰ ਸਬ ਹਤਾਹਤੋਂ[12] ਕੋ ਪਿਲਾ ਰਹਾ ਥਾ ਭਰ ਭਰ ਨੀਰ ।
ਗੁਰ ਕੋ ਦੁਰਗਾ—ਦੱਤ[13] ਖੜ੍ਹਗ ਨੇ ਦੀ ਅਨੇਕ ਅਰਿ-ਪਸ਼ੁ-ਬਲਿ ਆਜ
ਰਣਚੰਡੀ ਫਿਰ ਉਨਕੇ ਉਪਰ ਰਖਤੀ ਕਸੇ ਨ ਜੀਤ ਕਾ ਤਾਜ ।
ਗੁਰੁ ਕੀ ਵਿਜਯ—ਧੂਨਿ[14] ਮੇਂ ਮਾਨੇਂ ਅੱਲਾ ਹੋ ਅਕਬਰ ਥਾ ਮਗਨ,
ਨ ਥੇ ਯਵਨ ਹੀ ਉਸਕੇ ਬੰਦੇ, ਭਾਗੇ ਵੇ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਮ ਭਗਨ[15] ।
'ਵਾਹ ਗੁਰੁ ਕੀ ਫਤਹ' ਹੁਈ ਫਿਰ ਬਜਨੇ ਲਗੇ ਢੋਲ, ਢਪ, ਢਾਂਕ,
ਲੌਟ ਸਿਖ ਯਥਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ[16] ਰਕਸ਼ਕ[17] ਮਹਿਸ਼[18], ਵਰਾਹਾਦਿਕ[19] ਪਸ਼ੁ ਹਾਂਕ[20]
ਪੁਨਹ੍ਹਚਾਸ[21]ਸਹਸ੍ਰ ਸੈਨਯ[22] ਸਹ[23] ਚੜ੍ਹੇ ਸ਼ਤ੍ਰ ਦਿਖਲਾ ਕਰ ਠਾਠ,
ਅਬ ਕੀ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਾਯਾ ਗੁਰੁ ਨੇ ਉਨ ਕੋ ਏਕ ਨਯਾ ਹੀ ਪਾਠ ।
ਸੈਨਾ ਥੋੜੀ ਥੀ, ਉਸਮੇਂ ਭੀ ਕੁਛ ਕੋ ਕੁਛ ਭਾਗੋਂ ਮੇਂ ਬਾਂਟ[24],
ਪੁਤ੍ਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਯੁਤ ਭੇਜਾ ਅਲਗ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਛਾਂਟ ।
ਟੂਟ ਪੜੀਂ ਵੇ ਸਭੀ ਟੋਲਿਯਾਂ ਰਿਪੁ - ਸੇਨਾ[25] ਪਰ ਜਬ ਥੀ ਰਾਤ,
ਉਧਰ ਕਿਲਾ ਗੜ੍ਹ ਸੇ ਗੁਰੁ ਨੇ ਭੀ ਮਚਾ ਦਿਯਾ ਭੀਸ਼ਣ[26] ਸੰਘਾਤ[27] ।
ਦਿਨ ਭਰ ਕੇ ਮਾਰੇ-ਧਾਰੇ ਥੇ ਪਹਿਲੇ ਸੇ ਹੀ ਸ਼ਤ੍ਰ ਸਮਸ੍ਤ[28],
ਅਬ ਆਕਸ੍ਮਿਕ[29] ਇਸ ਵਿੱਪਤਿ[30] ਸੇ ਗ੍ਰਸ੍ਤ ਹੁਏ ਵੇ ਅੱਤ੍ਰ ਵ ਤ੍ਰਸ੍ਤ[31]
ਖੋ ਬੈਠੇ ਵਯਾਕੁਲ[32] ਹੋਕਰ ਵੇ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਮਿਤ੍ਰ ਕੀ ਭੀ ਪਹਚਾਨ,
ਆਪਸ ਮੇਂ ਲੜ ਮਰੇ ਬਹੁਤ ਸੇ ਸਭੀ ਔਰ[33] ਸਿਖ ਹੀ ਸਿਖ ਜਾਨ ।

---

1. ਯੁਧ ਕਲਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਸਿੱਖੇ ਹੋਏ 2. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਦੀਕਸ਼ਾ (ਸਿਖਿਆ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ 3. ਪਹਿਲਾਂ 4. ਤੁਰਾਂ 5. ਯੁਧ ਵਿਚ ਸਫਲ 6. ਅਜ਼ਮਾਏ ਹੋਏ 7. ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਲੀਕ 8. ਬੱਦਲ 9. ਰੱਤ 10. ਚਿੱਕੜ 11. ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ 12. ਜ਼ਖਮੀ 13. ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਤਲਵਾਰ 14. ਜਿੱਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ 15. ਤੋੜ, ਭੰਗ ਕਰਨਾ 16-17. ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੇ ਰਖਿਅਕ 18. ਮੱਝ ਝੋਟਾ 19. ਪਸ਼ੂ ਆਦਿ 20. ਹੱਕ 21. ਦੁਬਾਰਾ 22. ਫੌਜ 23. ਸਹਿਤ, ਨਾਲ 24. ਵੰਡ ਕੇ 25. ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ 26. ਘੋਰ 27. ਵਾਰ ਕਰਨਾ 28. ਸਾਰੇ 29. ਅਚਾਣਕ ਆਈ 30.ਕਠਿਨਾਈ, ਤਕਲੀਫ 31. ਘਬਰਾ ਗਏ 32. ਦੁਖੀ 33 ਤਰਫ

'ਵਾਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਫਤਹ' ਹੁਈ ਫਿਰ ਗਯਾ ਦੂਰ ਦਿੱਲੀ ਤਕ ਨਾਦ[1],
ਸਬ ਸੁਨ ਕਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੋ ਹੋ ਆਯਾ ਮਾਨੋਂ ਉਨਮਾਦ[2] ।
ਕਜਾ ਲਾਹੌਰ ਔਰ ਵਹ ਦਿੱਲੀ,—ਕਜਾ ਸਰਹਿੰਦ ਔਰ ਕਸ਼ਮੀਰ
ਏਕ ਸਾਧੂ ਪਰ ਸਾਰੀ ਸ਼ਾਹੀ ਉਮੜ ਪੜੀ ਇਸ ਵਾਰ ਅਧੀਰ ।

ਜੋ ਕੁਛ ਹੁਆ ਜਾਨਤੇ ਥੇ ਗੁਰੂ ਫਿਰ ਭੀ ਉਨਕਾ ਥਾ ਯਹ ਲਕਸ਼[3],
ਜੀਨੇ ਸੇ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਹੈ ਮਰਨਾ ਲੇਤੇ ਹੁਏ ਧਰਮ ਕਾ ਪਕ੍ਸ[4] .

———

1. ਆਵਾਜ਼ 2. ਪਾਗਲਪਨ, ਨਸ਼ਾ 3. ਨਿਸ਼ਾਨਾ 4. ਪੱਖ

ਗੁਰੂ ਪਤ੍ਨੀ

ਕਹਾ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਪ੍ਰਿਯ ਪਤ੍ਨੀ ਸੇ "ਪ੍ਰਸ੍ਤੁਤ ਹੋ, ਅਬ ਵਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗ,
ਕਯਾ ਜਾਨੇ ਕਬ ਕਹਾਂ ਭੇਜਨਾ ਪੜੇ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਬੱਚੋਂ ਕੇ ਸੰਗ[1] ।"
"ਪਾਲਨੀਯ[2] ਹੈਂ ਬੱਚੇ ਬੂੜੇ, ਮੁਝਸੇ ਕਯਾ ਕਹਤੇ ਹੋ ਨਾਥ,
ਫੂਲ—ਸੇਜ਼ ਪਰ ਸਾਥ ਰਹੀ ਸੋ ਕਾਂਟੋਂ ਮੇਂ ਨਾ ਰਹੇਗੀ ਸਾਥ ?"

ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਾਣੀ ਕੇ ਅਰੁਣ[3] ਵਦਨ[4] ਪਰ ਆਯਾ ਏਕ ਅਲੌਕਿਕ ਤੇਜ,
ਪਤਿ ਕੇ ਸੰਗ ਚਿਤਾ ਭੀ ਬਹੁਧਾ[5] ਬਨਤੀ ਹੈ ਸਤਿਯੋਂ ਕੀ ਸੇਜ ।
"ਕਰੋ ਨ ਮੇਰੇ ਲਿਏ ਚਿੱਤ ਮੈਂ ਤੁਮ ਕੁਛ ਚਿੰਤਾ ਯਾ ਸੰਕੋਚ,
ਨਿਜ ਕਰ੍ਤਵਯ[6] ਸਮਝਤੀ ਹੂੰ ਮੈਂ ਰਹੇ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਔਰੋਂ ਕਾ ਸੋਚ ।

ਕੁਛ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇਂ ਹਮ ਅਬਲਾਏਂ[7] ਮਰ ਤੋ ਸਕਤੀ ਹੈਂ ਰਖ ਧਰ੍ਮ,
ਕਿਸਕਾ ਮਾਥਾ ਨੀਚਾ ਹੋਗਾ ਦੇਖ ਹਮਾਰਾ ਐਸਾ ਕਰ੍ਮ ?
ਮੈਂ ਸੰਕਟ ਮੇਂ ਸਾਥ ਛੋੜ ਦੂੰ ਨਾਥ ਯਹੀ ਕਯਾ ਮੁਝ ਕੋ ਨ ਸ਼ਾਯਜ,
ਭਾਰ ਸਿੱਧ ਹੂੰਗੀ ਨ ਕਭੀ ਮੈਂ ਦੂੰਗੀ ਯਥਾਸ਼ਕ੍ਤਿ[8] ਸਹਾਯ[9] ।
ਸ਼ਸ੍ਤ੍ਰ ਚਲਾ ਕਰ ਹਰ ਨ ਸਕੂੰਗੀ ਯਦਿ[10] ਮੈਂ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਜਨੋਂ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ,
ਤੋ ਕਯਾ ਕਰ ਨ ਸਕੂੰਗੀ ਅਪਨੇ ਹਤਾਹਤੋਂ[11] ਕਾ ਭੀ ਕੁਛ ਤ੍ਰਾਣ[12] ?
ਏਕ ਘੂੰਟ ਜਲ ਭੀ ਅਵਸਰ ਪਰ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕੇ ਕਹੀਂ ਯੇ ਹਾਥ,
ਤੋ ਇਤਨੇ ਸੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਤਾਰ੍ਥ ਹੂੰਗੀ ਨਾਥ, ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਸਾਥ ।

ਹੋਤਾ ਨਹੀਂ ਵਿਪੱਤਿ ਕਾਲ[13] ਮੇਂ ਮਰ੍ਯਾਦਾ ਕਾ ਬਹੁਤ ਵਿਚਾਰ,
ਸਿੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਬੱਚੇ ਹੈਂ, ਹਮ ਸ਼ਭ ਹੈਂ ਅਭਿੰਨ[14] ਪਰਿਵਾਰ ।
ਫਿਰ ਭੀ ਯਹੀ ਚਾਹਤੀ ਹੂੰ ਮੈਂ ਰਹੂੰ ਸੰਗ ਸਬ ਸੇ ਅਗਯਾਤ,
ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਚਰ੍ਚਾ ਬਨਤੀ ਹੈ ਬਾਹਰ ਜਾਕਰ ਘਰ ਕੀ ਬਾਤ ।

---

1. ਸਾਥ 2. ਪਾਲਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ 3. ਲਾਲ 4. ਮੁਖ, ਚੇਹਰਾ 5. ਅਕਸਰ 6. ਕਰਤੱਵ, ਫ਼ਰਜ਼ 7. ਬਲਹੀਨ ਭਾਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ 8. ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਸਾਰ 9. ਸਹਾਇਤਾ 10. ਜੇ 11. ਜ਼ਖਮੀ 12. ਬਚਾਉ 13. ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਸਮੇਂ 14. ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਡ ਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਕੋਈ ਅੱਡਰਾਪਨ ਨ ਹੋਵੇ

ਸ੍ਵਾਮੀ, ਤੁਮਨੇ ਬਨਾ ਦਿਯਾ ਹੈ ਸਿੰਹ[1] ਉਨ੍ਹੇਂ ਭੀ ਜੋ ਥੇ ਮੇਸ਼[2],
ਕਹੋ, ਏਕ ਨਾਰੀ ਕੋ ਤੁਮ ਕਯਾ ਦੇ ਨ ਸਕੇਂਗੇ ਨਰ ਕਾ ਵਸ਼ ?
ਕਸਾ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਕਟਿ-ਪਟ[3] ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਧਾ ਬਾਂਧਾ ਮੈਨੇ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਨਿਸ਼ੰਗ[4],
ਇਸਕੇ ਬਦਲੇ ਮੇਂ ਨਰ-ਭੂਸ਼ਾ[5] ਪਾਵੇਂ ਤੁਮ ਸੇ ਮਰੇ ਅੰਗ ।''
''ਧਨਯ, ਮਿਟਾ ਦੀ ਤੁਮਨੇ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਦਿਨੋਂ ਕੇ ਸ਼੍ਰਮ[6] ਕੀ ਸ਼੍ਰਾਂਤਿ[7],
ਮਿਲੀ ਆਜ ਸੁਖ-ਸ਼ਾਂਤਿ[8] ਨਹੀਂ ਤੋ ਰਹੀ ਸਦੈਵ ਕਲਹ[9] ਕ੍ਰਾਂਤਿ ।
ਪ੍ਰਕਟ ਕਿਯਾ ਅਵਸਰ ਪਰ ਤੁਮ ਨੇ ਨਿਜ ਯਥਾਰ੍ਥ ਅਰ੍ਧਾਂਗੀ[10] ਭਾਵ,
ਫਿਰ ਭੀ ਕਯਾ ਆਵਸ਼ਯਕ[11] ਹੈ ਜੋ ਕਰੋ ਆਜ ਐਸਾ ਪ੍ਰਸ੍ਤਾਵ[12] ?
ਨਾਰੀ ਤੋ ਨਾਰੀ ਰਹ ਕਰ ਹੀ ਅੱਛੀ ਲਗਤੀ ਹੈ ਸੁਕੁਮਾਰਿ,
ਰੁਧਿਰ-ਰੰਗ ਮੇਂ ਹੋ ਨ ਕਦਾਚਿਤ[13] ਇਤਨਾ ਮਧੁਰ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਵਾਰਿ[14] ।
ਜੋ ਹੋ, ਇਸ ਸਮਯ ਹਾਂ—ਨਾ ਕਾ ਕਰ ਸਕਤਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਵਿਵੇਕ,
ਸੰਪ੍ਰਤਿ[15] ਨਹੀਂ ਸੋਚਨੇ ਦੇਤਾ ਮੁਝਕੋ ਭਾਵੋਂ ਕਾ ਉਦ੍ਰੇਕ[16] ।''
''ਕਿੰਤੁ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ਅਰ੍ਧਾਂਗੀ ਨੇ ਸੋਚ ਲਿਯਾ ਨਿਜ ਨਿਸ਼੍ਚਿਤ ਸਾਰ,
ਮੇਰੀ ਰਕ੍ਸ਼ਾ[17] ਕੇ ਬਦਲੇ ਤੁਮ ਕਰੋ ਵਿਪਕ੍ਸ਼— ਵਿਨਾਸ਼[18] ਵਿਚਾਰ ।''
ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਏਕ ਵੀਰ ਜੋ ਕਰਤੇ ਰਹੇ ਧੀਰ ਗੋਵਿੰਦ,
ਚੰਪਕ ਸਮ ਆਨੰਦ ਦੁਰ੍ਗ ਕੋ ਛੂ ਨ ਸਕੇ ਬਹੁ ਵੈਰੀ--ਮਿਲਿੰਦ[19]
ਗੁਰੁ ਕੀ ਵਿਕਟ[20] ਮਾਰ ਨੇ ਉਨ ਕੋ ਬੜ੍ਹਨੇ ਦਿਯਾ ਨ ਗੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਸ,
ਫਿਰ ਭੀ ਵੇ ਉਸ ਸਿੰਹ—ਸ਼ੈਲ[21] ਕੋ ਘੇਰੇ ਰਹੇ ਸਜਗ ਸਾਯਾਸ[22] ।
ਅਧਿਕ ਅਧਿਕ ਹੈਂ, ਅਲ੍ਪ[23] ਅਲਪ ਹੈਂ ਜੂਝ ਰਹੇ ਥੇ ਦੋਨੋਂ ਪਕ੍ਸ਼[24],
ਸਿਖ ਸ੍ਵਲ੍ਪ[25] ਥੇ, ਹਾਰ ਵਿਨਾ ਭੀ ਹਾਰ ਦੇਖਨੇ ਲਗੇ ਸਮਕ੍ਸ਼[26] ।
ਇਤਨੇ ਪਰ ਭੀ ਹੁਈ ਦੁਰ੍ਗ ਕੀ ਭੋਜਨ—ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਨਿਸ਼ੇਸ਼[27],
ਭੂਖੇ ਭਕ੍ਤਿ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਹੈ ਯੁਗ ਸਾ ਕਟਨੇ ਲਗਾ ਨਿਮੇਸ਼[28] ।
ਉਧਰ ਵਿਪਕ੍ਸ਼ੀ[29] ਭੀ ਅਸ੍ਥਿਰ ਥੇ ਫਿਰ ਅਪਨਾ ਨ ਮਾਨ ਬਹ ਜਾਯ,
ਸ਼ਾਨ ਬਚੇ ਸ਼ਾਹੰਸ਼ਾਹੀ ਕੀ ਜੈਸੇ ਰਹੇ ਧ੍ਯਾਨ ਰਹ ਜਾਯ ।

1. ਸ਼ੇਰ 2. ਭੇਡ 3. ਲਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ਕਪੜਾ 4. ਤਲਵਾਰ 5. ਪੁਰਖੀ ਜਾਮਾ, ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ 6. ਮਿਹਨਤ 7. ਥਕਾਵਟ 8. ਸੁਖ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ 9. ਸਦਾ ਝਗੜਾ 10. ਪਤਨੀ 11. ਜ਼ਰੂਰੀ 12. ਮਤਾ 13. ਕਦੇ ਵੀ 14. ਪਾਣੀ 15. ਵਰਤਮਾਨ (ਬਾਰੇ) 16. ਤੇਜ਼ੀ, ਅਧਿਕਤਾ 17. ਰੱਖਿਆ 18. ਵਿਪੱਖ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਬਾਰੇ 19. ਵੈਰੀ ਰੂਪੀ ਭੌਰਾ 20. ਘੋਰ 21. ਪਹਾੜ 22. ਜਾਗਦੇ ਹੋਏ (ਚੇਤੰਨ ਹੋ ਕੇ) ਤੇ ਕਰੜੀ ਤਕਲੀਫ ਨਾਲ 23. ਥੋੜ੍ਹੇ 24. ਪੱਖ 25. ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ 26. ਸਾਹਮਣੇ 27. ਖਤਮ 28. ਛਿਨ ਵੀ ਇਕ ਪਲ ਵੀ 29. ਵਿਪੱਖੀ. ਦੂਜੇ ਧੜੇ ਦੇ

ਭੇਜਾ ਗੜ੍ਹ ਮੇਂ ਦੂਤ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਬੋਲਾ ਵਹ––"ਅਬ ਭੀ ਹੈ ਯੋਗ,
ਅਬ ਭੀ ਦੁਰਗ ਛੋੜ ਜਾਵੇਂ ਗੁਰੁ, ਛੋੜੇਂਗੇ ਨ ਉਨ੍ਹੇਂ ਹਮ ਲੋਗ।
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੇ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਇਸ ਮੇਂ ਗੁਰੁ––ਗਤਿ––ਮਤਿ[1] ਕਾ ਗੰਧ।
ਅੱਛਾ ਹੋ ਕਿ ਸੰਧਿ ਕਰ ਲੇਂ ਵੇ ਕਰਕੇ ਜਾਤਿ ਬੰਧ—ਸੰਬੰਧ।"

ਗੁਰੁ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਹਾ ਗਰਜ ਕਰ ਖੜ੍ਗ ਨਿਕਾਲ, –
"ਬਸ, ਅਬ ਜੀਭ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਤੋ ਕੰਠ[2] ਕਾਟ ਦੇਗਾ ਕਰਵਾਲ[3]।
ਤੇਰਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਗਾ ਵਹ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਦ੍ਵੇਸ਼ੀ ਦਸ੍ਯੁ[4],
ਸ੍ਵਯੰ ਅਸੁਰ[5] ਕਾ ਅਸੁਰ ਰਹੇਗਾ ਹੋਕਰ ਭੀ ਸੁਰ-ਵੇਸੀ[6] ਦਸ੍ਯੁ।

ਮਰਨੇ ਕੇ ਡਰ ਸੇ ਯਵਨੋਂ ਸੇ ਹੋਗੀ ਨਹੀਂ ਹਮਾਰੀ ਸੰਧਿ,
ਹੋਤੀ ਹੈ ਵਿਗ੍ਰਹ[7] ਗਰ੍ਭਾ ਹੀ ਤੁਮ ਜੈਸੋਂ ਕੀ ਸਾਰੀ ਸੰਧਿ।
ਹਮ ਜੀਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕਰੇਂਗੇ ਸੰਭਵ ਯਾ ਸਮੁਚਿਤ[8] ਸਬ ਯਤ੍ਨ,
ਪਰ ਮਰਨੇ ਕੇ ਡਰ ਸੇ ਹਮਕੋ ਡਰਾ ਸਕੇਂਗੇ ਨਹੀਂ ਸਪਤ੍ਨ[9]।

ਜੂਝ ਰਹੇ ਹੈ ਧਰ੍ਮ—ਹੇਤੁ[10] ਹਮ ਚਾਹੇ ਜੋ ਕੁਛ ਹੋ ਪਰਿਣਾਮ[11],
ਅਪਨੀ ਹਾਰ ਜੀਤ ਤੁਮ ਜਾਨੋਂ ਕਰ੍ਮ ਹਮਾਰੇ ਹੈਂ ਨਿਸ਼੍ਕਾਮ[12]।
ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੈਂ ਜੀਵਨ—ਕੌਤੁਕ[13] ਹਮ ਹੈਂ ਪਰਮ ਪੁਰਸ ਕੇ ਦਾਸ,
ਜੋ ਕੁਛ ਯਹਾਂ ਹਾਟ[14] ਮੇਂ ਲੇਂਗੇ ਰਖ ਦੇਂਗੇ ਸਬ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਪਾਸ।

— — · —

1. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਤ ਤੇ ਬੁੱਧੀ 2. ਗਵਾ 3. ਤਲਵਾਰ 4. ਡਾਕੂ 5. ਦੈਂਤ 6. ਦੇਵਤਿਆਂ ਜਿਹੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਾ ਕੇ ਵੀ 7. ਫੁਟ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ 8. ਉਚਿਤ 9. ਵੈਰੀ 10 ਧਰਮ ਲਈ 11. ਨਤੀਜਾ 12. ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ, ਸੁਆਰਥ ਰਹਿਤ 13. ਜੀਵਨ ਦੇ ਖੇਡ ਤਮਾਸ਼ੇ 14. ਬਾਜ਼ਾਰ

ਅਧੀਰ ਸਿੱਖ

ਲੋਟ ਗਯਾ ਚਰ[1] ਧਿਰ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਲੋਟ ਗਯਾ ਧੀਰਜ ਭੀ ਲੋਟ,
ਕਾਯਰ ਕਰ ਦੇਤਾ ਹੈ ਬਹੁਧਾ ਵੀਰੋਂ ਕੋ ਭੀ ਪਾਮਰ[2] ਪੇਟ ।
ਗੁਰੁ ਸੇ ਕਹਨੇ ਲਗੇ ਬਹੁਤ ਜਨ "ਚਲਿਏ ਨਿਕਲ ਚਲੇਂ ਗੜ੍ਹ ਛੋੜ,
ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਨ ਛੋੜੇਂਗੇ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਜੂਝੇਂਗੇ ਫਿਰ ਹਮ ਦਲ ਜੋੜ।

ਗੁਰੁ ਨੇ ਕਹਾ—"ਭਾਇਓ, ਰੋਕੋ ਪੱਤੇ—ਸਾ[3] ਨ ਹ੍ਰਿਦਯ ਹਿਲ ਜਾਯ,
ਸੰਭਵ ਹੈ ਰਕ੍ਸ਼ਾ ਪਾਨੇ ਕਾ ਕੁਛ ਉਪਾਯ ਅਬ ਭੀ ਮਿਲ ਜਾਯ ।
ਵੈਰੀ ਕੀ ਬਾਤੋਂ ਮੇਂ ਆਏ ਔਰ ਗਏ—ਹੋਗਾ ਬਸ ਨਾਸ਼,
ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਨਿਕਲ ਜਾਨੇਂ ਦੇਂਗੇ ਵੇ ਜੋ ਤਾਨੇ[4] ਬੈਠੇ ਹੈਂ ਪਾਸ਼[5] ?

ਅੱਛਾ ਚਲਨੇ ਕੇ ਪਹਲੇ ਤੁਮ ਭਿਜਵਾ ਦੇਖੋ ਕੁਛ ਸਾਮਾਨ,
ਕਾਠ - ਕਵਾੜ, —ਲੀਤੜੇ ਲੱਤੇ ਰਖਨਾ ਉਸੀ ਮੇਂ ਯਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ।"
ਭਿਜਵਾਯਾ ਲਦਵਾ ਕਰ ਬਾਹਰ ਗੁਰੁ ਨੇ ਐਸਾ ਹੀ ਕੁਛ ਮਾਲ,
ਦੇਖਾ ਗਯਾ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਉਸ ਪਰ ਭੀ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਟੂਟ ਪੜੇ ਤਤ੍ਕਾਲ[6] ।

ਯਹ ਸਬ ਦੇਖ ਨਿਰਾਸ਼ ਭਾਵ ਸੇ ਬੋਲੇ ਸਿੱਖ ਵਚਨ ਯੋਂ ਦੀਨ,
'ਯਵਨ ਨਹੀਂ ਛੋੜੇ ਗੇ ਹਮ ਕੋ ਯਦਿ ਹਮ ਸਬ ਹੋ ਜਾਏਂ ਅਧੀਨ ।"
"ਯਵਨੋਂ ਕੀ ਅਧੀਨਤਾ ?" ਗੁਰੁਵਰ ਗਰਜ ਉਠੇ—'ਤੁਮਕੋ ਧਿੱਕਾਰ[7],
ਐਸੇ ਜੀਨੇ ਸੇ ਤੋ ਮੁਝਕੋ ਮਰ ਜਾਨਾ ਅੱਛਾ ਸ਼ਤ[8] ਵਾਰ ।

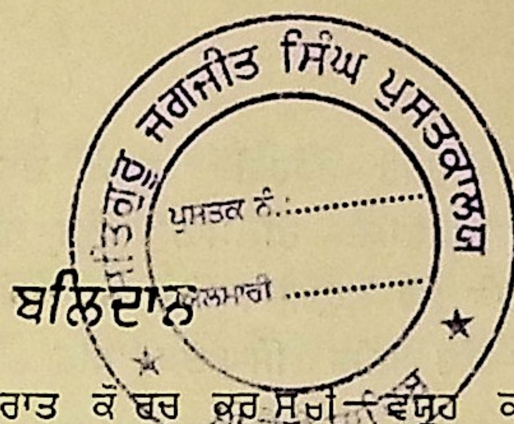
ਯਵਨੋਂ ਸੇ ਨਿਜ ਸੰਧਿ[9] ਨ ਹੋਗੀ ਫਹਰੇਗੀ ਬਸ ਵਿਗ੍ਰਹ—ਕੇਤੁ[10],
ਕਯੋਂ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਲਿਏ ਮਲੇਛ ਵੇ, ਹਮ ਕਾਫਿਰ ਹੈਂ ਉਨ ਕੇ ਹੇਤੁ ।
ਯਵਨੋਂ ਕੀ ਅਧੀਨਤਾ ? ਕੈਸੇ ਨਿਕਲੇ ਮੂੰਹ ਸੇ ਐਸੀ ਬਾਤ ?
ਇਸੀ ਲਿਏ ਕਯਾ ਸਿੱਖ—ਸੰਘ ਕਾ ਉਨਕੇ ਸੰਘ ਹੁਆ ਸੰਘਾਤ[11] ?

ਹਾ ! ਤੁਮ ਤਪੋਭ੍ਰਸ਼ਟ[12] ਹੋਤੇ ਹੋ, ਜਾਤੇ ਹੋ ਯੋਂ ਮੁਝਕੋ ਛੋੜ,
ਤੋ ਲਿਖ ਦੋ—'ਹਮ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈਂ', ਔਰ ਚਲੇ ਜਾਓ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ।
ਥੇ ਹੀ ਕਿਤਨੇ ? ਕੁਛ ਸੌ ਹੀ ਥੇ ਖਿਸਕ ਗਏ ਧੀਰੇ ਸੇ ਸਿੱਖ,
ਛੰਟ ਕਰ ਪੈਂਤਾਲੀਸ ਰਹੇ ਬਸ ਕਟੇ ਛੰਟੇ ਹੀਰੇ ਸੇ ਸਿੱਖ ।

"ਤੁਮ੍ਹੀਂ ਬਹੁਤ ਹੋ" ਬੋਲੇ ਗੁਰੁਵਰ—"ਵਯਰਥ[13] ਨ ਥਾ ਮੇਰਾ ਆਯਾਸ[14],
ਆਜ ਪਾਂਚ ਪਯਾਰੇ ਵੇ ਮੇਰੇ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਮਿਲਾ ਕਰ ਹੁਏ ਪਚਾਸ ।"
ਫਿਰ ਭੀ ਕੁਛ ਸਾਹਯ[15] ਕਹੀਂ ਸੇ ਪਾ ਨਾ ਸਕੇ ਵੇ ਸਿੱਖ ਸਿਰਮੌਰ,
ਆ ਨ ਸਕਾ ਬਾਹਰ ਸੇ ਕੋਈ ਚਲੇ ਗਏ ਘਰ ਸੇ ਹੀ ਔਰ

————

1. ਦੂਤ 2. ਨੀਚ 3. ਪੱਤੇ ਜਿਹਾ 4. ਵਿਛਾਉਣਾ 5. ਜਾਲ 6. ਤੁਰਤ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ 7. ਲਾਹਣਤ 8. ਸੌ ਵਾਰ 9. ਸੁਲਾਹ, ਸੰਧੀ 10. ਯੁੱਧ ਦਾ ਝੰਡਾ 11. ਯੁੱਧ 12. ਤਪ ਤੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ ਹੋ 13. ਫਜ਼ਲ 14. ਯਤਨ. ਕੋਸ਼ਿਸ਼ 15. ਸਹਾਇਤਾ

ਬਲਿਦਾਨ

ਅਬ ਕਜ਼ਾ ਕਰਤੇ, ਏਕ ਰਾਤ ਕੋ ਬਚ ਕਰ ਸੂਚੀ-ਵਿਯੂਹ ਕਠੋਰ,
ਛੋੜ ਚਲੇ ਆਨੰਦ ਧਾਮ ਕੋ ਵੇ ਚਮਕੌਰ ਦੁਰਗ ਕੀ ਔਰ ।
ਜਬ ਤਕ ਟੂਟੇਂ ਉਨਕੇ ਊਪਰ ਪਾਕਰ ਇਧਰ ਸ਼ਤ੍ਰੁਗਣ ਗੰਧ[2],
ਕਿਯਾ ਸ੍ਤ੍ਰਿਯੋਂ — ਬੱਚੋਂ ਕਾ[3] ਗੁਰੁ ਨੇ ਤਬ ਤਕ ਜੋ ਕਰ ਸਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ।

ਭੀਤਰ ਆਰਦ੍ਰ[4] ਕਿੰਤੁ ਬਾਂਹਰ ਵੇ ਥੇ ਘਨ—ਸਮ[5] ਗੰਭੀਰ ਨਿਤਾਂਤ[6],
ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਵਿਦਾ ਉਨ ਸਬ ਕੋ ਕਰਕੇ ਸੁਨਿਗਧ[7] ਗਿਰਾ[8] ਸੇ ਸ਼ਾਂਤ ।
ਅਧਿਕ ਕਥਨ ਕਾ ਸਮਯ ਨਹੀਂ ਥਾ ਗੁਰੁ ਨੇ ਕਹੀ ਏਕ ਹੀ ਬਾਤ—
"ਵੀਰ — ਵਤ੍ਸ[9] ਤੁਮ ਵਹੀ ਰਹੋ ਬਸ ਸਹੋ ਭਲੇ ਹੀ ਸੌ ਉਤ੍ਪਾਤ[10] ।"

ਕਰ[11] ਧਰ ਅਗ੍ਰਜ[12] ਜੋਰਾਵਾਰ ਕਾ ਜਿਸਕਾ ਵਯ[13] ਥਾ ਬਸ ਨੌ ਵਰ੍ਸ਼,
ਗੁਰੁ ਕਾ ਸਾਤ ਬਰਸ ਕਾ ਬੱਚਾ ਬੋਲਾ ਫਤਹ ਸਿੰਹ ਸਵਿਮਰ੍ਸ਼[14]—
"ਪਿਤਾ, ਹਟਾਤੇ ਹੋ ਕਯੋਂ ਹਮ ਕੋ ਕਯਾ ਹਮ ਬਾਂਧੇ ਨਹੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ?
ਦਲਾ ਸਕੇਂਗੇ ਕ ਜਾ ਨ ਉਸੇ ਹਮ ਤੁਮ੍ਹੀ ਚਲਾਓਗੇ ਨਿਜ ਬਾਂਣ ?"

"ਇਸ ਸੇ ਭੀ ਗੁਰ ਕਾਰ੍ਯ ਹੇਤੁ[15] ਮੈਂ ਭੇਜ ਰਹਾਂ ਹੂੰ ਤੁਮ ਕੋ ਤਾਤ[16],
ਹੈ ਮੁਝ ਗੁਰੁ ਕੀ ਫਤਹ ਤੁਮ੍ਹੀ ਮੇਂ ਜਾਓ, ਯਸ਼ ਪਾਓ ਅਵਦਾਤ[17] ।"
ਕਹ ਸਕਤਾ ਥਾ ਹਾਯ ! ਕੌਨ ਜਨ ਕਹਾਂ ਮਿਟੇਗਾ ਯਹ ਵਿੱਛੇਦ[18] ?
ਓਸ ਨਹੀਂ ਊਪਰ ਸੇ ਆਂਸੂ ਬਰਸਾਤਾ ਥਾ ਸ੍ਵਰਗ ਸਖੇਦ[19] ।

ਅੰਧਕਾਰ ਕੇ ਸੱਨਾਟੇ ਮੇਂ ਥਾ ਸਨ—ਸਨ ਕਰ ਰਹਾ ਸਮੀਰ[20];
ਮਾਨੋਂ ਪੀਛੇ ਛੋੜ ਮੌਤ ਕੋ ਬੜ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਥੇ ਸਬ ਵੀਰ ।
ਆਗੇ ਆ ਕਰ ਅਰਿ ਭਯ[21] ਕੀ ਆਕਿਤਿਯਾਂ[22] ਦੇਤੀ ਥੀਂ ਸ਼ਾਪ[23],
ਕਿੰਤੁ ਚੀਰਤੇ ਹੁਏ ਉਨ੍ਹੇਂ ਵੇ ਚੜ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਥੇ ਚੁਪਚਾਪ ।

---

1. ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਵਿਉਹ' ਰਚਨਾ । 2. ਕਨਸੋ 3. ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬਚੇ 4. ਤਰ, ਗਿੱਲਾ, ਨਮੀਦਾਰ 5. ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ 6. ਬਹੁਤ 7. ਕੋਮਲ 8. ਆਵਾਜ਼, ਵਾਣੀ 9. ਬਹਾਦੁਰ ਪੁੱਤਰੋ 10. ਜ਼ੁਲਮ 11. ਹੱਥ 12. ਵੱਡਾ ਭਰਾ 13. ਉਮਰ 14. ਵਿਚਾਰ ਭਰੇ 15. ਲਈ 16. ਪੁੱਤਰ 17. ਨਿਰਮਲ 18. ਵਿਛੋੜਾ 19. ਦੁਖ ਸਹਿਤ 20. ਹਵਾ 21. ਵੈਰੀ ਦੇ ਡਰ 22- ਸ਼ਕਲਾਂ 23. ਸਰਾਪ

ਟੂਕਰ ਟੂਕਰ ਟਕਟਕੀ ਲਗਾਏ ਦੇਖ ਰਹੇ ਥ ਤਾਰੇ ਦੀਨ,
ਵੀਰੋਂ ਕੀ ਛਾਯਾ ਭੀ ਮਾਨੋਂ ਉਨ੍ਹੇ ਛੋੜ ਕਰ ਹੁਈ ਵਿਲੀਨ[1]
ਸਹਸਾ[2] ਸ਼ੋਰ ਹੁਆ ਪੀਛੇ ਸੇ ਆਗੇ ਹੀ ਥਾ ਗੜ੍ਹ ਚਮਕੌਰ,
ਬੋਲਾ ਵੀਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਬ "ਪੀਠ ਦਿਖਾਨਾ ਹੈ ਅਬ ਔਰ ।

ਹਮ ਵੀਰੋਂ ਕੇ ਵ੍ਰਤਧਾਰੀ ਹੈਂ ਝੇਲੇਂਗੇ ਛਾਤੀ ਪਰ ਘਾਵ,
ਪੂਜੇਂਗੇ ਹ੍ਰਿਦਯ ਸੁਥਿਤ ਹਰਿ ਕੋ ਉਨ੍ਹੀਂ ਪੰਕਜੋਂ[4] ਸੇ ਨਿਜ ਭਾਵ ।"
ਲੋਟ ਪੜਾ ਰਣਧੀਰ ਝਮ ਕਰ, ਲੋਟ ਪੜਾ ਸਬ ਸੂਰ—ਸਮਾਜ;
ਆਤ੍ਮ ਸਮਰ੍ਪਣ ਭਾਵੀ ਗੁਰੂ ਕੋ ਕਿਯਾ ਸ੍ਵਯੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਭੀ ਆਜ ।

ਕ੍ਸ਼ਣ[5] ਭਰ ਮੇਂ ਹੀ ਯਵਨ ਆ ਗਏ ਦੋ ਸੇਨਾਪਤਿਯੋਂ ਕੇ ਸਾਥ,
ਅਸਿਸੰਯੁਤ[6] ਉਲ੍ਕਾਏਂ[7] ਭੀ ਥੇ ਲਿਏ ਹੁਏ ਬਹਤੋਂ ਕੇ ਹਾਥ !
ਰਸਨਾਏਂ[8] ਲਪਲਪਾ ਉਠਾ ਨਿਜ ਬਹੁ ਸੰਖਯਕ ਵਹ ਭੀਸ਼ਣ ਕਾਲ,
ਜਿਨ ਕੇ ਸਾਥ ਸਾਥ ਡਾੜ੍ਹੇਂ[9] ਭੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਥੀ ਕਠਿਨ ਕਰਾਲ [10]।

ਗਰਜੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸ਼ਿਸ਼ਯ-ਸਿੰਹ-ਸਮ-"ਏਕ ਅਕਾਲ, ਏਕ ਓਂਕਾਰ"
ਸਹਮ ਗਏ ਸਬ ਵੈਰੀ ਸਹਸਾ[11] ਕਰ ਨ ਸਕੇ ਵੇ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਵਾਰ ।
ਪਾਂਚ ਪੰਕਤਿਓਂ[12] ਮੇਂ ਦਸ ਦਸ ਜਨ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਯਥਾ ਕ੍ਰਮ[13] ਯੁੱਧ,
ਗਿਰ ਗਿਰ ਕਰ ਦਸ ਸੇ ਪਚਾਸ ਤਕ ਵੈਰੀ ਹੁਏ ਔਰ ਭੀ ਕ੍ਰੁੱਧ[14] ।

ਆਨ ਬਾਨ[10] ਪਰ ਰਕ੍ਤ ਦਾਨ ਕਰ ਜੀਵਨ ਵਾਰ ਰਹੇ ਥੇ ਸਿੱਖ;
ਆਹ ਨਾ ਕਰ ਕੇ "ਵਾਹਗੁਰੂ ਕੀ ਫਤਹ" ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਥੇ ਸਿੱਖ ।
ਬੜ੍ਹਤੇ, ਜਾਤੇ ਥੇ ਹਟ ਕਰ ਭੀ ਵੈਰੀ ਸਹਤੇ ਹੁਏ ਪ੍ਰਹਾਰ[16],
ਗੜ੍ਹ ਕੀ ਔਰ[17] ਸਿੱਖ ਹਟ ਕਰ ਭੀ ਕਰਤੇ ਥੇ ਬੜ੍ਹ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਵਾਰ ।

ਕਹਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸੇ "ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਅਬ ਗੜ੍ਹ ਕਾ ਕੋਟ;
ਕਿੰਤੁ ਕਦਾਚਿਤ ਸਬ ਜੂਝੇਂਗੇ ਕੋਈ ਪਾ ਨ ਸਕੇਗਾ ਔਟ ।
ਤਾਤ, ਤੁਮਾਰਾ ਲਘੁ[18] ਮਨ ਹੂੰ ਮੈਂ ਕਰੋ ਆਜ ਤੁਮ ਅਪਨਾ ਤ੍ਰਾਣ ।[19];
ਪੁਨਹ[20] ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਂਗੇ ਤੁਮ ਸੇ ਮੇਰੇ ਐਸੇ ਅਗਣਿਤ[21] ਪ੍ਰਾਣ ।"

---

1. ਸਮਾਪਤ 2. ਅਚਾਨਕ 3. ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹੋਏ 4. ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ 5. ਛਿਨ, ਪਲ ਵਿ , 6- ਤਲਵਾਰਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਖੜਕਨਾ 7. ਮਸ਼ਾਲਾਂ 8. ਜ਼ੀਭਾਂ 9. ਦਾੜ੍ਹਾਂ 10. ਭਿਆਨਕ 11. ਅਚਾਨਕ 12. ਲਾਈਨ, ਸਤਰਾਂ 13. ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 14. ਕਰੋਧਿਤ ਹੋਏ 15. ਇੱਜਤ 16. ਵਾਰ 12. ਵੱਲ, ਤਰਫ 18. ਤੁਛ 19. ਬਚਾ 20. ਦੁਬਾਰਾ 21. ਅਣਗਿਣਤ

"ਮੇਰਾ ਔਰ ਪੁਤ੍ਰ ! ਤੁਮ ਸਬ ਕਾ ਰਕਸ਼ਕ[1] ਹੈ ਬਸ ਏਕ ਅਕਾਲ,
ਤਰੋ ਸ਼ਤ-ਸ਼ੋਣਿਤ[2] ਮੇਂ ਮੇਰੇ ਮਾਨਸ ਕੇ ਤੁਮ ਮੰਜੁ ਮਰਾਲ[3] ।
ਛੂਕਰ ਚਰੌਣ ਪਿਤਾ ਕੇ ਤਤ੍ਕ੍ਸ਼ਣ[4] ਆਗੇ ਝਪਟਾ ਵਹ ਵਿਕ੍ਰਾਂਤ[5],
ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਬੁਝਤਾ ਦੀਪਕ ਸਾ ਦੀਪ੍ਤ[6] ਹੋ ਉਠਾ ਭੀਸ਼ਣ ਭ੍ਰਾਂਤ[7] ।

ਅਰਿ-ਉਡੁਗਣ[8] ਮੇਂ ਧੂਮ ਕੇਤੁ-ਸਾ[9] ਘੂਮ ਰਹਾ ਥਾ ਵਹ ਵਿਖਯਾਤ[10],
ਕਯਾ ਜਾਨੇਂ ਕੈ ਤਾਰੇ ਟਟੇ ਉਸ ਕੇ ਅਸਿ-ਭਯ[11] ਸੇ ਉਸਰਾਤ ।
ਏਕਾਕੀ[12], ਅਭਿਮਨ੍ਯੁ-ਸਦ੍ਰਿਸ਼[13] ਬਹੁ – ਵੈਰੀ ਜਨੋਂ ਸੇ ਲੇ ਕਰ ਵੈਰ.
ਊਂਚੀ ਗਤਿ[14] ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ ਵਹ ਰਖ ਕਰ ਉਨ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਪੈਰ ।

ਉਸ ਕਾ ਅਨੁਜ[14] ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਥਾ ਜਿਸ ਕਾ ਵਯ[15] ਥਾ ਚੌਦਹ ਸਾਲ,
ਚਾਰ ਬਰਸ ਛੋਟਾ ਅਗ੍ਰਜ[17] ਸੇ ਬੋਲਾ ਗੁਰੂ ਸੇ ਵਹ ਗੁਰੁ-ਬਾਲ[18]—
ਆਗ ਯਾ[19] ਹੋ, ਨਿਰ੍ਭਯ[20] ਅਗ੍ਰਜ[21] ਕਾ ਕਰੂੰ ਅਨੁਸਰਣ[22] ਮੈਂ ਭੀ ਆਜ,
ਰਹੂੰ ਯਥਾਰ੍ਥ ਤਨੂਜ[23] ਆਪ ਕਾ ਰੱਖੂੰ ਅਨੁਜ ਨਾਮ ਕੀ ਲਾਜ !

ਵਰੋ ਵਤ੍ਸ, ਤਮ ਕੀਰ੍ਤਿ ਵਧ[24] ਕੋ ਬਾਂਧੇ ਹੁਏ ਮਾਨ ਕਾ ਮੌਰ[25];
ਨਿਜ ਗੁਰੁ ਕੁਲ ਕਾ ਨਾਮ ਨਿਕੇਤਨ[26] ਏਕ ਖੰਡ ਊਂਚਾ ਹੋ ਔਰ ।"
ਡਾਲੀ ਗੁਰੁ ਨੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪਾਰਸ਼੍[27] ਮੇਂ ਏਕ ਯੁਵਕ ਕੀ ਔਰ ਸਗਰ੍ਵ[28],
ਥਾ ਜੋ ਜੜ--ਪਾਸ਼ਾਣ ਮੂਰ੍ਤਿ[29]-ਸਾ—ਖੋਕਰ ਚਿੱਤ--ਚੇਤਨਾ ਸਰ੍ਵ[30];

ਥਾਮ ਲਿਯਾ ਝਟ ਉਸੇ ਉਨੋਂ ਨੇ ਗਿਰ ਨ ਜਾਯ ਨਿਸ੍ਚੇਸ਼੍ਟ[31] ਸ਼ਰੀਰ,
ਇਧਰ ਏਕ ਜਨ ਸੇ ਜੁਝਾਰ ਨੇ ਮਾਂਗਾ ਪੀਨੇ ਕੋ ਕੁਛ ਨੀਰ ।
ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਹਾ –"ਸ਼ਤ-ਸ਼ੋਣਿਤ[32] ਸੇ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਕੌਨ ਨੀਰ ਹੈ ਅਨੁਜ[33] ?
ਅਸਿ-ਰਸਨਾ[34] ਸੇ ਸ੍ਵਾਦ ਉਸੀ ਕਾ ਪਾਓ, ਹੋ ਜਾਓ ਚਿਰ ਧਨ੍ਯ ।"

ਗਯਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਹ ਝੋਂਕੇ-ਸਾ ਗਿਰੇ ਅਨੇਨ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਜਯੋਂ ਸ਼ਾਲ,
ਇਧਰ ਯੁਵਕ ਵੀ ਸੰਭਲ ਨੀਰ ਲੇ ਚਲਾ ਤੀਰ ਜੈਸਾ ਤਤ੍ਕਾਲ[35] ।
ਰੋਕ ਨ ਸਕੇ ਰੋਕ ਕਰ ਭੀ ਗੁਰੁ ਵਿਫਲ[36] ਹੁਆ ਦਲ-ਵੀਰ੍ਯ[37] ਅਮੋਘ[38],
ਉਮੜ ਬਾਂਧ ਕੇ ਊਪਰ ਸੇ ਜਯੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਯ ਝਟ ਜਲ ਕਾ ਔਘ[39] ।

---

1. ਰਖਿਅਕ 2. ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਲਹੂ 3. ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਹੰਸ 4. ਉਸੇ ਵੇਲੇ 5. ਵੀਰ 6. ਜਾਗ ਉਠਿਆ 7. ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ 8. ਵੈਰੀ ਰੂਪੀ ਤਾਰੇ 9. ਪੁੱਛਲ ਤਾਰੇ ਵਾਂਗ 10. ਪ੍ਰਸਿੱਧ 11. ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਡਰ 12. ਇਕਲਾ 13. ਅਭਿਮਨ੍ਯੁ (ਅਰਜੁਨ ਵੀਰ ਦਾ ਪੁਤਰ) ਵਾਂਗ 14. ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ 15. ਛੋਟਾ ਭਰਾ 16. ਉਮਰ 17. ਵੱਡਾ ਭਰਾ 18 ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ 19. ਹੁਕਮ 20. ਡਰ ਰਹਿਤ 21. ਵੱਡੇ ਭਰਾ 22 ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਣਾ, ਉਸਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਚੱਲਣਾ 23. ਪੁੱਤਰ 24. ਯਸ਼ ਰੂਪੀ ਵਹੁਟੀ 25. ਮੁਕਟ 26. ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਘਰ 27. ਖੰਡੇ ਵੱਲ 28. ਮਾਨ ਨਾਲ 29. ਪਥਰ ਦੀ ਜੜ ਵਾਂਗ 30. ਸਾਰੀ 31. ਬੇਹੋਸ਼ 32. ਵੈਰੀ ਦੇ ਰੱਤ 33. ਦੂਜਾ, ਹੋਰ 34. ਤਲਵਾਰ ਰੂਪੀ ਜੀਭ 35. ਤੁਰਤ 86. ਫ਼ਜ਼ੂਲ, ਵਿਅਰਥ, ਫਲਹੀਨ 37. ਬਲ ਤੇ ਵੀਰਤਾ 38. ਅਚੂਕ 39. ਪ੍ਰਵਾਰ

ਫਿਰ ਭੀ ਵਹ ਕਹ ਗਯਾ ਕਿ ਸ੍ਵਾਮੀ ਲੋ ਨਿਜ ਰਕ੍ਸ਼ਾ ਕਾ ਪਥ ਸ਼ੋਧ[1],
ਮਾਨੋਂ ਤਮ ਅਪਨੇ ਅਜੀਤ ਕਾ ਔਰ ਸ੍ਵਯੰ ਮੇਰਾ ਅਨੁਰੋਧ[2] ।"
ਯਦਯਪਿ[3] ਆਹਤ[4] ਹੁਆ ਉਧਰ ਥਾ ਅਬ ਤਬ ਥਾ ਜੁਝਾਰ ਕਾ ਗਾਤ੍ਰ[5],
ਤਦਪਿ ਯੁਵਕ ਨੇ ਜੀਵਨ ਰਹਤੇ ਲਗਾ ਦਿਯਾ ਮੁੰਹ ਸੇ ਜਲ-ਪਾਤ੍ਰ[6] ।

"ਨ ਜਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਾਰਤ੍ਤ[7], ਤ੍ਰਿਪ੍ਤ ਹੋ ਕਰ ਜਾਓ ਅਪਨੀ ਮਾਈ ਕੇ ਲਾਲ",
"ਏਂ ਤੁਮ ਕਹੀ ਯਹਾਂ ਹੋ ਮਾਤਾ !" ਚੌਂਕ ਹੁਆ ਚਿਰ ਨੀਰਵ[8] ਬਾਲ !
ਇਤਨੇ ਮੇਂ ਹੀ ਪੁਰੁਸ਼-ਵੇਸ਼ਿਨੀ[9] ਗੁਰੁ-ਪਤ੍ਨੀ ਪਰ ਹੁਆ ਪ੍ਰਹਾਰ[10];
ਔਰ ਪ੍ਰਹਾਰਕ[11] ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਥਾ ਸ਼ਾਹੀ ਸੇਨਾ ਕਾ ਸਰਦਾਰ ।

ਲਗਾ ਉਸੀ ਕ੍ਸ਼ਣ[12] ਉਸ ਕੇ ਸਿਰ ਮੇਂ ਆ ਕਰ ਗੁਰੁ ਕੇ ਕਰ ਕਾ ਬਾਣ
ਗੁਰੁ-ਪਤ੍ਨੀ ਕੇ ਰਹਤੇ ਰਹਤੇ ਉਸ ਘਾਤਕ ਨੇ ਕਿਯਾ ਪ੍ਰਯਾਣ[13] ।
ਉਸ ਕਾ ਸਾਥੀ ਸੇਨਾਪਤਿ ਭੀ ਹੁਆ ਹਤਾਹਤ[14] ਉਸ ਕੇ ਬਾਦ,
ਛਾਯਾ ਕ੍ਸ਼ੁਬ੍ਧ[15] ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਸੇਨਾ ਮੇਂ ਏਕ ਸਾਥ ਭਯ ਔਰ ਵਿਸ਼ਾਦ[16] ।

ਚੁਨੇਂ ਸ਼ਤ੍ਰੁਓਂ ਕੋ ਕੋ ਚੁਨ ਚੁਨ ਕਰ ਗਿਰਾ ਰਹੇ ਥੇ ਗੁਰੁ-ਸ਼ਰ[11] ਚੰਡ,
ਉਗਲ ਰਹਾ ਥਾ ਕਾਲਾਨਲ-ਕਣ[18] ਕ੍ਰਿਸ਼੍ਟ[19] ਕੁੰਡਲਾਕ੍ਰਿਤਿ[20] ਕੋਦੰਡ[21] !
ਕੁਛ ਕਰ ਧਰ ਨ ਸਕੇ ਅਰਿ ਉਨ ਕਾ ਹੁਏ ਸ੍ਵਯੰ ਮਰ ਮਰ ਕਰ ਮੰਦ ।
ਗੁਰੁ ਆ ਗਏ ਅੰਤ ਮੇਂ ਗੜ੍ਹ ਮੇਂ ਔਰ ਹੁਏ ਝਟ ਫਾਟਕ ਬੰਦ ।

ਉਨ ਪਚਾਸ ਸਾਥੀ ਸੂਰੋਂ[22] ਮੇਂ ਸ਼ੇਸ਼[23] ਬਚੇ ਥੇ ਕੇਵਲ ਪਾਂਚ,
ਪੈਂਤਾਲੀਸ ਹੋਮ ਅਪਨੇ ਕੋ ਬਚਾ ਗਏ ਥੇ ਉਨ ਕੀ ਆਂਚ ।
ਅਪਨੀ ਨਹੀਂ ਪੁਤ੍ਰ-ਪਤ੍ਨੀ ਕੇ ਅਨੁਨਯ[24] ਕੀ ਰਕ੍ਸ਼ਾ[25] ਕੇ ਹੇਤੁ,
ਰਿਪੁ-ਸਮੁਦ੍ਰ[26] ਤਰ ਸਕੇ ਆਸ ਗੁਰੁ ਜਯੋਂ ਤਯੋਂ ਕਰ ਰਚ ਕਰ ਮਰ-ਸੇਤੁ[27] ।

———

1. ਭਾਲ ਲੈਣਾ 2. ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ 3. ਭਾਵੇਂ 4. ਜ਼ਖਮੀ 5. ਸ਼ਰੀਰ 6. ਜਲ ਵਾਲਾ ਬਰਤਨ 6. ਤਿਹਾਇਆ 8. ਹਮੇਸ਼ ਲਈ ਚੁਪ 9. ਪੁਰਖਾਂ ਜਿਹੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਾਈ ਹੋਈ 10. ਵਾਰ 11. ਵਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 12. ਉਸੇ ਛਿਨ, ਪਲ 13. ਚਲਾਣਾ 14. ਜ਼ਖਮੀ 15. ਅਸ਼ਾਂਤ 16. ਉਦਾਸੀ 17. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤੀਰ 18. ਪਰਲੋ ਦੀ ਅੱਗ ਦੇ ਚੰਗਿਆੜੇ 19. ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ 20. ਕੁੰਡਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ 21. ਕਮਾਨ, ਧਨੁਸ਼ 22. ਬਹਾਦੁਰਾਂ 23. ਬਾਕੀ 24. ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ 25. ਰੱਖਿਆ 26. ਦੁਸ਼ਮਣ ਰੂਪੀ ਸੰਮੁੰਦਰ 27. ਤੀਰ ਰੂਪੀ ਪੁਲ

ਆਤ੍ਮ ਰਕ੍ਸ਼ਾ

ਕਿੰਤੂ ਸੁਰਕ੍ਸ਼ਿਤ[1] ਨ ਥੇ ਵਹਾਂ ਭੀ, ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਿਸ਼੍ਠ ਭਿੱਤਿ[2] ਮੇਂ ਛੇਦ[3]
ਉਸੀ ਰਾਤ ਕੋ ਨਿਕਲ ਏ ਵੇ, ਮਾਨੋਂ ਪਕ੍ਸ਼ੀ[4] ਪਿੰਜਰ ਭੇਦ[5]।
ਰਹ ਕਰ ਦਿਨ ਭਰ ਏਕ ਗਹਨ[6] ਮੇਂ ਚਲ ਕਰ ਫਿਰ ਵੇ ਰਾਤੋਂ ਰਾਤ,
ਮਿਲੇ ਗਨੀ ਖਾਂ ਔਰ ਨਬੀ ਖਾਂ ਦੋ ਪਠਾਨ ਧਨਿਯੋਂ ਸੇ ਪ੍ਰਾਤ[7]।
ਦੋਨੋਂ ਘੋੜੋਂ ਕੇ ਵ੍ਯਾਪਾਰੀ[8] ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਰਿਚਿਤ[9] ਥੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ,
ਵਿਸ੍ਮਿਤ[10] ਹੁਏ ਦੇਖ ਕਰ ਸਹਸਾ[11] ਵੇ ਇਨਕਾ ਕੁਛ ਵੇਸ਼[12] ਮਲੀਨ[13]।
ਆਸ਼੍ਰਯ[14] ਦਿਯਾ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਇਨਕੋ ਕ੍ਰਿਯਾ ਉਚਿਤ ਸ੍ਵਾਗਤ—ਸਤ੍ਕਾਰ[15],
ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਅੰਤ ਮੇਂ ਦੋਨੋਂ ਹਰ੍ਸ਼ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰ ਵਾਰੰਵਾਰ[17]—
"ਹਮ ਤੋ ਰੋਜਗਾਰ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਮਿਲਾ ਆਪ ਜੈਸਾ ਯਹ ਮਾਲ,
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੇ ਹਾਥ ਬੇਚ ਕਰ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗੇ ਆਜ ਨਿਹਾਲ।"
ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਹਾ "ਭਲਾ ਬਚੋ ਤੋ ਲਾਭ ਰਹੇਗਾ ਨਿਸ੍ਸੰਦੇਹ[18];
ਤੁਮ ਐਸੇ ਹੋਤੇ ਤੋ ਮੁਝ ਕੋ ਨ ਥਾ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਹੀ ਯਹ ਗੇਹ[19]।
ਘੋੜੋਂ ਕਾ ਸੌਦਾ ਕਰਤੇ ਹੋ ਮੁਝ ਐਸੇ ਪੁਰਸ਼ੋਂ ਕੇ ਸਾਥ,
ਪਰ ਤੁਮ ਬੇਚ ਨਹੀ ਸਕਤੇ ਹੋ ਪੁਰੁਸ਼ੋਂ ਕੋ ਪਸ਼ੂਪਨ ਕੇ ਹਾਥ।
ਮੈਂ ਕੁਛ ਪੁਰਸ਼ ਪਰੀਕ੍ਸ਼ਾ[20] ਕਾ ਭੀ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਅਭ੍ਯਾਸ[21],
ਮੁਝੇ ਕਭੀ ਧੋਖਾ ਦੋਗਾ ਤੋ ਦੇਗਾ ਮੇਰਾ ਭੀ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ।
ਆਯਾ ਨਹੀਂ ਯਹਾਂ ਮੈਂ ਯੋਂ ਹੀ ਆਂਖ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਯਾ ਝੀਮ[22],
ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਮ ਦੋ ਹੈਂ ਕਿੰਤੂ ਏਕ ਹੈ ਰਾਮ—ਰਹੀਮ।
ਯਵਨੋਂ ਕਾ ਹਿੰਦੂ ਵਿਰੋਧ ਹੀ ਮੁਝੇ ਕਿਯੇ ਹੈ ਯਵਨ—ਵਿਰੁੱਧ,
ਔਰ ਨਹੀਂ ਤੋ ਮਨੁਜ ਮਾਤ੍ਰ[23] ਮੇਂ ਰਖਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਸਮਤਾ[24] ਸ਼ੁਧ।
ਹਿੰਦੂ—ਗੁਰ[25] ਹੂੰ ਮੈਂ ਪਹਲੇ ਹੀ, ਹੂੰਗਾ ਆਜ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਪੀਰ,
ਮੁਝੇ ਮਾਲਵੇ ਪਹੁੰਚਾਨੇ ਕੀ ਕਰੋ ਯਹੀ ਅਬ ਤੁਮ ਤਦਬੀਰ।"
ਸਹਜ ਸਾਧ ਥੇ, ਯਵਨ ਸੰਤ ਬਨ ਬਿਖਰਾ ਕਰ ਸਿਰ ਕੇ ਸਬ ਬਾਲ,
ਛਿਪੇ ਘਨੋਂ ਮੇਂ ਭਾਨੁ—ਤੁਲ੍ਯ ਗੁਰ[26], ਬਚੇ ਵੈਰਿਯੋਂ ਸੇ ਉਸ ਕਾਲ।

---

1. ਸੁਰੱਖਿਅਤ 2. ਪਿਛੇਕੜ ਵਾਲੀ ਦੀਵਾਰ 3. ਮੋਰੀ 4. ਪੰਛੀ 5. ਪਿੰਜਰੇ ਨੂੰ ਤੋੜ 6. ਜੰਗਲ 7. ਤੜਕੇ 8. ਵਪਾਰੀ 9. ਜਾਣ—ਪਛਾਣ ਵਾਲੇ, ਜਾਣਕਾਰ 10. ਹੈਰਾਨ 11. ਚਾਣਚਕ 12. ਪੁਸ਼ਾਕ 13. ਮੈਲਾ 14. ਸ਼ਰਨ, ਢੋਹੀ 15. ਸੁਆਗਤ ਤੇ ਆਉ ਭਗਤ 16. ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ 17. ਬਾਰ ਬਾਰ 18. ਬਿਲਾਂ ਸ਼ੱਕ 19. ਘਰ 20. ਮਨੁਖ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਜਾਂ ਪਰਖ 21 ਅਭਿਆਸ 22. ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ 23. ਮਨੁਖ ਮਾਤਰ 24. ਬਰਾਬਰੀ 25. ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ 26. ਗੁਰ ਇਉਂ ਲੁਕ ਗਏ (ਵਾਲਾਂ ਵਿਚ) ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬੱਚੋਂ ਕੀ ਹਤਿਯਾ

ਕਿੰਤੁ ਹਾਯ ! ਉਨਕੇ ਵੇ ਬੱਚੇ ਉਨਕੀ ਬੂੜੀ ਮਾਂ ਕੇ ਸਾਥ,
ਸ਼ਵਰ—ਜਾਲ ਮੇਂ ਸਿੰਹੀ—ਸ਼ਿਸ਼ੁ—ਸਮ[1] ਪੜੇ ਕਾਲ ਰਿਪੁਉਂ ਕੇ ਹਾਥ।
ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਗੁਰੁ ਕਾ ਦ੍ਵਿਜ[3] ਜਨ੍ਮਾ ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਭ੍ਰਿਤਯ[4],
ਯਵਨੋਂ ਸੇ ਮਿਲ ਗਯਾ ਲੋਭ—ਵਸ਼[5], ਕਿਯਾ ਉਸੀ ਨੇ ਯਹ ਦੁਸ਼੍ਕ੍ਰਿਤਯ[6]।

ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ—ਕੁਲ ਮੇਂ ਭੀ ਰਾਵਣ ਸੇ ਰਾਕ੍ਸ਼ਸ[7] ਬਹੁ ਵਨਯ[3],
ਔਰ ਵਿਭੀਸ਼ਣ—ਤੁਲਯ[8] ਰਾਮ ਕੇ ਭਕ੍ਤ ਰਾਕ੍ਸ਼ਸ਼ੋਂ ਮੇਂ ਭੀ ਧਨ੍ਯ।
ਉਂਚੋਂ ਮੇਂ ਭੀ ਨੀਚ ਮਿਲੇ ਤੋ ਉਂਚੋਂ ਕਾ ਯਸ਼ ਹੋ ਕਯੋਂ ਮੰਦ ?
ਗੁਰੁਓਂ ਕੇ ਵੈਰੀ ਥੇ ਬਹੁਧਾ[10] ਸ੍ਵਯੰ[11] ਉਨ੍ਹੀਂ ਕੇ ਭਾਈ—ਬੰਦ।

ਸਰਹਿਦੀ ਸੂਬਾ ਕੇ ਸੰਮੁਖ[12] ਲੇ ਜਾਯੇ ਜਾਨੇ ਕੀ ਬੇਰ[13]‘
ਬਚੋਂ ਸੇ ਬੂੜ੍ਹੀ ਦਾਦੀ ਯੋਂ ਬੋਲੀ—ਉਨ ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਕਰ[14] ਫ਼ੇਰ—
“ਹੇ ਮੇਰੇ ਬੇਟੇ ਕੇ ਬੇਟੋ ਮੇਰੇ ਦੁਗੁਨੇ ਹਰ੍ਸ਼ ਵਿਸ਼ਾਦ[15],
ਮਰੇ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਦਾਦਾ ਕੈਸੇ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਨ ਭੂਲੇ ਇਸਕੀ ਯਾਦ।

ਆਜ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਤੁਮ ਕੋ ਭੀ ਅਦਯ[16] ਯਵਨ ਡਾਲੈਂਗੇ ਮਰ.
ਕਿੰਤੁ ਵਹੀ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕਹੇਂ ਸਦ ‘ਸਿਰ ਦੇ ਡਾਲਾ, ਦਿਯਾ ਨ ਸਾਰ।’
ਵਤ੍ਸ, ਨ ਭੂਲੇ ਤੁਮ ਕੋ ਅਪਨੇ ਪੂਜਯ[17] ਪਿਤਾ ਕੀ ਅੰਤਿਮ ਬਾਤ,
‘ਵੀਰ ਵਤ੍ਸ ਤੁਮ ਵਹੀ ਰਹੋ ਬਸ, ਸਹੋ ਭਲੇ ਹੀ ਸੌ ਉਤ੍ਪਾਤ[13]।’

ਜਾਓ,ਉਧਰ ਅਮਰ ਹੋ ਤੁਮ, ਲੋ—ਹਿੰਦੂ ਕੇ ਘਰ ਘਰ ਅਵਤਾਰ,
ਮਰੂੰ ਇਧਰ ਮੈਂ ਰੋਤੀ—ਗਾਤੀ—‘ਸਿਰ ਦੇ ਡਾਲਾ,ਦਿਯਾ ਨ ਸਾਰ।’—”
“ਦਾਦੀ ਜੀ, ਨਿਸ਼੍ਚਿੰਤ[19] ਰਹੋ ਤੁਮ, ਗਾਓ ਔਰ ਮਨਾਓ ਮੋਦ[20],
ਮ੍ਰਿਤਯੁ ਏਕ ਨਿਦ੍ਰਾ[21] ਹੈ ਅਪਨੀ, ਸੇਜ ਅਕਾਲ ਪੁਰੁਸ਼ ਕੀ ਗੋਦ।

---

1. ਜੰਗਲੀ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰਣੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗ 2. ਦੁਸ਼ਮਣ 3. ਬ੍ਰਾਹਮਣ 4. ਸੇਵਕ, ਨੌਕਰ 5. ਲੋਭ ਦੇ ਕਾਰਣ 6. ਬੁਰਾ ਕੰਮ 7. ਰਾਖਸ਼ 8. ਜੰਗਲੀ 9. ਵਿਭੀਸ਼ਣ ਜਿਹੇ 10. ਅਕਸਰ 11. ਆਪ 12 ਸਾਹਮਣੇ 13. ਵਾਰੀ 14. ਦੁਰਬਲ ਹੱਥ 15. ਸੁਖ ਦੁਖ 16. ਤਰਸ ਰਹਿਤ 17. ਪੂਜਾ ਦੇ ਯੋਗ, ਪੂਜਨੀਕ 18. ਭਾਵ ਜ਼ੁਲਮ ਤੋਂ ਹੈ 19. ਬੇ ਫਿਕਰ 20. ਖੁਸ਼ੀਆਂ 21. ਮਤ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਨੀਂਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ

ਨਿਤਯ ਖੇਲਤੇ ਥੇ ਲੜਕੋਂ ਮੇਂ ਹਮ ਮਰਨੇ—ਜੀਨੇ ਕੇ ਖੇਲ,
ਅਨਾਯਾਸ[1] ਕ੍ਰੀੜਾ ਪੂਰਵਕ[2] ਹੀ ਲੇਂਗੇ ਉਸੇ ਯਹਾਂ ਭੀ ਝੇਲ[3] ।''
ਭਰਾ[4] ਹੁਆ ਥਾ ਬੜੇ ਠਾਠ ਕਾ ਸੂਬਾ ਕਾ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ,
ਖਵੇ ਹੁਏ ਥੇ ਦੇਵ—ਦਤ ਸੇ[5] ਗੁਰੂ ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਦਿਵਯ[6] ਕੁਮਾਰ ।

ਨਿਰ੍ਨਿਮੇਸ਼[7] ਹਰ ਗਏ ਦੇਖਤੇ ਕ੍ਸ਼ਣ[8] ਭਰ ਸਬ ਵਿਸ੍ਮਯ[9] ਕੇ ਸਾਥ,
ਫੇਰੇ ਬੜੀ ਦਾੜ੍ਹਿਯੋਂ ਪਰ ਫਿਰ ਕਾਜੀ ਮੁੱਲਾਓਂ ਨੇ ਹਾਥ ।
ਬੋਲਾ ਤਬ ਸੂਬਾ ਬਜੀਰ ਖਾਂ—''ਕਯਾ ਅੱਛੇ ਲੜਕੇ ਹੈਂ ਵਾਹ !
ਨਿਕੇ ਸਾਥ ਖੇਲ ਉਨਕੇ ਕੀ ਹੋ ਉਠਤੀ ਹੈ ਜੀ ਮੇਂ ਚਾਹ ।

ਬੱਚੋ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਨੇ ਕੋ ਹੋ ਜਾਓ ਅਬ ਤੁਮ ਤੈਯਾਰ,
ਤੁਮ੍ਹੇ ਮਾਰਨੇ ਕੇ ਬਦਲੇ ਹਮ ਪਯਾਰ ਕਰੇਂਗੇ ਸੌ ਸੌ ਵਾਰ[10] ।''
''ਤੋ ਕਯਾ ਫਿਰ ਹਮ ਨਹੀਂ ਮਰੇਂਗੇ ? ਅਮਰ ਰਹੋਗੇ ਕਯਾ ਤੁਮ ਆਪ ?
ਕਿੰਤੂ ਅਮਰ ਹੋਂ ਤੋ ਭੀ ਹਮ ਤੋ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗੇ ਐਸਾ ਪਾਪ ।

ਬੜੇ ਭੀ ਮਰ ਮਿਟੇ ਹਮਾਰੇ ਫਿਰ ਹਮ ਬੱਚੋਂ ਕੀ ਕਯਾ ਬਾਤ ?
ਵੀਰ—ਵਤ੍ਸ[11] ਹਮ ਵਹੀਂ ਰਹੇਂਗੇ ਸਹੇਂ ਭਲੇ ਹੀ ਸੌ ਉਤਪਾਤ[12] ।''
''ਅਰੇ, ਤੁਮਾਰੇ ਬੜੋਂ ਨੇ ਤੋ ਕਰ ਲੀ ਥੀ ਦੁਨੀਯਾ ਕੀ ਸੈਰ,
ਤੁਮ ਨਾਦਾਨ[13] ਮੌਤ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਰਖਨੇ ਜਾਤੇ ਹੋ ਕਯੋਂ ਪੈਰ ?''

''ਰੱਖੋ ਤੁਮ ਦਾਨਾਪਨ[14] ਅਪਨਾ ਰਹਨੇ ਦੋ ਹਮ ਕੋ ਨਾਦਾਨ
ਬਨ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸੇ ਧਰ੍ਮ— ਮ੍ਰਿਤ੍ਯ ਕੇ ਹਮ ਮੇਂਹਮਾਨ[15] ।
ਦੇਖੀ ਦੁਨੀਯਾ ਢੰਗ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ਦੇਖਾ ਯਹ ਜਗਤੀਤਲ[16] ਤੰਗ,
ਰੰਗ ਬਦਲ ਕਬ ਭੀ ਯਹ ਗਿਰਗਿਟ[17] ਨਹੀਂ ਬਦਲਤਾ ਅਪਨੇ ਢੰਗ ।''

ਬੋਲਾ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸੇ —ਭੈੱਯਾ, ਯਹਾਂ ਨਹੀ ਕਯਾ ਬਾਤ ?
ਵਹੀ ਸੂਰਜ—ਸ਼ਸ਼ਿ[18], ਵੇ ਹੀ ਤਾਰੇ ਵਹੀ ਰਾਤ—ਦਿਨ ਸਾਂਯ ਪ੍ਰਾਤ[19] ।
ਵੇ ਹੀ ਫੂਲ ਔਰ ਪੱਤੇ ਹੈਂ ਖਿਲੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਝੜੇਂ ਤਤ੍ਕਾਲ[20],
ਵਹੀ ਭੂਮੀ, ਜਿਸ ਪਰ ਯੇ ਮਾਨਵ[21] ਡਾਲੇ ਬੈਠੇਂ ਹੈ ਪਸ਼ੁ—ਜਾਲ ।

1. ਅਚਾਨਕ ਹੀ 2. ਖੇਡ ਖੇਡ ਵਿਚ ਹੀ 3. ਝੱਲਣਾ 4. ਭਰਿਆ 5. ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੂਤਾਂ ਵਾਂਗ 6. ਸੁੰਦਰ, ਨੂਰਾਨੀ 7. ਟਿਕਟਕੀ ਲਾ ਕੇ, ਅਖ ਝਪਕੇ ਬਿਨਾਂ 9. ਭਲ ਭਰ ਲਈ 9. ਹੈਰਾਨੀ 10. ਵੇਰ 11. ਵੀਰ ਦੀ ਸੰਤਾਨ 12. ਜ਼ੁਲਮ 13. ਬੇਸਮਝ 14. ਸਿਆਣਪ 15. ਧਰਮ ਲਈ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮੌਤ ਦੇ ਅਸੀਂ ਮਹਿਮਾਨ ਹਾਂ! 16. ਧਰਤੀ 17. ਕੋੜ੍ਹ ਕਿਰਲਾ 18. ਸਰਜ ਤੇ ਚੰਦ 19. ਸੰਝ—ਸਵੇਰ 20. ਝਟ, ਤੁਰਤ 21. ਮਨੁਖ

ਧਰਮ ਹਮਾਰੇ ਸਾਥ ਹਮਾਰਾ ਫਿਰ ਕਯਾ ਹਮੇਂ ਚਾਹਿਏ ਤਾਤ[1] ?
ਵੀਰ ਵਤ੍ਸ ਹਮ, ਵਹੀ ਰਹੇਂਗੇ ਸਹੇ ਭਲੇ ਹੀ ਸੌ ਉਤ੍ਪਾਤ ।"
ਤੁਮ ਬੱਚੇ ਹੋ, ਅਭੀ ਵਹਾਂ ਕੇ ਮਜ਼ੇ ਨਹੀਂ ਤੁਮ ਕੋ ਮਾਲੂਮ,
ਮਰਨਾ ਕਭੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੋਗੇ ਜੀਨਾ ਚਾਹੋਗੇ ਝੂਕ ਝੂਮ ।"

"ਮਜ਼ੇ ਮੁਬਾਰਕ ਰਹੇਂ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਵੇ, ਹਮੇਂ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਉਨਸੇ ਕਾਮ,
ਜੋ ਰਸ ਚਖ ਕਰ ਡਰੇਂ ਮੌਤ ਸੇ ਕਰੇਂ ਕਯੋਂ ਨ ਹਮ ਉਸੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ।"
"ਆਖਿਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਨੇ ਸੇ ਕਰਤੇ ਹੋ ਤੁਮ ਕਯੋਂ ਇਨਕਾਰ ?"
"ਔਰ ਤੁਮ੍ਹੀਂ ਕਯੋਂ ਹਠ[2] ਕਰਤੇ ਹੋ ਕਿ ਹਮ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਹੋਂ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ?"

ਮੁਸਕਾ ਕਰ ਬੋਲਾ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ -"ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਨੇ ਕੇ ਬਾਦ,
ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨੇ ਕੋ ਜੱਨਤ ਕੀ ਹੂਰੇਂ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਕਰੇਂਗੀ ਯਾਦ ।"
"ਵੇ ਹੂਰੇਂ ਹੋਂਗੀ ਕਿ-ਚੁੜੇਲੇਂ, ਇਸੇ ਜਾਨਤਾ ਹੈ ਭਗਵਾਨ,
ਧਰਮ ਛੋੜ ਕਰ ਹਮੇਂ ਸ੍ਵਰਗ ਭੀ ਜਾਨ ਪੜੇਗਾ ਨਰਕ ਸਮਾਨ[3] ।"
"ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਨੇ ਸੇ ਤੁਮ ਕੋ ਇੱਜਤ ਦੇਂਗੇ ਸ਼ਾਹੰਸ਼ਾਹ ।"
"ਕਿੰਤੁ ਧਰਮ ਜੋ ਧਿੱਕਾਰੇਗਾ ਕੌਨ ਸਹੇਗਾ ਉਸਕਾ ਦਾਹ[4] ?"
"ਜੀਕਰ ਕੁਛ ਕਰ ਤੋ ਸਕਤੇ ਹੋ, ਅਰੇ, ਦੇਖ ਸੁਨ ਕਰ ਹੰਸ ਬੋਲ,
ਮਰ ਕਰ ਕਯਾ ਜਾਨੇ, ਕਯਾ ਹੋਗਾ ਪਪ ਜਾਓਗੇ ਅਭੀ ਅਡੋਲ[5] ।"

ਕਿੰਤੁ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ ਕਬ ਮਰਨਾ ? ਜੀਨੇ ਕੇ ਇੱਛੁਕ ਹਮ ਲੋਗ,
ਤੁਮ੍ਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਹਠ[6] ਕਰਕੇ ਹਮੇਂ ਮਾਰਨੇ ਕਾ ਉਦਯੋਗ[7] ।
ਉਸ ਜੀਨੇ ਸੇ ਜਿਸਮੇਂ ਹਮਕੋ ਜੀ ਮੇਂ ਹੁਆ ਕਰੇਗੀ ਗ੍ਲਾਨਿ,
ਇਸ ਸੰਤੋਸ਼ਪੂਰਣ[8] ਮਰਨੇ ਮੇਂ ਤੁਮ੍ਹੀ ਕਹੋ- ਹੈ ਲਾਭ ਕਿ ਹਾਨਿ ।"

"ਘੋੜੋਂ ਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕਰ ਘੂਮੋਗੇ ਰਾਜ ਕਰੋਗੇ ਬਨੇ ਨਵਾਬ,
ਸੂਲੀ ਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕਰ ਕਯਾ ਲੋਗੇ? ਦੋਗੇ ਇਸਕਾ ਕੌਨ ਜਵਾਬ ?"
"ਘੋੜੇ ਨਹੀਂ ਗਧੇ ਹੋਂਗੇ ਵੇ, ਰਾਜਯ ਬਨੇਂਗੇ ਰੰਕ-ਨਿਵਾਸ[9],
ਹਮ ਜੋ ਯੋਂ ਹੀ ਰਾਜ-ਮਾਨਯ[10] ਹੈਂ, ਕਯੋਂ ਹੋਂ ਵਿਧਰ੍ਮਿਯੋਂ[11] ਕੇ ਦਾਸ[12] ?

1. ਭਾਵ ਭਾਈ ਤੋਂ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਆਦਰ ਸੂਚਕ ਸੰਬੋਧਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਵੱਡਿਆਂ ਜਾਂ ਛੋਟਿਆਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 2. ਜ਼ਿੱਦ 3. ਨਰਕ ਦੇ ਬਰਾਬਰ 4. ਸੰਤਾਪ 5. ਹਿੱਲਣ ਜੁਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ। 6. ਜ਼ਿੰਦ 7. ਯਤਨ 8. ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ 9. ਗਰੀਬਖਾਨਾ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੀਆਂ ਝੁਗੀਆਂ 10. ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਤਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਦਾ 11. ਗੈਰ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ 12. ਸੇਵਕ

ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਹ ਕੇ ਬਾਲਕ, ਯਹੀ ਹਮਾਰਾ ਪਦ ਵਿਖ੍ਯਾਤ[1],
ਵੀਰ ਵਤ੍ਸ ਹਮ, ਵਹੀ ਰਹੇਂਗੇ ਸਹੇਂ ਭਲੇ ਹੀ [illegible] ਉਤ੍ਪਾਤ।
ਸ਼ੂਲੀ ? ਉਸਕਾ ਡਰ ਨ ਦਿਖਾਓ, ਸੁਨੀ ਕਥਾਏਂ ਹਮ ਨੇ ਬੀਸ,
ਦਿਏ ਅਨੇਕ ਮਹਾ ਪੁਰਸ਼ੋਂ ਨੇ ਸਾਰ ਨ ਦੇਕਰ ਅਪਨੇ ਸੀਸ।

ਸਤ੍ਯ-ਦਾਨ[2] ਕਰਕੇ ਸੰਤੋਂ ਨੇ ਪਾਈ ਹੈ ਸੂਲੀ ਬਹੁ ਵਾਰ,
ਦੇ ਸਕਤਾ ਥਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਔਰ ਕ੍ਯਾ ਯਹ ਮਿਥ੍ਯ[3] ਮਾਨੀ ਸੰਸਾਰ ?
ਤੁਮ੍ਹੀਂ ਕਹੋ, ਕੈਸੇ ਛੋੜੇਂ ਹਮ ਪਰੰਪਰਾਗਤ[4] ਨਿਜ ਸੰਸ੍ਕਾਰ ?
ਸ੍ਵਯੰ ਹਮਾਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰ ਦੇ ਡਾਲਾ ਦਿਯਾ ਨ ਸਾਰ।"

"ਬੱਚੋ, ਮਰਨਾ ਖੇਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਰੋ ਨ ਤੁਮ ਐਸੀ ਹਠ—ਹੋੜ[5]।"
"ਤਬ ਭੀ ਹਮ ਤੁਮ ਸਭੀ ਮਰੇਂਗੇ ਹੈ ਜੀਨੇ—ਮਰਨੇ[6] ਕਾ ਜੋੜ।"
"ਤੋ ਫਿਰ ਮਰੋ" ਕਹਾ ਸੂਬਾ ਨੇ, ਬੋਲ ਉਠੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਲੋਗ—
"ਇਨ੍ਹੇਂ ਕਭੀ ਬਚਨੇ ਨ ਦੀਜਿਏ ਮਿਟੇਂ ਅਭੀ ਆਗੇ ਕੋ ਰੋਗ।"

ਬੋਲਾ ਫਿਰ ਨਵਾਬ ਬੱਚੋਂ ਸੇ "ਸੁਨ ਲੋ ਔਰ ਸਮਝ ਲੋ ਸਾਫ,
ਮੈਂ ਕਰ ਭੀ ਦੂੰ, ਪਰ ਨ ਕਰੇਂਗੇ ਕਾਜ਼ੀ—ਮੁੱਲਾਂ ਤੁਮਕੋ ਮਾਫ।"
"ਖੋਲੇਂ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸੇ ਹਮ ਪਰ ਵੇ ਸਬ ਆਪਨੇ ਕੁਰਾਨ,
ਕਿੰਤੁ ਹਮਾਰਾ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੁਛ, ਇਸਕਾ ਸਾਕ੍ਸ਼ੀ[7] ਹੈ ਭਗਵਾਨ।

ਮਾਰੇ ਜਾਵੇ ਯਹਾਂ ਭਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗੇ ਹਮ ਅਪਘਾਤ[8]
ਵੀਰ ਵਦ੍ਸ ਹਮ ਵਹੀਂ ਰਹੇਂਗੇ ਸਹੇਂ ਕ੍ਯੋਂ ਨ ਸੌ ਸੌ ਉਤ੍ਪਾਤ।"
'ਤੋ ਜੋ ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਹੋ ਕਹ ਲੋ ਕਰ ਲੋ ਤੁਮ ਅਪਨੋਂ ਕੀ ਯਾਦ।"
"ਕ੍ਸ਼ਮਾ[9] ਕਰੇ ਵਹ ਹਰਿ ਹਮ ਸਬਕੇ ਅਨਜਾਨੇ ਕੇ ਸਭੀ ਪ੍ਰਮਾਦ[10]।"

"ਸੁਨੋ, ਹਮਾਰੇ ਨਬੀ, ਖੁਦਾ ਸੇ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਬਖਸ਼ਵਾ ਦੇਂਗੇ ਹਾਲ।"
"ਤਬ ਕ੍ਯਾ ਉਨ ਕੇ ਬਲ ਪਰ ਹੀ ਤੁਮ ਕਰਤੇ ਹੋ ਯੇ ਕਰ੍ਮ ਕਰਾਲ[11]?
ਅਗ੍ਰਵਰ੍ਤਿਯੋਂ[12] ਕੇ ਅਨੁਯਾਯੀ[13] ਕਰੇਂ ਨ ਉਨ ਕੇ ਪੀਛੇ ਭੂਲ,
ਮੁਕ੍ਤਿ ਦਿਖਲਾਵੇਂਗੇ ਸੁਕਰ੍ਮ[14] ਹੀ, ਨਹੀਂ ਕਿਸੀ ਕੇ ਨਬੀ—ਰਸੂਲ।"

---

1. ਪ੍ਰਸਿਧ ਪਦ 2. ਸੱਚਾ ਦਾਨ 3. ਮਿਥਿਆ 4. ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ 5. ਜ਼ਿੱਦ ਤੇ ਮੁਕਾਬਲਾ 6. ਜੀਉਣ ਤੇ ਮਰਨ 7. ਗਵਾਹ 7. ਧੋਖਾ 9. ਖਿਮਾ 10. ਗਲਫਤ ਭੁੱਲਾ 11. ਭਿਆਣਕ ਕੰਮ, ਭਿਆਣਕ ਕਰਮ 12. ਰਹਿਬਰ 13. ਚੇਲੇ 14. ਆਪਣੇ ਕਰਮ,ਆਪਣੇ ਕੰਮ

ਗਰਜ ਉਠੇ ਸਬ ਕਾਜੀ—ਮੁੱਲਾ—"ਓ ਪਾਜੀ, ਕਾਫਿਰ ਕੰਬਖ਼ਤ।"
ਕਾਂਪ ਉਠਾ ਥਾ ਮਾਨੋਂ ਉਨੇ ਕੋ ਸ਼ਾਹੀ ਮਜਹਬ ਕਾ ਹੀ ਤਖ਼ਤ।
ਫ਼ਤਹ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਹਾ– 'ਭਲੇ ਹੀ ਛੋੜੋ ਤੁਮ ਵਾਨੀ ਕੇ ਬਾਣ,
ਧੋਖੇ ਮੇਂ ਛਿਨ ਗਏ ਪ੍ਰਥਮ ਹੀ ਹਮ ਦੋਨੋਂ ਕੇ ਯਹਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾਣ।

ਖਰੀ ਬਾਤ ਰੂਖੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਰਹੇ ਤੁਮਕੋ ਯਹ ਗਯਾਤ[1]—
ਵੀਰ ਵਤ੍ਸ ਹਮ, ਵਹੀ ਰਹੇਂਗੇ, ਸਹੇਂ ਕਯੋਂ ਨ ਸੌ ਸੌ ਉਤ੍ਪਾਤ।"
ਕੁਛ ਸਹ੍ਰਿਦਯ[2] ਧੀਰੇ ਸੇ ਬੋਲੇ ਕਯਾ ਅੱਛੇ ਬੱਚੇ ਥੇ ਵਾਹ!
ਕੱਚੇ ਹੋਨੇ ਪਰ ਵੀ ਕਿਤਨੇ ਪਕੇ ਥੇ ਸੱਚੇ ਥੇ, ਵਾਹ!"

ਬੱਚੇ ਮਗਰ ਸਾਂਪ ਕੇ ਬੱਚੇ ਗਰਜੇ ਕਾਜੀ-ਮੁੱਲਾ ਘੋਰ—
"ਕਿਏ ਜਾਏ ਯੇ ਪੱਕੇ ਕਾਫਿਰ ਜੀਤੇ ਜੀ ਦੋਨੋਂ ਦਰਗੋਰ[3]।
ਮਿੱਟੀ ਨਹੀ, ਈਂਟ ਚੂਨੇ ਸੇ ਚਿਨਵਾ ਦਿਏਂ ਜਾਏਂ ਯੇ ਢੀਠ,
ਪਹਿਚਾਨੇਂ ਕੁਛ ਤੋ ਮਰਨੇ ਕੋ ਯੇ ਕਯਾ, ਇਨ ਕੇ ਬਾਪ ਬਸੀਠ[4]।"

ਤੁਮ ਤੋ ਮਰਨੇ ਕੋ ਕਹਤੇ ਹੋ ਡਰਤੇ ਹੋਂਗੇ ਉਸ ਸੇ ਆਪ,
ਮਰਨਾ ਕਯਾ, ਜੀਨੇ ਭੀ ਕੁਛ ਗਿਨਤੇ ਨਹੀ ਹਮਾਰੇ ਬਾਪ।"
ਜੋਰਾਵਰ ਨੇ ਕਹਾ ਫਤਹ ਸੇ "ਭਾਈ ਘਬਰਾਨਾ ਮਤ ਆਜ,
ਜਾਤਿ, ਧਰ੍ਮ, ਕੁਲ ਔਰ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਰਖਨੀ ਹੋਗੀ ਤੁਮ ਕੋ ਲਾਜ।"

"ਭੈਯਾ, ਮੈਂ ਕਯੋਂ ਘਬਰਾਊਂਗਾ? ਮੁਝ ਪਰ ਗੁਰੁ-ਵਾਣੀ[5] ਕੀ ਛਾਂਹ;—
'ਸਿਰ ਦੇ ਕਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਛੋੜਿਏ ਧਰ੍ਮ ਔਰ ਵਹ ਪਕੜੀ ਬਾਂਹ।'
ਵਾਹ! ਗੁਰੁ ਕੀ ਫਤਹ—ਮੁਝੀ ਮੇਂ ਸ਼ਤ੍ਰ[6] ਜਨੋਂ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਲਾਤ;
ਵੀਰ ਵਤ੍ਸ ਹਮ, ਵਹੀ ਰਹੇਗੇ ਸਹੇਂ ਭੱਲੇ ਹੀ ਸੌ ਉਤ੍ਪਾਤ।

ਅਚਲ[7] ਖੜੇ ਥੇ ਦੋਨੋਂ ਬੱਚੇ ਬਨੇ ਆਪ ਨਿਜ ਵਿਜਯ ਸ੍ਤੰਭ[8];
ਚਾਰੋਂ ਔਰ ਅੰਤ ਦੇਸ ਮੇਂ ਉਨ ਕੇ ਹੁਈ ਚਿਨਾਈ ਹੀ ਆਰੰਭ।
ਨਿਰ੍ਦਯ ਸ਼ਤ੍ਰ[9] ਨਿਹਾਰ[10] ਰਹੇ ਥੇ, ਥੇ ਨਿਸ਼੍ਕੰਪ[11] ਉਭਯ ਕੁਲ ਦੀਪ[12];
ਸਬ ਪ੍ਰਸ੍ਤਾਵ-ਪਤੰਗ[13] ਖਲੋਂ ਕੇ ਦਗ੍ਧ[11] ਹੁਏ; ਜੋ ਗਏ ਸਮੀਪ[15]!

---

1. ਗਿਆਤ, ਪਤਾ 2. ਦਿਆਲੂ, ਨਰਮ ਦਿਲ ਵਾਲੇ 3. ਦਬ ਦਿਤੇ ਜਾਣ 4. ਦੂਤ 5. ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਵਾਣੀ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ 6. ਵੈਰੀਆਂ 7. ਸਥਿਰ, ਅਡਿਗ 8. ਆਪਣੀ ਜਿਤ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ 9. ਨਿਰਦਈ ਵੈਰੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਸੀ 10. ਵੇਖ 11. ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹਿਲਜੁਲ ਜਾਂ ਕੰਬਣ ਤੋਂ 12-13 ਦੋਵੇਂ ਕੁਲ ਦੇ ਦੀਪਕ ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਤੋਂ ਹੈ 14-15. ਨੀਚਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੂਪੀ ਪਤੰਗੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਰੂਪੀ ਦੀਪਕਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਸੜ ਗਏ

ਜਬ ਪੈਰੋਂ ਤਕ ਹੁਈ ਜੁੜਾਈ ਕਹਨੇ ਲਗਾ ਨਵਾਬ ਨ੍ਰਿਸ਼ੰਸ[1]—
"ਅਬ ਭੀ ਇਸ ਪਿੰਜੜੇ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਸਕਤੇ ਹੋ ਤੁਮ ਦੋ ਹੰਸ।"
ਹਮੇਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਭੀ ਇਸ ਮੇਂ ਪਾ ਨ ਸਕੇਗਾ ਤੂ ਯੇ ਪ੍ਰਾਣ;
ਪਾਵਾਂਗੇ ਯੁਗ ਹੰਸ ਇਸੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ[2] ਹਰਿ ਕੇ ਪਦ-ਪਦਮੋਂ[3] ਮੇਂ ਤ੍ਰਾਣ।"

"ਅਰੇ ਕਮਰ ਤਕ ਚਿਨੇ ਗਏ ਹੋ ਬੋਲੋ, ਅਬ ਭੀ ਹੈ ਮੰਜ਼ੂਰ ?"
"ਧਨਜਵਾਦ ! ਅਪਨੀ ਸਮਾਧਿ ਯਹ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੈਂ ਹਮ ਭੀ ਘੂਰ।"
'ਔਰ ਦੇਖਤਾ ਹੂੰ ਭੈੱਯਾ[4] ਮੈਂ - ਪਾਗਲ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਸਮੁਦਾਯ।
ਜੋ ਇਨ ਹਤਭਾਗਯੋਂ[5] ਕੀ ਦਾਰੁਣ[6]—ਦੁਰ੍ਗਤਿ[7] ਬਨਾ ਰਹਾ ਹੈ ਹਾਯ।"

ਕਾਂਪ ਗਯਾ ਸੁਨ ਕਰ ਵਜੀਰ ਖਾਂ ਬੋਲਾ ਫਿਰ ਭੀ ਸੰਭਲ-ਸੰਭਾਲ—
"ਅਬ ਭੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ—ਬੋਲੋ ? ਗਲਾ ਬੰਦ ਹੋਤਾ ਹੈ ਹਾਲ।"
ਕਹਾ ਕੁਪਿਤ[8] ਹੋ ਜੋਰਾਵਰ ਨੇ—"ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਂ ਹਮ ਕਿਸ ਹੇਤ[9] ?
ਕ'ਯਾ, ਨਿਜ ਜੈਸੇ "ਨਿਰ੍ਦੋਸ਼ੋਂ[10] ਕੋ ਜੀਵਿਤ[11] ਚੁਨਾ ਕਰੇਂ, ਇਸ ਹੇਤੁ !

ਧਿਕ੍[12] ਅਧਰ੍ਮਿਯੋਂ, ਯਹੀ ਭਲਾ ਹੈ ਕਿ ਵਹ ਗਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਬੰਦ,
ਤੁਮ ਜੈਸੇ ਹਤਯਾਰੋਂ[13] ਸੇ ਜੋ ਬੋਲਾ, ਹੋਕਰ ਭੀ ਸ੍ਵਛੰਦ[14]।"
ਆਂਖ ਬੰਦ ਕਰ ਹੁਏ ਵਿਮੁਖ ਸੇ ਉਨ ਨੀਚੋਂ ਸੇ ਵੇ ਨਿਸ਼੍ਪਾਪ[15],
ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਔਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਚਿੰਤਨ ਕਰਤੇ ਥੇ ਚੁਪ ਚਾਪ।

ਜੀਤੇ ਜੀ ਚੁਨ ਦਿਏ ਗਏ ਯੋਂ ਵੇ ਦੋਨੋਂ ਮਾਈ ਕੇ ਲਾਲ,
ਗਾੜ[16] ਧਰੇਂ ਜਯੋਂ ਚੋਰ ਚੁਰਾ ਕਰ ਕਿਸੀ ਧਨੀ ਕੇ ਮੋਤੀ-ਮਾਲ[17]।
ਚਿਰ ਨੀਰਵਤਾ[18] ! ਤਦਪਿ[19] ਵਹਾਂ ਪਰ ਸੁਨ ਸਾ ਪੜਤਾ ਰਾਤ ਵਿਰਾਤ[20]—
"ਵੀਰ ਵਤ੍ਸ ਹਮ ਵਹੀ ਰਹੇਂਗੇ ਸਹੇ ਭਲੇ ਹੀ ਸੌ ਉਤ੍ਪਾਤ।"

ਬਾਹਰ ਜਾਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ੁ[21] ਕੋ ਧਰਨੇ ਜਾਏ ਯਥਾ ਮਾਤਾ ਪੁਚਕਾਰ,
ਬੂੜ੍ਹੀ ਦਾਦੀ ਭੀ ਬੱਚੋਂ ਕੇ ਪੀਛੇ ਛੋੜ ਗਈ ਸੰਸਾਰ।

———

ਏਕਾਕੀ

ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਹ ਸਬ ਸੁਨ ਕਰ ਰਹੇ ਅਚਲ[22] ਸੇ ਏਕ ਨਿਮੇਸ਼[23],
ਅਨੁਭਵ ਕਰਨੇ ਕੀ ਭੀ ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਕ੍ਤਿ ਨ ਥੀ ਉਨ ਮੇਂ ਅਵਸ਼ੇਸ਼[24]।

---

1. ਕਠੋਰ 2. ਪਲ 3. ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਵਿਚ 4. ਭਰਾ 5. ਬੁਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ 6. ਭਿਅੰਕਰ, ਘੋਰ 7. ਦੁਰਗਤ 8. ਕ੍ਰੋਧਤ ਹੋਕੇ, ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ 9. ਲਈ 10 ਆਪਣੇ ਜਿਹੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ 11. ਜੀਉਂਦੇ 12. ਧਿੱਕਾਰ, ਲਾਹਨਤ 13. ਜ਼ੱਲਾਦਾਂ 14. ਆਜ਼ਾਦ 15. ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ 16. ਗੱਡਣਾ 17. ਮੋਤੀ ਆਦਿ 18. ਬਹੁਤ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਛਾ ਜਾਣ ਤੇ, ਚੁਪ ਚਾਪ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ 19 ਫੇਰ ਵੀ 20. ਰਾਤ ਬਰਾਤੇ 21. ਬਾਲਕ 22. ਸਥਿਰ 23. ਪਲ ਭਰ 24. ਬਾਕੀ

ਕੁਟੰਬਿਯੋਂ[1] ਕੇ ਬਿਨਾ ਅਕੇਲੇ ਸਹਨੇ ਲਗੇ ਆਜ ਵੇ ਸ਼ੋਕ[2],
ਪ੍ਰਤਹ੍ ਕਾਲ[3] ਬਿਨਾ ਤਾਰੋਂ ਕਾ ਔਸ਼ਧੀਸ਼[4] ਜ ਜੋਂ ਇੰਦੂ[5] ਅਰੋਕ[6]।
ਕ੍ਸ਼ੋਭ ਸ਼ੋਕ[7] ਦੋਨੋਂ ਕੇ ਮਾਰੇ ਹਾਲ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਥਾ ਬੇਹਾਲ,
ਆਂਧੀ—ਪਾਨੀ ਮੇਂ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਯਥਾ ਅਚਲ ਭੀ ਚੰਚਲ ਸ਼ਾਲ ।

''ਜੜ ਸੇ ਉਖੜਾ ਸਮਝੋ ਅਬ ਯੋਂ ਉੱਧਰ[8] ਯਵਨ ਰਾਜਯ ਕਾ ਝਾੜ'',
ਕਹਤੇ ਹੁਏ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਸਹਸਾ[9] ਵਹੀਂ ਏਕ ਕੁਸ਼ ਲਿਯਾ ਉਖਾੜ ।
ਖੋਕਰ ਭੀ ਸਰ੍ਵਸ੍ਵ[10] ਆਜ ਮੈਂ ਹੁਆ ਅਧਿਕਤਰ ਆਦਰਣੀਯ[11],
ਹੋਤਾ ਹੈ ਲਘੁ ਪਵਨ ਆਪ ਹੀ ਉੱਚ, ਸ੍ਵੱਛਤਾ[12] ਸੇ ਵਰਣੀਯ[13]।

ਮਰ ਕਰ ਭੀ ਆਦ੍ਰਸ਼ ਰੂਪ ਮੇਂ ਅਮਰ ਹੁਏ ਮੇਰੇ ਸ਼ਿਸ਼ੁ ਬਾਲ;
ਬੀਜ ਯਥਾ ਮਿੱਟੀ ਮੇਂ ਮਿਲਕਰ ਉਪਜਾਤੇ ਹੈਂ ਸੁਫਲ ਰਸਾਲ[14] !
ਜਿਸ ਕਲ, ਜਾਤਿ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਯੋਂ ਬਲਿਦਾਨ,
ਉਸ ਕਾ ਵਰ੍ਤਮਾਨ ਕੁਛ ਭੀ ਹੋ ਪਰ ਭਵਿਸ਼ਯ[15] ਹੈ ਮਹਾ ਮਹਾਨ।

ਗੁਰੁਕਲ ਵਾਰ ਚਲਾ ਅਪਨੇ ਕੋ ਜਾਤਿ—ਭਰ੍ਮ ਕੇ ਊਪਰ ਆਜ;
ਸਮਝੇ ਸ੍ਵਯਂ[16] ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਅਬ ਅਪਨਾ ਗੁਰੁ ਸ਼ਿੱਖ-ਸਮਾਜ !''
ਗੁਰੁ ਨੇ ਸ੍ਵਯਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਫਿਰ ਸੰਪਾਦਨ ਕਿਯਾ ਸਸ਼ੁੱਧਿ[17],
ਦਿਖਲਾਈ ਸਬ ਔਰ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਅਪਨੀ ਵਿਮਲ ਵਿਲਕ੍ਸ਼ਣ ਬੁੱਧਿ[19]।

ਰਾਮ ਰਾਯ ਨੇ ਗੁਰੁ ਵਾਣੀ ਕਾ ਭਯ ਸੇ ਪਾਠ ਕਿਯਾ ਥਾ ਅਨਯ,
ਗੁਰੁ ਗੋਂਵਿੰਦ ਵਹੀ ਕਰ ਨਿਰਭਯ ਬਨੇ ਸ੍ਵਯਂ ਸੰਸ਼ੋਧਕ[20] ਧਨਯ !
ਜੋ 'ਥਾ ਨੀਲੇ ਕਪੜੇ ਪਹਨੇ ਤੁਰਕ ਪਠਾਨੀ ਅਮਲ ਭਯਾ'',
ਹੁਆ ਕਿ—''ਨੀਲ ਕਪੜੇ ਫਾੜੇ ਤੁਰਕ ਪਠਾਨੀ ਅਮਲ ਗਯਾ ।

ਤਬ ਗੁਰੁ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੋ ਭੇਜਾ ਅਪਨਾ ਵਹ ਜਯ੍ ਪਤ੍ਰ[20] ,
ਜੋ ਉਨ ਕੀ ਵਾਣੀ ਰਾਣੀ ਕਾ ਬਨਾ ਆਜ ਭੀ ਰਾਜ ਛੱਤ੍ਰ।
'ਤੁਝੇ ਚੁਨੌਤੀ[21] ਦੇਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਆ ਤੂ ਔਰ ਦਿਖਾ ਔਚਿਤਯ[22]—
ਅਪਨੀ ਉਸ ਧਾਰ੍ਮਿਕਤਾ ਕਾ ਜੋ ਕਰ ਸਕਤੀ ਹੈ ਏਸੇ ਕ੍ਰਿਤਯ[23]।

---

1. ਕੁਨਬੇ ਵਾਲਿਆਂ ਅਰਥਾਤ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ 2. ਦੁਖ 3. ਤੜਕਸਾਰ 4. ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ 5. ਚੰਦ੍ਰਮਾ 6. ਸਾਫ 7, ਰੋਸ ਤੇ ਦੁਖ 8. ਸ਼ਰਾਰਤੀ 9. ਚਾਣਚਕ 10. ਸਭ ਕੁਝ 11. ਆਦਰ ਯੋਗ, ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ 12. ਸਫ਼ਾਈ 13. ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਯੋਗ (ਵਰਣ ਲਈ) 14. ਮਿਠੇ ਫਲ 15. ਭਵਿੱਖ 16. ਆਪ 17. ਸੋਧ ਸਹਿਤ 18. ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਵਾਰੀ ਬੁੱਧੀ 19. ਸੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 20. ਸੰਕੇਤ ਜ਼ਫ਼ਰ ਨਾਮੇਂ ਵਲ ਹੈ 21. ਵੰਗਾਰ 22. ਉਚਿਤਤਾ 23. ਕੰਮ, ਕਾਰ

ਕਰ ਕੇ ਯਹ ਸ਼ੈਤਾਨ ਪਰਸ੍ਤੀ ਬਨਤੇ ਹੋ ਤੁਮ ਖ਼ੁਦਾ ਪਰਸ੍ਤ ?
ਹਮ ਕਾਫ਼ਿਰ ਹੈਂ, ਜੋ ਜੜ ਮੇਂ ਭੀ ਚੇਤਨ ਕੋ ਪਾਕਰ ਹੈਂ ਮਸਤ ?
ਯਹ ਘਾਤ ਪ੍ਰਤਿਘਾਤ[1] ਨ ਜਾਨੇ ਕਬ ਤਕ ਹੋਗਾ ਕਹਾਂ ਸਮਾਪ੍ਤ,
ਕ੍ਰੂਰ ਗ੍ਰਹ—ਸਾ ਤੇਰਾ ਆਤ੍ਮਾ[2] ਭਟਕੇ ਉਸ ਵਿਗ੍ਰਹ[3] ਮੇਂ ਵਯਾਪ੍ਤ[4] ।

ਮੇਰੇ ਕ੍ਰੋਧ-ਵਿਰੋਧੋਂ ਕਾ ਭੀ ਤੇਰੇ ਹੀ ਉਪਰ ਹੈ ਦਾਯ[5],
ਰਹ ਨ ਜਾਯ ਕੋਈ ਉਪਾਯ ਤਬ ਖੜ੍ਗ ਖੀਂਚ ਲੇਨਾ ਹੀ ਨ ਜਾਯ[6] !
ਭ੍ਰਾਤ੍ਰਿ-ਰਕ੍ਤ[7] ਮੇਂ ਸਾਨ[8] ਬਨਾਯਾ ਤੂਨੇ ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਕਾ ਕੋਟ[9],
ਢਾ ਦੇਗੀ ਮੇਰੇ ਲੋਹੇ ਕੇ ਪਾਨੀ ਕੀ ਵਰ੍ਸ਼ਾ[10] ਕੀ ਚੋਟ ।

ਮਾਰ ਸਿੰਹ[11] ਕੇ ਸ਼ਿਸ਼ੁ[12] ਸੂਨੇ ਮੇਂ ਕਰੇਂ ਭਲੇ ਹੀ ਗਰ੍ਵ[13] ਸ਼੍ਰਿਗਾਲ[14],
ਕਿੰਤੁ ਯਾਦ ਰੱਖੋ, ਜੀਵਿਤ ਹੈ ਅਬ ਭੀ ਯਹਾਂ ਕੇਸਰੀ[15] ਕਾਲ ।"
ਪਹੁੰਚ ਗਯੇ ਗਰਵਰ੍ਯ ਮਾਲਵੇ ਹੋਨੇ ਲਗਾ ਸੰਘ ਸਮਵੇਤ[16],
ਫਿਰ ਭੀ ਸ਼ਾਹੀ ਸੇਨਾ ਸੇ ਵੇ ਲੇਨੇ ਲਗੇ ਬਰਾਬਰ ਖੇਤ[17] ।

—-—

ਮੁਕ੍ਤਸਰ

ਏਕ ਵਾਰ ਵਨ ਮੇਂ, ਜਬ ਕੁਛ ਹੀ ਸੈਨਿਕ ਜਨ ਥੇ ਉਨ ਕੇ ਪਾਸ,
ਤਭੀ ਆ ਦਬਾਯਾ ਰਿਪੁਓਂ[18] ਨੇ ਉਨ੍ਹੇਂ ਸਮਝ ਕਰ ਅਬਲ[19] ਉਦਾਸ !
ਪੁਰੁਸ਼ਾਰ੍ਥੀ ਲੋਗੋਂ ਕਾ ਸਾਥੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ[29] ਭੀ ਆਪ;
ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਕੁਛ ਸਿੱਖ ਅਚਾਨਕ ਔਰ ਕਟਾ ਵਹ ਸੰਕਟ ਪਾਪ ।

ਧੂਸਰ ਸੰਧ੍ਯਾ[21] ਥੀ, ਉਪਰ ਸੇ ਝਾਂਕ ਰਹੀ ਥੀ, ਤਾਰਾ ਏਕ ।
ਨੀਚੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦਾਨ[22] ਕਰ ਕੈਸੇ ਰੱਖੀ ਥੀ, ਵੀਰੋਂ ਨੇ ਟੇਕ ।
ਗੁਰੁਵਰ ਗੋਦੀ ਮੇਂ ਰੱਖੇ ਥੇ ਏ ਹਤਾਹਤ ਜਨ[23] ਕਾ ਸੀਸ[24],
ਜੂਝੇ[25] ਥੇ ਉਸ ਕੇ ਸਾਥੀ ਜੋ ਉਸੇ ਮਿਲਾ ਕਰ ਥੇ ਚਾਲੀਸ ।

"ਭਗਵਨ੍ ! ਹਮ ਹੈਂ ਵਹੀ ਅਭਾਗੇ ਭਾਗੇ ਥੇ ਜੋ ਤੁਮ ਕੋ ਛੋੜ,
ਹਾਯ ! ਹਮਾਰਾ ਮੂੰਹ ਮਤ ਦੇਖੋ ਆਯੇ ਥੇ ਹਮ ਸਭ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ।"
"ਚੁਕਾ ਚੁਕੇ ਯਹ ਉਸਕਾ ਬਦਲਾ ਭਾਈ, ਅਬ ਤੁਮ ਕਰੋ ਨ ਖੇਦ[26];
ਬਹਾ ਦਿਯਾ ਨਿਜ ਸ਼ੋਣਿਤ[27] ਤੁਮ ਨੇ ਬਹਤਾ ਜਬ ਤਕ ਮੇਰਾ ਸ੍ਵੇਦ[28] ।

---

1. ਮਰਨਾ-ਮਾਰਨਾ 2. ਤੇਰੀ ਆਤਮਾ ਨਿਰਦਈ ਗ੍ਰਹਾਂ (ਨੌ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤਾਰੇ) ਜਿਹੀ ਹੈ 3. ਯੁੱਧ 4. ਵਿਆਪਤ 5. ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ 6. ਇਨਸਾਫ਼ 7. ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਲਹੂ 8. ਗੁਨ੍ਹ ਕੇ 9. ਗੜ੍ਹ 9. ਬਰਖਾ 10 ਸ਼ੇਰ 11. ਬੱਚੇ 12. ਸੁੰਨੇ 13. ਘਮੰਡ, ਮਾਨ 14. ਗਿੱਦੜ 15. ਸਿੰਘ, ਸ਼ੇਰ 16. ਇਕੱਠੇ ਹੋਣਾ 17. ਰਣ-ਖੇਤਰ 18. ਵੈਰੀਆਂ 19. ਬਲ ਰਹਿਤ 20. ਅਗੋਚਰ ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਹੈ 21, ਘਸਮੈਲੀ ਸੰਝ 22. ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਕੇ 23. ਜ਼ਖਮੀ ਆਦਮੀ 24. ਸਿਰ 25. ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ 26. ਦੁਖ, ਰੰਜ 27. ਲਹੂ 28. ਪਸੀਨਾ

ਕ੍ਸ਼ਮ[1] ਕਿਯਾ ਮੈਂ ਨੇ ਤੁਮ ਸਬ ਕੋ, ਮਾਂਗੋ ਕੁਛ ਜਾਨੇ ਕੇ ਪੂਰ੍ਵ[2],"
"ਫਾੜ ਡਾਲਿਏ ਲਿਖ ਆਏ ਥੇ ਜੋ ਕੁਛ ਹਮ ਆਨੇ ਕੇ ਪੂਰ੍ਵ ।
ਸਿਖ, ਸਿੱਖ ਹਮ ਸਦਾ ਸਿਖ ਹੈਂ ਧਨਯ ਹੁਏ ਨਿਜ ਗੁਰੁ ਕੋ ਦੇਖ;
ਹਾ ! ਕੈਸੇ 'ਹਮ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ', ਲਿਖਾ ਗਯਾ ਹਮ ਸੇ ਯਹ ਲੇਖ ?

ਜੈਸਾ ਪਾਪ ਕਿਯਾ ਵੈਸਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਪੜਾ ਹਮੇਂ ਅਨੁਤਾਪ[3],
ਅਬਲਾਓਂ ਤਕ ਨੇ ਧਿੱਕਾਰਾ[4]-ਦਿਯਾ ਆਪ ਉਰ[5] ਨੇ ਅਭਿਸ਼ਾਪ[6] ।"
ਰੋਨੇ ਲਗਾ ਸ਼ਿਸ਼ਯ[7] ਗਦ੍ਗਦ੍[8] ਹੋ ਭਰ ਆਏ ਗੁਰੁ ਕੇ ਭੀ ਨੇਤ੍ਰ[9],
ਫਾੜ ਦਿਯਾ ਵਹ ਲੇਖ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਹੁਆ 'ਮੁਕ੍ਤਸਰ ਤਬ ਵਹ ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ[10] ।

— — —

ਯਵਨ ਸਾਮ੍ਰਾਜ੍ਯ

ਲਿਖਾ ਚਤੁਰ ਔਰੰਗਜੇਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਮੇਂ ਦਿੱਲੀ ਆ ਜਾਂਯ,
ਸਹਜ[11] ਸਰਲ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸੀ[12] ਹਿੰਦੂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਧੋਖਾ ਖਾ ਜਾਂਯ ।
ਸੂਰ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਉਸ ਕਾ ਸੁਨਾ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਥਾ ਬਰ੍ਤਾਵ,
ਰਾਜ ਨੀਤਿਕੋਂ[13] ਕੀ ਵਾਣੀ ਕਾ ਅਰ੍ਥ-ਭਿੰਨ[14] ਹੋਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ।

ਵ੍ਯਰਥ[15] ਹੁਆ ਵਾਗ੍ਜਾਲ[16] ਕੁਟਿਲ[17] ਕਾ ਪੜਾ ਉਸੀ ਪਰ ਯਮ ਕਾ ਪਾਸ਼[18];
ਏਕ ਏਕ ਸੰਸ੍ਮਰਣ[19] ਮਰਣ ਥਾ ਬਹੁਰੂਪੀ ਥਾ ਉਸ ਕਾ ਨਾਸ਼ ।
ਮਰਾ ਇਧਰ ਤੋਂ ਵਹ ਛਟਪਟ ਕਰ[20] ਚਲਾ ਉਧਰ ਪੁਤ੍ਰੋਂ ਮੇਂ ਯੁੱਧ;
ਵੇ ਮਾਨੋਂ ਕੁਲ ਰੀਤਿ ਪਾਲ ਕਰ ਬੜੇ, ਪਰਸ੍ਪਰ ਪੂਰ੍ਣ ਵਿਰੁੱਧ ।

ਕਾਮ ਬਖ੍ਸ਼ ਕੇ ਉਸ਼੍ਣ ਰਕ੍ਤ[21] ਸੇ ਆਜਰ ਸ਼ਾਹ ਹੁਆ ਅਭਿਸ਼ਿਕ੍ਤ[22] !
ਪੜਾ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ ਸੋਚ ਮੇਂ ਦਿੱਲੀ ਥੀ ਸੇਨਾ ਸੇ ਰਿਕ੍ਤ[23] ।
ਤਬ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੁ ਸੇ ਸਹਾਯਤਾ ਮਾਂਗੀ, ਕ੍ਸ਼ੁਦ੍ਰ[24] ਭਾਵਨਾ ਭੂਲ,
ਭਯ ਸੇ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੁ ਅਨੁਨਯ[25] ਸੇ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਮਾਨੀ ਅਨੁਕੂਲ ।
ਸੈਨ੍ਯ ਦੈਨ੍ਯ[26] ਹਰ ਕਰ ਗੁਰੁਵਰ ਨੇ ਭਰ ਕਰ ਅਪਨਾ ਬਲ ਪ੍ਰਵਾਹ,
ਮਾਰਾ ਸ੍ਵਯੰ ਸਮਰ[27] ਮੇਂ ਉਸ ਕਾ ਬਾਂਧਵ[28] ਵੈਰੀ ਆਜ਼ਮਸ਼ਾਹ ।

1. ਖਿਮਾਂ 2. ਪਹਿਲਾਂ 3. ਪਛਤਾਵਾ 4. ਲਾਹਨਤ ਪਈ 5. ਹਿਰਦੇ 6. ਸਰਾਪ 7. ਚੇਲਾ, ਸਿਖ 8. ਪ੍ਰਸੰਨ 9. ਅੱਖਾਂ 10. ਖੇਤਰ 11. ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ 12 ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 13. ਸਿਆਸਤਦਾਨ 14. ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ 15. ਫਜ਼ੂਲ 16. ਵਾਣੀ ਦਾ ਜਾਲ 16. ਛਲੀ, ਕਪਟੀ 18. ਜਾਲ 19. ਯਾਦ 20. ਤੜਪ ਕੇ 21. ਗਰਮ ਖ਼ੂਨ 22. ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਸੀ 23. ਖ਼ਾਲੀ ਹੀਨ 24 ਅੱਛੀ, ਨੀਚ 25. ਮਿੰਨਤ 26. ਫੌਜ ਦੀ ਦੀਨਤਾ 27. ਯੁੱਧ 28. ਸਬੰਧੀ, ਭਰਾ

ਵੈਰਾਗੀ ਨਾਲ ਭੇਂਟ

ਇਸ ਕੇ ਬਾਦ ਗਯੇ ਗੁਰੂ ਦਕਸ਼ਿਣ ਜੋ ਹੀਰੋਂ—ਵੀਰੋਂ ਕਾ ਪ੍ਰਾਂਤ;
ਹਿੰਦੂ—ਕੁਲ—ਗੌਰਵ ਕੇ ਮਾਨੀ ਥੇ ਜਿਸ ਕੇ ਵਿਜਯੀ ਵਿਕ੍ਰਾਂਤ[1] ।
ਸੁਨਾ ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਵਹਾਂ ਵਿਲਕਸ਼ਣ[2] ਬੰਦਾ ਵੈਰਾਗੀ ਕਾ ਨਾਮ,
ਯਹ ਸੰਸਾਰ ਛੋੜ ਜੋ ਮਾਨੋਂ ਕਰਤਾ ਥਾ ਲੋਕੋਤੱਰ[3] ਕਾਮ ।

ਸੁਤ-ਧਨ[4] ਖੋ ਜਾਨੇ ਸੇ ਉਨ ਕੋ ਥੀ ਐਸੇ ਹੀ ਜਨ ਕੀ ਖੋਜ,
ਜੋ ਉਨਕਾ ਅਧਿਕਾਰ - ਭਾਰ ਲੇ ਰੱਖੇ ਤਪਸ੍ਤੇਜ—ਬਲ - ਔਜ[5] ।
ਅਪਨੇ ਕੋ ਦੇਖਾ, ਜੋ ਦੇਖਾ, ਵੈਰਾਗੀ ਨੇ ਗੁਰੁ ਕੀ ਔਰ[6];
ਉਸੇ ਕਲਾਧਰ—ਤੁਲ੍ਯ[7] ਦੇਖ ਕਰ ਗੁਰੁ—ਹ੍ਰਿਦਯੋਦਧਿ[8] ਉਠਾ ਹਿਲੋਰ ।

"ਯਹ ਸ਼ਰੀਰ ਸੰਪਤਿ ਔਰ ਯਹ ਤੇਜ ! ਕਿੰਤੁ ਉਸ ਪਰ ਯਹ ਵੇਸ਼ !
ਇਹਲੌਕਿਕ[9] ਕਰ੍ਤਵ੍ਯ ਵੀਰ, ਕ੍ਯਾ ਹੁਏ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਸਬ ਨਿਸ਼ੇਸ਼[10] ?
ਭਾਈ, ਕਿਧਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ ਤੁਮ ਅਪਨਾ ਔਕ[11]—ਲੋਕ[12] ਸਬ ਛੋੜ ?
ਆਪਨੇ ਦੀਨ-ਹੀਨ-ਦੁਖੀ ਹਮ ਬੰਧੁ—ਬਾਧਵੋਂ ਸੇ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ?

ਵ੍ਰਿਧ—ਅਸ਼ਕ੍ਤੋਂ[13] ਸੇ ਕ੍ਯਾ ਹੋਗਾ ਯਹਾਂ ਤੁਮ੍ਹੀ ਜੈਸੋਂ ਕਾ ਕਾਮ;
ਲੌਟੋ, ਭਵ-ਵਿਭਵੋਂ[14] ਮੇਂ ਬੈਠਾ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਪੁਕਾਰ ਰਹਾ ਹੈ ਰਾਮ !
ਭਵ ਕੇ ਕਿਸ ਪ੍ਰਹਾਰ[15] ਸੇ ਕਾਤਰ[16] ਉਸ ਸੇ ਵਿਮੁਖ ਹੁਏ ਤੁਮ ਤਾਤ !
ਕ੍ਯੋਂ ਆਈ ਯਹ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ? ਮੁਝੇ ਬਤਾਓ ਉਸ ਕੀ ਬਾਤ ।"

"ਗੁਰੋ, ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਬੰਦਾਂ ਹੂੰ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਇਤਿਹਾਸ,
ਸ਼ਾਂਤ ਹੁਆ ਵੀਰ ਵ੍ਰਤ ਮੇਰਾ - ਲੇਕਰ ਏਕ ਕਰੁਣ-ਨਿਸ਼੍ਵਾਸ[17] !
ਮਾਰੇ ਸਿੰਹ[18], ਵਰਾਹ[19], ਭਾਲੂ ਬਹੁ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਥਾ ਆਖੇਟ[20],
ਕਿੰਤੁ ਤੀਨ ਮਰਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ੂ[21] ਪਾਯੇ ਚੀਰ ਏਕ ਹਰਿਣੀ ਕਾ ਪੇਟ ।

ਮੇਰੇ ਸ਼ਰ[22] ਸੇ ਮਰਤੇ ਮਰਤੇ ਡਾਲੀ ਉਸ ਨੇ ਮੁਝ ਧਰ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ[23],
ਸਾਲੀ[24] ਮੇਰੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਮੇਂ ਨੀਰਵ[25] ਵਿਸ਼—ਵਿਸ਼ਾਦ[26] ਕੀ ਵ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ[27], ?
ਭਾਗਾ ਭਵ ਕੋ ਪੀਠ ਦਿਖਾ ਕਰ ਹੋ ਕਰ ਭੀ ਕਸ਼ਤ੍ਰਿਯ-ਸੰਤਾਨ;
ਫਿਰ ਭੀ ਲੱਜਿਤ[28] ਨਹੀਂ ਆਜ ਮੈਂ ਪਾਯਾ ਮੈਂਨੇ ਲਕਸ਼੍ਯ[29] ਮਹਾਨ ।

---

1. ਸੂਰਬੀਰ 2. ਅਲੌਕਿਕ, ਅਸਾਧਾਰਣ 3. ਪਰਲੋਕ ਦੇ 4. ਪੁੱਤਰ ਰੂਪੀ ਧਨ 5. ਤਪ, ਤੇਜ, ਬਲ ਤੇ ਵੀਰਤਾ 6. ਵੱਲ 7. ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਤੁੱਲ 8. ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਸਾਗਰ 9. ਇਸ ਲੋਕ ਦੇ 10. ਮੁੱਕ ਗਏ 11—12. ਘਰ ਬਾਰ 13. ਬੁਢੇ ਤੇ ਬਲ ਹੀਨ 14. ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਨੰਦ 15. ਹੱਲੇ 16. ਡਰ ਕੇ 17. ਤਰਸਯੋਗ ਸਾਹ ਲੈ ਕੇ 18. ਸ਼ੇਰ 19. ਸੂਰ ਆਦਿ 20. ਸ਼ਿਕਾਰ 21 ਬੱਚੇ 22. ਤੀਰ 23. ਨਜ਼ਰ 24. ਚੋਭ ਦਿੱਤੀ 25. ਚੁਪਚਾਪ 26. ਜਹਿਰ ਤੇ ਜੜਤਾ 27. ਬਰਖਾ. 28. ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ 29. ਨਿਸ਼ਾਨਾ

ਕਿਧਰ ਲੌਟਨੇ ਕੋ ਕਹਤੇ ਹੋ ਅਬ ਮੁਝ ਕੋ ਗਯਾਨ ਨਿਧਾਨ[1],
ਕਯਾ ਯਹ ਪੰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਸੇ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ ਸ੍ਵਗਤਿ—ਵਿਧਾਨ[2] ?''
''ਇਸੇ ਅਪੰਥ ਕਹੂੰ ਮੈਂ ਕੈਸੇ ? ਕਹਾ ਤਯਾਗ—ਸਾ ਤਪ ਯਾ ਯਗਯ ?
ਕਿੰਤੂ ਸਮਯ ਕੇ ਪੂਰ੍ਵ ਸੁਫਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਤੋੜਤੇ ਕਭੀ ਰਸਗਯ[3] ।

ਤਯਾਗ ਤਯਾਗ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਹਮ ਸਬ ਕਯਾ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ,
ਛਿਨਾ ਸਭੀ ਤੋ ਧਾਮ—ਧਰਾ—ਧਨ ਤਯਾਗ ਨਹੀਂ ਯਹ ਤਯਾਗਾਭਾਸ[4] !
'ਰਪਟ ਪੜੇ ਕੀ ਹਰ ਗੰਗਾ[5]' ਸੇ ਮਿਟ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਯਾ ਉਪਹਾਸ[6] ?
ਘਰ ਮੇਂ ਤੋ ਵੇ ਭੀ ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰ[7] ਹੈਂ ਜੋ ਹੈਂ ਸਦਾ ਪਰਾਯੇ ਦਾਸ !

ਅਕਬਰ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਮੇਂ ਬੈਠੇ ਵਨ ਵਨ ਭਟਕੇਂ ਵ੍ਰਤਿ[7] ਪ੍ਰਤਾਪ;
ਨਾਮ ਜਪੈਂ ਹਮ ਅਲਗ ਵਿਜਨ[9] ਮੇਂ ਯਹ ਵਿਰਾਗ ਹੈ ਯਾ ਅਭਿਸ਼ਾਪ[10] ?
ਗੀਤਾ—ਪਾਠੀ ਹੋ ਕਰ ਅਬ ਤੋ ਸਮਝੇ ਹੋਗੇ ਤੁਮ ਸਵਿਮਰਸ਼[11]—
ਅਰਜੁਨ ਸਮ ਕਰੁਣਾਭਿਭੂਤ[12] ਹੋ ਛੋੜ ਭਗੇ ਹੋ ਭਵ—ਸੰਘਰਸ਼[13] ।

ਗਰ੍ਭਵਤੀ ਉਸ ਹਰਿਣੀ ਕਾ ਵਧ[14] ਖੇਦ ਜਨਕ[15] ਥਾ ਨਿੱਸੰਦੇਹ[16],
ਕਿੰਤੂ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਕਯਾ ਦੋਸ਼ੀ ਥੇ ਪਰਿਤਯਕ੍ਤ[17] ਵੇ ਧਨ-ਜਨ-ਗੇਹ[18] ?
ਹਰਿਣੀ ਪਰ ਤੋ ਅੜੀ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ਕਰੁਣਾ—ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ[19], ਸ਼ੋਕ ਕੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ,
ਪਰ ਜਿਸ ਪਰ ਵਹ ਪੜੀ ਹੁਈ ਥੀ ਪੜੀ ਨ ਉਸ ਧਰਣੀ[20] ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ।

ਵਹ ਥੀ 'ਸ੍ਵਰ੍ਗਾਦਪਿ ਗਰੀਯਸੀ[21] ਜਨਨੀ[22] ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਚਿਰ ਕਾਲ[23],
ਦੇਖਾ ਉਸ ਕੀ ਔਰ ਨ ਤੁਮ ਨੇ ਥਾ ਬੇਚਾਰੀ ਕਾ ਕਯਾ ਹਾਲ !
ਦੇਖੋ, ਅਬ ਭੀ ਦੇਖ ਰਹੀ ਵਹ ਪੜੀ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਯਹ ਮੂੰਹ ਜੋਹ[24];
ਮੁਝੇ ਉਸੀ ਕੀ—ਸੀ ਲਗਤੀ ਹੈਂ ਉਸ ਹਰਿਣੀ ਕੀ ਆਂਖੇਂ ਔਹ ।

ਲੂਟ ਖਸੋਟ ਰਹੇਂ ਉਸ ਕੋ ਹਾਯ ! ਵਿਜਾਤਿ, ਵਿਧਰ੍ਮੀ ਟੂਟ,
ਫੂਟ ਫੂਟ ਕਰ ਰੋਤੀ ਹੈ ਵਹ ਗਯਾ ਕਭੀ ਕਾ ਧੀਰਜ ਛੂਟ ।
ਸਿੰਹਾਸਨ-ਨਿਵਾਸਿਨੀ[25] ਮਾਤਾ ਪੜੀ ਧੂਲੀ[26] ਮੇਂ ਦੀਨ ਮਲੀਨ,
ਨਿਜ ਵਿਭੁ—ਭਕ੍ਤਿ ਸ੍ਨੇਹ[27] ਬਿਨਾ ਹੈ ਕੇਸ਼ ਰੂਕ੍ਸ਼[28], ਵੇਣੀ[29] ਮਣਿਹੀਨ[30]

1. ਗਿਆਨ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ 2. ਅਪਣੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ 3. ਰਸ ਦੇ ਗਿਆਤਾ, ਜਾਣਕਾਰ 4. ਤਿਆਗ ਦਾ ਆਭਾਸ (ਭੁਲਾਵਾ) ਮਾਤਰ ਹੈ । ਜੇ ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਤਿਲ੍ਹਕ ਜਾਵੇ ਤੇ ਫੇਰ ਹੇਠੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਕੇ 'ਹਰ ਗੰਗਾ' ਕਹਿਣ ਲਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਮਹਾਵਰਾ ਹੈ 6. ਬਦਨਾਮੀ 7. ਸਤੰਤਰ 8. ਵਰਤ-ਧਾਰੀ 9. ਜੰਗਲਾਂ 10. ਸਰਾਪ 11. ਵਿਚਾਰਵਾਨ 12. ਕਰੁਣਾ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ, ਤਰਸ ਦੇ ਦਬਾ ਹੇਠ ਆ ਕੇ 13. ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਜਦੋ ਜਹਿਦ 14. ਮਰਣਾ 15. ਦੁਖਦਾਇਕ 16. ਬਿਲਾ ਸ਼ਕ 17. ਤਿਆਗੇ 18. ਧਨ, ਲੋਕ (ਸਬੰਧੀ) ਤੇ ਘਰ 19. ਕਰੁਣਾ ਭਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ 20. ਧਰਤੀ 21. ਸੁਰਗਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਮਹਿਮਾਂ ਵਾਲੀ 22. ਮਾਂ 23. ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ 24. ਵੇਖਣਾ, ਤੱਕਣਾ 25. ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੀ 26. ਧੂੜ 27. ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰ 27. ਰੁੱਖੇ 29. ਗੁੱਤ 30. ਮਣੀਆਂ (ਗਹਿਣਿਆਂ) ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ

ਉਸਕਾ ਹਰਾ ਦੁਕੂਲ[1] ਉਸੀ ਕੇ ਸ਼ੋਣਿਤ[2] ਸੇ, ਦੇਖੋ, ਹੈ ਲਾਲ,
ਸੁਨੋ ਉਸੀ ਕੇ ਕ੍ਰੰਦਨ[3] ਸੇ ਹੈ ਗੁੰਜਾਰਿਤ[4] ਵਹ ਵਯੋਮ-ਵਿਸ਼ਾਲ[5] !
"ਮੁਝੇ ਉਭਾਰੋ, ਮੁਝੇ ਬਚਾਉ" ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਪੁਕਾਰ ਰਹੀ ਮਾਂ ਭ੍ਰਾਂਤ[6],
ਔਰ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋ ਕਰ ਤੁਮ ਉਸ ਕੇ ਖੋਜ ਰਹੇ ਹੋ ਯਹ ਏਕਾਂਤ !

ਘਰ ਮੇਂ ਘੁਸ ਆਯੇ ਹੈਂ ਤਸ੍ਕਰ[7] ਕਰ ਕੇ ਉੱਚ ਹਿਮਾਲਯ ਪਾਰ,
ਖੋਜ ਰਹੇ ਕਿਸ ਸਾਧਨਾਰ੍ਥ[8] ਤੁਮ ਨਿਰ੍ਜਨ[9] ਗਹਨ ਗੁਹਾ[10] ਕਾ ਦ੍ਵਾਰ[11] ?"
ਲੂਟ ਲਿਯਾ ਹੈ ਦਸ੍ਯੁਗਣੋਂ[12] ਨੇ ਆ ਕਰ ਉਸ ਕੇ ਧਨ ਕਾ ਕੋਸ਼[13],
ਨਸ਼ਟ ਧਰ੍ਮ-ਮੰਦਿਰ ਕਰ ਡਾਲੇ ਭ੍ਰਸ਼੍ਟ ਕਿਯੇ ਬਹੁ ਤੀਰ੍ਥ ਸਰੋਸ਼[14] ।
ਵਨਯ ਵਰ੍ਵਰੋਂ[15] ਕੀ ਇੱਛਾ ਹੀ ਬਨੀ ਵਯਵਸ੍ਥਾ - ਵਿਧਿ[16] ਯਾ ਨੀਤਿ;
ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ ਬਦਦੰ ਮੇਂ ਦੇ ਦੇ ਕਰ ਵੇ ਹਮ ਕੋ ਭੀਤਿ[17] ।
ਤੁਮ ਕਿਸ ਸ੍ਵਰ੍ਗ—ਹੇਤੁ[18] ਕਰਤੇ ਹੋ ਅਪਨੀ ਵਸੁਧਾ[19] ਸੇ ਵੈਰਾਗਯ[20] ?
ਜਹਾਂ ਜਨ੍ਮ ਪਾਨੇ ਮੇਂ ਸੁਰ[21] ਭੀ ਸਮਝਾ ਕਰਤੇ ਥੇ ਨਿਜ-ਭਾਗਯ[22] !

ਬੱਧ[23] ਦਾਸਤਾ ਕੇ ਬੰਧਨ ਮੇਂ ਪੜੇ ਕਰੋੜੋਂ ਭਾਈ ਬੰਦ,
ਲੇਨੇ ਜਾਤੇ ਹੋ ਏਕਾਕੀ ਕੌਨ ਮੁਕ੍ਤਿ ਕਾ ਤੁਮ ਆਨੰਦ ?
ਤੁਮ ਕਿਸ ਧਰ੍ਮ-ਕਰ੍ਮ ਕਾ ਪਾਲਨ ਕਰਤੇ ਹੋ ਸ੍ਵਵੰਸ਼-ਅਵਤੰਸ[24],
ਅਰ ! ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਧਰ੍ਮ-ਕਰ੍ਮ ਤੋ ਮੇਂਟ ਰਹੇ ਹੈਂ ਮ੍ਲੇੱਛ ਨ੍ਰਿਸ਼ੰਸ[25] ।

ਸ੍ਵਾਸ ਕਹਾਂ ਤੁਮ ਚੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਹੋ ਫੈਲਾ ਯਹਾਂ ਨਰਕ ਕਾ ਨਸਯ[26],
ਹੈ ਧ੍ਰੁਵ ਸਤਯ[27] ਸਮਕ੍ਸ਼[28] ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਖੋਜ ਰਹੇ ਹੋ ਕੌਨ ਰਹਸਯ[29] ?
ਹਰਿਣੀ ਕੀ ਆਂਖੋਂ ਮੇਂ ਤੁਮ ਨੇ ਪਾਯਾ ਕਰੁਣ ਸ਼ਾਂਤ - ਸਾਹਿਤਯ,
ਦੇਖਾ ਸੁਨਾ ਨਾ ਉਨ ਗਾਯੋਂ ਕਾ ਮਰਨਾ—ਬਾਂ ਬਾਂ ਕਰਨਾ ਨਿਤਯ !

ਕਯਾ ਉਨ ਬਹਨ--ਬੇਟਿਯੋਂ ਕੋ ਤੁਮ ਇਸੀ ਲਿਯੇ ਆਯੇ ਹੋ ਛੋੜ,
ਹਰ[30] ਲੇ ਜਾਯੰ ਅਧਰ੍ਮੀ ਉਨ ਕੋ ਹੰਸ ਹੰਸ ਕਰ, ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਹੋੜ।"
"ਹਾ ! ਗੁਰੁਦੇਵ, ਮਚਾਦੀ ਤੁਮ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹ੍ਰਿਦਯ ਮੇਂ ਕੈਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤਿ,
ਅਬ ਤਕ ਮਾਨੋਂ ਮੈਂ ਭ੍ਰਮ[31] ਮੇਂ ਥਾ ਤੁਮ ਨੇ ਆਜ ਮਿਟਾ ਦੀ ਭ੍ਰਾਂਤਿ[32] ।"

---

1. ਦੁਪਟਾ 2. ਲਹੂ 3. ਰੋਣਾ ਧੋਣਾ 4. ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਹੈ 5. ਵਿਸ਼ਾਲ ਆਕਾਸ਼ 6. ਘਬਰਾਈ ਹੋਈ 7. ਭਾਵ ਚੋਰ ਤੇ ਲੁੱਟੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਹੈ 8. ਸਾਧਨਾਂ ਲਈ, ਕਾਟਜ ਹਿੱਤ 9. ਸੁੰਨੀ 10. ਗੁਫਾ 11. ਦਰਵਾਜ਼ਾ 12. ਡਾਕੂਆਂ 13. ਖਜ਼ਾਨਾ 14. ਰੋਸ ਰਹਿਤ 15. ਜੰਗਲੀ, ਅਸੱਭਯ (ਆਦਮੀ) 16. ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ 17. ਡਰ 18. ਸੁਰਗ ਲਈ 19. ਧਰਤੀ 20. ਵਿਰਾਗ 21. ਦੇਵਤਾ 22. ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਗ ਸਮਝਦੇ ਸਨ 23. ਬਨ੍ਹੇ ਹੋਏ, ਜਕੜੇ 24. ਆਪਣੇ ਕੁਲ ਦੇ ਭੂਸ਼ਣ 25. ਕਠੋਰ, ਨਿਰਦਈ 26. ਨਰਕ ਦੀ ਗੰਦੀ ਹਵਾ 27. ਅਟਲ ਸੱਚਾਈ 28. ਸਾਹਮਣੇ 29. ਭੇਦ 30. ਚੁਰਾ ਲੈਣਾ 31 ਭਰਮ 32 ਭਰਮ

ਆਯਾ ਨਹੀਂ ਏਕ ਕ੍ਰਸ਼ਨ[1] ਕੋ ਭੀ ਇਨ ਬਾਤੋਂ ਕਾ ਮੁਝ ਕੋ ਧਯਾਨ,
ਦੁਖ ਪੂਰਣ ਹੈ ਸਦਾ ਆਦਿ[2] ਮੇਂ ਸੁਖਮਯ ਰਹੇ ਅੰਤ ਮੇਂ ਗਯਾਨ।
ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਪ੍ਰਜੁਲਿਤ[3] ਆਜ ਹੈ ਉਸ ਕੀ ਚਰਿਤ[4] ਚਿਤਾ ਕੀ ਆਗ,
ਜਲੇ ਸਤੀ-ਤਨ-ਤੁਲਯ ਉਸੀ ਮੇਂ ਵਿਸ਼ਮ[5] ਹਮਾਰਾ ਤਯਾਗ ਵਿਰਾਗ।
"ਮੈਂ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਹ ਕਹਤਾ ਹੂੰ ਮਨ ਕੀ ਵਯਥਾ[6] ਤੁਮ੍ਹੀਂ ਸੇ ਆਜ,
ਨਿਜ ਜਾਤੀਯ ਪਤਨ ਸੇ ਮੁਝ ਕੋ ਹੈ ਹਿੰਦੂ ਹੋਨੇ ਕੀ ਲਾਜ!"
"ਕਿੰਤੂ ਆਜ ਭੀ ਹਿੰਦੂ ਕੁਲ ਕਾ ਤੁਮ ਜੈਸੋਂ ਸੇ ਗੌਰਵ, ਗਰ੍ਵ[7],
ਸ਼ੇਸ਼[8] ਮਹੱਜਨ - ਜਨਨ ਸ਼ਕਤਿ[9] ਹੈ ਅਬ ਭੀ ਉਸਮੇਂ ਅਤੁਲ[10] ਅਖਰ੍ਵ।"

"ਭਾਈ, ਮੈਂ ਤੋ ਅਪਨਾ ਸਬ ਕੁਛ ਕਰ ਆਯਾ ਉਸ ਪਰ ਬਲਿਦਾਨ,
ਬਚਾ ਨ ਏਕ ਤਨਯ[12] ਤਕ ਮੇਰਾ ਫਲ ਕੇ ਦਾਤਾ ਹੈਂ ਭਗਵਾਨ।"
"ਪਰ ਯਹ ਸ਼ਿਸ਼ਯ-ਸੂਨੁ[13]--ਤੋ ਅਬ ਵੀ ਹੈ ਅਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ[14] ਮਿਲੇ ਆਦੇਸ਼[15]
ਪੂਜਯ ਸ੍ਥਾਣੁ[16] ਰੂਪ ਤੁਮ ਮੇਰੇ ਦੇਖੋ ਮੇਰਾ ਭਾਵਾਵੇਸ਼[17]।"

ਅਬ ਭੀ ਕੁਛ ਆਦੇਸ ਚਾਹਿਏ ? ਲੋ ਯਹ ਖੜਗ ਔਰ ਯੇ ਬਾਣ;
ਗੀਤਾ ਰਖਤੇ ਹੋ ਪਹਿਲੇ ਹੀ, ਬਨੋ ਵੀਰ! ਬੜ੍ਹ ਸ੍ਵਯੰ ਪ੍ਰਮਾਣ[18]।
ਜਿਸ ਕੇ ਤੀਨ ਔਰ ਅਰਣਵ[19] ਹੈ ਚੌਥੀ ਔਰ ਹਿਮਾਲਯ ਪੀਨ[20],
ਐਸਾ ਦੇਸ਼-ਦੁਰਗ[21] ਪਾਕਰ ਭੀ ਰਹ ਨਾ ਸਕੇ ਹਾ! ਹਮ ਸ੍ਵਾਧੀਨ[22]।

ਦਿਵਯ[23] ਭਾਵ ਕਰਤੇ ਥੇ ਭਵ[24] ਮੇਂ ਜਿਸਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਬ ਕੁਛ ਤਯਾਗ,
ਕਰਤੇ ਥੇ ਜਿਸਕੇ ਦਿਗ੍ਵਿਜਯੀ[25] ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ ਵੀਰ ਵਿਸ਼੍ਵਜਿਤ[26] ਯਾਗ[27]।
ਜਿਸਕੇ ਵਯਵਸਾਯੀ[28] ਵੈਸ਼ਯੋਂ ਨੇ ਕਰ ਡਾਲਾ ਥਾ ਜਲ—ਥਲ ਏਕ,
ਕਲਾ—ਕੁਸ਼ਲ ਸੂਦ੍ਰੋਂ ਨੇ ਜਿਸਕੀ ਸੇਵਾਏਂ ਕੀ ਥੀ ਸਵਿਵੇਕ[29]।

ਰਮਣੀ—ਰਤੁਨ—ਹੇਤੁ[30] ਹੋਤਾ ਥਾ ਜਹਾਂ ਕਠਿਨ ਲਕ੍ਸ਼ਯੋਂ[31] ਕਾ ਵੇਧ[32],
ਹੋਤੇ ਥੇ ਵੀਰਤ੍ਵ -ਵਿਧਾਯਕ[33] ਰਾਜਸੂਯ[34] ਅਥਵਾ ਹਯ-ਮੇਧ[35]।
ਉਸੀ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਆਜ ਦਸ਼ਾ ਯਹ —ਉਦਾਸਨੀ,ਅਤਿ ਦੁਰਬਲ— ਦੀਨ,
ਭੂਲ ਸਮਸ਼ਟਿ ਸਿੱਧੀ[36] ਹਮ ਸਬ ਹੈਂ ਵਯਸ਼ਟਿ--ਵ੍ਰਿੱਧਿ[37] ਮੇਂ ਹੀ ਅਬ ਲੀਨ

1. ਪਲ 2. ਆਰੰਭ ਵਿਚ 3. ਮੱਚ ਰਹੀ ਹੈ 4. ਚਰਿਤ੍ਰ 5. ਮੁਸ਼ਕਲ 6. ਪੀੜ 7. ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਫ਼ਖਰ 8. ਬਾਕੀ 9. ਮਹਾਨ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ 10. ਅਦੁੱਤੀ 11. ਵਿਸ਼ਾਲ 12 ਪੁੱਤਰ 13. ਸ਼ਿੱਸ਼-ਪੁਤਰ 14. ਬਾਕੀ 15. ਹੁਕਮ 16. ਸ਼ਿਵਜੀ 17. ਜੋਸ਼ 18. ਵੀਰਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ, ਵੀਰਤਾ ਦਾ ਚਿਨ੍ਹ 19. ਸਾਗਰ, ਸਮੁੰਦਰ 20. ਮਜ਼ਬੂਤ 61. ਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਕਿਲਾ 22. ਸੁਤੰਤਰ 23. ਅਲੌਕਿਕ ਦੈਵੀ 24. ਸੰਸਾਰ 25. ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਜੇਤੂ. ਭਾਵ ਦੁਪਾਸੀਂ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ 26. ਸੰਸਾਰ ਜੇਤੂ 27. ਯੱਗ, ਇਕ ਖਾਸ ਨਾਂ ਦਾ ਯੋਗ 28. ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ. ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਵੈਸ਼) 29. ਬੁੱਧੀ ਸਾਹਿਤ 30. ਨਾਰੀ ਰੂਪੀ ਰਤਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ 31 ਨਿਸ਼ਾਨਾ 32. ਵਿੰਨ੍ਹਣਾ 33. ਵੀਰਤਾ ਦੇ ਲਖਾਇਕ.. ਵੀਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 34—35ਰਾਜ ਸੂਯ ਤੇ ਅਸ੍ਵਮੇਧ, ਇਹ ਯੱਗਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ 36. ਸਭ ਦੀ (ਸਮੂਚੀ) ਸਾਧਨਾ 37. ਨਿਜੀ ਉਨਤੀ

ਆਸ਼੍ਰਮ—ਧਰ੍ਮ ਭੂਲ ਕਰ ਹਮ ਨੇ ਸੀਖ ਲਿਯਾ ਬਸ ਏਕ ਵਿਰਾਗ,
ਕਯੋਂ ਨ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦਸਯੁ[1] ਲੂਟਤੇ ਵਿਭਵ[2] ਹਮਾਰਾ—ਭਵ ਕਾ ਭਾਗ।
ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਤਕ ਭੀ ਹਾ ! ਨਹੀਂ ਛੋੜਤੀ ਹਮ ਕੋ ਸ਼ਾਂਤਿ,
ਰਵਿ[3] ਭੀ ਅਗ੍ਨਿ, ਚੰਦ੍ਰ, ਤਾਰੋਂ ਮੇਂ ਰਖ ਜਾਤਾ ਹੈ ਅਪਨੀ ਕਾਂਤਿ[4]।
ਰਾਵਣ—ਵਧ ਕਰ ਰਾਮ ਹਮਾਰੇ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਸੀਤਾ—ਉੱਧਾਰ,
ਕੰਸੋ ਕੋ ਸੰਹਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਭੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਨਿਜ ਭੂਤਲ—ਭਾਰ[5]।
ਹਮ ਕਯਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਭੂਲ ਕਰ ਉਨਕੀ ਸ਼ਿਕ੍ਸ਼ਾ ਉਨ ਕੇ ਕਾਮ,
ਮਰਤੇ ਜੀਤੇ 'ਹਰੇ ਹਰੇ' ਕਹ ਜਪਤੇ ਹੈਂ ਬਸ ਮੁੰਹ ਸੇ ਨਾਮ।"

"ਅਹਾ ! ਨਰੋਂ ਮੇਂ ਹੀ ਨਾਰਾਯਣ ਦੀਖ ਉਠੇ ਹੈਂ ਮੁਝਕੋ ਆਜ,
ਅਬ ਨਰ—ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਕਾ ਹੀ ਮੈਂ ਨਿਸ਼੍ਚਯ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਨਿਰ੍ਵਯਾਜ[6]।
ਨਹੀਂ ਚਲਾਊਂਗਾ ਮੈਂ ਕੋਈ ਨਯਾ ਪੰਥ, ਬਨ ਕਰ ਆਚਾਰਯ,
ਸਰ੍ਵ—ਸਮਨ੍ਵਯ[7] ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੀ ਹੋਗਾ ਇਹ ਜੀਵਨ[8] ਕਾ ਕਾਰਜ।"

ਗੁਰੁ ਨੇ ਕਹਾ—"ਸੁਨਾ ਹੈ ਤੁਮ ਕੁਛ ਰਖਤੇ ਹੋ ਲੋਕੋੱਤਰ ਸ਼ਕ੍ਤਿ[9] ?"
ਹੰਸ ਬੋਲਾ ਵੈਰਾਗੀ—"ਮੇਰੀ ਸ਼ਕ੍ਤਿ ਗੁਰੁ ਕੀ ਭਕ੍ਤਿ।
ਨਹੀਂ ਅਲੌਕਿਕ ਕੁਛ ਜਗਤੀ[10] ਮੇਂ ਚਮਤ੍ਕਾਰਿਣੀ[11] ਸਹਸਾ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ,
ਚੌਂਕੇ ਹੋਂਗੇ ਦੇਖ ਪ੍ਰਥਮ ਹਮ ਚਕਮਕ ਕੀ ਚੁੰਬਕ ਕੀ ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ।

ਏਕ ਮਹਾਤ੍ਮਾ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਮੇਂ ਸਾਧਾ ਹੈ ਮੈਨੇ ਕੁਛ ਯੋਗ,
ਅਪਨੀ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਓਂ ਸੇ, ਵੰਚਿਤ[12] ਹੈਂ ਬਹੁਧਾ[13] ਹਮ ਲੋਗ।
ਪਰ ਇਨ ਚਰ੍ਮ—ਚਕ੍ਸ਼ੁਓਂ[14] ਕਾ ਹੈ ਦਿਯਾ ਜਾਲ—ਸਾ ਤੁਮਨੇ ਕਾਟ,
ਦੀਖ ਪੜੀ ਹੈ ਮੁਝੇ ਅਚਾਨਕ ਮਾਤ੍ਰਿ ਭੂਮਿ[15] ਕੀ ਮੂਰ੍ਤਿ ਵਿਰਾਟ।

ਸ਼ਕ[16] ਗਿਰਿ[18] ਪੀਨ ਪਯੋਧਰ[19] ਮਾਂ ਕੇ ਬਹਾ ਰਹੇ ਹੈਂ ਅਮ੍ਰਿਤ--ਸ੍ਤਨਯ[20],
ਸਹ ਕਰ ਸੌ ਆਘਾਤ[21] ਇਸੀ ਸੇ ਅਮਰ ਆਜ ਭੀ ਸੰਤਤਿ[22] ਧਨਯ।
ਸ਼ਤ ਸ਼ਤ ਕਮਲ ਨਯਨ ਜਨਨੀ[23] ਕੇ ਛਲਕ ਰਹੇ ਹੈਂ ਵਾਰਵਾਰ,
ਕਰੁਣਾ ਪੂਰ੍ਣ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਆਂਸੂ ਝਲਕ ਰਹੇ ਹੈਂ ਵਾਰੰਵਾਰ।

---

1. ਡਾਕੂ 2. ਧਨ ਦੋਲਤ 3. ਸੂਰਜ 4. ਚਮਕ 5. ਧਰਤੀ ਦਾ ਭਾਰ 6. ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ 7. ਸਭ ਵਿਚ ਮੇਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ 8. ਇਸ (ਲੌਕਿਕ) ਜੀਵਨ 9. ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀ 10. ਸੰਸਾਰ 11 ਕਰਾਮਾਤੀ 12. ਵਾਂਝੇ, ਹੀਨੇ 13. ਅਕਸਰ 14. ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 15. ਮਾਤ ਭੂਮੀ 16. ਸੌ 17 ਪਹਾੜ 18, ਮਜ਼ਬੂਤ 19. ਦੁਧੀਆਂ 20. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪੀ ਦੁੱਧ 21. ਸੱਟਾਂ, ਹੱਲੇ 22. ਸੰਤਾਨ 23 ਮਾਤਾ

ਉਸਕੇ ਵਿਸ੍ਤ੍ਰਿਤ ਵਸ਼ੋਮਾਂਗਨ[1] ਮੇਂ ਕਰੇ ਨਿਯਤਿ[2] ਨਿਜ ਲੀਲਾਲਾਸ੍ਯ[3]
ਰੋਦਨ ਹਾਸ੍ਯ[4] ਮਯੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਹੈ ਹਮ ਸਬਕੀ ਪ੍ਰਥਮੋਪਾਸ੍ਯ[5] ।''
ਗੁਰੁ ਨੇ ਕਹਾ—''ਵਤ੍ਸ, ਵਿਜਯੀ ਹੋ ਯਹੀ ਆਜ ਹੈ ਤੁਮਕੋ ਇਸ਼੍ਟ,
ਮੈਂ ਗੁਰੁ ਕੁਲ—ਗੌਰਵ ਗਾਥਾ ਕਾ ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਬਨਾਤਾ ਹੂੰ ਪਰਿਸ਼ਿਸ਼੍ਟ[6] ।
ਸ਼ਕ ਵਿਜਯੀ[7] ਵਿਕ੍ਰਮ ਸਮਾਨ ਤੁਮ ਯਵਨ—ਜਯੀ ਹੋ ਸ੍ਵਯੰ ਅਜੀਤ,
ਫਲ ਛੋੜੋ, ਪਰ ਕਭੀ ਕਰ੍ਮ ਸੇ ਮੁਹ ਮਤ ਮੋੜੋ ਗੀਤਾਧੀਤ[8] ।
ਕਹ ਦੇਨਾ ਜਾਕਰ ਸਿੱਖੋਂ ਸੇ ਭਰੇਂ ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰ ਬੁੱਧਿ ਕੇ ਕੋਸ਼[9]
ਹੈਂ ਗ੍ਰਹਣੀਯ[10] ਸ਼ਤ੍ਰੁ[11] ਕੇ ਭੀ ਗੁਣ ਤਥਾ ਤ੍ਯਾਜ੍ਯ[12] ਗੁਰੁ ਕੇ ਭੀ ਦੋਸ਼ ।
ਸਾਹਸ ਪੂਰ੍ਵਕ ਦੇਸ਼—ਕਾਲ ਕੋ ਅਪਨੇ ਯੋਗ੍ਯ ਬਨਾਓ ਆਪ;
ਬਨੋ ਆਪ ਭੀ ਤਦਨੁਰੂਪ[13] ਤੁਮ ਦੇ ਨ ਜਾਯ ਅਵਸਰ ਅਭਿਸ਼ਾਪ[14] ।''

ਅੰਤ

ਕੁਛ ਸਿੱਖੋਂ ਕੇ ਸਾਥ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਹੀ ਗਯਾ ਪੰਚਨਦ[15] ਬੰਦਾ ਵੀਰ,
ਗੁਰੁ ਨੇ ਨਵ ਗੁਰੁਧਾਮ[16] ਬਨਾਯਾ ਨਦੀ ਨਰ੍ਮਦਾ ਕੇ ਹੀ ਤੀਰ ।
ਦੋ ਪਠਾਨ ਬੱਚੇ ਭੀ ਗੁਰੁ ਨੇ ਰੱਖੇ ਥੇ ਅਬ ਅਪਨੇ ਸਾਥ,
ਵੈਰੀ ਬਾਪ ਮਾਰ ਕਰ ਉਨਕਾ ਪਾਲੇ ਥੇ ਵੇ ਉਭਯ[17] ਅਨਾਥ ।

ਗੁਰੁ ਕਾ ਪਯਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਭੀ ਕਰਤੇ ਵੇ ਪਿਤ੍ਰ—ਵੈਰ--ਵਿਚਾਰ[18],
ਚੰਦ੍ਰਾਲੋਕ[19] ਲਾਭ ਕਰਕੇ ਭੀ ਚੁਗਤਾ ਹੈ ਚਕੋਰ ਅੰਗਾਰ ।
ਹਿੰਸ੍ਰ ਜੰਤੁ[20] ਭੀ ਤਪੋਵਨੋਂ ਮੇਂ ਰਹਤੇ ਹੈਂ ਨਿਜ ਹਿੰਸਾ ਭੂਲ,
ਕਿੰਤੁ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਤੋ ਕਭੀ ਕਿਸੀ ਕੀ ਨਹੀਂ ਪਲਟਤੀ ਕਹੀਂ ਸਮੂਲ[21] ।

ਏਕ ਵਾਰ ਨਿਸ਼ਿ[22] ਮੇਂ ਕਟਾਰ ਸੇ ਕਿਯਾ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਗੁਰੁ ਪਰ ਵਾਰ,
ਲੋਗ ਏਕ ਅਪਕਾਰ[23] ਯਾਦ ਕਰ ਬਿਸਰਾਤੇ ਹੈਂ ਸੌ ਉਪਕਾਰ[24] ।
ਪਕੜ ਲਿਯਾ ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਉਨਕੋ ਗੁਰੁ ਨ ਛੁੜਵਾ ਦਿਯਾ ਤੁਰੰਤ,
ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਪੁਤ੍ਰ—ਸਮ[25] ਪਾਲਾ, ਕੈਸੇ ਉਨ੍ਹੇਂ ਸ਼ਤ੍ਰੁ—ਸਮ ਮਾਰੇਂ ਸੰਤ ?

ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ 2. ਕਿਸਮਤ 3. ਲੀਲਾ ਦਾ ਨਾਚ 4. ਰੋਣ ਤੇ ਹੱਸਣ ਵਾਲੀ 5. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਪੂਜਾ ਦੇ ਯੋਗ 6. ਅੰਤਿਕਾ ਭਾਵ ਕਿਤਾਬੀ ਅਪੈਂਡਿਕਸ ਤੋਂ ਹੈ 7. ਸ਼ੱਕ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਵਾਲੇ 8. ਗੀਤਾ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ 9. ਖਜ਼ਾਨੇ 10. ਗ੍ਰਹਿਣ ਯੋਗ 11. ਵੈਰੀ 12. ਛੱਡਣ ਯੋਗ 13. ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 14. ਸਰਾਪ 15. ਪੰਜਾਬ 16. ਗੁਰੁਦਵਾਰਾ 17. ਦੋਨੋਂ 18. ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੈਰ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹਨ 19. ਚੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ 20. ਹਿੰਸਕ ਜਾਨਵਰ 21 ਜੜ੍ਹੋਂ, ਬਿਲਕੁਲ 22. ਰਾਤ 23. ਬੁਰਾਈ 24. ਭਲਾਈ 25. ਪੁਤਰਾਂ ਵਾਂਗ 26. ਵੈਰੀਆਂ ਵਾਂਗ

ਬੋਲੇ ਵੇ—"ਸ਼ਿਕ੍ਸ਼ਾ ਦੇਨੇ ਸੇ ਹੁਏ ਆਜ ਯੇ ਮੁਝ ਸੇ ਕ੍ਸ਼ਮਜ[1]
ਵਿਸ਼ ਕਾ ਵ੍ਰਿਕ੍ਸ਼[2] ਕਾਟ ਕਰ ਉਸਕੇ ਕਭੀ ਨ ਛੋੜੋ ਅੰਕੁਰ ਰਮਜ[3] ।
ਯੇ ਲੇ ਚੁਕੇ ਬਾਪ ਕਾ ਬਦਲਾ ਕਿੰਤੁ ਖਾਲਸਾ ਰੱਖੇ ਯਾਦ,
ਉਸਕੋ ਅਭੀ ਚੁਕਾਨਾ ਹੈ ਵਹ ਨ ਹੋ ਕਭੀ ਇਸ ਔਰ ਪ੍ਰਮਾਦ[4] ।
ਵਜਾਧ-ਬਾਣ[5] ਸੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ-ਤੁਲਜ[6] ਗੁਰੁ,ਉਸ ਬ੍ਰਣ[7] ਕੇ ਮਿਸ਼[8] ਤਜ ਨਿਜ ਦੇਹ,
ਗਏ, ਕਿੰਤੁ ਆਪਨੇ ਬੰਦਾ ਕੀ ਵੇ ਸੁਨ ਗਏ ਵਿਜਯ ਸਸ੍ਨੇਹ[9] ।
ਆਕਰ ਲਾਖ ਲਾਖ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਉਦ੍ਬੋਧਿਤ[10] ਕਰ ਭਾਨੁ—ਸਮਾਨ[11],
ਸ਼ਾਂਤ ਹੁਏ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਹ ਗੁਰੁ ਕ੍ਰਮ[12] ਸੇ ਕਾਂਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਨ—ਸਮਾਨ[13] ।

ਬੰਦਾ ਵੈਰਾਗੀ

ਆਯਾ ਹੈ ਵੈਰਾਗੀ ਬੰਦਾ ਗੁਰੁ ਕਾ ਹੀ ਅਵਤਾਰ ਨਵੀਨ[14],
ਪ੍ਰੇਤ--ਪਿਸ਼ਾਚ[15] ਔਰ ਜਿਨ ਭੀ ਹੈਂ ਉਸ ਮਾਇਕ[16] ਕੇ ਮੰਤ੍ਰਾਧੀਨ[17] ।
ਸ਼ੋਰ ਹੁਆ ਸਬ ਔਰ ਦੇਸ਼ ਮੇਂ ਦਹਲ ਉਠਾ ਯਵਨੋਂ ਕਾ ਚਿੱਤ,
ਸ਼ਾਹੀ ਕੋਸ਼[18] ਲੂਟ ਆਤੇ ਹੀ ਬਾਂਟ ਦਿਯਾ ਉਸਨੇ ਸਬ ਵਿੱਤ[19] ।

ਵੈਰ, ਵਿੱਤ, ਯਸ਼ ਕੇ ਅਭਿਲਾਸ਼ੀ[20] ਪਾਕਰ ਸਹਸਾ[21] ਸਹਜ ਸੁਯੋਗ[22]
ਬੰਦਾ ਕੇ ਝੰਡੇ ਕੇ ਨੀਚੇ ਜੁੜ ਆਏ ਦਲ ਕੇ ਦਲ ਲੋਗ ।
ਚੜ੍ਹਾ ਸਾਮਨੇ ਸੇ ਵੈਰਾਗੀ, ਦਸ ਸਹਸ੍[23] ਯਵਨੋ ਕੋ ਕਾਟ,
ਹਾਲ ਉਤਾਰਾ ਗਯਾ ਅਧਮ ਅਰਿ[24] ਅਲੀ ਹੁਸੇਨ ਖੜਗ ਕੇ ਘਾਟ[25] ।

ਯਹ ਭੀ ਗੁਰੁ—ਸ਼ਿਸ਼ੁ[26] ਮਾਰ ਬਨਾ ਥਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਸਾਂਪ ਕਾ ਬੱਚਾ ਮਾਨ,
ਔਰ ਯਹੀਂ ਥਾ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ--ਗੁਰੁ -ਵਧਿਕੋਂ[27] ਕਾ ਵਾਸ—ਸ੍ਥਾਨ ।
ਲੂਟ ਅਨੇਕ ਯਵਨ--ਜਨ ਪਦ[28] ਫਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕੁੰਜ ਪੁਰ ਪਰ ਸਿਖ ਸੂਰ,
ਸਰਹਿੰਦੀ ਸੂਬਾ ਕੇ ਪਰਿਜਨ[29] ਔਰ ਯਹੀ ਥੇ ਕਾਜੀ ਕ੍ਰੂਰ[30] ।

ਵਧ[31] ਕਾ ਬਦਲਾ ਭੀ ਵਧ ਹੀ ਥਾ, ਔਰ ਬਜਾਜ ਮੇਂ ਥੀ ਵਹ ਲੂਟ,
"ਜੋ ਕੁਛ ਜਿਸੇ ਮਿਲੇ ਵਹ ਉਸਕਾ" ਦੇ ਦੀ ਵੈਰਾਗੀ ਨੇ ਛੂਟ[32] "
ਆਗੇ ਚਲਕਰ ਮਿਲਾ ਮਾਰਗ[33] ਮੇਂ ਉਨ ਪਠਾਨ ਲੋਗੋਂ ਕਾ ਗ੍ਰਾਮ[34]
ਗੁਰੁ ਕੋ ਛੋੜ ਪ੍ਰਥਮ ਰਣ[35] ਮੇਂ ਹੀ ਭਾਗੇ ਥੇ ਜੋ ਨਮਕ ਹਰਾਮ।

---

1. ਖਿਮਾਂ ਦੇ ਯੋਗ 2. ਰੁਖ 3. ਸੋਹਣੀ ਪੌਧ 4. ਗਫਲਤ 5. ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਦੇ ਤੀਰ 6. ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਦੇ ਵਾਂਗ 7. ਜ਼ਖਮ 8. ਬਹਾਨੇ 9. ਪਿਆਰ ਸਹਿਤ 10. ਚੇਤੰਨ ਕਰ, ਜਗਾ ਕੇ 11. ਸੂਰਜਵਾਂਗ 12. ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ 13. ਮੱਚਦੀ ਅੱਗ ਵਾਂਗ 14. ਨਵਾਂ 15. ਭੂਤ ਪਰੇਤ 16. ਜਾਦੂਗਰ 17. ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ (ਵਸ ਵਿਚ ਹਨ) 18. ਖਜਾਨਾ 19. ਧਨ 20. ਚਾਹਵਾਨ 21. ਅਚਾਣਕ 22. ਚੰਗਾ ਅਵਸਰ 23. ਹਜਾਰ 24. ਪਾਪੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ 25. ਮਾਰਨਾ 25. ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ 27. ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ 28. ਬਸਤੀਆਂ 29. ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ 30. ਨਿਰਦਈ 31 ਮਾਰਨ 32 ਛੂਟ 33. ਰਾਹ 34. ਪਿੰਡ 35. ਯੁੱਧ

"ਭਾਗੋ ਅਬ ਇਸ ਭਵ[1] ਸੇ ਭੀ ਤੁਮ ਰਹੋ ਨਰਕ ਮੇਂ ਹੀ ਭਟ--ਭੰਡ[2] ।"
ਦਿਯਾ ਵੀਰ ਵੈਰਾਗੀ ਨੇ ਯੋਂ ਉਨੇਂ ਨਯਾ 'ਨਿਰ੍ਵਾਸਨ--ਦੰਡ[3] ।
ਕ੍ਰੂਰ[4] ਕਪੂਰੀ ਕਾ ਹਾਕਿਮ ਥਾ ਅਨ ਜਾਯੀ[5] ਅਭਿਚਾਰੀ[6] ਘੋਰ,
ਗਲੇ ਲਗਾਨੀ ਪੜੀ ਉਸੇ ਅਬ ਅਸਿ--ਵਾਮਾ ਬਿਜਲੀ ਕੀ ਕੋਰ[7] ।

ਚੜ੍ਹ ਦੌੜੇ ਸਾਠੋਰਾ ਪਰ ਸਿਖ, ਥਾ ਜਿਸਕਾ ਸ਼ਾਸਕ ਉਸਮਾਨ,
ਧਰਾ ਗਯਾ ਗੋਧੂਲ[8] ਸਮਯ ਮੇਂ ਗੋ—ਨਾਸ਼ਕ—ਤ੍ਰਾਸਕ[9] ਉਸਮਾਨ ।
ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਹ ਕਾ ਸਾਥੀ ਸੁਹ੍ਰਿਦਯ[10] ਸੱਯਦ ਬੁਧੂਸ਼ਾਹ ।"

"ਪਰ ਵਹ ਭੀ ਤੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਥਾ" ਸੁਨ ਬੰਦਾ ਨੇ ਪਟਕਾ[11] ਪੈਰ—
"ਤਬ ਤੋ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਤੁਝ ਕਾਫਿਰ ਸੇ ਉਸਕਾ ਵੈਰ ।
ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੋਈ ਹੋ ਜੋ ਸੱਚਾ ਹੈ ਵਹੀ ਮਨੁਸ਼ਜ[12],
ਦੇਵ ਔਰ ਦਾਨਵ[13] ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਬਨ ਜਾਤਾ ਹੈ ਯਹੀ ਮਨੁਸ਼ਜ ।'

ਵੈਰਾਗੀ ਕੇ ਵਧ[14] ਕਾ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਣ ਥਾ ਕਿਯਾ ਦੰਭ[15] ਕੇ ਸਾਥ,
ਪ੍ਰਾਣ ਲਿਯੇ ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਉਸਕੇ ਕਸ ਕਰ ਤਰੂ ਸ੍ਤੰਭ ਕੇ ਸਾਥ[16] ।
ਮੰਦਿਰ ਤੋੜ ਮਸਜਿਦੇਂ ਉਸ ਨੇ ਬਨਾਵਟੀ ਥੀ ਵਹਾਂ ਤਮਾਮ,
ਏਕ ਰੂਪ ਭੀ ਕਭੀ ਜਹਾਂ ਥਾ ਅਬ ਥਾ ਵਹਾਂ ਨਾਮ ਨਾਮ ।

ਸਬ ਮੰਦਿਰ ਟੂਟੇ ਹੈਂ ਫਿਰ ਕਜਾ ਰਹ ਸਕਤੀ ਹੈ ਮਸਜਿਦ ਏਕ,
ਜੈਸੇ ਕੋ ਤੈਸੇ' ਹੋਨੇ ਕੀ ਕਰ ਲੀ ਥੀ ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਟੇਕ ।
ਮੁਖਲਿਸਗੜ੍ਹ ਜੀਤਾ ਵੀਰੋਂ ਨੇ ਦਿਯਾ ਉਸੇ ਲੋਹਾ ਗੜ੍ਹ ਨਾਮ,
ਪੀਰ ਅਮੀਰ ਮੀਰ ਜਾਦੇ ਸਬ, ਨਾਮੀ ਨਾਮੀ ਆਯੇ ਕਾਮ[17] ।

ਵਿਜਯੀ[18] ਕਾ ਸਾਥੀ ਸਬ ਕੋਈ, ਸ੍ਵਯੰ[19] ਸਤ੍ਰ[20] ਭੀ ਹੋਕਰ ਭੀਤ[21],
ਵੈਰਾਗੀ ਕਾ ਆਸ਼੍ਰਯ[22] ਲੇਕਰ ਰਹਨੇ ਲਗਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਨੀਤ[23] ।
ਪਰ ਦ੍ਵਿਜਿਹ੍ਵ[24] ਸੀਧਾ ਹੋਕਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਛੋੜਤਾ ਹੈ ਗਤਿ ਵਕ੍ਰ[25]
ਪਕੜੇ ਗਯੇ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਹੀ ਵੇ ਸਬ ਰਚਤੇ ਹੁਏ ਕਰਾਲ[26] ਕੁਚਕ

1. ਸੰਸਾਰ 2. ਪਖੰਡੀ ਯੋਧਾ, ਯੋਧਾ—ਪਖੰਡੀ 3. ਮੌਤ ਦੀ ਸਜਾ 4. ਕਠੋਰ 5. ਜ਼ੁਲਮੀ, ਬੇਇਨਸਾਫ਼ 6. ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 7. ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਤਲਵਾਰ ਰੂਪੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਨੁਕਰ ਜਹੀ ਸੀ ਗਲੇ ਲਾਉਣਾ ਪਿਆ 8. ਧੰਝ 9. ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ 10. ਚੰਗੇ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਾ 11. ਮਾਰਿਆ 12. ਮਨੁੱਖ 13. ਰਾਖਸ਼ 14. ਮਾਰਨ 15. ਘਮੰਡ 16. ਰੁਖਾਂ ਦੇ ਮੁਢਾਂ ਨਾਲ 17 ਮਾਰੇ ਗਏ 18. ਜੇਤੂ 19. ਆਪ 20. ਵੈਰੀ 21. ਡਰ ਕੇ 22. ਸਹਾਰਾ 23 ਨਰਮ 24. ਦੁਮੂੰਹਾ (ਸੱਪ) 25. ਟੇਡੀ ਚਾਲ 26 ਵਿਕਰਾਲ, ਭਿਆਣਕ

ਵੈਰਾਗੀ ਨੇ ਕਹਾ ਕਸ਼ਮਾ[1] ਕੇ ਪ੍ਰਾਰਥੀ[2] ਆ ਜਾਵੇਂ ਇਸ ਔਰ
ਯਹ ਸੁਨ ਗਿਨ ਗਿਨ ਕਰ ਛੰਟ ਆਯੇ ਜਿਨ ਕੇ ਭੀਤਰ[3] ਥਾ ਚੋਰ,
ਅਰੇ ਅਭਾਗੋ, ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਮ੍ਰਿਤੁ ਹੀ ਲਾਈ ਥੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਘੇਰ''
ਮਾਰੇ ਗਏ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਸਬ ਚੁਨ ਕਰ ਹੁਏ ਰੁੰਡ-ਮੁੰਡੋਂ[4] ਕੇ ਢੇਰ ।

ਸੰਵਤ੍ ਸਤ੍ਰਾ ਸੌ ਪੈਂਸਠ ਕੇ ਜਯੇਸ਼੍ਠ ਮਾਸ[5] ਮੇਂ ਨਿਸ੍ਚਤ ਯੋਗ,
ਨਿਯਤ ਹੁਆ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਜਯ ਕਾ ਪ੍ਰਸ੍ਤੁਤ[6] ਥੇ ਪਹਲੇ ਹੀ ਲੋਗ ।
ਇਧਰ ਨਾ ਤੋ ਵੈਸੀ ਤੋਪੇਂ ਥੀਂ ਨ ਥੇ ਅਸ਼੍ਵ-ਰਾਜ-ਸੈਨ੍ਯ[7] ਵਿਸ਼ੇਸ਼;
ਕਿੰਤੁ ਪ੍ਰਬਲ[8] ਪ੍ਰਤਿਸ਼ੋਧ—ਬੋਧ ਮਯ[9] ਥਾ ਰਣ ਮਰਣ ਮਾਰਣਾਵੇਸ਼[10] ।
ਸਜ ਸਵਿਸ਼ੇਸ਼[11] ਸਮਰ-ਸੱਜਾ[12] ਸੇ ਬੋਲਾ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਬਲੀ ਨਵਾਬ—
''ਭਾਗਾ ਫਿਰਾ ਗੁਰੁ ਹੀ ਮੁਝ ਸੇ ਤੋ ਫਿਰ ਚੇਲੋਂ ਕੀ ਕਯਾ ਤਾਬ !''
ਧਾਂ ਧਾਂ ਕਰ ਉਸ ਕੀ ਤੋਪੋਂ ਨੇ ਧੁਵਾਂਧਾਰ ਕਰ ਦਿਯਾ ਤੁਰੰਤ,
ਉਗਲ ਪ੍ਰਲਯ ਘਨ[13] ਸ਼ਤ ਕ੍ਰਿਤਜਾਏਂ[14] ਕਰਤੀ ਥੀਂ-ਪਵਿ-ਪਾਤ[15] ਦੁਰੰਤ[16] !
ਏਕ ਏਕ ਭੌਤਿਕ ਕਣ ਮੇਂ ਹੈ ਬਹੁ ਜਨ ਨਾਸ਼ਕ ਬਲ ਵਿਕਰਾਲ;[17]
ਕਾਲ ਖੋਜਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੀ ਕੋ ਹਮੀਂ ਖੋਜਤੇ ਹੈਂ ਨਿਜ ਕਾਲ !
ਨਹੀਂ ਮਾਰਤੇ ਹੀ ਥੇ ਗੋਲੇ ਸਾਥ ਜਲਾਤੇ ਭੀ ਥੇ ਅੰਧ[18];
ਸਾਲ[19] ਰਹਾ ਥਾ ਧੂੰਵਾ ਦ੍ਰਿਗੋ[20] ਕੋ ਔਰ ਨਾਸਿਕ[21] ਕੋ ਦੁਰ੍ਗੰਧ[22] !

ਬੜ੍ਹ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਭੀ ਸਿੱਖ ਸ਼ਿਖਾ[23] ਪਰ ਪੜਨੇ ਲਗੇ ਪਤੰਗ ਸਮਾਨ[24],
ਵਹੀ ਨਹੀਂ ਲੌਟਾ ਸਕਤਾ ਫਿਰ ਜੋ ਹਰ ਚੁਕਾ ਸ਼ਸ੍ਤ੍ਰ—ਸੰਧਾਨ[25] ।
ਵਿਚਲਿਤ[26] ਦੇਖੀ ਜਬ ਨਿਜ ਸੇਨਾ ਹੁਆ ਵੀਰ ਵੈਰਾਗੀ ਕ੍ਰੁੱਧ[27];
ਹਾਥੋਂ ਸੇ ਪਰ—ਵਧ[28] ਕਰ, ਮੁਖ ਸੇ ਉਸ ਕੋ ਕਰਨੇ ਲਗਾ ਪ੍ਰਬੁੱਧ[29] —

''ਅਰੇ, ਵਿਮੁਖ[30] ਹੋ ਕਰ ਭੀ ਤੁਮ ਇਨ ਗੋਲੋਂ ਸੇ ਨ ਬਚੋਗੇ ਆਵ,
ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਕਯਾ ਮੁਖ ਦਿਖਲਾਓਗੇ ਲਿਯੇ ਹੁਏ ਪੀਠੋਂ ਪਰ ਘਾਵ[31] !
ਆਜ ਵਹੀ ਦਿਨ ਹੈ, ਤੁਮ ਕਬ ਸੇ ਜੋਹ[32] ਰਹੇ ਥੇ ਜਿਸ ਕੀ ਬਾਟ[33]
ਜੀਕਰ ਨਹੀਂ, ਜੀਤ ਕਰ ਲੌਟੋ ਖੜੀ ਕੀਰ੍ਤਿ[34] ਹੈ ਖੋਲ ਕਪਾਟ[35] ।

---

1. ਖਿਮਾਂ 2. ਪ੍ਰਾਰਥਕ, ਬਿਨੈਕਾਰ 3. ਅੰਦਰ 4. ਸਿਰਾਂ 5. ਮਹੀਨਾ 6. ਤਿਆਰ 7. ਘੋੜੇ ਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ 8. ਜੋਰਦਾਰ 9. ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਗਿਆਨ 10. ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਦਾ ਜੋਸ਼ 11. ਖਾਸ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ 12. ਯੁਧ ਦੀ ਵੇਸ਼ ਭੂਸ਼ਾ ਵਿਚ ਭਾਵ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾ ਕੇ 13. ਪਰਲੋ ਦੇ ਬੱਦਲ 14. ਸੌ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਤਾਂਤਿਕ) ਹਥਕੰਡੇ 15. ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਡਿਗਣਾ 16. ਘੋਰ, ਭਾਰੀ 17. ਭਿਆਣਕ 18. ਭਾਵ ਮੁਸਲਮਾਨ 19 ਤੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ 20. ਅੱਖਾਂ 21. ਨੱਕ 22. ਬਦਬੂ 23. ਲਾਟ 24. ਵਾਂਗ 25. ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾਉਣਾ 26. ਹਿੱਲੀ 27. ਕਰੋਧਵਾਨ 28. ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ 29. ਚੇਤੰਨ ਕਰਨਾ 30. ਮੂੰਹ ਮੋੜ 31. ਜ਼ਖਮ 32. ਉਡੀਕ 33. ਰਾਹ 34. ਯਸ਼ 35. ਦਰਵਾਜ਼ੇ

ਯਾਦ ਕਰੋ ਗੁਰੁ ਕੇ ਬੱਚੋਂ ਕੀ ਜੀਤੇ ਚੁਨੇ ਗਯੇ ਵੇ ਲਾਲ;
ਆਜ ਤੁਮ੍ਹੀਂ ਕੋ ਤਾਕ[1] ਰਹੇ ਹੈਂ ਕੈਸੀ ਕਰੁਣ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿਯਾਂ[2] ਡਾਲ।
ਤੁਮ੍ਹੇਂ ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਹੈਂ ਦੋਨੋਂ ਲੌਟੋ ਦੇਖੋ, ਉਨ ਕੇ ਆਸਜ[3];
ਨਰ-ਪਿਸ਼ਾਚ[4] ਪਰ ਜਨ[5] ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਹ੍ਰਿਦਯ ਜਲਾਨੇ ਵਾਲਾ ਹਾਸਜ[6]।

ਦੋ ਬੱਚੋਂ ਨੇ ਭੀ ਦੇ ਡਾਲੇ ਜਹਾਂ ਧਰ੍ਮ ਪਰ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਾਣ;
ਧਿਕ੍[7] ਹੈ, ਧਰ੍ਮ-ਵਿਮੁਖ[8] ਹੋ ਕਰ ਜੋ ਕਰੇਂ ਵਹੀਂ ਹਮ ਅਪਨਾ ਤ੍ਰਾਣ[9]
ਆਓ, ਮੈਂ ਆਗੇ ਬੜ੍ਹਤਾ ਹੂੰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਓ ਤੋਪੋਂ ਪਰ ਕੂਦ[10],
ਅਭੀ ਚੁਕਾ ਲੋ ਅਪਨਾ ਬਦਲਾ—ਲੈ ਲੋ ਸਭੀ ਸੂਦ ਦਰ ਸੂਦ।"

ਮਾਨੋਂ ਸ੍ਵਯੰ ਲਕ੍ਸ਼੍ਯ[11] ਚੁਨਨੇ ਕੋ ਛੋੜ ਉਠਾ ਸ਼ਰ—ਵਿਸ਼ਧਰ[12] ਵੀਰ;
ਪਹਲੇ ਗੋਲੰਦਾਜ਼ੋਂ ਕਾ ਹੀ ਪੀਤੇ ਥੇ ਵੇ ਸ਼੍ਵਾਸ—ਸਮੀਰ[13]।
ਬੜ੍ਹਾ ਸੰਤ ਭਟ[14] ਯੋਂ ਗੋਲੋਂ ਮੇਂ ਜਯੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼—ਪਿੰਡੋਂ[15] ਮੇਂ ਲੋਕ,
ਉਸ ਕੇ ਪੀਛੇ ਵਿਕਟ[16] ਸਿਖੋਂ ਕੋ ਵਹਾਂ ਕੌਨ ਸਕਤਾ ਥਾ ਰੋਕ ?

ਸ੍ਵਯੰ ਸ਼ਸ੍ਤ੍ਰ—ਸਮ ਸ਼ਤ੍ਰੁ—ਸੰਘ ਕੋ ਭੇਦ ਗਯੇ ਵੇ ਸਾਰਾਕਾਰ[17];
ਰੌਦ੍ਰ—ਭਯਾਨਕ ਹੀ ਵਿਸ੍ਮਿਤ[18] ਥੇ ਪ੍ਰਤਿਹਿੰਸਾ[19] ਕਾ ਹਾਸ੍ਯ[20] ਨਿਹਾਰ[21]।
ਉਨ ਕੇ ਖੜਗੋਂ ਕੇ ਪਾਨੀ ਪਰ ਹੁਆ ਨਿਛਾਵਰ ਸਾ ਰਿਪੁ--ਰਕ੍ਤ[22];
ਕਾਟ ਹੱਡਿਆਂ ਭੀ ਮੂਲੀ--ਸੀ ਹੋਨੇ ਲਗੇ ਪ੍ਰਹਾਰ[23] ਸਸ਼ਕ੍ਤ[24]।
ਜਿਨ ਕੇ ਚਿੱਤ ਚੋਟ ਖਾਯੇ ਹੋ ਕੌਨ ਸਹੇਗਾ ਉਨ ਕੀ ਚੋਟ ?
ਚੰਚਲ ਹੋਕਰ ਭਾਗ ਉਠੇ ਅਰਿ[25] ਮਿਲੇ ਕਹੀਂ ਭੀ ਕੋਈ ਔਟ !
ਦੇਖ ਪੜਾ ਸੂਬਾ ਬਜੀਰ ਖਾਂ ਕਰਨੇ ਲਗਾ ਗਰਜ ਕਰ ਸੰਤ—
"ਅਰੇ ਅਧਮ[27] ਅਬ ਕਹਾਂ ਚਲਾ ਤੂ ਆ ਪਹੁੰਚਾ ਜਬ ਤੇਰਾ--ਅੰਤ ?"
"ਪਕੜੋ, ਭਾਗ ਨ ਪਾਵੇ ਪਾਮਰ[28]" ਦੌੜੇ ਪਾਗਲ ਐਸੇ ਸਿਖ,
ਦੇਖ ਸਾਮਨੇ ਮੁਖਜ[29] ਲਕ੍ਸ਼ਯ[30] ਨਿਜ ਉਸੇ ਛੋੜਤੇ ਕੈਸੇ ਸਿੱਖ ?
ਭਾਗ ਰਹਾ ਥਾ ਵਹ ਘੋੜੇ ਪਰ ਏਕ ਕਬ੍ਰ ਮੇਂ ਉਲਝਾ ਪਾਂਵ[32]।
ਪਕੜ ਗਈ ਮਾਨੋਂ ਵਹ ਯਹ ਕਹ—'ਅਬ ਹੈ ਵਹੀ ਠੌਰ ਯਾ ਠਾਂਵ।'

---

1. ਵੇਖ 2. ਤਰਸ ਭਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ 3. ਮੂੰਹ 4. ਨਰ ਰੂਪੀ ਰਾਖਸ਼ 5. ਗੈਰ, ਦੂਜੇ 6. ਹਾਸਾ, ਮਖੌਲ 7. ਲਾਹਣਤ 8. ਧਰਮ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਕੇ 9. ਬਲ, ਰਖਿਆ 10. ਕੁੱਦ ਕੇ 11. ਨਿਸ਼ਾਨਾ 12. ਤੀਰ ਰੂਪੀ ਸੱਪ 13. ਪ੍ਰਾਣ ਰੂਪੀ ਹਵਾ 14. ਵੀਰ, ਜੋਧਾ 15. ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਖੰਡ ਵਿਚ 16. ਭਿਅੰਕਰ 17. ਘੇਰਾ 18. ਹੈਰਾਨ 19. ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਮ 20. ਹਾਸਾ 21. ਵੇਖ ਕੇ 22. ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਲਹੂ 23. ਹਮਲੇ 24. ਤਕੜੇ, ਮਜ਼ਬੂਤ 25. ਵੈਰੀ 26. ਓਟ 27. ਪਾਪੀ, ਨੀਚ 28. ਮੂਰਖ 30. ਮੰਤਵ ਨਿਸ਼ਾਨਾ 31. ਪੈਰ

ਸਮਰ[1] ਸ਼ਾਸਨਾਦੇਸ਼[2] ਹੁਆ—"ਬਸ ਇਸ ਕੀ ਚਾਲ ਚਲਾ ਦੋ ਆਜ,
ਇਸ ਨੇ ਜੀਤੇ ਬੱਚੇ ਗਾੜੇ ਜੀਤਾ ਇਸੇ ਜਲਾ ਦੋ ਆਜ"।
ਬਚਾ ਨ ਧਨ—ਜਨ ਭਵਨ, ਏਕ ਭੀ, ਹੁਆ ਸਭੀ ਯਵਨੋਂ ਕਾ ਨਸ਼ਟ,
ਲੂਟ ਮਾਰ ਵਧ[3] ਵਹ੍ਨਿ[4] ਦਾਹ ਤਕ ਪ੍ਰਤਿ ਹਿੰਸਾ ਕੇ ਹੀ ਸਬ ਕਸ਼ਟ।

ਬਚਨੋਂ ਚਲਾ ਆਪ ਕੋ ਹਿੰਦੂ ਕਹ ਕਰ ਸੂਬਾ ਕਾ ਦੀਵਾਨ,
ਕਹਾ ਸੰਤ ਨੇ—'ਮੁਝੇ ਯਹੀ ਤੋ ਲੱਜਾ ਹੈ ਓ—ਬੇਈਮਾਨ।
ਐਸੇ ਘੋਰ ਨ੍ਰਿਸ਼ੰਸ[5] ਕਾਰ੍ਯ ਮੇਂ ਦਿਯਾ ਹਾਯ! ਤੂਨੇ ਸਹਯੋਗ[6],
ਜੋ ਕੁਛ ਕਿਯਾ ਲੋਭ ਯਾ ਭਯ ਸੇ ਆਜ ਉਸੀ ਕਾ ਫਲ ਤੂ ਭੋਗ।
ਹਿੰਦੂ ਹੋ ਯਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਨੀਚ ਰਹੇਗਾ ਫਿਰ ਭੀ ਨੀਚ,
ਮਨੁਸ਼ਯਤ੍ਵ[7] ਸਬਕੇ ਊਪਰ ਹੈ ਮਾਨ੍ਯ[8] ਮਹੀ ਮੰਡਲ[9] ਕੇ ਬੀਚ।
ਸੱਚਾ ਹਿੰਦੂ ਹੋਕਰ ਹੀ ਮੈਂ ਯਹ ਕਹਨੇ ਕੇ ਲਿਯੇ ਸਮਰ੍ਥ –
"ਤੁਝ ਸਾ ਪਾਪੀ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਤੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੂੰ ਤੇਰੇ ਅਰ੍ਥ।"

ਮੇਰਾ ਰਾਮ ਰਮਾ ਹੈ ਮੁਝਮੇਂ, ਮੈਂ ਚਾਹੇ ਮਣਿ ਹੂੰ ਯਾ ਕਾਂਚ,
ਜੋ ਮਨੁਸ਼ਯਤਾ[10] ਕੇ ਨਾਸ਼ਕ ਹੈਂ ਮੈਂ ਹੂੰ ਉਨ ਕੇ ਲਿਯੇ ਪਿਸ਼ਾਚ[11]।
ਨ੍ਯਾਯਾਸਨ[12] ਪਰ ਪਕ੍ਸ਼ਪਾਤ[13] ਮੈਂ ਕਯੋਂ ਕਰ[14] ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੂੰ, ਬੋਲ,
ਦੇਖੋਂ ਮੇਰਾ ਨਿਰ੍ਮਮ[15] ਸ਼ਾਸਨ ਉੱਧਤ[16] ਅਪਨੀ ਆਂਖੇ ਖੋਲ।

ਦਾਯੀ[17] ਹੈਂ ਉਨਕੇ ਭਾਈ ਯਦਿ ਮਰੇਂ ਦੋਸ਼ਿਯੋਂ ਮੇਂ ਨਿਰ੍ਦੋਸ਼,
ਕੁਛ ਸਹ ਸਕਤਾ ਨਹੀਂ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਕਾ ਪ੍ਰਤਿਹਿੰਸਕ[18] ਸੇਨਾ ਕਾ ਰੋਸ਼[19]।
ਦੂਰ ਕਰੂੰਗਾ ਪਸ਼ੁਬਲ ਸੇ ਹੀ ਮੈਂ ਨਰ--ਪਸ਼ੁਤਾ[20] ਕਾ ਪਾਪ,
ਕਾਂਟੇ ਸੇ ਕਾਂਟਾ ਨਿਕਾਲ ਕਰ ਨਿਕਲੂੰਗਾ ਕਾਂਟੇ--ਸਾ ਆਪ।"

ਧਾਯਾ ਸਬ ਸਰਹਿੰਦ ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ, ਕਿਯਾ ਸਾਤ ਦਿਨ ਤਕ ਸੰਹਾਰ[21],
ਏਕ ਬਾਰ ਭੀ ਸ਼ੇਸ਼[22] ਨ ਛੋੜਾ, ਕਰਤੇ ਰਹੇ ਬਰਾਬਰ ਵਾਰ।
ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਵਿਪ੍ਰ[23] ਨੇ ਮਾਂਗਾ ਕੁਛ ਪ੍ਰਮਾਣ[24] ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ[25],
ਕਿੰਤੁ ਕੁਪਿਤ[26] ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਉਸ ਪਰ ਹੂਲ[27] ਦਿਯਾ ਨਿਜ ਸੰਸ਼ਯ-ਸ਼ੂਲ[28]।

---

1. ਯੁਧ 2. ਸਾਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਭਾਵ ਬੰਦਾ ਵੈਰਾਗੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ 3. ਮਾਰਨਾ 4. ਅੱਗ 5. ਕਠੋਰ 6. ਸਹਿਯੋਗ, ਸਾਥ 7. ਇਨਸਾਨੀਅਤ 8. ਮੰਨਣ ਯੋਗ 9. ਧਰਤੀ 10. ਮਾਨਵਤਾ 11. ਪਰੇਤ 12. ਨਿਆਂ ਦੇ ਆਸਨ ਤੇ, ਭਾਵ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ 13. ਪੱਖਪਾਤ 14. ਕਿਵੇਂ 15. ਮਮਤਾ ਰਹਿਤ, ਕਠੋਰ 16. ਘਮੰਡੀ 17. ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ 18. ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ 19. ਰੋਸ 20. ਮਨੁਖੀ ਪਸ਼ੂਪਨ 21. ਨਾਸ਼ 22. ਬਾਕੀ 23. ਬ੍ਰਾਹਮਣ 24. ਸਬੂਤ 25. ਵਿਰੁਧ 26. ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ 27. ਖੁਭੂ 28. ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਬਰਛਾ।

ਇਸਕੇ ਬਾਦ ਭਾਗਤੇ ਵੈਰੀ ਜਾਤਾ ਸੰਤ ਸੂਰ ਜਿਸ ਠੌਰ,
ਮਾਰੁਗ[1] ਰੋਕ ਕਰ ਕਿਯਾ ਅਲਗ ਸਾ ਉਸ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਲਾਹੌਰ।
ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਪਹਾੜੀ ਭੂਪੋਂ[2] ਕੋ ਭੀ ਠੀਕ ਕਿਯਾ ਬੰਦਾ ਨੇ ਠੋਕ,
ਦਿਯਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰਯ[3] ਅਸਲ ਮੇਂ ਸ਼ਾਹੀ ਕਰ[4] ਦੇਨੇ ਸੇ ਰੋਕ।

ਲਿਯਾ ਵਿਜਯ ਨੇ ਆਗੇ ਆਕਰ ਗਯਾ ਜਿਧਰ ਵੈਰਾਗੀ ਵੀਰ,
ਫਿਰ ਭੀ—ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੋਕਰ ਭੀ—ਰਹਾ ਜਨਕ—ਸਾ[5] ਤਯਾਗੀ ਵੀਰ।
ਦਿਯਾ ਬਵੰਡਰ[6] ਬਨ ਕਰ ਉਸਨੇ ਯਵਨੋਂ ਕਾ ਉਦਯਾਨ[7] ਉਜਾੜ,
ਤੋੜ ਮਰੋੜ ਉਖਾੜ ਪਛਾੜੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਹੁ ਅਝੱੜ[8] ਝਾੜ।
ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਹੀ ਦੇ ਦੇਤਾ ਥਾ ਸ਼ਾਸਨ ਵਹ ਯਵਨੋਂ ਸੇ ਛੀਨ[9]
ਕਿੰਤੁ ਤੀਨ—ਤੇਰਹ[10] ਹੋਤੇ ਥੇ ਬਹੁਧਾ[11] ਵੇ ਉਸ ਏਕ ਵਿਹੀਨ[12]।
ਵਿਜਨ[13] ਪਲ੍ਵਤੋਂ[14] ਮੇਂ ਜਾ ਜਾਕਰ ਰਹ ਜਾਤਾ ਥਾ ਬਹੁਧਾ ਸੰਤ,
ਫਿਰ ਜਯੋਂ ਹੀ ਸਿਰ ਯਵਨ ਉਠਾਤੇ[15] ਆ ਜਾਤਾ ਥਾ ਵਹ ਬਲਵੰਤ।

ਆਰਯ—ਯਵਨ ਆ ਡਰਤੇ ਡਰਤੇ ਉਸਕੋ ਰਕ੍ਸ਼ਕ—ਭਕ੍ਸ਼ਕ[16] ਮਾਨ,
ਸਿੱਖ ਯਥੋਚਿਤ[16] ਸ਼੍ਰੱਧਾ ਕਰਤੇ ਅਪਨਾ ਗਯਾਰਹਵਾਂ ਗੁਰੁ ਜਾਨ[18]।
ਕਰ ਦਿਖਲਾਯਾ ਵੈਰਾਗੀ ਨੇ ਕਰ ਨ ਸਕੇ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦ,
ਹਰਾ ਪ੍ਰਤਾਪ—ਤੇਜ[19] ਯਵਨੋਂ ਕਾ, ਹਰ ਨ ਸਕੇ ਜੋ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦ।

ਸਿੱਖ—ਵਿਜਯ--ਨਾਟਕ[20] ਨਿਰ੍ਮਾਤਾ[21] ਥੇ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਹ ਗੁਰੁ ਧੀਰ,
ਪਰ ਅਭਿਨਯ[22] ਦਿਖਲਾਨੇ ਵਾਲਾ ਸੂਤ੍ਰਧਾਰ[23] ਥਾ ਬੰਦਾ ਵੀਰ।
ਗੁਰੁ ਕੀ ਵਿਜਯ--ਪਤਾਕਾ[24], ਜਿਸਕਾ ਰਹਾ ਪਹਾੜੋਂ ਤਕ ਹੀ ਅੰਤ,
ਲੇਕਰ ਅਬ ਲਾਹੌਰ ਆਦਿ ਕੋ ਫਹਰੀ ਪਾਨੀਪਤ ਪਰ੍ਯੰਤ[25]।

ਇਸ ਯਸ਼ ਕਾ ਰਸ--ਮੂਲ ਹੁਆ ਬਸ ਬੰਦਾ ਕਾ ਵਯਕ੍ਤਿਤ੍ਵ[26] ਅਨਨਯ[27],
ਪਰ ਜਿਸਕਾ ਚੇਲਾ ਚੀਨੀ[28] ਹੋ ਗੁੜ ਰੂਪੀ ਵਹ ਗੁਰੁ ਹੀ ਧਨਯ[29]।
ਖੁਲਾ ਖੜ੍ਗ ਰਖ ਦਿਯਾ ਸਭਾ ਮੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹੋਕਰ ਕ੍ਰੁੱਧ[30]
ਕਿੰਤੁ ਉਠਾ ਨ ਸਕਾ ਕੋਈ ਭੀ ਉਸਕੋ ਬੰਦਾ ਵੀਰ ਵਿਰੁੱਧ।

---

1. ਰਸਤਾ 2. ਰਾਜੇ 3. ਆਜ਼ਾਦੀ, ਮੁਕਤੀ 4. ਟੈਕਸ 5. ਮਹਾਰਾਜ ਜਨਕ ਵਾਂਗ 6. ਤੂਫ਼ਾਨ 7. ਬਾਗ 8. ਨਾ ਝੜਨ ਵਾਲੇ, ਅਮੁਕ 9. ਖੋਹ 10. ਤਿੱਤਰ ਬਿੱਤਰ ਹੋਣਾ 11. ਅਕਸਰ 12. ਰਹਿਤ 13. ਸੁੰਨੇ 14. ਪਹਾੜਾਂ 15. ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਿਰ ਚੁਕਦੇ 16. ਰਖਿਅਕ, ਰਾਖ਼ਾ ਤੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ 17. ਯੋਗ 18. ਮਨ 19 ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਤੇਜ਼ ਮੱਧਮ ਪਾ ਦਿੱਤਾ 20. ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਿਤ ਰੂਪੀ ਨਾਟਕ 21. ਰਚਨ ਵਾਲਾ 22. ਅਦਾਕਾਰੀ 23. ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਟ 24. ਜਿੱਤ ਦਾ ਝੰਡਾ 25. ਤਕ 26. ਵਿਅਕਤੀਤਵ 27. ਅਦੁਤੀ 28. ਖੰਡ 29. ਧੰਨ 30 ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ

ਫਿਰ ਭੀ ਏਕ ਲਾਖ ਸੇਨਾ ਨੇ ਦੀ ਜਾਕਰ ਸਿਖੋਂ ਕੋ ਹਾਰ,
ਤਦਪਿ[1] ਵੀਰਵਰ ਵੈਰਾਗੀ ਕੋ ਧਰ[2] ਨ ਸਕੀ ਵ੍ਹ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ।
ਸਮਝ ਲਿਯਾ ਯਵਨੋਂ ਨੇ, ਹਮਨੇ ਬੰਦ ਕਿਯਾ ਬੰਦਾ ਕੋ ਦਾਬ[3],
ਪਰ ਬੰਦਾ ਕੀ-ਸੀ ਆਕ੍ਰਿਤਿ[4] ਕਾ ਵਹ ਥਾ ਉਸਕਾ ਭਕ੍ਤ[5] ਗੁਲਾਬ।

ਜਯੋਂ ਰਾਣਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੋ ਦੀ ਥੀ ਮਾਨ ਸਿੰਹ ਝਾਲਾ ਨੇ ਔਟ[6],
ਸਹੀ ਧਨਯ ਤਯੋਂ ਹੀ ਗੁਲਾਬ ਨੇ ਆਪਨੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪਰ ਆਈ ਚੋਟ ।
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵਧ[7] ਕੀ ਆਗਯ:[8] ਦੀ ਉਸ ਕੋ ਨਿਜ ਬਾਧਕ[9] ਮਾਨ[10],
ਫਿਰ ਭੀ ਉਸਕੀ ਸ੍ਵਾਮੀ ਭਕ੍ਤਿ ਕਾ ਉਸਕੋ ਕਰਨਾ ਪੜਾ ਬਖਾਨ[11] ।

ਆਪ ਬਹਾਦੁਰਸਾਹ ਚੜ੍ਹਾ ਤਬ ਸੰਤ ਸੂਰ ਪਰ ਕਰਕੇ ਕੋਪ[12],
ਪਰ ਨਿਜ ਮਰ੍ਯਾਦਾ ਰਖ ਕਰ ਭੀ ਕਰ ਨ ਸਕਾ ਵਹ ਉਸਕਾ ਲੋਪ[13] ।
ਹੁਆ ਸੰਧਿ ਕਾ ਅਭਿਲਾਸ਼ੀ[14] ਤਬ ਏਕ ਸਾਧੂ ਸੇ ਸਾਹੰਸ਼ਾਹ
ਕਿੰਤੁ ਕਾਲ-ਕਵਲਿਤ[15] ਹੋਨੇ ਸੇ ਪੂਰੀ ਹੁਈ ਨ ਉਸਕੀ ਚਾਹ ।

ਤਬ ਭੀ-ਸਰਲ ਸਿੱਖ ਅਬ ਭੀ ਥੇ ਰਾਜ ਨੀਤਿ ਸੇ ਰਿਕ੍ਤ ਪ੍ਰਾਯ[16],
ਛਲਾ ਉਨ੍ਹੇਂ ਯਵਨੋਂ ਨੇ ਛਲ ਸੇ ਚਲਾ ਨ ਬਲ ਸੇ ਜਹਾਂ ਉਪਾਯ ।
ਫਰੁਖਸਿਯਰ ਨੇ ਕੂਟਨੀਤਿ ਸੇ ਫੈਲਾ ਦੀ ਸਿੱਖੋ ਮੇਂ ਫੂਟ —
ਭਰਤਾ ਹੈ ਉਨਮੇਂ ਵੈਰਾਗੀ ਕੱਟਰ ਹਿੰਦੂਪਨ ਹੀ ਕੂਟ[17] ।

"ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਵਹ ਵੈਰਾਗੀ ਹੈ ਭੂਲ ਗਯੇ ਹਾ ! ਭੋਲੇ ਸਿੱਖ,
"ਕਿੰਤੁ ਬਿਨਾ ਨੇਤਾ ਕੇ ਕੈਸੇ, ਕਾਮ ਚਲੇਗਾ ।" ਬੋਲੇ ਸਿੱਖ ।
"ਭਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਬ ਸੇ ਬੜ੍ਹ ਕਰ ਅਨਯ[18] ਧਰ੍ਮ ਨੇਤਾ ਹੈ ਕੌਨ ?"
"ਤਦਪਿ ਅਗ੍ਰ-ਚੇਤਾ[19] ਅਭੀਸ਼੍ਟ[20] ਹੈ ਔਰ ਯਵਨ - ਜੇਤਾ[21] ਹੈ ਕੌਣ ?"

ਲੜਨੇ ਲਗੇ ਸਿੱਖ ਆਪਸ ਮੇਂ ਹੋਕਰ ਦੋ ਭਾਗੋਂ ਮੇਂ ਭਕ੍ਤ[22]
ਮੁਕਰ[23] ਗਯਾ ਹਿੰਦੂਪਨ ਸੇ ਹੀ ਤਤ੍ਵ ਖਾਲਸਾ ਰਕ੍ਤ - ਵਿਰਕ੍ਤ[24] ।
ਚਖ ਕਰ ਅਮ੍ਰਿਤ ਯਥਾ ਵਿਧਿ ਜਬਤਕ ਹੋ ਨ ਜਾਯ ਵੈਰਾਗੀ ਸਿੱਖ,
ਨ ਹੋਂ ਸ਼ਤ੍ਰੁ-ਜਯ[25] ਮੇਂ ਭੀ ਤਬ ਤਕ ਉਸ ਕੇ ਰਾਗੀ ਭਾਗੀ[26] ਸਿੱਖ ।"

---

1. ਫੇਰ ਵੀ 2. ਫੜ, ਪਕੜ 3. ਦਬਾ ਕੇ 4. ਸ਼ਕਲ 5. ਭਗਤ 6. ਓਟ, ਸ਼ਰਣ 7. ਮਾਰਨ 8. ਹੁਕਮ 9. ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ 10. ਮੰਨ ਕੇ 11. ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ 12. ਕਰੋਧ 13. ਨਾਸ਼ 14. ਚਾਹਵਾਨ 15. ਭਾਵ ਮੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਣ 16. ਲਗਭਗ ਖਾਲੀ (ਕੀਤੇ) 17. ਕੁੱਟ ਟੁੱਟ 18. ਹੋਰ 19. ਚੇਤੰਨ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮੋਢੀ 20. ਲੋੜੀਂਦਾ 21. ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਨ ਵਾਲਾ 22. ਵੰਡੇ ਗਏ 23. ਮੁੱਕਰ 24. ਆਪਣੇ ਖੂਨ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਇਆ 25. ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ (ਵਿਚ) 26. ਸਾਂਝੀਂ ਵਾਲ, ਭਾਈਵਾਲ

ਯਹੀ ਨਹੀਂ, ਆਗੇ ਯਵਨੋਂ ਸੇ ਮਿਲੇ ਸਿੱਖ ਉਸਕੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ,
ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਧਰ੍ਮਾਂਧ[1] ਜਹਾਂ ਹਮ ਕਰਤੇ ਨਹੀਂ ਕੌਨਸੀ ਭੂਲ ?
ਦੋ ਗ੍ਰਿਹਣਿਯਾਂ[2] ਔਰ ਥੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਉਨ੍ਹੇਂ ਭੁਲਾ ਕਰ ਭੋਲੀ ਦੇਖ,
ਸਾਧੂ–ਵਿਰੁੱਧ ਚਤੁਰ ਯਵਨੋਂ ਨੇ ਲਿਖਾ ਲਿਯਾ ਉਨਸੇ ਨਿਜ ਲੇਖ।

ਹੰਸੀ ਆ ਗਈ ਵੈਰਾਗੀ ਕੋ ਕਟਨੀਤਿ ਕਾ ਨਿਰਖ ਪ੍ਰਬੰਧ,
ਆਹ ! ਗੁਰੂ ਕਾ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਹੁਆ ਆਜ ਮਤਵਾਲਾ ਅੰਧ।
ਗੁਰੂ ਸੇ ਅਧਿਕ ਪੂਜਯ ਗੁਰੂ ਪਤ੍ਨੀ ਨਹੀ ਯਹਾਂ ਸੰਸ਼ਯ ਕਾ ਲੇਸ[3],
ਪਰ ਗੁਰੂ—ਪਤ੍ਨੀ ਸੇ ਭੀ ਮੁਝ ਕੋ ਅਧਿਕ ਮਾਨਯ[4] ਗੁਰੂ ਕਾ ਉੱਦੇਸ਼[5]।

ਉਨ ਭੋਲੀ ਕੋ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਭੂਲਾ ਕਰ, ਕਰ ਨ ਸਕੇਂਗੇ ਮੁਝ ਕੋ ਸ਼ਾਂਤ,
ਕਿੰਤੂ ਸਿੱਖ ਭੀ ਹੁਏ ਆਜ ਹਾ ! ਅੰਧ ਭਕਤਿ ਸੇ ਭ੍ਰਾਂਤ[6] ਨਿਤਾਂਤ[7] !
ਦੀ ਗੁਰੁਦੇਵ, ਹਾਯ ਕਯੋਂ ਤੁਮਨੇ ਅਪਨੇ ਉੱਚ ਹ੍ਰਿਦਯ ਕੀ ਹੂਕ ?
ਅਮ੍ਰਿਤ ਚਖਾਨੇ ਚਲੇ ਮੁਝੇ ਵੇ ਵਿਸ਼ ਭਖ ਰਹੇ ਸ੍ਵਯਂ[8] ਜੋ ਚੂਕ[9]।

ਗੁਰੋ ਇਨ੍ਹੇਂ ਕੈਸੇ ਸਮਝਾਊਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸ੍ਵਯਂ ਨਿਜ ਗੁਰੁਤਾ ਭੂਲ,
ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਸੰਘਾਤ[10] ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਸਦੁੱਦੇਸ਼[11] ਕੇ ਹੀ ਅਨੁਕੂਲ।
ਕਿੰਤੂ ਹਿੰਦੂਓਂ ਸੇ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਮੁਝੇ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ਼ਟ[12],
ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਹੈ ਏਕ ਉਨ੍ਹੀਂ ਕਾ ਤਦ੍ਵ ਖਾਲਸਾ ਵੀਰ ਵਿਸ਼ਸ਼ਿਟ[13]।

ਸਿੱਖ-ਸੰਘ ਹਿੰਦੂ-ਕੁਲ ਕਾ ਹੀ ਨਿਜ ਰਕ੍ਸ਼ਾਰ੍ਥ[14] ਸੰਘਟਨ ਮਾਤ੍ਰ,
ਗੁਰੂਓਂ ਨੇ ਸਮਯਾਨੁਸਾਰ[15] ਹੀ ਕਿਯੇ ਸੁਸ਼ਿਕ੍ਸ਼ਿਤ[16] ਅਪਨੇ ਪਾਤ੍ਰ।
ਯਦਿ ਪਰਿਵਰ੍ਤਨ ਕਿਯੇ ਨ ਜਾਤੇ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ[17] ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ,
ਤੋ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਰਹ ਕਰ ਭੀ ਹੋਤੇ ਨ ਵੇ ਸਿੰਹ-ਸਰਦਾਰ।

ਹਿੰਦੂ ਜਾਤਿ ਏਕ ਜਨਨੀ[18] ਹੈ ਜਾਤ[19] ਉਸੀ ਕਾ ਸਿੱਖ-ਸਮਾਜ,
ਕਿੰਤੂ ਆਜ ਵਹ ਰੂਠ ਰਹਾ ਹੈ, ਹੁਆ ਹਠੀ ਹੇਂਕੜ ਹਾ ! ਲਾਜ।
ਕਲਹ[20] ਸੁਲਭ[21] ਹੈ, ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਹਮ ਜਿਨਕੋ 'ਸਿਰਮੁੰਡਾ' ਦੋਟੂਕ,
ਕਹ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਵੇ ਭੀ ਹਮ ਕੋ ਸ਼ਿਖੀ[22] ਸ਼ਿਖੰਡੀ[23] ਨਰਭੱਲੂਕ[24]।

1. ਕੱਟੜ, ਧਰਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਣਾ 2. ਪਤਨੀਆਂ 3. ਭੋਰਾ ਵੀ ਸ਼ੰਕਾ 4. ਮੰਨਣ ਯੋਗ 5. ਮੰਤਵ 6. ਭੁਲਿਆ ਭਟਕਿਆ 7. ਬਿਲਕੁਲ 8. ਆਪ 9. ਭੁੱਲ ਕੇ 10. ਯੁੱਧ 11. ਉੱਚੇ ਮੰਤਵ 12. ਪ੍ਰਿਯ 13. ਖਾਸ 14. ਰਖਿਆ ਲਈ 15. ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਵ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 16. ਸਿਖਾਏ, ਪੜ੍ਹਾਏ 17. ਜ਼ਰੂਰਤ 28 ਮਾਂ 19 ਬੇਟਾ 20. ਝਗੜਾ 21. ਆਸਾਨ 22. ਸ਼ਿਖਾ ਵਾਲਾ 23. ਪੱਛਲ 24. ਨਰ-ਰਿੱਛ

ਵੇ ਸਿਰਮੁੰਡੇ ਤੋ ਹਮ ਡੜ੍ਹਿਯਲ[1] ਇਨ ਬਾਤੋਂ ਮੇਂ ਕਯਾ ਹੈ ਸਾਰ ?
ਮਸ੍ਤਕ ਔਰ ਹਸ੍ਤ-ਸਮ ਦੋਨੋਂ ਸਾਧੋ[2] ਆਪਨਾ ਕਾਰਯ ਵਿਚਾਰ ।
ਰਖ ਕਰ ਮਗ੍ਨ ਮੀਨ-ਸਮ[3] ਮੁਝ ਕੋ ਰਹੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਔਤਪ੍ਰੋਤ,
ਜਯਤਿ[4] ਪਰੰਤੁ ਸਿੰਧੁ-ਸਰਯੂ[5] ਸਹ ਨਿਜ ਗੰਗਾ-ਯਮੁਨਾ ਕੇ ਸ੍ਰੋਤ[6] ।

ਛੋੜ ਸਿੱਖਪਨ ਤੋਂ ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਖਨਾ[7] ਮੁਕ੍ਤਸਰ ਹੀ ਥਾ ਕ੍ਸ਼ੁਦ੍ਰ[8] ।
ਨਿਜ ਹਿੰਦੁਤ੍ਵ ਛੋੜ ਕਰ ਉਨ ਕੋ ਖਨਨਾ ਪੜੇ ਨ ਮੁਕ੍ਤ ਸਮੁਦ੍ਰ ।
ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਵ੍ਰਤ ਸੇ ਨ ਟਲੂੰਗਾ ਰਹੇ ਭਲੇ ਯਾ ਜਾਯ ਸ਼ਰੀਰ,
ਯਹੀ ਵਿਨਯ ਹੈ-ਬਨੇਂ ਧੀਰ ਭੀ ਹੇ ਗੁਰੁਵਰਯ, ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਵੀਰ ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮਯਾਨੁਸਾਰ ਤੁਮ ਕਰਤੇ ਗਯੇ ਨਵੀਨ ਨਿਧਾਨ,
ਵੈਸੇ ਹੀ ਪਰਿਵਰ੍ਤਨ ਕਰਕੇ ਬਨੇ ਸਿੱਖ ਭੀ ਬੁੱਧਿ-ਨਿਧਾਨ,
ਸਮਯ ਏਕ-ਸਾ ਕਬ ਰਹਤਾ ਹੈ ਚਲਤਾ ਹੈ ਕਬ ਏਕ ਚਰਿਤ,
ਯਵਨ ਆਜ ਜੋ ਅਪਨੇ ਅਰਿ[9] ਹੈਂ ਵੇ ਹੀ ਕਲ ਹੋਂਗੇ ਨਿਜ ਮਿਤ੍ਰ ।

ਗੁਰੋ, ਔਰ ਕਯਾ ਕਹੂੰ ਸ੍ਵਰ੍ਗ[10] ਸੇ ਦੋ ਇਤਨਾ ਹੀ ਆਸ਼ੀਰ੍ਵਾਦ—
ਏਕ ਕਾਲ ਕੀ ਵਿਧਿ[11] ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਰ ਕਰੇਂ ਨ ਹਮ ਚਿਰ ਕਾਲ ਪ੍ਰਮਾਦ[12] ।
ਕਲ ਜੋ ਬੰਦਾ ਕੇ ਬੰਦੇ ਥੇ ਹੁਏ ਆਜ ਯਵਨੋਂ ਕੇ ਭ੍ਰਿਤ੍ਯ[13],
ਜਿਨ ਕੇ ਲਿਏ ਜੂਝਤਾ ਥਾ ਵਹ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਵਹੀ ਅਰਿ-ਕ੍ਰਿਤ੍ਯ[14] !
ਮਨ-ਵੈਰਾਗੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਥਾ, ਪਰ ਹਾ ! ਸੰਗ ਛੋੜ ਬੈਠੇ ਸਿਖ ਅੰਗ;
ਜੀਤੇ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਆਪ ਅਪਨੋਂ ਨੇ ਉਸੇ ਹਰਾਯਾ ਕਰ ਰਣ-ਰੰਗ[15] ।
ਜਬ ਇੱਕੀਸ ਬਾਤ ਵਾਲਾ ਵਹ ਥਾ ਬਾਈਸ ਲੰਘਨਾ ਕ੍ਰਾਂਤ[16],
ਧਰ ਤਬ ਉਸੇ ਲੌਹ-ਪਿੰਜਰ ਮੇਂ ਦਿੱਲੀ ਗਯਾ ਸ਼ਤ੍ਰੁ-ਦਲ ਸ਼੍ਰਾਂਤ[17] ।

ਭਾਲੋਂ ਪਰ ਥੇ ਦੋ ਸਹਸ੍ਰ[18] ਜਨ ਹਿੰਦੂ ਔਰ ਸਿੱਖੋਂ ਕੇ ਮੁੰਡ[19];
ਔਰ ਸਾਤ ਸੌ ਕੀ ਸੰਖਯਾ ਮੇਂ ਥਾ ਬੰਦੀ ਵੀਰੋਂ ਕਾ ਝੁੰਡ ।
ਏਕ ਔਰ ਬੰਦੀ ਥਾ, ਵਹ ਸ਼ਿਸ਼ੁ[20]-ਬੰਦਾ ਕਾ ਹੀ ਲਘੁ[21] ਪਰ ਜਾਯ[22] !
ਪਰੰਪਰਾ- ਰਕ੍ਸ਼ਾਰ੍ਥ[23] ਕਿਯਾ ਥਾ ਉਸ ਨੇ ਨਿਜ ਵਿਵਾਹ[24] ਪਰ ਹਾਯ !

1. ਲੰਮੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲਾ 2. ਸਾਧ ਲਵੋਂ 3. ਮਛਲੀ ਵਾਂਗ 4. ਜੈ ਹੋ 5. ਸਿੰਧ ਤੇ ਸਰਯੂ (ਘੱਗਰ) ਦਰਿਆ ਸਹਿਤ 6. ਸੋਮੇਂ 7. ਖੋਦਿਆ, ਪੱਟਿਆ। 8. ਛੋਟਾ 9 ਦੁਸ਼ਮਣ 10. ਸੁਰਗ 11. ਤਰੀਕਾ, ਢੰਗ 12. ਗਫਲਤ 13. ਨੌਕਰ 14. ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਦੇ ਕਾਰੇ 15. ਲੜਾਈ 16. ਲੰਘਣ ਤੇ ਤੁਲਿਆ ਹੋਇਆ 17. ਥਕਿਆ ਟੁਟਿਆ 18. ਹਜ਼ਾਰ 19. ਸਿਰ 20. ਬਾਲਕ 21-22 ਛੋਟਾ ਰੂਪ ਭਾਵ ਪੁੱਤਰ 23. ਰਖਿਆ ਲਈ 24. ਵਿਆਹ

ਸੌ ਸੌ ਕਰ ਕੇ ਸਾਤ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਾਤ ਸੌ ਸੂਰ[1];
ਫਿਰ ਭੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਨੇ ਕੋ ਹੁਆ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਮੰਜ਼ੂਰ !
ਰੋਨੇ ਲਗੀ ਏਕ ਮਾਂ-"ਮੇਰਾ ਬੇਟਾ ਨਹੀਂ ਸਾਧੂ ਕਾ ਭਕ੍ਤ[2]"
ਬੇਟਾ ਬੋਲਾ ਮਾਰੋ ਮੁਝ ਕੋ ਮੈਂ ਸਦੈਵ ਉਨ ਕਾ ਅਨੁਰਕ੍ਤ[3] ।"

ਆਸ ਪਾਸ ਭਾਲੋਂ ਪਰ ਸਿਰ ਥੇ ਬੱਧ[4] ਬੀਚ ਮੇਂ ਬੰਦਾ ਸ਼ਾਂਤ,
ਸ਼ਾਹ ਔਰ ਦਰਬਾਰੀ ਸੰਮੁਖ[5] ਇਧਰ ਉਧਰ ਵਧਿਕ[6] ਕ੍ਰਿਤਾਂਤ[7] !
ਬੱਚੇ ਕੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕਿਯੇ ਗਯੇ ਉਸ ਪਸ ਨਿਕ੍ਸ਼ੇਪ[8],
ਬਿਖਰ ਗਯੇ ਅੰਗਾਰ ਤੁਲ੍ਯ ਵੇ ਛੋੜ ਰਕ੍ਤ ਚੰਦਨ ਕਾ ਲੇਪ !

ਪੂਛੀ ਗਈ ਕਾਮਨਾ ਉਸ ਕੀ ਬੋਲਾ ਵਹ ਧੀਰੋਂ[9] ਮੇਂ ਧਨ੍ਯ—
"ਯਹੀ ਲਾਲਸਾ ਹੈ ਬਸ ਮੇਰੀ ਕਿ ਹੋ ਖਾਲਸਾ ਕੋ ਚੈਤਨ੍ਯ[10] ।"
ਕਹਾ ਏਕ ਦਰਬਾਰੀ ਜਨ ਨੇ—"ਹੋਕਰ ਭੀ ਸਾਧੂ ਸਰਨਾਮ—
ਕੈਸੇ ਕਿਯੇ ਗਯੇ ਤੁਝ ਸੇ ਵੇ ਐਸੇ ਬੇਰਹਿਮੀ ਕੇ ਕਾਮ ।"

"ਜੈਸਾ ਅਭੀ ਕਿਯਾ ਹੈ ਤੁਮ ਨੇ ?" ਮੁਸਕਾਯਾ ਬੰਦਾ ਇਸ ਵਾਰ—
"ਨਿਸ਼੍ਚਯ ਹਮ ਨੇ ਦਯਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਪਰ ਵਹ ਥਾ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਤਿਕਾਰ[11] ।
ਗੁਰ ਕੇ ਵਤ੍ਸ[12] ਵਿਨਾਸ਼ਕ[13] ਥੇ ਜੋ ਮਹਾ ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਅਤਿ ਦੁਸ਼੍ਟ;
ਉਨ੍ਹੇਂ ਦੰਡ ਦੇ ਕਰ ਮੈਂ ਅਬ ਭੀ ਹੂੰ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੇਂ ਸੰਤੁਸ਼੍ਟ ।

ਆਈ ਆਜ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ਵਾਰੀ ਕਿੰਤੁ ਸੋਚ ਲੋ ਇਸ ਕੇ ਬਾਦ ?
ਅਬ ਭੀ ਹੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਹਿੰਦੂ ਤਜਾਗੇਂ ਯਦਿ ਵੇ ਤਨਿਕ[14] ਪ੍ਰਮਾਦ[15] !
ਬਦਲਾ ਲੇਨਾ—ਦੇਨਾ ਭੀ ਤੋ ਏਕ ਪਰਸ੍ਪਰ[16] ਕਾ ਵ੍ਯੋਹਾਰ[17];
ਆਜ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਘਰ ਹੈ ਤੋ ਕਲ ਮੇਰੇ ਘਰ ਹੋਗਾ ਤ੍ਯੋਹਾਰ ।

ਇਸੇ ਨ ਭੂਲੋ ਇਸ ਵਿਗ੍ਰਹ[18] ਕਾ ਹੋਗਾ ਵਹੀ ਉਚਿਤ ਅਵਸਾਨ[19],
ਜਹਾਂ ਏਕ ਅਨੁਤਾਪ[20] ਕਰੇਗਾ ਔਰ ਦੂਸਰਾ ਕ੍ਸ਼ਮਾ[21] ਪ੍ਰਦਾਨ ।
ਕ੍ਸ਼ਮਾ ਚਾਹਤਾ ਨਹੀਂ ਸ੍ਵਯੰ ਮੈਂ ਤੁਮ ਅਪਨਾ ਦੰਡ ਅਬਾਧ[22],
ਹਮੇਂ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੈ ਕ੍ਯੋਂਕਿ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪ੍ਰਥਮ ਹਮਾਰਾ ਕਛ ਅਪਰਾਧ ।"

1. ਵੀਰ, ਯੋਧਾ 2. ਭਗਤ 3. ਪ੍ਰੇਮੀ 4. ਬਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ 5. ਸਾਹਮਣੇ 6. ਜੱਲਾਦ 7. ਯਮ 8. ਸਿੱਟਣਾ 9. ਧੀਰਜਵਾਨ 10. ਚੇਤੰਨਤਾ 11. ਬਦਲਾ 12. ਪੁੱਤਰ 13. ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 14. ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ 15. ਗਫ਼ਲਤ 16. ਆਪਸੀ 17. ਵਿਵਹਾਰ 18. ਯੁੱਧ 19. ਅੰਤ 20 ਪਛਤਾਵਾ 21. ਖਿਮਾਂ 22. ਬੇਰੋਕ

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੂਛਾ—"ਤੁਝ ਕੋ ਕੈਸੀ ਮੌਤ ਚਾਹੀਏ ਬੋਲ ?
ਧੀਰੇ ਸੇ ਬੋਲਾ ਵੈਰਾਗੀ-ਮੂੰਦੇ ਹੂਏ ਨੇਤ੍ਰ ਨਿਜ ਖੋਲ—
"ਜੀਵਨ ਜਿਸ ਕੀ ਇੱਛਾ ਪਰ ਹੈ ਉਸ ਕੀ ਇਛਾ ਪਰ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ;
ਛੋੜ ਜਾਯਗੀ ਸ੍ਵਯੰ ਤੁਝੇ ਭੀ ਕਜ਼ਾ ਤੇਰੀ ਭਿਕ੍ਸ਼ਾ[1] ਪਰ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ ?

ਆਤ੍ਮਾ ਮਰਤਾ ਹੈ ਨ ਮਾਰਤਾ ਸੁਨ ਮੇਰੀ ਗੀਤਾ ਕਾ ਗਯਾਨ—
ਮਰਨੇ ਔਰ ਮਾਰਨੇ ਵਾਲਾ ਇਸੇ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ ਅਨਜਾਨ ।
ਤ੍ਯਾਗ ਪੁਰਾਤਨ ਪਟ-ਸਾ[3] ਯਹ ਤਨੁ[4] ਰਖੂੰਗਾ ਮੈਂ ਨੂਤਨ[4] ਦੇਹ;
ਨਯਾ ਵਸਨ-ਸਾ[5] ਪਹਨ ਕਰੂੰਗਾ ਫਿਰ ਨਿਜ ਸਾਧਨ ਨਿੱਸੰਦੇਹ ।

ਬਦਲਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਯਹ ਆਤ੍ਮਾ ਵਾਰ ਵਾਰ ਵਪੁ ਰੂਪੀ ਵਸ੍ਤ੍ਰ[6],
ਨ ਤੋ ਜਲਾ ਸਕਤੀ ਹੈ ਜ੍ਵਾਲਾ ਨ ਤੋ ਕਾਟ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਸ਼ਸ੍ਤ੍ਰ ।
ਮੁਝੇ ਸ੍ਵਗਤਿ[7] ਕੇ ਲਿਯੇ ਪ੍ਰਲਯ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦੇਖਨੀ ਹੋਗੀ ਰਾਹ,
ਆਜ ਨ ਹੋ, ਕਲ, ਨਯੇ ਜਨ੍ਮ ਮੇਂ ਪੂਰੀ ਹੋਗੀ ਮੇਰੀ ਚਾਹ ।"

ਨੋਂਚੀ[8] ਗਈ ਲਾਲ ਚਿਮਟੋਂ ਸੇ ਖਾਲ, ਨ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਭੀ ਆਹ,
ਕਿਯਾ ਵਸਤੁਤਹ੍[9] ਵੈਰਾਗੀ ਨੇ ਅਪਨੀ ਵਾਣੀ ਕਾ ਨਿਰ੍ਵਾਹ[10] !
ਵੈਰੀ ਭੀ ਵਿਸ੍ਮਿਤ[11] ਥੇ ਉਸ ਕੀ ਨੀਰਵ[12] ਸਹਨ-ਸ਼ਕ੍ਤਿ ਵਹ ਦੇਖ,
ਉਸ ਕੀ ਵਹ ਤੱਲੀਨ ਭਾਵਨਾ[13] ਸ਼੍ਰੱਧਾ ਔਰ ਭਕ੍ਤਿ[14] ਵਹ ਦੇਖ ।

———

1. ਭਿਖਿਆ 2. ਪੁਰਾਣੇਕਪੜਿਆਂ ਵਾਂਗ 3. ਤਨ 4. ਨਵੀਂ 5. ਨਵੇਂ ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ 6. ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕਪੜੇ 7. ਆਪਣੀ ਮੁਕਤੀ, ਆਪਣੀ ਗਤੀ 8. ਨੋਚਣਾ 9. ਅਸਲ ਵਿਚ 10. ਨਿਰਬਾਹ, ਨਿਭਾਉਣਾ 11. ਹੈਰਾਨ, ਚਕ੍ਰਿਤ 12. ਚੁਪ ਰਹਿ ਕੇ, ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਨਾਲ 13. ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ 14. ਭਗਤੀ

ਪਰਿਸ਼ਿਸ਼ਟ‡

ਮਿਟਾ ਨਹੀਂ ਬੰਦਾ ਵੈਰਾਗੀ ਮਿਟਾ ਸੂਯੰ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਖੇਲ਼;
ਔਰ ਕਾਫ਼ਿਰੋਂ ਸੇ ਬਨਤਾ ਕਯੋਂ ਮਿਟਾ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕਾ ਮੇਲ ।
"ਮਾਰੋ, ਹਾਂ ਮਾਰੋ, ਫਿਰ ਮਾਰੋ, ਰਹ ਨਾ ਜਾਯ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਨਾਮ !"
ਫਰੁਖ ਸਿਯਰ ਕੇ ਜੀਵਨ ਕਾ ਥਾ ਮਾਨੋਂ ਏਕ ਯਹੀ ਤੋ ਕਾਮ !

ਰਾਜ ਨੀਤਿ ਕੀ ਸ਼ੁਸ਼ਕ[1] ਵਾਯੁ ਮੇਂ ਸੰਧਿਪਤ੍ਰ[2] ਹੈ ਸੂਖੇ ਪਤ੍ਰ,
ਜਨ ਜਨ ਕੀ ਧਨ-ਧਰਤੀ ਕੀ ਹੈ ਧੂਲ ਵਹਾਂ ਉੜਤੀ ਸਰ੍ਵਤ੍ਰ[3] ।
ਏਕ ਏਕ ਸਿਰ ਪਰ ਸਿੱਖੋਂ ਕੇ ਪੁਰਸ੍ਕਾਰ[4] ਮਿਲਤੇ ਥੇ ਬੀਸ,
ਤਾਰੂ ਸਿੰਹ ਤੁਲਯ[5] ਸਿਖ ਤਬ ਭੀ ਸ਼ਿਖਾ[6] ਨ ਦੇ ਕਰ ਦੇਤੇ ਸੀਸ ।

ਵਨੋਂ ਪਹਾੜੋਂ ਮੇਂ ਜਾ ਜਾ ਕਰ ਕਰਨਾ ਪੜਾ ਸਿਖੋਂ ਕੋ ਬਾਸ;
ਪਰ ਅਗਿਯਾ ਬੇਤਾਲ[7] ਤੁਲਯ ਵੇ ਦੇਤੇ ਥੇ ਅਪਨਾ ਆਭਾਸ[8] ।
"ਮਾਂ ਤੇਰੇ ਕਿਤਨੇ ਬੱਚੇ ਹੈਂ ?" "ਚਾਰ" ਹੁਈ ਮਾਂ ਚਿੰਤਾ ਲੀਨ—
"ਕਿੰਤੁ ਏਕ ਤੋ ਸਿੱਖ ਹੋ ਗਯਾ ਅਬ ਜੀਵਿਤ[9] ਸਮਝੋ ਬਸ ਤੀਨ[10] ।"

ਸਿੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਕੇ ਲਿਯੇ ਨਹੀਂ ਥਾ ਕੋਈ ਸਾਧਾਰਣ ਭੀ ਨ੍ਯਾਯ[11];
ਕਿੰਤੁ ਨਯਾਯ ਪਾ ਸਕਾ ਹਾਯ ! ਕਯਾ ਹਿੰਦੂ-ਬਾਲ ਹਕੀਕਤ ਰਾਯ ?
ਯਵਨ ਬਾਲਕੋਂ ਕੋ ਗਾਲੀ ਕਾ ਉਸ ਨੇ ਦਿਯਾ ਵਹੀ ਪ੍ਰਤਿ ਦਾਨ[12],
ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ-ਦੰਡ, ਉਸ ਕੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਦਿਯਾ ਖੋਲ ਕਰ ਲਾਲ ਕੁਰਾਨ ।

ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਬਚ ਸਕਤਾ ਥਾ ਬੋਲਾ ਬਾਲਕ ਵੀਰ ਤੁਰੰਤ—
"ਮੇਰਾ ਆਦਿ ਮਧ੍ਯ ਹਿੰਦੂ ਹੈ, ਹਿੰਦੂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਹੈ ਅੰਤ ।"
ਬੂੜ੍ਹੀ ਮਾਂ ਰੋਤੀ ਥੀ, ਬੋਲੀ—"ਬੇਟਾ, ਦੇਖ ਹਮਾਰਾ ਹਾਲ;
ਜੀਤਾ ਤੋ ਦੇਖੂੰਗੀ ਤੁਝ ਕੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੀ ਹੋ ਜਾ ਲਾਲ ।"

---

‡ਅਟੰਕਾ 1. ਖੁਸ਼ਕ 2. ਸੰਧੀ ਪੱਤਰ, ਸੁਲਹਨਾਮੇ 3. ਸਭ ਥਾਂ 4. ਇਨਾਮ 5. ਤੁੱਲ, ਬਰਾਬਰ 6. ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ 7. ਮੂੰਹ ਚੋਂ ਅੱਗ ਉਗਲਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਤ 8. ਪਤਾ 9. ਜੀਊਂਦੇ 10. ਤਿੰਨ 11. ਇਨਸਾਫ਼ 12. ਬਦਲਾ

''ਮਝੇ ਵਿਧਰਮੀ[1] ਦੇਖੋ ਤੋ ਹਾ! ਤੁਮ ਅੰਧੀ ਹੋ ਜਾਓ ਅੰਬ[2],
ਐਸਾ ਤੋ ਨ ਕਹੋ ਜੋ ਮੁਝ ਸੇ ਸ੍ਵਯੰ ਤੁਮ੍ਹੀਂ ਖੋ ਜਾਓ ਅੰਬ !
ਮੰਦਿਰ, ਮੂਰਤਿ, ਤੀਰਥ, ਗੋ[3], ਗੰਗਾ, ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਸ਼੍ਰੁਤਿ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਪੁਰਾਣ,
ਤੁਮ੍ਹੀ ਕਹੋ ਕਿਸ ਕਿਸ ਕੋ ਛੋੜੂੰ ਲੇ ਕਰ ਮੈਂ ਆਪਨੇ ਯੇ ਪ੍ਰਾਣ ?

ਔਰ ਚਾਰ ਦਿਨ ਜਿਯੂੰ[4] ਇਸੀ ਸੇ ਕਯਾ ਸਬਸੇ ਮੂੰਹ ਮੋੜੂੰ ਹਾਯ !
ਦੇਵ, ਪਿਤਰ, ਆਚਾਰਯ ਔਰ ਨਿਜ ਪੁਣਯ ਭੂਮਿ[5] ਤਕ ਛੋੜੂੰ ਹਾਯ ।
ਧਰਮ ਕਰਮ ਕੇ ਸਾਧਨਾਰਥ[6] ਹੀ ਜਹਾਂ ਜਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਅੰਬ !
ਜਾਨ ਬੂਝ ਕਰ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛੋੜ ਵਿਸ਼ ਕਹਾਂ ਪਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਅੰਬ ?

ਕਿਸ ਅਭਾਵ[7] ਸੇ ਤਯਾਗ ਕਰੂੰ ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਮੁਕ੍ਤਿ ਕਾ ਮਰਮ[8] ?
ਕਿਸ ਆਧਯਾਤ੍ਮਿਕਤਾ[9] ਕੇ ਪੀਛੇ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੂੰ ਪਰ—ਧਰਮ[10] ''
''ਮਰਤਾ ਤੁਝੇ ਦੇਖਨੇ ਕੋ ਕਯਾ ਮੈਂ ਜਨਮ ਦਿਯਾ ਥਾ ਹਾਯ,
ਗੀਲੇ ਮੇਂ ਰਹ, ਸੂਖੇ ਮੇਂ ਰਖ ਪਾਲਨ ਕਭੀ ਕਿਯਾ ਥਾ ਹਾਯ!'

''ਅਪਨਾ ਦੂਧ ਪਿਲਾ ਕਰ ਹੀ ਤੋ ਦੀ ਤੁਮ ਨੇ ਮੁਝ ਕੋ ਯਹ ਸ਼ਕ੍ਤਿ[11]
ਨਹੀਂ ਛੋੜਨੇ ਦੇਤੀ ਹੈ ਜੋ ਮੁਝੇ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ-ਭਯ[12] ਸੇ ਨਿਜ ਭਕ੍ਤਿ[13] ।
ਅਮਰ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਤੁੱਛ ਤਨਯ[14] ਯਹ ਭਯ ਕਯਾ ਮਾਂ, ਸੰਮੁਖ[15] ਭਗਵਾਨ;
ਮੁਝੇ ਧਰਮ-ਬਲਿ ਵਰਤੀ[16] ਹੈ, ਤੁਮ—ਰੋਤੀ ਹੋ ? ਗਾਓ ਜਯ-ਗਾਨ[17] !

ਸੱਚੇ ਸ੍ਵਪ੍ਨ[18] ਮਹਾਨਿਦ੍ਰਾ[19] ਕੇ ਆਹਾ ! ਮੈਂ ਦੇਖੂੰਗਾ ਆਜ,
ਹੋ ਕਰ ਅਤਿਥਿ[20] ਅਨੰਤਧਾਮ ਕਾ ਧਨਯ ਭਾਗਯ ਲੇਖੂੰਗਾ[21] ਆਜ ।''
ਉਜ੍ਵਲ[22] ਅਸਿ-ਮਿਸ਼[23] ਕੀਰਤਿ[24] ਆਪ ਹੀ ਆ ਕਰ ਲਗੀ ਯੁਵਕ ਕੇ ਅੰਕ[25],
ਪਰ ਯਵਨੋਂ ਕੇ ਦਿਨ੍ਹ ਚੰਦ੍ਰ ਕਾ ਯਹ ਵਧ ਬਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਲੰਕ !

ਵਹ ਬੂੜ੍ਹਾ ਮਣਿ ਸਿੰਹ ਕਿ ਜੋ ਥਾ ਸਿਖ-ਸਮਾਜ ਕਾ ਵੇਦ ਵਯਾਸ,
ਕਿਯਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਬ ਕਾ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਗੋਂ ਕੇ ਕ੍ਰਮ ਸੇ ਵਿਨਯਾਸ[26] ।
ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਿਯਾ ਗਯਾ ਕੁਛ ਚਾਂਦੀ ਕੇ ਟੁਕੜੋਂ ਪਰ ਕਾਟ;
ਧਨ ਕ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਅਸਲ ਮੇਂ ਤਬ ਤੋ ਯਵਨੋਂ ਕੋ ਥੀ ਜਨ ਕੀ ਚਾਟ ।

1. ਗੈਰ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 2. ਹੇ ਮਾਤਾ 3. ਗਊ 4. ਜੀਊਂਦਾ ਰਹਾਂ 5. ਪੁੰਨ ਭੂਮੀ ਭਾਵ ਭਾਰਤ 6. ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ 7. ਕਮੀ, ਘਾਟ, ਥੁੜ 8. ਰਹੱਸ, ਭੇਦ 9. ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ 10. ਗੈਰ ਧਰਮ 11. ਬਲ 12. ਮੌਤ ਦੇ ਡਰ 13. ਭਗਤੀ 14. ਪੁਤਰ 15. ਸਾਹਮਣੇ 16. ਵਰ ਰਹੀ ਹੈ 17. ਜਿੱਤ ਦੇ ਸੋਹਲੇ 18. ਸੁਪਨੇ 19. ਮੌਤ 20. ਅਤਿਥੀ, ਮਹਿਮਾਨ 21. ਸਮਝੂੰਗਾ 22. ਸਾਫ, ਚਿਟੀ, ਚਮਕਦਾਰ 23. ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਬਹਾਨੇ 24. ਯਸ਼ 25. ਹਿਰਦੇ 26. ਰਖਣਾ, ਵਿਅਵਸਥਾ ਕਰਨੀ ।

ਸਿਖ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ[1] ਨ ਰਹੇ ਹੋਂ ਕਿੰਤੂ ਹੋ ਚੁਕੇ ਥੇ ਰਣ-ਦਕਸ਼[2];
ਛਾਪੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਯਵਨੋਂ ਕਾ ਲਗੇ ਕਾਟਨੇ ਫਿਰ ਵੇ ਪਕਸ਼[3] ।
ਨਾਦਿਰਸ਼ਾਹ ਲਿਏ ਜਾਤਾ ਥਾ ਕਰ ਕੇ ਜਬ ਦਿੱਲੀ ਕੀ ਲੂਟ—
ਲੂਟ ਲੇ ਗਯੇ ਵੇ ਉਸ ਕੋ ਭੀ ਸਹਸਾ[4] ਉਸ ਕੇ ਊਪਰ ਟੂਟ ।

ਸਿੱਖ ਦਬਾਯੇ ਜਾਕਰ ਮਾਨੋਂ ਹੋਤੇ ਗਯੇ ਅਧਿਕ ਉੱਦੰਡ[5],
ਹੋ ਕਰ ਮੇਘਾਛੰਨ[6] ਔਰ ਭੀ ਚਿਤ੍ਰਭਾਨੁ[7] ਹੋਤਾ ਹੈ ਚੰਡ ।
ਜੂਝੇ, ਜਯ ਚਾਹੋ ਤੋ ਜੂਝੋ ਜੀਤੇ ਆਹਾ ! ਅੰਤ ਮੇਂ ਸਿੱਖ;
ਰੁਧਿਰ[8] ਦਿਯਾ ਥਾ, ਕਯੋਂ ਨ ਰਾਜਯ ਰਸ ਪੀਤੇ ਅਹਾ ! ਅੰਤ ਮੇਂ ਸਿੱਖ ।

ਕਿੰਤੂ ਹਰਾ ਕਰ ਭੀ ਯਵਨੋਂ ਕੋ ਪਾ ਕਰ ਭੀ ਵੇ ਯਸ਼ ਅਤਯੰਤ[9],
ਪਾ ਨ ਸਕੇ ਖੋ ਕਰ ਧੋਖੇ ਮੇਂ ਅਪਨਾ ਵਹ ਵੈਰਾਗੀ ਸੰਤ !
ਔਰ ਨ ਵੇ ਪਾ ਸਕੇ ਐਕਯਮਯ[10] ਵਹ ਗੁਰੂ ਕਾ ਉੱਦੇਸ਼ ਵਿਰਾਟ[11],
ਸ਼ਾਸਕ ਹੋਨੇ ਪਰ ਭੀ ਮਾਨੋਂ ਬਨੇ ਰਹੇ ਵੇ ਬਾਰਹਬਾਟ[12] ।

ਤਦਪਿ ਬਚਾ ਲਾਯਾ ਵਿਕ੍ਰਮ ਸਮ ਜੱਸਾ ਸਿੰਹ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਪਰ ਟੂਟ,
ਅਹਮਦ ਸ਼ਾਹ ਲਿਏ ਜਾਤਾ ਥਾ ਕੇਸ਼ੀ[13] ਸਮ ਅਬਲਾਏਂ ਲੂਟ ।
ਆਖਿਰ ਸ਼੍ਰੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਹ ਨੇ ਕਿਯਾ ਸਿੱਖ—ਸ਼ਾਸਨ-ਵਿਸ੍ਤਾਰ[14],
ਕਾਬੁਲ ਨੇ ਭੀ ਨਤ[15] ਹੋ ਕਰ ਹੀ ਪਾਯਾ ਥਾ ਉਨ ਸੇ ਨਿਸ੍ਤਾਰ[16] ।

ਏਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਥੀ ਔਰ ਏਕ ਹੀ ਥਾ ਉਨ ਕ੍ਰਿਤਲਕ੍ਸ਼ਣ[17] ਕਾ ਲਕ੍ਸ਼੍ਯ[18],
ਮੁਸਲਮਾਨ ਭੀ ਹਿੰਦੂ-ਸਮ ਥੇ ਪ੍ਰਜਾ ਰੂਪ ਮੇਂ ਉਨ ਕੋ ਰਕ੍ਸ਼੍ਯ[19] ।
ਏਕ ਯਵਨ ਪਰ ਕਿਸੀ ਸਿੱਖ ਨੇ ਸੂਕਰ-ਮਾਂਸ[20] ਦਿਯਾ ਥਾ ਫੇਂਕ,
ਦਿਯਾ ਉਸੇ ਵਧ-ਦੰਡ[21] ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਕੀ ਉਸ ਪਰ ਹਾਂ ਦਯਾ ਨ ਨੇਕ[22]—

ਕਠਿਨ ਦੰਡ ਕੀ ਹੀ ਕਰਤੀ ਥੀ ਉਨੇਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਉਨ ਕੀ ਨੀਤਿ,
ਜਿਸ ਮੇਂ ਉਨ ਕੀ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਜਾ ਪਰ ਕਰ ਨ ਸਕੇ ਕੋਈ ਅਨਰੀਤਿ[23] ।
ਉਨ੍ਹੇਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਔਰ ਪੁਰੀ ਕੇ ਮੰਦਿਰ ਮੇਂ ਨ ਰਹਾ ਕੁਛ ਭੇਦ;
ਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕਰ ਭੀ—ਕੋਹਨੂਰ ਕੀ ਭੇਂਟ ਕਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀ ਨ ਖੇਦ[22] !

---

1. ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ 2. ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਹਿਰ 3. ਪੱਖ 4. ਚਾਣਚਕ 5. ਨਿਡਰ 6. ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਢਕਿਆ ਜਾ ਕੇ 7. ਸੂਰਜ 8. ਲਹੂ, ਰੱਤ 9. ਬਹੁਤ 10. ਏਕਤਾ ਵਾਲਾ 11. ਵਿਸ਼ਾਲ 12. ਤਿੱਤਰ ਬਿੱਤਰ 13. ਇਕ ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਂ 14. ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਵਧਾ ਲਿਆ 15. ਝੁਕ 16. ਛੁਟਕਾਰਾ 17. ਸੁਲੱਖਣਾ 18. ਉਦੇਸ਼ 19. ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਪਾਤਰ, ਰੱਖਿਆ ਜੋਗ 20. ਸੂਰ ਦਾ ਮਾਸ 21. ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ 22. ਜ਼ਰਾ ਵੀ 23. ਰੀਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ 24. ਦੁਖ

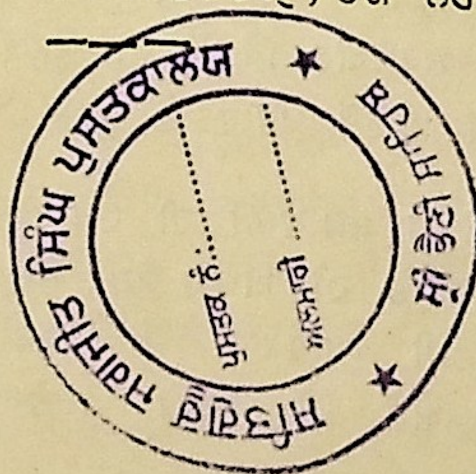
ਉਨ ਕੇ ਬਾਦ ਹਾਯ ! ਫਿਰ ਹਮ ਮੇਂ ਫੈਲ ਗਈ ਆਪਸ ਕੀ ਫੂਟ,
ਔਰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਾਜਯ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਗਿਰਾ[1] ਏਕ ਤਾਰੇ ਸਾ ਟੂਟ ।
ਸਿੱਖੋ, ਰਾਜਯ ਗਯਾ ਜਾਨੇ ਦੋ ਲੋ ਅਤੀਤ[2] ਸੇ ਕੁਛ ਉਪਦੇਸ਼;
ਛੋੜੋ ਵਹ ਸੰਕੀਰਣ[3] ਭਾਵਨਾ ਦੇਖੋ ਅਪਨਾ ਦੇਸ਼— ਨਿਵੇਸ਼[4] !

ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਭਰਪਾਈ[5] ਸੀ ਹੁਈ ਫੂਟ ਸੇ ਜਿਤਨੀ ਹਾਨਿ;
ਮੇਲ-ਮੂਲਯ ਸਮਝੋ ਤੁਮ ਅਬ ਭੀ ਮੇਟੋ ਵਹ ਆਪਸ ਕੀ ਗਲਾਨਿ ।
ਸੂਰੋ, ਅਬ ਭੀ ਰਖਤੇ ਹੋ ਤੁਮ ਸਤਯਾਗ੍ਰਹ[6] ਕਰਨੇ ਕੀ ਸ਼ਕਤਿ;
ਗੁਰੁ ਕੁਲ ਸਮ ਸਮਯਾਨੁਸਾਰ ਬਲ ਦਿਖਲਾਓ ਸੱਚੀ ਗੁਰੁ ਭਕਤਿ[7] ।

ਆਜ ਨਹੀਂ ਬਜ ਸਕਤੇ ਵੈਸੇ ਮੜ੍ਹੇ ਹੁਏ ਬਰਸੋਂ ਕੇ ਵਾਦਯ[8],
ਵਯੰਜਨ[9] ਭੀ ਬਹੁ ਵਾਸੀ ਹੋ ਕਰ ਹੋ ਜਾਤੇ ਕਯਾ ਨਹੀਂ ਅਖਾਦਯ[10] ।
ਆਓ, ਅਪਨੋਂ ਕੇ ਅੰਗੀ ਹੋ ਪਾਓ ਸਕ੍ਸ਼ਮਤਾ[11] ਸੇ ਕ੍ਸ਼ੇਮ[12];
ਬਨੋਂ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਕੇ ਸੱਚੇ ਨਾਗਰ[13] ਕਰੋ ਨਾਗਰੀ[14] ਪਰ ਤੁਮ ਪ੍ਰੇਮ ।

ਜੋੜੀ ਜਿਸ ਕੀ ਧਾਤੁ ਅਸ਼ਟ ਗੁਰੂਓਂ ਨੇ ਕ੍ਰਮ ਸੇ,
ਡਾਲਾ ਜਿਸ ਕਾ ਡੌਲ ਨਵੇਂ ਗੁਰੁ ਨੇ ਵਿਭ੍ਰਮ[15] ਸੇ ।
ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੁ ਨੇ ਜਿਸੇ ਗੜ੍ਹਾ ਅਨੁਪਮ ਵਿਕ੍ਰਮ ਸੇ,
ਆਏ ਜਿਸ ਮੇਂ ਪ੍ਰਾਣ ਵੀਰ ਬੰਦਾ ਕੇ ਸ਼੍ਰਮ[16] ਸੇ ।

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇ ਜੋ ਹੁਈ ਸ੍ਵਰਣ ਮੰਦਿਰ[17] ਸੁਥਾ ਤਭੀ;
ਵਹ ਸ਼ਕਤਿ-ਮੂਰਤਿ[18] ਸਿਖ— ਸੰਘ ਕੀ ਭਗਵਾਨ੍ , ਭੰਗ ਨਹੋ ਕਭੀ ।

1. ਡਿਗਿਆ 2. ਭੂਤਕਾਲ 3. ਸੌੜੀ. ਤੰਗਦਿਲੀ 4. ਘਰ 5. ਵਧਾਕ, ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ 6. ਸਤਿਆ-ਗ੍ਰਹਿ 7. ਭਗਤੀ 8. ਸਾਜ਼ 9. ਖਾਣ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ 10. ਖਾਣ ਦੇ ਅਯੋਗ 11. ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ 12. ਭਲਾਈ 13. ਨਾਗਰਿਕ 14. ਭਾਵ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿਪੀ ਤੋਂ ਹੈ 15. ਸ਼ੋਭਾ ਨਾਲ 16. ਮਿਹਨਤ 17. ਸੋਨੇ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ 18. ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪੀ ਮੂਰਤੀ

ਪਰੰਪਰਾ

ਏਕ ਰੂਪ ਮੇਂ ਸਿੱਖੋਂ ਕੀ ਗੁਰੂ—ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ ਅਬ ਭੀ ਸ਼ੇਸ਼[1],
ਰਖਤੀ ਹੈ ਅਤਿ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਪੂਰਵਕ ਜੋ ਨਿਜ ਭਾਵ ਤਥਾ ਨਿਜ ਵੇਸ਼ ।
ਬਾਲਕ ਸਿੰਹ ਕਹੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਗਯਾਰਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਿਯਮ-ਨਿਵੇਸ਼[2],
ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਹ ਸੇ ਜਿਨ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ ਥਾ ਪ੍ਰਿਯ ਉਪਦੇਸ਼ ।

ਪਾਕਰ ਯਹ ਆਦੇਸ਼[3] ਦਸ਼ਮ[4] ਸੇ ਧਨਯ ਹੁਏ ਥੇ ਵੇ ਨਿਸ਼੍ਪਾਪ—
"ਹੂੰਗਾ ਮੈਂ ਅਵਤੀਰਣ[5] ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਮੇਂ ਆਪ ।"
ਉਨਕੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਵੇ ਰਾਮ ਸਿੰਹ ਗੁਰੂ ਹੋਏ ਵਿਚਿਤ੍ਰ,
ਅਬ ਭੀ ਆਸ਼ਾਪ੍ਰਦ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਜਿਨ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਯ[6] ਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਚਰਿਤ੍ਰ[7] ।

ਸੈਨਿਕ ਹੋਕਰ ਭੀ ਰਹਤੇ ਥੇ ਵੇ ਸਦੈਵ[8] ਚਿੰਤਨ ਮੇਂ ਲੀਨ,
ਵੇਤਨ ਵਿੱਤਿ[9] ਛੋੜ ਵਯਵਸਾਯੀ[10] ਬਨੇ ਅੰਤ ਮੇਂ ਫਿਰ ਸ੍ਵਾਧੀਨ[11]
ਚਲਤਾ ਰਹਾ ਵਹਾਂ ਭੀ ਚਿੰਤਨ ਬੜ੍ਹਤਾ ਰਹਾ ਵਿਸ਼ੁੱਧ[12] ਵਿਚਾਰ,
ਅੰਤਰ੍ਵਾਣੀ ਹੁਈ ਏਕ ਦਿਨ "ਬੜ੍ਹੋ ਵੀਰ, ਅਬ ਕਰੋ ਪ੍ਰਚਾਰ"

ਲੁਟਾ ਦਿਯਾ ਸਬ ਦ੍ਰਵਯ[13] ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਉਠੀ ਹ੍ਰਿਦਯ ਮੇਂ ਐਸੀ ਹੂਕ,
ਹੁਏ 'ਨਾਮਧਾਰੀ' 'ਕੂਕਾ' ਵੇ ਦੇਕਰ ਸਤਯਨਾਮ[14] ਕੀ ਕੂਕ ।
ਫੈਲ ਉਠੇ ਸਬ ਓਰ ਸ਼ੀਘ੍ਰ[15] ਹੀ ਉਨਕੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਕੇ ਸ਼ਿਸ਼ਯ[16],
ਬਨਾ ਲਿਯਾ ਉਨਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੇ ਬਹੁਤੋਂ ਨੇ ਨਿਜ ਨਸ਼੍ਟ ਭਵਿਸ਼ਯ[17] ।

ਰਹ ਜਾਤੀ ਹੈ ਬਸ ਵਾਣੀ ਹੀ ਵਕ੍ਤਾ[18] ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਲੀਨ,
ਯੋਗਯ ਵਯਕ੍ਤਿ ਹੀ ਆਕਰ ਉਸਕੋ ਦੇਤਾ ਹੈ ਸ੍ਵਰ-ਸ਼ਕ੍ਤਿ ਨਵੀਨ ।
ਗੁਰੂ ਐਸੇ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਥੇ ਕਿਯਾ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਪੁਨਰ੍ਵਿਕਾਸ[19],
ਦਾਸ ਹੁਏ ਐਸੇ ਭੀ ਉਨਕੇ ਕਰਨੇ ਆਯੇ ਜੋ ਉਪਹਾਸ[20] ।

---

1. ਬਾਕੀ 2. ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨ 3. ਹੁਕਮ 4. ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ 5. ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਤੋਂ ਹੈ 6. ਅਗੋਚਰ, ਅਣਡਿਠ 7. ਵੇਖਣ ਯੋਗ ਚਰਿਤ੍ਰ 8. ਸਦਾ 9. ਤਨਖਾਹ ਦਾਰੀ 10. ਕੰਮ ਧੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 11. ਆਜ਼ਾਦ 12. ਪਵਿਤ੍ਰ 13. ਧਨ 14. ਸਤਿਨਾਮ 15. ਜਲਦੀ 16. ਚੇਲੇ 17. ਭਵਿਖ 18 ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ 19. ਮੁੜ ਵਿਕਾਸ 20. ਹਾਸਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾਉਣ

ਸਤ ਨੀਤਿ ਕਾ ਨਹੀਂ ਸਤਜ ਕਾ ਆਗ੍ਰਹ[1] ਰਖਤੇ ਹੈਂ ਸਬ ਔਰ,
ਕਿੰਤੁ ਸਰਲ ਗਤਿ ਹੀ ਜਗਤੀ ਮੇਂ ਹੋਤੀ ਹੈ ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਕਠੋਰ ।
ਕੂਟ ਨੀਤਿ ਪਟੁ[2] ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਵਣਿਕ[3] ਸੇ ਰਾਜਾ ਬਨ ਬੈਠੇ ਇਸ ਬੀਚ,
ਵਿਘਟਿਤ[4] ਸੇ ਸਿਖ ਵਿਜਿਤ[5] ਹੁਏ ਥੇ, ਫੈਲੀ ਸ੍ਵਾਰਥ[6] ਭਾਵਨਾ ਨੀਚ ।

ਛਾਯਾ ਰਾਜਯਾਤੰਕ[7] ਚਤੁਰ੍ਦਿਕ[8] ਆਯਾ ਜਨਤਾ ਮੇਂ ਭਯ-ਮੋਹ[9],
ਔਰ ਵਿਫਲ[10]-ਸਾ ਦਬਾ ਦੇਸ਼ ਮੇਂ ਸਨ੍ ਸੱਤਾਵਨ ਕਾ ਵਿਦ੍ਰੋਹ ।
ਦੇਖ ਨਯਾ ਸੰਘਟਨ ਸਿਖੋਂ ਕਾ ਸ਼ੰਕਿਤ ਹੋਕਰ ਸ਼ਾਸਕ ਲੋਗ,
ਸ਼ਮਨ-ਹੇਤੁ[11] ਨਿਜ ਦਮਨ ਸ਼ਸ੍ਤ੍ਰ[12] ਕਾ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਪ੍ਰਚੰਡ[13] ਪ੍ਰਯੋਗ ।

ਫੂਲ ਨਹੀਂ, ਵੀਰੋਂ ਕੇ ਪਥ[14] ਮੇਂ ਪਾਯੇ ਗਏ ਸਦਾ ਹੀ ਸੂਲ[15]
ਪਰ ਬੜ੍ਹਨੇ ਕੇ ਪਹਲੇ ਹੀ ਵੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਜੈਸੇ ਭਯ ਭੂਲ ।
ਦੇਖ ਦੂਸਰੋਂ ਕਾ ਉਤ੍ਪੀੜਨ[16] ਅਪਨੇ ਕਿਯੇ ਕਰ੍ਮ ਕੇ ਅਰ੍ਥ,
ਫਾਂਸੀ ਤਕ ਕੇ ਲਿਏ ਉਪਸ੍ਥਿਤ[17] ਦੀਖੇ ਗੁਰੁ ਕੇ ਸ਼ਿਸ਼੍ਯ[18] ਸਮਰ੍ਥ ।

ਪੂਰ੍ਣ ਵੇਗ[19] ਸੇ ਹੀ ਨੂਤਨਤਾ[20] ਪਾਤੀ ਹੈ ਜਨ-ਭਕ੍ਤਿ-ਵਿਰਕ੍ਤਿ[21],
ਬਾਧਾ[22] ਪਾਕਰ ਹੀ ਵਿਤ੍ਰੇਜ਼ ਕਰ ਦੇਤੀ ਹੈ ਨਿਜ ਪਰਿਚਯ ਸ਼ਕ੍ਤਿ ।
ਕਿੰਤੁ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੇ ਮੰਦਿਰ ਮੇਂ ਗਯੇ ਨਹੀਂ ਗੁਰੁ ਦੇਖ ਵਿਰੋਧ,
ਰਖ ਬਾਹਰ ਹੀ ਭੇਂਟ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਅਪਨੇ ਦਲ ਕੋ ਦਿਯਾ ਪ੍ਰਬੋਧ[23] ।

ਕਾਲੇ ਪਟਕੇ[24] ਕਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਭੀ ਸ੍ਵੀਕ੍ਰਿਤ ਕਿਯਾ ਝੁਕਾ ਕਰ ਸੀਸ,
ਅਹਾ ! ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ, ਆਪ ਜਿਨੋਂਨੇ ਨਿਯਤ ਕਿਯੇ ਸੂਬੇ ਬਾਈਸ ।
'ਕਠਿਨ ਜਾਤਿ-ਅਪਮਾਨ' ਸਹਨ ਕਰ ਬਚਾ ਲੇ ਗਯੇ ਵੇ ਗਿਹ ਯੁੱਧ[25],
ਅਪਨੋਂ ਕੇ ਹਿਤਾਰ੍ਥ[26] ਅਪਨੇ ਕੋ ਭਲੇ ਦੇਖੇ ਗਏ ਪ੍ਰਬੁੱਧ[27] ।

ਉਠਾ ਵਿਦੇਸੀ ਸ਼ਾਸਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਵਹਿਸ਼੍ਕਾਰ[28] ਕਾ ਉਨਮੇਂ ਭਾਵ,
ਔਰ ਪੂਰ੍ਵ[29] ਹੀ ਕਿਯੇ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਵਰ੍ਤਮਾਨ ਕੇ-ਸੇ ਪ੍ਰਸ੍ਤਾਵ ।
ਨਾਮਧਾਰਿਯੋਂ ਨੇ ਨ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕਪੜੇ ਹੀ ਛੋੜੇ ਸਕ੍ਸ਼ੋਭ[30],
ਸ਼ਾਸਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਭੀ ਛੋੜੀ ਤਜ ਕਰ ਬਹੁ ਵੇਤਨ ਕਾ ਲੋਭ ।

---

1. ਅਨੁਰੋਧ, ਹਠ, ਬਲ 2. ਚਤੁਰ 3. ਵਪਾਰੀ 4. ਖੇਰੂੰ ਖ਼ੇਰੂੰ ਹੋਇਆ 5. ਜਿੱਤ ਗਏ ਸਨ 6. ਖ਼ੁਦ ਗਰਜ਼ੀ 7. (ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼) ਰਾਜ ਦਾ ਸਹਿਮ 8. ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੀਂ 9. ਭੈ ਤੇ ਮੋਹ (ਅਗਿਆਨ) 10. ਅਸਫ਼ਲ ਜਿਹਾ 11. ਦਦਬਾਉਣ ਲਈ 12–13 ਉਸ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਅਸਹਿ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣਾ ਸੀ 14. ਰਾਹ 15. ਸੂਲਾਂ 16. ਦੁਖ, ਪੀੜ 17. ਹਾਜ਼ਰ 18. ਚੇਲੇ 19. ਤੇਜ਼ੀ 20. ਨਵੀਨਤਾ 21. ਭਗਤੀ –ਵਿਰਕਤੀ 22. ਰੁਕਾਵਟ 23. ਯਥਾਰਥ ਗਿਆਨ 24. ਕਮਰਬੰਦ 25. ਘਰੇਲੂ ਲੜਾਈ, ਖਾਨਾ ਜੰਗੀ 26. ਭਲਾਈ ਲਈ 27. ਗਿਆਨੀ, ਜਾਗੇ ਹੋਏ 28. ਬਾਈਕਾਟ 29. ਪਹਿਲਾ 30. ਰੋਸ ਨਾਲ

ਇਨ ਸ਼ਿਕ੍ਸ਼ਣ-ਸ਼ਾਲਾਯੋਂ[1] ਕੋ ਭੀ ਉਨ ਸਬ ਨੇ ਕਰ ਲਿਯਾ ਪ੍ਰਣਾਮ,
ਨ੍ਯਾਯ-ਗ੍ਰਿਹੋਂ[1] ਮੇਂ ਜਾਨੇ ਕਾ ਜਜ਼ੋਂ ਲਿਯਾ ਨਹੀਂ ਭੂਲੇ ਭੀ ਨਾਮ ।
ਲਿਯਾ ਏਕ ਵ੍ਰਤ ਔਰ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ—ਦੇਕਰ ਭੀ ਕੋਈ ਬਲਿਦਾਨ,
ਆਤ੍ਮਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ[3] ਏਕ ਭੀ ਮਾਨਾ ਜਾਯ ਨ ਰਾਜਯ-ਵਿਧਾਨ ।

ਥਾ ਅਨਿਵਾਰਯ[4] ਸ਼ਾਸਕੋਂ ਸੇ ਅਬ ਨਾਮ ਧਾਰਿਯੋਂ ਕਾ ਸੰਘਰਸ਼[5],
ਆਰਯ ਧਰ੍ਮਧਾਰੀ ਗੋ-ਰਕ੍ਸ਼ਕ[6] ਪਹਲੇ ਹੀ ਜੋ ਥੇ ਦੁਰ੍ਧਰਸ਼[7],
ਜੂਝੇ ਕਿਤਨੇ ਵੀਰ ਨ ਜਾਨੇਂ, ਤਜ ਕਰ ਨਿਜ ਜੀਵਨ ਕਾ ਮੋਹ,
ਵਹ ਅਪੂਰ੍ਵ[8] ਸੰਘਟਨ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਹੈ ਕਹਾ ਗਯਾ ਕੂਕਾ ਵਿਦ੍ਰੋਹ ।

ਗੁਰੁ ਨਿਸ਼੍ਕਾਸਿਤ[9] ਹੁਏ ਅੰਤ ਮੇਂ ਧ੍ਰਿਤ ਹੋਕਰ ਸੂਬੋਂ ਕੇ ਸਾਥ,
ਸੌਂਪਾ ਅਪਨਾ ਭਾਰ ਉਨ੍ਹੋਂਨੇ ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਸਿੰਹ ਅਨੁਜ[10] ਕੇ ਹਾਥ ।
ਉਸਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਹ ਜੀ ਸੌਮਯ[11] ਸਰਲ, ਨਿਸ਼੍ਛਲ[12], ਨਿਸ਼ਪਾਪ[13],
ਨਿਜ ਸ਼ਿਸ਼ਯੋਂ ਕੇ ਸਾਥ ਆਜ ਭੀ ਰਤ[14] ਹੈਂ ਅਪਨੇ ਵ੍ਰਤ ਸੇ ਆਪ

ਰਾਮ ਸਿੰਹ ਗੁਰੁ ਕੋ ਗਤ[15] ਸੁਨ ਕਰ ਕਰਤੇ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ,
ਵੇ ਅਬ ਭੈਣੀ ਸਾਹਬ ਮੇ ਰਖਤੇ ਹੈ ਦਰ੍ਸ਼ਨ ਕੀ ਆਸ ।
ਕੌਨ ਨਹੀਂ ਚਾਹੇਗਾ ਮਨ ਸੇ ਅਪਨੋਂ ਕੀ ਆਸ਼ਾ ਕੀ ਪੂਰ੍ਤਿ,
ਕਿੰਤੁ ਨਹੀਂ ਸੱਮੁਖ[16] ਕਯਾ ਉਨਕੀ ਅਬ ਭੀ ਅਮਿਟ ਅਪਾਰ੍ਥਿਵ[17] ਮੂਰ੍ਤਿ ?

———

1. ਸਕੂਲ 2. ਅਦਾਲਤਾਂ 3. ਵਿਰੁਧ, ਉਲਟ 4. ਲਾਜ਼ਮੀ 5. ਟਾਕਰਾ 6. ਗਊ ਰਖਿਅਕ 7. ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ 8. ਅਦੁਤੀ 9. ਜਲਾ-ਵਤਨ 10. ਛੋਟਾ ਭਰਾ 11, ਸੁਸ਼ੀਲ ਸੁਭਾ ਦੇ 12. ਛਲ ਰਹਿਤ 13. ਪਾਪ ਰਹਿਤ 14. ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ 15. ਮਰਿਆ 16. ਸਾਹਮਣੇ 17. ਰੱਬੀ